

PhD ÉRTEKEZÉS

dr. Udvarhelyi Bence

**Miskolc
2017**

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

dr. Udvarhelyi Bence

**Az uniós anyagi büntetőjog és alkotmányos
alapjai a Lisszaboni Szerződés tükrében**

(PhD értekezés)

Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Bragyova András

A doktori program címe: A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra

A doktori alprogram címe: A bűnügyi tudományok fejlődési irányai

Tudományos vezető: Dr. Jacsó Judit

A kézirat lezárásának dátuma: 2017. október 9.

**Miskolc
2017**

TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS**dr. Udvarhelyi Bence***Az uniós anyagi büntetőjog és alkotmányos alapjai**a Lisszaboni Szerződés tükrében***című PhD értekezéséhez**

Udvarhelyi Bence már joghallgató korában nagy érdeklődéssel fordult az európai büntetőjogot is érintő kérdéskörök vizsgálata felé, noha akkor még munkája egy szűk területre, a pénzmosás elleni jogintézményekre fókuszált. A doktori képzés időszaka alatt látóköre folyamatosan bővült, az anyagi büntetőjogot érintő egyre szélesebb kört ölelt fel, mígnem eljutott az európai anyagi büntetőjog átfogó kutatásának célkitűzéséhez.

A Szerző rendkívül aktuális témát választott kutatása tárgyául. A Lisszaboni Szerződéssel új alapokra helyezett európai – vagy ahogyan a Szerző is fogalmaz – uniós büntetőjog jelentősége egyre inkább nőni fog a tagállami büntető hatalom gyakorlása során is. Noha az európai büntetőjogot vizsgáló művek száma az elmúlt évtizedben hazánkban is látványosan nőni kezdett, a Szerző által választott, elsősorban az uniós anyagi büntetőjog helyzetének Lisszaboni Szerződés utáni időszakára koncentráló monografikus jellegű munka hiányzott a palettáról.

Az Európai Unión belüli gazdasági integráció elmélyülésével párhuzamosan alakultak ki olyan szupranacionális érdekek (így különösen az Európai Unió pénzügyi érdekei), melyek megfelelő védelméhez a tagállamok nemzeti büntetőjoga már nem mindig tudott megfelelő védelmet nyújtani. Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés a büntetőjogot érintő jogharmonizáció mellett már a szupranacionális jogalkotáshoz is felhatalmazást adott az uniós jogalkotónak. Mára már meghaladottá vált az a nézet, hogy a büntetőjog kívül esik az Európai Unió hatáskörén; a tagállami szuverenitás „utolsó védőbástyájának” kövei leomlani látszanak – legalábbis meghatározott, a tipikusan több tagállamot érintő súlyos bűncselekmények tekintetében.

A dolgozat jól szerkesztett, közérthető stílusban íródott. A Szerző biztos kézzel nyúlva a forrásanyagokhoz négy nagyobb szerkezeti egységbe tagolja elemzését. Udvarhelyi Bence a munkáját történeti és fogalmi alapvetéssel kezdi, amelyben vizsgálja az Európai Unió (kezdetben Európai Közösség) keretei között folytatott büntetőjogi együttműködés indokait, és az elsődleges jogforrásokra fókuszálva bemutatja az uniós büntetőjog fejlődésének legjelentősebb lépcsőfokait. E fejezet vitathatatlanul legértékesebb része az európai büntetőjog fogalmának elemzése, amelyhez a Szerző nemcsak ismerteti a hazai és külföldi szakirodalmi véleményeket, hanem azokat elemzi, értékeli, végezetül pedig szintézisre törekedve saját álláspontját is megfogalmazza. Az uniós jog és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszerét vizsgálva először az uniós jog nemzeti büntetőjogra gyakorolt közvetett hatását, majd pedig az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés által is eltérő módon szabályozott büntetőjogi jogharmonizáció és szupranacionális normaalkotási hatáskörökkel összefüggő problematikákat elemzi, de nem marad adós az Európai Unió formálódó büntetőpolitikájának vizsgálatával sem. Figyelemmel a kérdéskör hazai és nemzetközi szakirodalomban tapasztalható egyre hangsúlyosabb szerepére, a 2009. december 1. óta az Alapszerződésekkel azonos jogi kötőerővel bíró és így az elsődleges joganyaghoz tartozó Alapjogi Charta büntető anyagi jogot érintő kérdésköreit is áttekinti. A Szerző figyelembe veszi az Európai Bíróság uniós büntetőjog fejlődésében betöltött szerepét is, ezért foglalkozik a témája szempontjából kiemelt fontosságú bírósági joggyakorlat elemzésével is.

A dolgozat szükségszerűen tartalmaz leíró stílusban íródott részeket, de egy-egy fejezet végén a vizsgált kérdéskörök előremutató összegzése is megtalálható, amely során a Szerző számba veszi az uniós anyagi büntetőjogot érintő pozitív és negatív tendenciákat, és felhívja a figyelmet a veszélyekre is. A freiburgi Max-Planck Intézetben végzett kutatómunkájának és egyben kiváló nyelvtudásának gyümölcse, hogy a hazai szakirodalom mellett a külföldi – német és angol nyelven – elérhető források jelentős szeletét feldolgozza és ezáltal gazdagítja az uniós büntetőjog magyar nyelvű szakirodalmát. Az impozáns irodalomjegyzék (480 mű), melynek közel kétharmada idegennyelvű forrást takar, a majdnem 1000 hivatkozás, valamint a felhasznált uniós jogi dokumentumok kiemelkedő száma is egyértelműen azt bizonyítják, hogy a Szerző alaposan körbejárta a kutatási témáját.

Témavezetői ajánlás

Udvarhelyi Bence komplex módon mutatja be az uniós anyagi büntetőjog legfontosabb kérdésköreit, átfogó és lényegre törő vizsgálatra törekszik, mindvégig szem előtt tartva a kitűzött célt. Úgy gondolom, hogy pont ez az egyik legnagyobb erénye a munkának, hiszen ezáltal az Olvasó teljes képet kaphat a témaköréről.

Meggyőződésem, hogy Udvarhelyi Bence színvonalas – a formai és tartalmi követelmények maximális szem előtt tartásával megírt – PhD-értekezése a jogtudomány művelői körében érdeklődésre fog számot tartani, de az uniós büntetőjogot érintő jogalkalmazói munkánál is segítségül szolgálhat.

Miskolc, 2017. október 9.

Dr. Jacsó Judit
témavezető

TARTALOMJEGYZÉK

TÉMAVEZETŐI AJÁNLÁS.....	3
TARTALOMJEGYZÉK.....	6
I. RÉSZ	
BEVEZETŐ GONDOLATOK.....	11
1. AZ ÉRTEKEZÉS CÉLJA, TÁRGYA ÉS SZERKEZETI FELÉPÍTÉSE	11
2. A KUTATÁS SORÁN ALKALMAZOTT MÓDSZEREK.....	13
II. RÉSZ	
TÖRTÉNETI ÉS FOGALMI ALAPVETÉS	16
1. AZ EURÓPAI UNIÓ KERETEI KÖZÖTT FOLYTATOTT BÜNTETŐJOGI EGYÜTTMŰKÖDÉS INDOKAI.....	16
1.1. A transznacionális bűnözés elleni fellépés.....	17
1.2. A szupranacionális jogtárgyak védelme.....	18
2. AZ UNIÓS BÜNTETŐJOG FEJLŐDÉSE AZ ELSŐDLEGES JOGFORRÁSOK TÜKRÉBEN	20
2.1. A bel- és igazságügyi együttműködés előzményei	20
2.2. A Maastrichti Szerződés	24
2.3. Az Amszterdami Szerződés	27
2.4. A Lisszaboni Szerződés	30
2.5. Az uniós büntetőjog fejlődéstörténetének összefoglalása és értékelése	39
3. AZ EURÓPAI BÜNTETŐJOG FOGALMI MEGKÖZELÍTÉSEI.....	41
3.1. Az európai büntetőjog fogalmi meghatározásának első próbálkozásai.....	42
3.2. Az európai büntetőjog tartalmi definiálására irányuló törekvések.....	46
3.3. Az európai büntetőjog fogalmi megközelítései a Lisszaboni Szerződés után.....	50
3.4. A jogirodalmi álláspontok összegzése	56
3.5. Az európai és az uniós büntetőjog fogalma.....	57
III. RÉSZ	
AZ UNIÓS JOG ÉS A NEMZETI BÜNTETŐJOG KAPCSOLAT- RENDSZERE	61
1. A NEMZETI BÜNTETŐJOG KÖZVETETT MÓDON TÖRTÉNŐ BEFOLYÁSOLÁSA	61
1.1. Az asszimiláció elve.....	61
<i>1.1.1. Az asszimiláció fogalma és típusai.....</i>	<i>61</i>

Tartalomjegyzék

1.1.2. A lojális együttműködés elvéből levezethető asszimilációs kötelezettség.....	62
1.1.3. Az elsődleges vagy másodlagos uniós jogforrások által előírt asszimiláció.....	66
1.2. A kerettényállások.....	68
1.3. A nemzeti büntetőjog semlegesítése.....	71
1.4. Az uniókonform jogértelmezés elve.....	75
1.4.1. Az uniókonform értelmezés fogalma.....	75
1.4.2. Az uniókonform értelmezés korlátai.....	78
2. A BÜNTETŐJOGI JOGHARMONIZÁCIÓ.....	79
2.1. A jogharmonizáció fogalma.....	79
2.2. Büntetőjogi jogharmonizáció a Lisszaboni Szerződés előtt.....	81
2.2.1. Jogharmonizáció a III. pillérben.....	81
2.2.1.1. A jogharmonizáció tárgya.....	81
2.2.1.2. A jogharmonizáció eszköze.....	85
2.2.2. Büntetőjog az I. pillérben.....	86
2.2.3. A pillérek közötti határok fellazítására irányuló törekvések.....	89
2.2.3.1. A környezetvédelmi kerethatározat megsemmisítésének ügye.....	90
2.2.3.2. Az Európai Bíróság ítéletének utóélete.....	94
2.2.3.3. Büntetőjogi jogalkotás az I. pillérben a Bíróság ítélete után.....	99
2.3. Az Unió büntetőjogi jogharmonizációs hatásköre a Lisszaboni Szerződés alapján.....	100
2.3.1. Általános jogharmonizációs hatáskör – EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdés.....	100
2.3.1.1. A jogharmonizáció tárgya.....	100
2.3.1.2. A jogharmonizáció terjedelme.....	106
2.3.1.3. Jogalkotási eljárás és jogforrási forma.....	108
2.3.2. Járulékos büntetőjog-harmonizációs hatáskör – EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdés.....	111
2.3.2.1. A jogharmonizációs hatáskör alkalmazási feltételei.....	112
2.3.2.2. A jogharmonizáció terjedelme.....	116
2.3.2.3. Jogalkotási eljárás és jogforrási forma.....	117

Tartalomjegyzék

3. SZUPRANACIONÁLIS NORMAALKOTÁSI HATÁSKÖRÖK.....	117
3.1. Szupranacionális szankcionálási hatáskör.....	118
3.1.1. <i>A szupranacionális szankciók főbb típusai</i>	119
3.1.2. <i>Az adminisztratív szankciók jogági besorolásának problematikája</i>	122
3.2. Szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör	127
3.2.1. <i>Szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme terén – EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdés</i>	127
3.2.1.1. Szabályozási előzmény – EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés.....	128
3.2.1.2. Szupranacionális jogalkotási hatáskör az EUMSZ. 325. cikk alapján.....	130
3.2.1.3. A jogalkotási hatáskör terjedelme	131
3.2.1.4. A szupranacionális hatáskör fennállását tagadó álláspontok.....	132
3.2.1.5. Az uniós szervek állásfoglalása	140
3.2.2. <i>Egyéb szupranacionális jogalkotási hatáskörök a Lisszaboni Szerződésben</i>	143
4. RÉSZÖSSZEGZÉS	145
IV. RÉSZ	
AZ EURÓPAI UNIÓ FORMÁLÓDÓ BÜNTETŐPOLITIKÁJA.....	149
1. AZ EURÓPAI BÜNTETŐPOLITIKA FOGALMA.....	149
2. AZ EURÓPAI KRIMINÁLPOLITIKA MANIFESZTUMA	151
2.1. Az uniós büntetőjog alapelvei	151
2.1.1. <i>A büntetőjog védelmi kötelezettsége</i>	151
2.1.2. <i>Az ultima ratio elve</i>	152
2.1.3. <i>A bűnösség elve</i>	154
2.1.4. <i>A törvényesség elve</i>	156
2.1.4.1. A törvényi meghatározottság elve	157
2.1.4.2. A visszaható hatály tilalma és a lex mitior elve	159
2.1.4.3. A parlamentáris törvény követelménye	160
2.1.5. <i>A szubszidiaritás elve</i>	161
2.1.6. <i>A koherencia elve</i>	165
2.2. A Manifesztum értékelése	168

3. AZ UNIÓS BÜNTETŐJOG KOHERENCIÁJÁNAK NÖVELÉSÉT CÉLZÓ DOKUMENTUMOK....	170
3.1. Az Európai Tanács stratégiai programjai	170
3.1.1. <i>A Stockholmi Program</i>	171
3.1.2. <i>A Brüsszeli Program</i>	173
3.2. A Tanács büntetőjogi mintarendelkezései	176
3.3. Az Európai Bizottság közleménye az uniós büntetőpolitika létrehozásáról	179
3.4. Az Európai Parlament állásfoglalása a büntetőjog uniós megközelítéséről.....	183
3.5. Az uniós intézmények álláspontjainak összegzése	185
4. BÜNTETŐJOGI JOGALKOTÁS A LISSZABONI SZERZŐDÉS UTÁN AZ UNIÓS BÜNTETŐPOLITIKA TÜKRÉBEN	187
4.1. Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésén alapuló irányelvek.....	187
4.2. Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésén alapuló irányelvek.....	196
4.3. Az irányelvekből kirajzolódó általános tendenciák	198
5. RÉSZÖSSZEGZÉS.....	206
 V. RÉSZ	
ALAPJOGVÉDELEM AZ EURÓPAI UNIÓBAN AZ ALAPJOGI CHARTA TÜKRÉBEN ÉS HATÁSA AZ UNIÓS ÉS A NEMZETI BÜNTETŐJOGRA	
1. AZ ALAPVETŐ JOGOK VÉDELMÉNEK FEJLŐDÉSE AZ EURÓPAI UNIÓBAN.....	209
2. AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI CHARTÁJA	213
3. AZ ALAPJOGI CHARTA ALKALMAZÁSI KÖRE.....	215
3.1. Az Alapjogi Charta és az uniós intézmények	217
3.2. Az uniós alapjogok tagállamokra való alkalmazhatósága	218
3.2.1. <i>Jogértelmezési nehézségek</i>	218
3.2.2. <i>Az Európai Bíróság gyakorlata</i>	220
3.2.2.1. Az agency szituáció	221
3.2.2.2. A derogációs helyzet	222
3.2.2.3. Az uniós jog hatálya alá tartozás	223
3.2.3. <i>Az Európai Bíróság gyakorlatából levonható következtetések</i>	226
4. AZ ALAPJOGI CHARTA KAPCSOLATA MÁS ALAPJOGVÉDELMI MECHANIZMUSOKKAL.....	230
4.1. A Charta és az Emberi Jogok Emberi Jogok Egyezménye viszonya.....	230
4.2. A Charta és a nemzeti alapjogok kapcsolata.....	232
5. RÉSZÖSSZEGZÉS.....	236

VI. RÉSZ

ZÁRÓ GONDOLATOK, TÉZISEK.....	240
ÖSSZEFOGLALÓ.....	256
SUMMARY	258
JOGSZABÁLYJEGYZÉK	260
BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK JEGYZÉKE.....	273
IRODALOMJEGYZÉK	283
A TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ SAJÁT KÖZLEMÉNYEK LISTÁJA	332
SZERZŐSÉGI NYILATKOZAT.....	336

I. RÉSZ

BEVEZETŐ GONDOLATOK

1. Az értekezés célja, tárgya és szerkezeti felépítése

Nem túlzás azt állítani, hogy az Európai Unió és az uniós jog¹ mára a tagállamok nemzeti jogának gyakorlatilag valamennyi területére befolyást gyakorol. Ez alól hosszú ideig a büntetőjog és a büntető eljárásjog jelentette a kivételt, mára azonban már egyértelművé vált, hogy más jogágakhoz hasonlóan a büntetőjog sem tudja kivonni magát az Európai Unió jogának hatása alól. Igaz ugyan, hogy az Unió nem rendelkezik egységes büntető törvénykönyvvel, egységes büntető eljárásjogi és büntetés-végrehajtási szabályokkal, uniós bűnüldöző szervekkel, az uniós jog és a nemzeti büntetőjog mégis sok ponton kapcsolódik egymáshoz, ezért már nyugodtan lehet *európai büntetőjogról, az Európai Unió büntetőjogáról beszélni*. Az uniós büntetőjog feltartóztatathatatlannal, dinamikusan fejlődik, ami magával vonja a *tudományos vizsgálatának igényét* is.

Az Európai Unió büntetőjoga egy nagyméretű és szerteágazó jogterület, amelyet számos nézőpontból lehet vizsgálni. Elemezhetjük például az egyes büntetőjogi tárgyú uniós jogi aktusokat, a kölcsönös elismerés elvén alapuló, újonnan létrejött büntető eljárásjogi jogintézményeket vagy az Európai Unió által létrehozott bűnüldöző szervek működését, feladatát és jogállását. Jelen értekezés megírásakor ugyanakkor más – a magyar jogirodalomban talán kevésbé gyakran alkalmazott – módszert választottunk, és *az uniós büntetőjogot átfogóbb módon* kívántuk megvizsgálni. Ennek megfelelően az *értekezés célja* az uniós büntetőjog kialakulásának, fejlődési irányainak, az uniós jog és a nemzeti büntetőjog összetett kapcsolatrendszerének, az Európai Unió büntetőjogi

¹ A fogalmi zavarok elkerülése végett általános érvennyel le kívánjuk szögezni, hogy a munkánkban elsődlegesen az uniós jog kifejezést használjuk, még a korábban közösségi jog néven kialakult jogterületre is. Így például a közösségi jog elsőbbsége helyett az uniós jog elsőbbsége kifejezést alkalmazzuk, még a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtti időszak vonatkozásában is. A közösségi jog kifejezést kizárólag akkor alkalmazzuk, ha kifejezetten a Maastrichti Szerződés hatálybalépése előtti időszakra, vagy a korábbi I. pillér területén létrejövő joganyagra kívánunk utalni, illetve, ha a vonatkozó uniós dokumentumok és bírósági ítéletekből idézünk. Hasonlóképpen az Európai Közösség(ek) kifejezés is a Maastrichti Szerződés előtti időszakra vonatkozik, illetve azt követően kizárólag az I. pillér területét értjük rajta.

jogalkotási hatásköreinek, a formálódó uniós büntetőpolitikának, valamint a büntetőjogi alapelvek és alapjogok uniós szintű érvényesülésének bemutatása és elemzése. Ennek során az értekezés elsődlegesen az uniós (büntető)jogot jelentős mértékben megreformáló és új alapokra helyező *Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követő időszakra és jogi helyzetre* fókuszál.

Az európai büntetőjog legtágabb értelemben történő vizsgálata olyan hatalmas területet érintene, amely már túlnyúlna egy PhD-értekezés keretein, így a kutatás tárgykörének meghatározása során fontosnak tartottuk, hogy azt több oldalról is korlátok közé szorítsuk. Egyrészt kizárólag az *Európai Unió keretében megvalósuló büntetőjogi integrációval* foglalkozunk, így az Európa Tanács és más nemzetközi szervezetek büntetőjogilag releváns tevékenysége nem képezi a vizsgálat tárgyát. Másrészt az értekezés kizárólag az *anyagi büntetőjogot érintő kérdésekre* fókuszál. Ily módon nem kívánunk foglalkozni az uniós büntetőjog büntető eljárásjogi dimenzióival és az ezen a területen kialakult jogintézményekkel, az Európai Unió által felállított vagy felállítani tervezett büntető és igazságügyi szervezetek (például Europol, Eurojust, Európai Ügyészség) tevékenységével és a rendőrségi együttműködéssel, továbbá csak a téma szempontjából szükséges mértékben kívánjuk tárgyalni az Európai Unió adminisztratív büntetőjogát. Harmadrészt pedig nem foglalkozunk az *uniós büntetőjog tagállami leképződésével* sem, vagyis azzal, hogy az uniós anyagi büntetőjogi jogintézmények, jogi aktusok milyen módon jelennek meg Magyarországon és más uniós tagállamok nemzeti büntetőjog-rendszereiben.

Ennek megfelelően az értekezés négy nagy szerkezeti egységre tagolódik. A bevezetést követő első nagy rész (*Történeti és fogalmi alapvetés*) vizsgálja egyrészt az uniós büntetőjog kialakulását indukáló tényezőket, illetve az uniós büntetőjog fejlődésének legjelentősebb állomásait és ívét, másrészt pedig az európai büntetőjog fogalmával kapcsolatos fontosabb szakirodalmi megállapításokat, amely során – a témával foglalkozó hazai és külföldi szerzők véleményének bemutatása és összegzése alapján – magunk is kísérletet teszünk az európai és az uniós büntetőjog fogalmának meghatározására. A következő – a disszertáció gerincét adó – részben (*Az uniós jog és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszer*) az uniós jog tagállami büntetőjogra gyakorolt hatásait és a két jogterület közötti viszonyrendszert vesszük górcső alá. A kapcsolatrendszer bemutatása alapvetően az uniós jog oldaláról történik, hiszen – ahogy

már említettük – a nemzeti büntetőjogok uniós dimenzióinak részletezése kívül esik az értekezés témakörén. E rész – az uniós büntetőjog általunk megfogalmazott definíciója alapján – három nagyobb szerkezeti egységre bontható, amelyek a kapcsolatrendszer három alapvető típusát elemzik: a nemzeti büntetőjog közvetett befolyásolását, a büntetőjogi jogharmonizációt és a szupranacionális büntetőjog-alkotást. Ezt követően (*Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája*) megvizsgáljuk az egységes, koherens büntetőpolitika kialakítására irányuló uniós törekvéseket, valamint elemezzük, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően elfogadott büntetőjogi aktusok mennyiben felelnek meg az uniós intézmények és a jogtudomány képviselői által megfogalmazott elvárásoknak. Az utolsó, az előző kérdéskörrel szoros összefüggő érdemi részben (*Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra*) az Európai Bíróság joggyakorlata tükrében bemutatjuk az uniós alapjogvédelem kialakulását, fejlődését és jelenlegi állapotát, valamint az ezekből levonható, a büntetőjog szempontjából releváns tendenciákat. Végül munkánkat a leírtak összegzésével, értékelésével és az uniós büntetőjog továbbfejlődésének lehetséges irányainak felvázolásával zárjuk.

2. A kutatás során alkalmazott módszerek

Az értekezés elkészítése során alkalmazott kutatási módszerek bemutatását megelőzően fontosnak tartjuk röviden megemlíteni a *felhasznált források* körét. A disszertáció elkészítése során *primer forrásként* elsődlegesen a témakör szempontjából releváns uniós jogforrások (elsődleges és másodlagos jogi aktusok, valamint kötelező erővel nem rendelkező dokumentumok) szolgáltak. Az uniós joganyag mellett nagy hangsúlyt fektettük az Európai Bíróság joggyakorlatának bemutatására is, melynek az uniós büntetőjog fejlődése szempontjából hatalmas jelentősége volt, hiszen egyrészt a Bíróság jogértelmezése az uniós jog számos, az alapszerződésekben kifejezetten nem rögzített elvi tételét alakította ki, másrészt pedig több esetben is a Bíróság volt az, amely döntéseivel új lendületet adott az elakadni látszó büntetőjogi integrációnak. Az értekezés másik alappillére a *szekunder források* alkotják. A munkánk elkészítéséhez igyekeztünk a kérdéskört tárgyaló, magyar és idegen nyelvű jogirodalmat a lehető legszélesebb körben feldolgozni.

A kutatás során alkalmazott módszerek közül elsőként a leghangsúlyosabbnak tartott *normatív* és *dogmatikai módszert* emeljük ki. A disszertáció elsősorban az uniós büntetőjog elsődleges jogforrási kereteinek elemzését, valamint a releváns másodlagos jogforrások vizsgálatát célozza, amely során különösen lényeges volt az ezekben megjelenő jogintézmények normatív elemzése. A vizsgálat során – ahol szükséges volt – egyaránt igénybe vettük a normaszövegek *nyelvtani, logikai, történeti és rendszertani értelmezésének* módszereit is.

A vonatkozó jogforrásokat ugyanakkor nem pusztán leíró jelleggel kívántuk bemutatni, hanem az egyes jogintézmények *kritikai, dogmatikai elemzését* is célul tűztük ki. Az uniós büntetőjogot érintő számos kérdésben (így például az Európai Unió szupranacionális büntetőjogi hatáskörének elfogadása vagy elutasítása tárgyában) ugyanis komoly vita áll fenn a – jellemzően külföldi – jogirodalomban, így az egyes tárgykörök vizsgálata során külön hangsúlyt fektettünk a különböző szakirodalmi álláspontok bemutatására, ütköztetésére és kritikai élű értékelésére, valamint ezek alapján saját álláspontunk megfogalmazására.

Másodikként a *történeti módszert* kell megemlíteni, ami azonban nem merül ki annyiban, hogy a disszertáció elején felvázoljuk az uniós büntetőjog kialakulásának és fejlődésének egyes állomásait. Az uniós büntetőjog sajátossága ugyanis, hogy folyamatos, töretlen fejlődést mutat, az egyes jogintézmények bemutatása során ezért mindig különösen hangsúlyos, hogy azt történeti kontextusban is elhelyezzük. Ezért bár az értekezés alapvetően a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követő jogi helyzetet vizsgálja, az egyes tárgykörök elemzése során kiemelt figyelmet fordít a korábbi jogi szabályozás (vagy annak hiányának) bemutatására és az egyes jogintézmények fejlődési ívének felvázolására.

Különösen hangsúlyos szerepet játszik az értekezésben a *fogalomelemző és fogalomalkotó módszer* is. Kutatásunk fontos célként tűzte ki a tárgykörrel kapcsolatos fogalmak tisztázását. A jogirodalomban ugyanis az európai büntetőjog fogalma nem egységes, azt az egyes szerzők különböző tartalommal definiálják. A disszertációban ezért bemutatásra kerülnek a témakörrel foglalkozó szerzők által használt fogalmi megközelítések, és az ezek közötti hasonlóságok és különbségek, amelyet követően – ahogyan már említettük – magunk is kísérletet teszünk az európai és uniós büntetőjog fogalmának meghatározására.

A kutatás során alkalmazásra került a *funkcionális módszer* is. Az Európai Unió büntetőjogi hatásköreinek terjedelme ugyanis – ahogy azt látni fogjuk – szorosan összekapcsolódik az uniós büntetőjogi integráció kialakulását indukáló tényezőkkel. Ezek az indítók egyben az uniós büntetőjog céljainak, feladatainak is tekinthetők, így ezeket a kutatás során folyamatosan szem előtt kellett tartani.

Végezetül az értekezés megírása során gyakran alkalmaztuk az *induktív módszert*, vagyis az esetjogi szemléletet is. Ahogy korábban említettük, az uniós büntetőjog fejlődésében az Európai Bíróság is igen komoly szerepet játszott, számos esetben a bírósági joggyakorlat fogalmazott meg az uniós büntetőjog szempontjából elvi jelentőségű tételeket. Ezért a disszertáció több ponton is hangsúlyosan esetjogi szemléletű, vagyis az Európai Bíróság vonatkozó ítéleteiből próbál meg általános következtetéseket levonni. Az induktív szemlélet legjobban az Európai Unió alapjogvédelmét tárgyaló részben érhető tetten, ahol az uniós alapjogvédelem az Európai Bíróság gyakorlatán keresztül kerül bemutatásra – hiszen annak kialakulásában a Bíróságnak volt domináns szerepe – és ez alapján fogalmazunk meg az uniós és a nemzeti büntetőjog szempontjából releváns általános tendenciákat.

II. RÉSZ

TÖRTÉNETI ÉS FOGALMI ALAPVETÉS

1. Az Európai Unió keretei között folytatott büntetőjogi együttműködés indokai

Az európai integráció történetében sokáig uralkodott az az álláspont, hogy a *büntetőjog kívül esik az Európai Közösségek hatáskörén*. Ez arra vezethető vissza, hogy a büntetőjog, a büntetés joga a nemzeti hagyományokban gyökerező történelmi tapasztalatok terméke, az adott nemzeti és jogi kultúra sajátosságait hordozza, kifejezi a nemzet történelmi, politikai, kulturális hagyományait, sajátos értékszempontját és szorosan összekapcsolódik az erőszak alkalmazásának állami monopóliumával. Így sokan a *nemzeti szuverenitás egyik legfőbb szimbólumaként, utolsó védőbástyájaként* tekintettek a büntetőjogra.² Ennek megfelelően az alapító szerződések nem tartalmaztak büntetőjogi rendelkezéseket, az Európai Bizottság és az Európai Bíróság pedig többször is kimondta, hogy a büntetőjog a tagállamok hatáskörében marad.³ Általános vélemény volt, hogy mivel a tagállamok a büntető igazságszolgáltatás területén nem ruházták át kifejezetten szuverenitásukat a Közösségekre, így azok nem rendelkeznek saját büntetőjogrenddel.⁴

Az integráció elmélyülésének azonban szükségszerű velejárója volt, hogy a tagállamok az Európai Közösségek céljainak megvalósítása érdekében a büntetőjog területén is fokozatosan lemondjanak szuverenitásuk egy részéről. A büntetőjogi integráció megkezdésében alapvetően két tényező játszott szerepet: a *súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények elleni fellépés szükségessége*, valamint a *közösségi (uniós) célok, politikák és szupranacionális jogtárgyak büntetőjogi védelmének megteremtése*.

² Lásd például: ALBRECHT [2000] 27; BÁRD K. [1995] 150-151; CORSTENS [2003] 131; FARKAS [2000] 65; FARKAS [2001a] 23; FARKAS [2001b] 12; GÁL-TÓTH [2016] 463; JUNG [1998] 210-211; HOLÉ [1999] 273; HILDEBRANDT [2007] 66-67; KIS L. [2005] 324-325; LIGETI [2002] 73; LIGETI [2005] 17; NILSSON [2014] 19; RÜTER [1993] 35; VAN DER WILT [2002] 77.

³ DELMAS-MARTY [1998] 87.

⁴ LIGETI [1998] 331.

1.1. A transznacionális bűnözés elleni fellépés

A XX-XXI. század európai kriminálpolitikája több alapvető kihívással⁵ áll szemben, amelyek közül az egyik legsúlyosabb a *határokon átnyúló, transznacionális bűnözés nagymértékű növekedése*. A globalizáció hatására bekövetkezett intenzív technológiai, gazdasági és politikai változások révén a bűnözés is határok nélkülivé vált. A bűncselekmények nemzetközi vonatkozása megnövekedett, és a határokon átnyúló deliktumok – például az emberkereskedelem, az illegális kábítószer-kereskedelem, a pénzmosás, a pénzhamisítás – újabb formái terjedtek el.⁶ Ennek következtében nyugodtan megállapíthatjuk, hogy Európa már régóta egy *kriminál földrajzi egységgé* vált.⁷ Ebben a folyamatban fontos szerepet játszott az európai integráció fokozatos elmélyítése is. Az Európai Unió egyik alapvető célja a tagállamok közötti határok megszüntetése és egy olyan közös piac létrehozása, amelyen belül megvalósul az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a személyek szabad mozgása. A szabad mozgás és a belső határok eltörlése ugyanakkor számos biztonsági kockázatot is felvet, mivel az ezekkel járó előnyöket nemcsak a törvénytisztelő állampolgárok, hanem a bűnözők is ki tudják használni.⁸

A klasszikus nemzeti büntetőjog, valamint a bűnügyi együttműködés hagyományos formái a megnövekedett nemzetközi bűnözésre nem tudnak megfelelő választ adni, hiszen míg a bűnelkövetők szabadon mozoghatnak a tagállamok között, addig a nemzeti bűnüldözési hatóságok a territorialitás elve alapján kizárólag az országhatáraikon belül járhatnak el.⁹ A határokon átnyúló bűncselekmények elleni fellépés legrégebbi, klasszikus formája az érintett államok bűnüldözési hatóságai közötti *kétoldali együttműködés*.¹⁰ A horizontális együttműködést nemzetközi egyezmények szabályozzák, és a megkeresés elvén alapul, miszerint a megkereső állam jogsegélykérelemmel fordul a megkeresett államhoz, amely belső joga szerint dönt a kérelem elbírálásáról. Ezekben az esetekben a két állam egyenrangú, egymással

⁵ Bővebben lásd: KARSAI [2004a] 21-22; SIEBER [1997] 369-370. Vö. PIETH [1997] 756-757.

⁶ SIEBER [2014] 88.

⁷ ZACHERT [1993] 61.

⁸ BÁRD P. [2016b] 437; HECKER [2012] 18; HORVÁTH-ÓDOR [2010] 263.

⁹ SIEBER [2009] 4; ZIESCHANG [2001] 262-263.

¹⁰ Bővebben lásd: AMBOS [2014] 590-643; BLASKÓ-POLT [2014] 57-61; KUSSBACH [2005] 325-334; LIGETI [2008c] 87-145; M. NYITRAI [2002] 49-327; M. NYITRAI [2004] 105-111; M. NYITRAI [2005] 188-237; M. NYITRAI [2006] 258-494; SÁNTHA [2012] 103-115; WIENER [1993] 41-152.

mellérendelt viszonyban van, így a szuverenitásuk egyformán érvényesül. Az együttműködés e formájának legnagyobb előnye, hogy az államok szuverenitását csak a szükséges legkisebb mértékben korlátozza, hátránya viszont, hogy hatékonysága – épp a nemzeti szuverenitás messzemenő figyelembe vétele miatt – komoly kívánnivalókat hagy maga mögött. A nemzetközi megkeresések elintézése általában sok időt vesz igénybe, ami miatt alkalmatlan a sürgős esetek kezelésére. A megkeresések teljesítését a nemzetközi egyezmények sokszor különböző feltételekhez (például a kettős inkriminációhoz) is kötik, amely tovább nehezíti a hatékony fellépést. Ezenfelül gyakran problémát jelent a nyelvtudás és a külföldi jogrendszer ismeretének hiánya is.¹¹ A megnövekedett méretű határokon átnyúló bűncselekmények eredményes üldözése tehát feltételezi a *nemzetközi bűnözés kontra nemzeti bűnüldözés* paradoxonjának¹² feloldását és a bűnüldözés nemzetközivé válását, vagyis a tagállamok bűnüldöző szervei közötti szorosabb, összehangoltabb és hatékonyabb együttműködési formák megteremtését.¹³ Ezért a határokon átnyúló nemzetközi bűncselekmények elleni fellépés terén az Unió folyamatosan arra törekszik, hogy *növelje a tagállamok bűnüldöző szervei közötti együttműködés hatékonyságát*.

1.2. A szupranacionális jogtárgyak védelme

A büntetőjogi együttműködés másik mozgatórugója az *uniós célkitűzések, politikák és érdekek védelmének szükségessége* volt. Az európai integrációval létrejöttek speciális, ún. *szupranacionális jogtárgyak*, amelyek büntetőjogi védelmet is igényeltek. Szupranacionális jogtárgynak olyan védendő értékek tekinthetők, amelyek kifejezetten az Európai Unióhoz, mint szupranacionális entitáshoz kapcsolódnak, és amelyek így túlnyúlnak egy adott állam érdekein.¹⁴ Ilyennek minősülnek például az *Európai Unió pénzügyi érdekei*.

Az Európai Uniónak elemi érdeke fellépni a pénzügyi érdekeit sértő csalásokkal és egyéb bűncselekményekkel (ilyen például a vesztegetés, a pénzmosás, a hűtlen kezelés vagy a hivatali visszaélés) szemben, hiszen bár a hivatalos adatok szerint a

¹¹ LIGETI [2002] 75-76; SIEBER [2009] 17-18, 28.

¹² Lásd: FEJES [2005] 3; SIEBER [1997] 370.

¹³ FARKAS [2001b] 13.

¹⁴ BÁRD P. [2016a] 782; BÁRD P. [2016b] 438; KARSAI [2002b] 19-20; KIS N. [2014b] 169; LIGETI [2005] 22; LIGETI [2008a] 24.

II. rész: Történeti és fogalmi alapvetés

csalások által érintett összeg mindössze a költségvetés 1-2%-át teszi ki, egyes becslések szerint *az uniós költségvetés 10-20%-a* tűnik el különböző jogellenes módon.¹⁵ E bűncselekmények folytán tehát az Unió jelentős bevételektől esik el. Mivel az Unió költségvetését közvetett módon részben az adófizető polgárok pénzéből is finanszírozzák, a költségvetést sértő bűncselekmények az adófizetőket károsítják meg.¹⁶ A csalás elleni küzdelem szupranacionális kereteinek megteremtése azonban nemcsak gazdasági, hanem politikai okokkal is alátámasztható. A pénzügyi érdekeket sértő csalások elszaporodása megkérdőjelezi az integráció gondolatát és veszélyezteti az integrációs folyamatokat.¹⁷ A költségvetést érintő csalások jelentősen csökkentik az Unió által újraosztott források összegét, ami veszélyezteti az egyes uniós szakpolitikák végrehajtását. Az uniós pénzek felhasználásának nem megfelelő ellenőrzése ezenkívül hosszútávon a *polgárok Unió működésébe vetett bizalmát* is megrendítheti.¹⁸

Mindezek miatt különösen fontos feladatot jelent az Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények elleni fellépés megfelelő kereteinek megteremtése. A védelem biztosítása érdekében természetesen számos büntetőjogon kívüli, így elsősorban közigazgatási jogi eszköz is igénybe vehető, azonban a jogtárgyat sértő cselekmények súlyossága emellett a büntetőjogi szankciók alkalmazását is szükségessé teszi.¹⁹ A szupranacionális jogtárgyakat sértő cselekmények üldözése azonban nem oldható meg kizárólag a tagállamok büntetőjoga segítségével, hiszen a klasszikus nemzeti büntetőjog hatálya általában nem terjed ki a többi állam vagy a nemzetközi szervezetek – pénzügyi és egyéb – érdekeinek védelmére.²⁰ Az elkövetők a nemzeti jog alapján kizárólag akkor vonhatók felelősségre, ha a tagállami büntetőjog hatálya kiterjed az adott nemzetközi szinten elkövetett cselekményre és az a tagállami büntető törvénykönyv valamely tényállását is kimeríti.²¹ Mivel a nemzeti büntetőhatalom gyakran nem mutat

¹⁵ Lásd például: FARKAS [2003] 103; FROMM [2004] 13; JACSÓ [2017a] 36; NÜRNBERGER [2009] 495; RASNER [2005] 56-57; SATZGER–ZIMMERMANN [2008] 171; SIEBERT [2008] 89; SPINELLIS [1999] 141-142; TIEGS [2006] 57-58; WILLIAMS [2013] 229-234.

¹⁶ HOLÉ [2004] 309; HORNYÁK [2011] 3251.

¹⁷ LIGETI [2004a] 185.

¹⁸ FROMM [2004] 16-21; JACSÓ [2012] 66; MURAWSKA [2008] 54.

¹⁹ MADAI [2010] 90; MADAI [2011] 235-236.

²⁰ KAIAFA-GBANDI [2012] 321; SIEBER [2014] 89.

²¹ KARSAI [2002a] 78.

érzékenységet a nemzeti szinten kívüli vagy afeletti jogsértésekre, szükség van a *tagállamokon túlnyúló, egységes, uniós szintű védelem megteremtésére*.²²

Bár az Európai Unió büntetőjogi fellépése kezdetben kizárólag a szupranacionális jogtárgyak, elsősorban a pénzügyi érdekek védelmére korlátozódott, később fokozatosan kiterjesztették az Unió egyéb célkitűzéseire és politikáira is. Így mára már az Unió bizonyos feltételek fennállása esetén, a büntetőjogi jogalkotás során meghatározott alapelveket szem előtt tartva, *valamennyi közös politika eredményes végrehajtása* céljából jogosult büntetőjogi eszközökhöz fordulni. Eddig azonban egy hosszú út vezetett el, melynek kiemelkedő állomásait a következő fejezetben mutatjuk be.

2. Az uniós büntetőjog fejlődése az elsődleges jogforrások tükrében

2.1. A bel- és igazságügyi együttműködés előzményei

A kifejezett elsődleges jogforrási felhatalmazás ellenére, a fentebb említett tényezők hatására már az 1970-es évek közepétől megkezdődött a tagállamok között a kormányközi együttműködés a bevándorlás, a menekültjog, illetve a rendőrségi és igazságügyi együttműködés területén. Ezek az együttműködési formák kezdetben a közösségi jog keretén kívül zajlottak, és legfőbb céljuk a tapasztalatok, az információ kicserélése, megosztása, valamint különböző informális hálózatokat felállítása volt.²³

Ilyen informális együttműködés volt az 1970-ben létrehozott *Európai Politikai Együttműködés*, melynek keretében kezdetben a tagállamok külügyminiszterei, majd később igazságügy- és belügyminiszterei is rendszeresen, évente két alkalommal találkoztak egymással.²⁴ Az Európai Politikai Együttműködés keretében számos büntetőjogi tárgyú nemzetközi egyezmény kidolgozására is sor került, habár ezek többsége a tagállami ratifikáció hiánya miatt nem lépett hatályba.²⁵

²² Vö. BÉKÉS [2013] 35-36; BÉKÉS [2015] 61.

²³ FELFÖLDI [2011] 1510.

²⁴ LIGETI [2008b] 38-39.

²⁵ M. NYITRAI [2005] 182-183; PEERS [2011a] 9.

II. rész: Történeti és fogalmi alapvetés

Az Európai Tanács 1975. december 1-2-án tartott római csúcstalálkozóján megfogalmazott ajánlásai hatására 1976. június 29-én alakult meg a *TREVI együttműködés*.²⁶ Az együttműködés fő céljai a terrorcselekményekre és terrorista szervezetekre vonatkozó adatok, információk kicserélése, a konkrét esetekben való kölcsönös támogatás, az összekötő tisztek cseréje, a rendőrségi képzés javítása, valamint a polgári légi forgalom védelmét célzó együttműködés megerősítése és megerősítése voltak.²⁷ A TREVI együttműködésen belül kezdetben két munkacsoport működött, az egyik a terrorizmus elleni fellépés összehangolásával, a terroristákra vonatkozó információgyűjtéssel, illetve a légi forgalom és a nukleáris létesítmények biztonságával, a másik pedig a rendőri együttműködés erősítésével foglalkozott.²⁸ 1993-ban felállítottak egy további munkacsoportot, az Europol előfutárának tartott, majd abba beintegrálódó *Európai Kábítószer Egységet (European Drug Unit – EDU)*, amely a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények mellett a súlyos, határon átnyúló szervezett bűnözés egyéb területeivel is foglalkozott.²⁹ A munkacsoportokon belül az együttműködés három szinten zajlott: a bel- és igazságügyért felelős miniszterek, a magas rangú tisztségviselők (például a tagállamok rendőrségeinek vezetői) és a tagállami szakértői munkacsoportok szintjén. A munkacsoportok évente kétszer üléseztek.³⁰ A TREVI csoport informális, vagyis a jog által nem szabályozott testület volt, munkájában Európai Bizottság nem vett részt, a miniszterek pedig nem voltak kötelesek válaszolni az Európai Parlament tagjainak a csoport tevékenységével kapcsolatos kérdéseire. A TREVI együttműködés a Maastrichti Szerződéssel beleolvadt az Európai Unió III. pillérébe.³¹

Noha a TREVI együttműködés a formális kötőerővel bíró jogi keretet még nélkülözte, ez tekinthető az Európai Közösségek tagállamai közötti rendőri és büntetőjogi együttműködés első intézményes formájának, amely során a tagállamok egy olyan működési struktúrát alakítottak ki, amely később az Európai Unió keretén belül is

²⁶ A TREVI mozaikszó a Terrorisme, Radicalisme, Extremisme, Violence International (Terrorizmus, Radikalizmus, Extrémizmus, Nemzetközi Erőszak) szavak rövidítése.

²⁷ BERTA [2014] 114; MASIKA–HARMATI [1999] 140-141.

²⁸ NAGY B. [2002] 726.

²⁹ BAUER [2008] 100; FEJES [2005] 4.

³⁰ FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 11; MASIKA–HARMATI [1999] 141.

³¹ FARKAS [2004] 17; MADAI [2010] 91.

példaként szolgált.³² A TREVI mintájára később más hasonló *ad hoc* csoportok is létrejöttek. Ilyen volt például az 1986-ban létrejött *Bevándorlási Ad Hoc Munkacsoport*, az 1989-ban felállított *Kábítószer-ellenes Európai Bizottság (Comité Européen de Lutte Anti-Drogues – CELAD)* és a vámhatóságok együttműködését elősegítő *Kölcsönös Hatósági Segítség Csoport (Group d'Assistance Mutuelle – GAM)*, illetve az 1991-ben megalakított *Gyorsított Konzultációs Központ*.³³

A bel- és igazságügyi együttműködés területén jelentős előrelépést jelentett az 1986-ban elfogadott *Egységes Európai Okmány*, amely egy egységes, belső határok nélküli térség megteremtését tűzte ki célul, ahol biztosítva van a személyek szabad mozgása. Az emiatt kialakult biztonsági deficit kiküszöbölése érdekében az Egységes Európai Okmány bevonta az együttműködés kereteibe a szervezett bűnözés és az illegális migráció elleni küzdelmet, és célul tűzte ki a külső határellenőrzés erősítését, valamint az egységes menekült- és bevándorlási politika kialakítását.³⁴

A személyek szabad mozgásából eredő kockázatok megelőzése és kompenzálása céljából 1985. június 14-én a luxemburgi Schengen városában öt tagállam (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg és Németország) aláírta a *Schengeni Megállapodást* (Schengen I.), majd 1990. június 19-én az annak megvalósulásához szükséges intézkedéseket részletező *Schengeni Végrehajtási Egyezményt* (Schengen II.).³⁵ A Végrehajtási Egyezmény értelmében az aláíró államok közötti belső határokon megszűnik a személyellenőrzés³⁶, ezzel párhuzamosan a részes államok kötelezettséget

³² BERTA [2014] 114.

³³ Lásd bővebben: DENZA [2005] 66-74; EMMERT [1996] 53-54; FELFÖLDI [2011] 1551; MASIKA–HARMATI [1999] 144-145; NAGY B. [2002] 726-727.

³⁴ DENZA [2005] 65-66; SZABÓ S. [2010] 24.

³⁵ Megállapodás a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről [HL L 239., 2000. 09. 22., 13-18.]; Egyezmény a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-i Schengeni Megállapodás végrehajtásáról [HL L 239., 2000. 09. 22., 19-62.]

A két egyezménynek jelenleg az Egyesült Királyság és Írország kivételével valamennyi EU-tagállam részese. A nem uniós országok közül Izland, Liechtenstein, Norvégia és Svájc vesz részt a schengeni együttműködésben. Lásd: A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 19. jegyzőkönyv az Európai Unió keretébe beillesztett schengeni vívmányokról, 1. cikk

³⁶ Schengeni Végrehajtási Egyezmény 2. cikk

vállaltak a külső határok ellenőrzésének megerősítésére.³⁷ A határellenőrzés így a belső határokról a külső határokra tevődött át. Az Egyezmény célul tűzte ki az egységes beutazási és vízumpolitika kialakítását³⁸, a menekültjogot kérelmezők kezelésére vonatkozó hatáskörök megosztását³⁹, a rendőrségi együttműködés és információcsere megerősítését⁴⁰, az igazságügyi együttműködés fejlesztését⁴¹, a bűnelkövetők kölcsönös kiadatását⁴², valamint egy központi személyi és tárgyi adatbázis⁴³ felállítását. Ezen adatbázis, a *Schengeni Információs Rendszer (Schengen Information System – SIS)* egy, a részes államok hatóságait összekötő információs hálózat, amellyel ellenőrzik a schengeni térségbe belépő személyeket, és amelyből a tagállamok rendőri és egyéb erre felhatalmazott hatósági adatokat kaphatnak egyes személyekről, elloptott vagy elvesztett tárgyakról, valamint a vízumkibocsátásokról és a rendőrségi együttműködésről. Az egyezmény tagállamok általi végrehajtását az ún. *Végrehajtási Bizottság* felügyelte.⁴⁴

A két Schengeni Egyezmény, a tagfelvételi egyezmények és jegyzőkönyvek, valamint a Végrehajtási Bizottság által elfogadott határozatok és nyilatkozatok egy átfogó joganyagot hoztak létre, amelyet *schengeni vívmányoknak (schengeni acquis)* neveznek.⁴⁵ Mivel a schengeni együttműködés eredetileg az európai integráció keretein kívül fejlődött, így kezdetben a schengeni joganyag sem volt része a közösségi acquisnak, azt csak az 1999-ben hatályba lépő *Amszterdami Szerződéshez csatolt 2. kiegészítő jegyzőkönyv*⁴⁶ építette be az uniós és a közösségi joganyagba.⁴⁷ A

³⁷ Schengeni Végrehajtási Egyezmény 3-8. cikk

³⁸ Schengeni Végrehajtási Egyezmény 9-27. cikk

³⁹ Schengeni Végrehajtási Egyezmény 28-38. cikk

⁴⁰ Schengeni Végrehajtási Egyezmény 39-47. cikk

⁴¹ Schengeni Végrehajtási Egyezmény 48-58. cikk

⁴² Schengeni Végrehajtási Egyezmény 59-69. cikk

⁴³ Schengeni Végrehajtási Egyezmény 92-119. cikk

⁴⁴ Felföldi [2011] 1512-1513; Herrnfeld [2012] 966.

⁴⁵ Horváth [2011] 486; Ligeti [2002] 18-19.

⁴⁶ Bővebben lásd: Peers [2011a] 37-39; Weiß-Satzger [2012] 887-889.

⁴⁷ A jegyzőkönyv értelmében a Tanács feladata volt a schengeni vívmányokat alkotó rendelkezések pontos meghatározása, valamint annak eldöntése, hogy a schengeni acquis mely része kerüljön az akkori I. pillérbe (EK-Szerződés IV. Cím) és melyik a III. pillérbe (EU-Szerződés VI. Cím). Lásd: a Tanács 1999/435/EK határozata (1999. május 20.) az Európai Közösséget létrehozó szerződés és az Európai Unióról szóló szerződés vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően a schengeni vívmányokat alkotó valamennyi rendelkezés, illetve határozat jogalapjának megállapítása céljából a schengeni vívmányok meghatározásáról [HL L 176., 1999. 07. 10., 1-16.] és a Tanács 1999/436/EK határozata (1999. május 20.) az Európai Közösséget létrehozó szerződés és az Európai Unióról szóló szerződés vonatkozó

jegyzőkönyv preambuluma – a Schengeni Végrehajtási Egyezményvel összhangban – rögzítette az uniós jog primátusát, kimondva, hogy a schengeni *acquis* rendelkezései csak akkor és annyiban alkalmazhatók, amennyiben azok összhangban állnak az uniós és a közösségi joggal.⁴⁸

2.2. A Maastrichti Szerződés

A büntetőjogi együttműködés történetében az Európai Uniót létrehozó, 1992. február 7-én aláírt és 1993. november 1-jén hatályba lépett *Maastrichti Szerződés*⁴⁹ jelentette a fordulópontot, amely intézményesítette a korábbi kormányközi együttműködési formákat, és bevonta az uniós politikák közé a bel- és igazságügyi együttműködést. Ennek keretén belül az EU-Szerződés K.1. cikke kilenc olyan területet sorolt fel, amelyet a tagállamok az Unió célkitűzéseinek elérése céljából és az Európai Közösség hatásköreinek sérelme nélkül közös érdekű ügynek tekintenek:

1. a menekültpolitika,
2. a személyeknek a tagállamok külső határain való átlépésére és az e határokon való ellenőrzés gyakorlására vonatkozó szabályok,
3. a bevándorláspolitikai és a harmadik országok állampolgáira vonatkozó politika:
 - a) harmadik országok állampolgárainak a tagállamok területére való belépésére, illetve a tagállamok területén való mozgására vonatkozó feltételek,
 - b) harmadik országok állampolgárainak a tagállamok területén való tartózkodására vonatkozó feltételek, beleértve a családtagok beengedését és a munkavállalásra vonatkozó feltételeket,
 - c) küzdelem harmadik országok állampolgárainak illegális bevándorlása, a tagállamok területén való illegális tartózkodása és munkavállalása ellen,
4. a kábítószer-függőség elleni küzdelem,
5. a nemzetközi méreteket öltő csalás elleni küzdelem,
6. az igazságügyi együttműködés polgári ügyekben,

rendelkezéseinek megfelelően a schengeni vívmányokat alkotó valamennyi rendelkezés, illetve határozat jogalapjának meghatározásáról [HL L 176., 1999. 07. 10., 17-30.].

⁴⁸ FRENZ [2011] 761.

⁴⁹ Az Európai Unióról szóló Szerződés [HL C 191., 1992. 07. 29., 1-112.]

7. az igazságügyi együttműködés büntetőügyekben,
8. a vámügyi együttműködés,
9. a rendőrségi együttműködés a terrorizmus, a tiltott kábítószer-kereskedelem és a nemzetközi bűnözés egyéb súlyos formáinak megelőzése és leküzdése céljából, beleértve szükség esetén a vámügyi együttműködés bizonyos vonatkozásait, egy, az egész Unióra kiterjedő információcsere-rendszernek az Európai Rendőrségi Hivatal (Europol) keretén belüli kiépítéséhez kapcsolódva.

Ezeket a területeket ugyanakkor a tagállamok a szuverenitásuk védelme miatt csak fokozatosan kívánták bevonni az integrációba.⁵⁰ Így a *bel- és igazságügyi együttműködés* nem vált az Európai Közösségek részévé, hanem *külön pillérbe (III. pillér)* került, melynek működési mechanizmusa eltért a közösségi pillértől.⁵¹

A szupranacionális I. pillértől eltérően a III. pillér működése a *kormányközi együttműködésen* alapult. A tagállamok közötti együttműködés, konzultáció, tanácskozás és a döntéshozatal legfőbb szerve a *Tanács* volt, amely a tagállamok belügyminisztereiből vagy igazságügy-minisztereiből állt.⁵² A Szerződés a döntéshozatalhoz – egyes eljárási kérdések és végrehajtási intézkedések kivételével – *egyhangú szavazatot* kívánt meg, vagyis minden tagállam *vétójoggal* rendelkezett. A Tanács üléseinek előkészítéséért az I. pillérhez hasonlóan az Állandó Képviselők Bizottsága (COREPER) felelt, de a III. pillér fő egyeztető fóruma az ún. *Koordinációs Bizottság* lett, amelyet a Szerződés vonatkozó cikke alapján csak *K.4. cikk szerinti Bizottságként* emlegettek. A Koordinációs Bizottság a Tanács kérésére vagy saját kezdeményezésére véleményt nyilváníthatott a Tanácsnak, illetve közreműködött a Tanács munkájának előkészítésében.⁵³ A Koordinációs Bizottsághoz kapcsolódóan további munkacsoportok jöttek létre az egyes szakkérdések egyeztetésére, és a nemzeti apparátusok közti együttműködésre.⁵⁴

⁵⁰ CROWE [2008] 166; FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 13-14.

⁵¹ Ezzel a Maastrichti Szerződés megteremtette az Unió ún. hárompilléres szerkezetét. Az I. pillért az Európai Közösségek alkották, amely részei a 2002-ig fennálló Európai Szén- és Acélközösség, az Európai Atomenergia Közösség és az Európai Gazdasági Közösség (1993-tól Európai Közösség) voltak. A II. pillér a Közös Kül- és Biztonságpolitika, a III. pillér pedig a Bel- és Igazságügyi Együttműködés volt.

⁵² DENZA [2005] 76.

⁵³ EU-Szerződés K.4. cikk (1)-(3) bekezdés

⁵⁴ HORVÁTH [2011] 483-484. Bővebben lásd: DENZA [2005] 81-82; MASIKA–HARMATI [1999] 178-180.

A III. pilléres együttműködés területén a többi uniós intézmény jóval korlátozottabb hatáskörrel rendelkezett, mint az I. pillér területén. Az *Európai Bizottság* kezdeményezési joga nem volt kizárólagos, mivel a Bizottság mellett bármely tagállam jogosult volt jogalkotási javaslatot tenni. További korlátozást jelentett, hogy a Bizottság javaslatlételi joga csak az EU-Szerződés K.1. cikk első hat pontjában említett területekre terjedt ki, a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés, a vámügyi együttműködés, valamint a rendőrségi együttműködés területén kizárólag a tagállamok tehetek javaslatot.⁵⁵ Az *Európai Parlamentet* rendszeresen tájékoztatni kellett a fontosabb kezdeményezésekről, ezenkívül kérdésekkel fordulhatott a Tanácshoz, illetve ajánlásokat tehetett számára. A Parlament továbbá bizonyos kérdésekben konzultációs jogkört kapott, amely azonban korlátozott volt, mivel a véleményét ugyan a Tanácsnak kellőképpen figyelembe kellett vennie, de nem volt köteles annak megfelelően eljárni.⁵⁶ Az *Európai Bíróság* nem kapott hatáskört a III. pillér területén, a Szerződés mindössze annyit tett lehetővé, hogy a tagállamok az általuk elfogadott egyezményekben kiköthessék, hogy a Bíróság hatáskörrel rendelkezzen az egyezmény értelmezésére és az alkalmazás kapcsán felmerülő vitás kérdések eldöntésére.⁵⁷ A Bíróság hatásköre így kizárólag a tagállamok egyedi döntésén alapult.

A III. pilléres együttműködés során a közösségi jogi eszközök (rendeletek, irányelvek, határozatok) nem voltak alkalmazhatók, helyettük a Tanács speciális jogi aktusokat alkothatott: *együttes álláspontokat*, amelyek a tagállamok és az Európai Unió egységes megközelítését, közös politikai szándékát, irányultságát fejezték ki⁵⁸ és *együttes fellépéseket*, amelyek akkor voltak alkalmazhatók, ha az Unió célkitűzései az együttes fellépéssel hatékonyabban elérhetőek, mint az egyes tagállamok önálló fellépése által. A Tanács ezenkívül *nemzetközi egyezményeket* dolgozhatott ki, amelyek hatályba lépéséhez szükség volt arra, hogy azokat az aláíró tagállamok ratifikálják és a belső jogukba átültessék.⁵⁹ A III. pilléres egyezmények részesévé csak uniós tagállam válhatott.⁶⁰

⁵⁵ EU-Szerződés K.3. cikk (2) bekezdés

⁵⁶ EU-Szerződés K.6. cikk

⁵⁷ EU-Szerződés L cikk és K.3. cikk (2) bekezdés

⁵⁸ Vö. ALBRECHT–BRAUM [2001] 315.

⁵⁹ EU-Szerződés K.3. cikk (2) bekezdés

⁶⁰ KARSAI [2014a] 21-22.

2.3. Az Amszterdami Szerződés

Az 1997. július 17-én aláírt és 1999. május 1-jén hatályba lépett *Amszterdami Szerződés*⁶¹ egyik legfontosabb célkitűzése egy olyan „*a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség*” megteremtése volt, amely a személyek szabad mozgásának biztosításán alapul.⁶² A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség egyes elemeit a *Tanács 1998-ban elfogadott cselekvési terve* definiálta.⁶³

1. *A szabadság térsége* egyrészt az uniós polgárokat, azok családtagjait, valamint a harmadik államok polgárait és a hontalanokat is megillető szabad mozgáshoz való jogot, másrészt az alapvető jogok, a magánszféra és a személyes adatok védelmét, illetve a megkülönböztetés minden formájának tilalmát foglalja magába.
2. *A biztonság térsége* elsősorban a határok lebontása és a személyek szabad mozgása következtében megnövekedett súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények elleni uniós szintű küzdelmet jelenti, azonban a közrend fenntartására, illetve a belső biztonság megőrzésére irányuló intézkedéseket már nem foglalja magába, mivel erre vonatkozóan az Unió nem rendelkezik hatáskörrel.⁶⁴
3. *A jog érvényesülésének térsége* az uniós polgárok igazságszolgáltatáshoz való egyenlő hozzáféréseinek elősegítését, valamint az igazságügyi hatóságok közötti együttműködés erősítését célozza.⁶⁵

A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítása érdekében az Amszterdami Szerződés a következőképpen módosította a bel- és igazságügyi együttműködést: közösségiesítette, vagyis a közösségi intézmények hatáskörébe utalva az I. pillérbe emelte át a III. pillér egy részét, hatékonyabbá tette a

⁶¹ Amszterdami Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés, az Európai Közösségeket létrehozó szerződések és egyes kapcsolódó okmányok módosításáról [HL C 340., 1997. 11. 10., 1-144.]

⁶² EU-Szerződés 2. cikk

⁶³ Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice – Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998 (1999/C 19/01) [HL C 19., 1999. 01. 23., 1-15.]

⁶⁴ Lásd: EU-Szerződés 33. cikk, jelenleg EUMSZ. 72. cikk

⁶⁵ FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 4-9; WEIB–SATZGER [2012] 884.

megmaradt III. pillér működését, és – ahogy már korábban említettük – beemelte a schengeni vívmányokat az Unió keretei közé.⁶⁶

A III. pillér közösségiesítésére már a Maastrichti Szerződés is lehetőséget biztosított, amikor lehetővé tette, hogy a Bizottság vagy valamely tagállam kezdeményezésére a Tanács az EU-Szerződés K.1. cikk 1-6. pontjaiban felsorolt ügyeket egyhangú döntéssel az I. pillérbe emelje át.⁶⁷ Erre azonban ekkor még nem került sor, így végül csak az Amszterdami Szerződés következtében vált a III. pillér egy része (a menekültügy, a külső határellenőrzés, a bevándorlási politika, a vízümpolitika és a polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködés) az EK-Szerződés részévé.⁶⁸

A közösségiesített területek többségén egy ötéves átmeneti időszak végig (2004. május 1.) még fennmaradt a III. pillérre jellemző speciális döntéshozatali mechanizmus, miszerint a Bizottság vagy valamely tagállam kezdeményezése alapján a Tanács, az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően egyhangúlag határoz, ennek leteltét követően viszont a Tanács egyhangú határozattal áttérhetett az együttdöntési eljárásra és a minősített többségi szavazásra.⁶⁹ A jogi aktusokat viszont a Tanácsnak már az átmeneti időszak alatt is a hagyományos I. pilléres jogforrások (rendeletek, irányelvek, határozatok) formájában kellett meghoznia.

A bel- és igazságügyi együttműködés részleges közösségiesítése révén az Amszterdami Szerződés hatálybalépését követően a III. pillér már csak a *rendőrségi és a bűnügyi együttműködést* foglalta magába. Ennek megfelelően a pillér elnevezése is *Büntetőügyekben folytatott Rendőri és Igazságügyi Együttműködésre* változott.

A III. pillér döntéshozatali rendjét illetően az Amszterdami Szerződés alapvető változást nem hozott, de megnövelte az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európai Bíróság szerepét. A döntéshozatal középpontjában továbbra is a *Tanács* maradt, amely főszabályként egyhangúlag járt el. A K.4. cikk szerinti Bizottság elnevezése a módosított cikkszámozás folytán *36. cikk szerinti Bizottságra* módosult.⁷⁰ Az *Európai*

⁶⁶ HORVÁTH–ÓDOR [2010] 264-265; M. NYITRAI [2005] 184-185.

⁶⁷ EU-Szerződés K.9. cikk. Bővebben lásd: BIEBER [1994] 42-46; LIGETI [1998] 352-353; MÜLLER-GRAFF [1994] 31-32.

⁶⁸ EK-Szerződés IV. Cím (61-69. cikk)

⁶⁹ EK-Szerződés 67. cikk (1)-(2) bekezdés

⁷⁰ EU-Szerződés 36. cikk. Bővebben lásd: FLETCHER–LÖÖF–GILMORE [2008] 59-60; MASIKA–HARMATI [1999] 339-343.

Bizottság minden kérdésben megkapta a döntéskezdeményezés jogát, amelyen azonban továbbra is a tagállamokkal kellett osztoznia.⁷¹ Az *Európai Parlament* megőrizte korábbi hatásköreit (tájékoztatáshoz, kérdéshez való jog), viszont a konzultációs jogköre kibővült. Eszerint a Tanács minden III. pilléres intézkedés elfogadása előtt köteles volt konzultálni az Európai Parlamenttel, amely a véleményét meghatározott, három hónapnál nem rövidebb határidőben köteles volt megadni.⁷² Ez a rendelkezés azonban nem jelentett vétójogot, hiszen a Tanács továbbra sem volt kötve a Parlament véleményéhez.⁷³ Az Amszterdami Szerződés a bírósági kontrollt is megerősítette, mivel feljogosította az *Európai Bíróságot* az elfogadott jogi aktusok érvényességére és értelmezésére vonatkozó előzetes döntések meghozatalára, jogszerűségük felülvizsgálatára, valamint a jogforrások értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatosan a tagállamok között felmerülő viták eldöntésére. A tagállamok ezenkívül nyilatkozat keretében elfogadhatták a Bíróság hatáskörét az előzetes döntések meghozatalára is.⁷⁴ A Bizottság azonban továbbra sem indíthatott kötelezettségszegési eljárást az uniós jog megsértése vagy átültetésének elmulasztása miatt.

Az Amszterdami Szerződés a III. pillér jogforrási rendszerét is megváltoztatta.⁷⁵ A korábbi jogforrások közül megtartotta a közös álláspontokat és az egyezményeket, viszont megszüntette az együttes fellépéseket és két új jogi aktust vezetett be: a kerethatározatot és a határozatot. A tagállamok törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítését célzó *kerethatározatok* az I. pilléres irányelvekhez hasonlítottak, így pusztán az elérendő célokat illetően voltak kötelezőek a tagállamokra nézve, míg a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyták. Közvetlen hatállyal nem rendelkeztek.⁷⁶ A *határozatok* szintén kötelező erejűek voltak és nem bírtak közvetlen hatállyal, a kerethatározattal ellentétben viszont nem irányulhattak a tagállamok jogának harmonizációjára.⁷⁷ A *közös álláspontok* továbbra is leginkább egy politikai deklarációhoz hasonlítottak, amelyben a tagállamok

⁷¹ EU-Szerződés 34. cikk (2) bekezdés

⁷² EU-Szerződés 39. cikk

⁷³ DORRA [2013] 61-62; WHITE–DORN [2001] 12.

⁷⁴ EU-Szerződés 35. cikk. Bővebben lásd: DENZA [2005] 265-268; MITSILEGAS [2009] 18-20; MÜLLER-GRAFF [1998] 273-275; NASCIMBENE [2009] 398-400; PEERS [2011a] 32-34.

⁷⁵ EU-Szerződés 34. cikk (2) bekezdés

⁷⁶ EU-Szerződés 34. cikk (2) bekezdés b) pont

⁷⁷ ALBRECHT–BRAUM [2001] 317; NAGY B.–JENEY [2015] 501.

meghatározhatták, hogy az Unió hogyan viszonyuljon bizonyos kérdésekhez.⁷⁸ Az *egyezmények* hatályba lépéséhez az Amszterdami Szerződés alapján is szükség volt a tagállami ratifikációra, az ezek elhúzódása miatti hátrányok kiküszöbölése érdekében viszont a Szerződés három fontos újítást vezetett be. Egyrészt lehetővé tette a Tanács számára, hogy a ratifikációs eljárás megkezdésére határidőt szabjon a tagállamoknak.⁷⁹ Másrészt kimondta, hogy amennyiben az adott egyezményt a tagállamoknak legalább a fele ratifikálta, az a ratifikáló tagállamokra nézve hatályba lép.⁸⁰ Harmadrészt pedig lehetőséget teremtett az egyezmények előzetes alkalmazására is, amely értelmében a ratifikáló tagállamok az egyezményt egyoldalú kötelezettségvállalással magukra nézve kötelezően alkalmazhatták.⁸¹

Az Amszterdami Szerződés fontos újítása volt, hogy bevezette a *megerősített együttműködés* intézményét. Ennek értelmében azok a tagállamok, amelyek szorosabb együttműködésre törekedtek, igénybe vehették a szerződésekben meghatározott intézményeket, eljárásokat és mechanizmusokat, feltéve hogy a javasolt együttműködés tiszteletben tartja az Európai Közösség hatásköreit, célkitűzéseit, és a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítását célozza.⁸² A megerősített együttműködésre vonatkozó szabályokat később a 2001. február 26-án aláírt és 2003. február 1-jén hatályba lépett *Nizzai Szerződés*⁸³ pontosította és egyszerűsítette.⁸⁴

2.4. A Lisszaboni Szerződés

Az Európai Közösség létrehozásáról szóló szerződés és az Európai Unióról szóló szerződés átfogó reformja 2000-től napirenden volt.⁸⁵ A 2004. október 29-én, Rómában

⁷⁸ CORSTENS–PRADEL [2002] 45; GLESS [2015] 149. Vö. MIETTINEN [2013] 91.

⁷⁹ Lásd: NAGY B. [2002] 763.

⁸⁰ DENZA [2005] 262; FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 23; LIGETI [2008b] 44.

⁸¹ BÉKÉS [2015] 67.

⁸² EU-Szerződés 40. cikk, 43-45. cikk. Bővebben lásd: MASIKÁ–HARMATI [1999] 328-330.

⁸³ Nizzai Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés, az Európai Közösségeket létrehozó szerződések és egyes kapcsolódó okmányok módosításáról [HL C 80., 2001. 03. 10., 1-87.]

⁸⁴ LIGETI [2008b] 50; SUHR [2011a] 1042-1043.

⁸⁵ FAZEKAS [2012a] 27.

aláírt *Alkotmány szerződés*⁸⁶ kurdarcát követően végül a 2007. december 13-án aláírt és 2009. december 1-jén hatályba lépett *Lisszaboni Szerződés*⁸⁷ volt az, amelyik – átvéve az Alkotmány legfontosabb eredményeit⁸⁸ – ezt a célkitűzést megvalósította, és ezáltal a bel- és igazságügyi együttműködést új alapokra helyezte.

A Lisszaboni Szerződés valójában két különálló szerződésből áll: az Európai Unióról szóló Maastrichti Szerződést módosító, az *Európai Unióról szóló Szerződésből* (EUSz.), és az Európai Közösséget létrehozó Római Szerződést módosító, az *Európai Unió Működéséről szóló Szerződésből* (EUMSz.). Az EUSz. az Unió alapelveit, célkitűzéseit, míg az EUMSz. az Unió hatásköreire, politikáira vonatkozó részletes szabályokat tartalmazza. A két Szerződés azonos jogi kötőerővel bír.⁸⁹ A Szerződésekkel azonos jogi kötőerővel bír ezenkívül az Európai Unió 2000. december 7-én aláírt, eddig pusztán kötelező erővel nem bíró politikai dokumentumnak minősülő *Alapjogi Chartája* is.⁹⁰ A Lisszaboni Szerződéssel az Európai Unió az Európai Közösség helyébe lépett, annak jogutódjává vált, jogi személyiséget szerzett.⁹¹

A Lisszaboni Szerződés legfontosabb újítása a *pillérrendszer felszámolása* volt. Ennek hatására megszűnt a III. pillér és így a *büntetőügyekben folytatott rendőri és igazságügyi együttműködés is szupranacionális hatáskörbe került*. A Lisszaboni Szerződés eredményeképp a bel- és igazságügyi együttműködés egy önálló, homogén, szupranacionális politikává vált.⁹²

A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség mint uniós politika részletes szabályait az *Európai Unió Működéséről szóló Szerződés harmadik részének V. címe* tartalmazza, amely *öt fejezetre* tagozódik:

1. Általános rendelkezések⁹³

⁸⁶ Szerződés Európai alkotmány létrehozásáról [HL C 310., 2004. 12. 16., 3-474.]. Az Alkotmány szerződés a szabadság, a biztonság és a jog térségét érintő újításairól bővebben lásd: FARKAS [2004] 23-26; FARKAS [2005] 38-40; HOLÉ [2005] 43-47; KIS L. [2005] 328-342; LIGETI [2005] 46-48; PERRON [2005] 9-11; TÓTHNÉ MASIKA [2004] 36-51.

⁸⁷ Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról [HL C 306., 2007. 12. 17., 1-271.]

⁸⁸ SATZGER [2016a] 100-101; SIEBER [2014] 77.

⁸⁹ EUSz. 1. cikk

⁹⁰ EUSz. 6. cikk (1) bekezdés. Bővebben lásd: V. rész

⁹¹ Lásd: OSZTOVITS [2011a] 27-29; SATZGER [2008] 24; SCHERMULY [2013] 48.

⁹² JOKISCH–JAHNKE [2014] 124; SATZGER [2014a] 98.

⁹³ EUMSz. 67-76. cikk

2. A határok ellenőrzésével, a menekültügyekkel és a bevándorlással kapcsolatos politikák⁹⁴
3. Igazságügyi együttműködés polgári ügyekben⁹⁵
4. Igazságügyi együttműködés büntetőügyekben⁹⁶
5. Rendőrségi együttműködés⁹⁷

A szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség az Európai Unió célkitűzéseinek felsorolása körében is kiemelkedő, még a belső piacot is megelőző helyet foglal el.⁹⁸ Az EUSz. 3. cikk (2) bekezdése értelmében az Unió egy belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló olyan térséget kínál polgárai számára, ahol a személyek szabad mozgásának biztosítása a külső határok ellenőrzésére, a menekültügyre, a bevándorlásra, valamint a bűnmegelőzésre és bűnüldözésre vonatkozó megfelelő intézkedésekkel párosul.⁹⁹ Ennek keretében az Unió biztosítja a személyek belső határokon történő ellenőrzések alóli mentességét, és a menekültügy, a bevándorlás és a külső határok ellenőrzése terén olyan közös politikát alakít ki, amely biztosítja a harmadik országok állampolgáraival szembeni méltányos bánásmódot. Az Unió a bűncselekmények, a rasszizmus és az idegengyűlölet megelőzésére és leküzdésére irányuló intézkedésekkel, a rendőri, igazságügyi és egyéb hatóságok koordinációjára és együttműködésére irányuló intézkedésekkel, a büntetőügyekben hozott bírósági határozatok kölcsönös elismerésével és a büntető jogszabályok közelítésével a biztonság magas szintjének garantálásán munkálkodik, és célja az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés megkönnyítése.¹⁰⁰

A büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés az együttműködés alapelveként rögzíti a *bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerésének elvét*.¹⁰¹ A tagállamok egymás büntető

⁹⁴ EUMSZ. 77-80. cikk

⁹⁵ EUMSZ. 81. cikk

⁹⁶ EUMSZ. 82-86. cikk

⁹⁷ EUMSZ. 87-89. cikk

⁹⁸ SAFFERLING [2011] 392.

⁹⁹ Vö. EUMSZ. 67. cikk (1) bekezdés

¹⁰⁰ EUMSZ. 67. cikk (2)-(4) bekezdés

¹⁰¹ EUMSZ. 82. cikk (1) bekezdés. A kölcsönös elismerés elvéről bővebben lásd: AMBOS [2014] 450; CERIZZA [2010] 65; FARKAS [2010] 45-57; FARKAS [2011] 71-77; FARKAS [2016] 88-96; FARKAS [2017b] 27-33; GLESS [2015] 152-153; HERRNFELD [2012] 970-976; KARSAI [2006] 2-3; KARSAI [2008a] 149-157; KARSAI [2011a] 1698-1700; KARSAI [2015] 97-112; MITSILEGAS [2006] 314-321; MYLONOPOULOS [2011] 640-643; M. NYITRAI [2006] 252-254; NAGY J. [2014] 130-132; SAFFERLING

*igazságszolgáltatási rendszerébe vetett bizalmát feltételező*¹⁰² kölcsönös elismerés elve azt jelenti, hogy valamely tagállam bűnüldöző és büntető hatóságainak meghatározott jogi aktusait a többi tagállamban minden külön eljárás nélkül érvényesnek és végrehajthatónak kell elismerni.¹⁰³ A kölcsönös elismerés elvének elsődleges célja, hogy a határokon átnyúló bűncselekmények elleni küzdelemben a hagyományos jogsegélyen alapuló együttműködési formák helyett egy gyorsabb és hatékonyabb megoldást adjon.¹⁰⁴

A kölcsönös elismerés elvének kiegészítéseként¹⁰⁵ az EUMSZ. széles körben lehetővé teszi az Európai Unió számára a tagállamok *büntető anyagi és eljárásjogának közelítését, harmonizálását*, mivel a Tanács és a Parlament felhatalmazást kapott, hogy a tagállamok jogi hagyományai és jogrendszerei közti különbségek figyelembe vételével¹⁰⁶ meghatározott területeken *szabályozási minimumokat* állapítson meg. A jogharmonizáció a büntető eljárásjog területén a bizonyítékok tagállamok közötti kölcsönös elfogadhatóságának, a büntetőeljárásban részt vevő személyek, köztük a sértettek jogainak, valamint a büntetőeljárás egyéb külön vonatkozásainak szabályozására¹⁰⁷, az anyagi büntetőjog területén pedig meghatározott bűncselekményi tényállások és büntetési tételek meghatározására terjed ki.¹⁰⁸

A jogharmonizáció mellett az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés előírja, hogy az Európai Parlament és a Tanács intézkedéseket állapíthat meg a *bűnmegelőzés* terén a tagállami intézkedések előmozdítására és támogatására.¹⁰⁹ A Szerződés e rendelkezése lehetővé teszi, hogy az Unió ne csak reaktív módon a már elkövetett bűncselekményekre fókuszáljon, hanem egy egységes, átfogó kriminálpolitika kialakításával segítséget nyújtson a tagállamoknak a bűncselekmények elkövetésének

[2011] 425-426; SATZGER [2002] 59-61; SATZGER [2012a] 976-977; SIEBER [2009] 32-35; SPENCER [2011] 351-355; ZEDER [2008] 256-261.

¹⁰² Vö. BÁRD P. [2016a] 782-784; BÁRD P. [2016b] 437-438, 441-442; FARKAS [2010] 46; HERRNFELD [2012] 972; KARSAI [2006] 2; KARSAI [2015] 97.

¹⁰³ Lásd: FARKAS [2007a] 504; FARKAS [2011] 71; FRENZ [2010] 905; HECKER [2011] 16.

¹⁰⁴ SATZGER [2012a] 976; SCHRAMM [2010] 618. Vö. SPENCER [2011] 351.

¹⁰⁵ Vö. KARSAI [2011a] 1702-1703.

¹⁰⁶ Vö. EUMSZ. 67. cikk (1) bekezdés

¹⁰⁷ EUMSZ. 82. cikk (2) bekezdés

¹⁰⁸ EUMSZ. 83. cikk (1)-(2) bekezdés. Bővebben lásd: III. rész 2.3. fejezet

¹⁰⁹ EUMSZ. 84. cikk

megelőzésében is.¹¹⁰ A vonatkozó uniós határozat alapján a bűnmegelőzés körébe sorolható minden olyan intézkedés, melynek célja a bűnözésnek és az állampolgárok bizonytalanságérzetének mind mennyiségi, mind minőségi értelemben, akár a bűncselekmények elkövetésétől való közvetlen elrettentéssel, akár a bűnözés lehetőségének és okainak kiküszöbölésére irányuló intézkedésekkel és beavatkozásokkal történő csökkentése.¹¹¹ Ilyennek tekinthetők például a felvilágosító kampányok, a bűnözésről szóló statisztikai adatgyűjtés és feldolgozás vagy a tagállami szakértők közötti együttműködés javítása, erősítése.¹¹² Fontos hangsúlyoznunk azonban, hogy a bűnmegelőzésre irányuló eszközök közül a Szerződés a jogharmonizációt kifejezetten kizárja, így az Unió fellépése nem irányulhat a tagállamok bűnmegelőzésre irányuló jogszabályainak közelítésére.¹¹³

Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés végül meghatározza Nizzai Szerződéssel intézményesített *Eurojust* feladatait és működésének alapjait¹¹⁴, és alapszerződési szinten lehetővé teszi egy *Európai Ügyészség* jövőbeli felállítását.¹¹⁵

A Lisszaboni Szerződéssel a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség a *megosztott hatáskörű politikák* közé került.¹¹⁶ A megosztott hatáskörbe tartozó területeken mind az Európai Unió, mind pedig tagállamok eljárhatnak, utóbbiak viszont csak olyan mértékben élhetnek hatáskörükkel, amilyen mértékben azt az Unió nem gyakorolja.¹¹⁷ Az Európai Unió tehát e területeken szabályozási elsőbbséget élvez, melynek következtében a tagállamok csak akkor gyakorolhatják hatáskörüket, amennyiben az Unió nem kíván élni vele vagy nem gyakorolja azt.¹¹⁸ Ha tehát az Unió

¹¹⁰ MANSDÖRFER [2010] 18.

¹¹¹ Lásd: A Tanács 2001/427/IB határozata (2001. május 28.) az európai bűnmegelőzési hálózat létrehozásáról [HL L 153., 2001. 06. 08., 1-3.] 1. cikk 3. pont

¹¹² SATZGER [2012c] 1000. Vö. KARSAI [2011c] 1737.

¹¹³ BÉKÉS [2015] 77-78; BÖSE [2012] 1086; JOKISCH-JAHNKE [2014] 133; KARSAI [2011c] 1738; ROSENAU-PETRUS [2012] 473; SATZGER [2012c] 1000; SUHR [2011d] 1154.

¹¹⁴ EUMSZ. 85. cikk

¹¹⁵ EUMSZ. 86. cikk

¹¹⁶ EUMSZ. 4. cikk (2) bekezdés j) pont

¹¹⁷ EUMSZ. 2. cikk (2) bekezdés

¹¹⁸ FAZEKAS [2012b] 203-204; SERZYNSKO [2010] 70.

II. rész: Történeti és fogalmi alapvetés

valamely megosztott hatáskörű politikát kisajátít, vagyis él a jogalkotási kompetenciájával, a tagállamok elvesztik a hatáskörüket az adott területen.¹¹⁹

A hárompilléres rendszer megszüntetésének egyik legfontosabb következménye, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség teljes területén is bevezetésre került a *rendes jogalkotási eljárás*¹²⁰ alkalmazása, aminek keretében a jogi aktusokat a *Tanács az Európai Parlament közreműködésével, minősített többséggel*¹²¹ fogadja el.¹²² Az Európai Parlament korábbi konzultációs joga tehát jelentősen kibővült, ennek következtében ezen a területen is *társjogalkotóvá* vált. A kezdeményezési jog az *Európai Bizottságot* illeti meg, de a büntetőjogi és rendőrségi együttműködés területén továbbra is megmaradt a tagállamok javaslattételi joga, ami azonban a korábbihoz képest szűkült, hiszen a jogalkotási eljárás megindításához egy állam indítványa már nem elég, ahhoz a tagállamok *legalább negyedének* (azaz minimum 7 államnak) együttes kezdeményezésére van szükség.¹²³

Lényeges változás, hogy az *Európai Bíróság* hatáskörét a Szerződés kiterjesztette az egykori III. pillér valamennyi területére, így a bel- és igazságügyi együttműködés keretében elfogadott valamennyi jogi aktus immár bírói felülvizsgálat alá került.¹²⁴ Ez alól kivétel, hogy a Bíróság nem vizsgálhatja felül a tagállamok rendőrségei vagy más bűnüldöző szolgálatai által végrehajtott intézkedések érvényességét vagy arányosságát, illetve a közrend fenntartásával és a belső biztonság megőrzésével kapcsolatos tagállami

¹¹⁹ HEGER [2009] 409; HILDEBRANDT [2007] 69; PEERS [2011a] 72.

¹²⁰ EUMSZ. 289. cikk (1) bekezdés és 294. cikk

¹²¹ EUMSZ. 238. cikk

¹²² Vannak azonban olyan területek, ahol a Tanács különleges jogalkotási eljárás keretében, egyhangú szavazattal, jellemzően az Európai Parlamenttel folytatott konzultációt követően dönt. Ilyen az útlevelekre, személyazonosító igazolványokra, tartózkodási engedélyekre és más ilyen jellegű okmányokra vonatkozó intézkedések elfogadása (EUMSZ. 77. cikk (3) bekezdés), a családjogi együttműködés (EUMSZ. 81. cikk (3) bekezdés), az Európai Ügyészség felállítása (EUMSZ. 86. cikk (1) bekezdés), az operatív rendőri együttműködés (EUMSZ. 87. cikk (3) bekezdés) és a más állam területén való eljárási cselekmény fogantatás feltételeinek és korlátainak meghatározása (EUMSZ. 89. cikk). Egyhangú határozattal dönt a Tanács a családjogi kérdésekre vonatkozó döntéshozatali szabályok módosításáról (EUMSZ. 81. cikk (3) bekezdés), a büntetőjogi jogharmonizáció alá tartozó területek kibővítéséről (EUMSZ. 82. cikk (2) bekezdés d) pont, 83. cikk (1) bekezdés) és az Európai Ügyészség hatáskörének kiterjesztéséről (EUMSZ. 86. cikk (4) bekezdés) is. Lásd: CALLIESS [2010] 434; PEERS [2011b] 665; PEERS [2014] 19.

¹²³ EUMSZ. 76. cikk

¹²⁴ FAZEKAS [2012a] 28; GELLÉR [2010] 221. Bővebben lásd: CALLIESS [2010] 445-448; FLETCHER [2011] 20-24; HERLIN-KARNELL [2012] 36-37, 227-228; NASCIBENE [2009] 685-690; PEERS [2011a] 61-62.

hatáskörök gyakorlását.¹²⁵ Ideiglenes korlátot jelentett továbbá, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követő öt évig (2014. december 1-ig) a hatálybalépés előtt elfogadott III. pilléres intézkedések vonatkozásában a Bíróság addigi korlátozottabb jogköre fennmaradt.¹²⁶ Ez azt jelentette, hogy az ötéves átmeneti időszak alatt az EUMSZ. 258. cikke nem volt alkalmazható, vagyis a Bizottság nem indíthatott kötelezettségzegési eljárást a tagállamok ellen a korábbi III. pilléres jogi eszközökből eredő köteleességek megszegése miatt. E korlátozás viszont megszűnt, ha az adott jogi aktust módosították.¹²⁷

A Tanács munkáját segítő 36. cikk szerinti Bizottság helyébe egy *új állandó Bizottság (Standing Committee on operational cooperation on internal security – COSI)* lépett, melynek célja a belső biztonságra vonatkozó operatív együttműködés előmozdítása és erősítése.¹²⁸ A COSI koordináló szerepe kiterjed a rendőrségi és vámügyi szervek közti együttműködésre, a külső határok védelmére irányuló együttműködésre, valamint a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés bizonyos területeire. A Bizottság feladatkörébe tartozik az operatív együttműködés általános irányának és hatékonyságának elemzése, az információcsere és a személyes adatok védelmének elősegítése, valamint az Európai Unió terrorizmus elleni politikájának koordinálása. A COSI azonban nem működik közre sem a jogszabály-előkészítésben, amit továbbra is COREPER lát el, sem pedig az operatív műveletek levezetésében.¹²⁹

A Szerződés szól az *Európai Tanácsról* is, amelynek, bár jogalkotási hatáskörrel nem rendelkezik¹³⁰, fontos feladata a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségen belüli jogalkotási és operatív programok tervezésére vonatkozó stratégiai iránymutatások meghatározása.¹³¹

Az uniós jogi aktusok demokratikus legitimitációjának követelménye szempontjából fontos változás, hogy a Szerződés megerősítette a *nemzeti parlamentek*

¹²⁵ EUMSZ. 276. cikk. Vö. BÁRD P. [2009] 107.

¹²⁶ A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 36. jegyzőkönyv az átmeneti rendelkezésekről, 10. cikk (1) bekezdés

¹²⁷ A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 36. jegyzőkönyv az átmeneti rendelkezésekről, 10. cikk (2) bekezdés

¹²⁸ EUMSZ. 71. cikk

¹²⁹ FLETCHER [2011] 29-30; FRENZ [2011] 784; NAGY J. [2011] 20-21; SERZYSKO [2010] 73.

¹³⁰ EUSz. 15. cikk (1) bekezdés

¹³¹ EUMSZ. 68. cikk. Bővebben lásd: IV. rész 3.1. fejezet

szerepét is.¹³² A nemzeti parlamentek ellenőrzik a szubszidiaritás és arányosság elvének betartását, aminek keretében gondoskodnak arról, hogy a jogalkotási javaslatok és kezdeményezések összhangban legyenek a szubszidiaritás és az arányosság elvével.¹³³ Az Európai Parlament mellett a nemzeti parlamentek is részt vesznek az Eurojust és az Europol tevékenységének értékelésében és ellenőrzésében, továbbá tájékoztatni kell őket a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség érvényesülése terén végzett objektív és pártatlan értékelő eljárások eredményeiről is.¹³⁴

A pillérrendszer felszámolásával megszűntek a speciális III. pilléres jogi aktusok is, így a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően a bel- és igazságügyi együttműködés területén is az *általános jogforrásokat* (rendeleteket, irányelveket és határozatokat)¹³⁵ lehet elfogadni. Bár 2009. december 1-től korábbi III. pilléres jogi aktusokat már nem lehet kibocsátani, a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt elfogadott jogi aktusok joghatása továbbra is fennmarad, amíg azokat a Szerződések alapján hatályon kívül nem helyezik, semmisnek nem nyilvánítják vagy nem módosítják.¹³⁶

A *Lisszaboni Szerződéshez fűzött 26. számú nyilatkozat* értelmében bármely tagállam határozhat úgy, hogy nem vesz részt a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség valamely intézkedésében.¹³⁷ Jelenleg három tagállam, az Egyesült Királyság, Írország és Dánia él az *opt-out* lehetőségével.

Az *Egyesült Királyság és Írország*¹³⁸ a korábbi EK-Szerződés IV. Címéhez tartozó politikák (a vízumokkal, menekültüggyel és bevándorlással kapcsolatos politikák és a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés) vonatkozásában

¹³² MANSDÖRFER [2010] 19-20; SERZYNSKO [2010] 72; SIEBER [2009] 54.

¹³³ Az ezzel kapcsolatos részletes szabályok a Lisszaboni Szerződéshez csatolt, a nemzeti parlamenteknek az Európai Unióban betöltött szerepéről szóló 1. és a szubszidiaritás és arányosság elvének alkalmazásáról szóló 2. jegyzőkönyv tartalmazza. Bővebben lásd: IV. rész 2.1.5. fejezet

¹³⁴ Lásd: EUSz. 12. cikk és EUMSZ. 69-70, 85, 88. cikk

¹³⁵ EUMSZ. 288. cikk. Bővebben lásd: CROWE [2008] 187-188; FAZEKAS [2011] 80-87; FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 24-28; FRENZ [2011] 771-774.

¹³⁶ A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 36. jegyzőkönyv az átmeneti rendelkezésekről, 9. cikk

¹³⁷ 26. nyilatkozat valamely tagállamnak az Európai Unió működéséről szóló szerződés harmadik részének V. címén alapuló intézkedésen való kívülmaradásáról

¹³⁸ A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 21. jegyzőkönyv az Egyesült Királyságnak és Írországnak a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről. Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy az Egyesült Királyság uniós büntetőjogi együttműködésben betöltött szerepét jelentősen befolyásolni fogja a 2016. június 6-i népszavazás eredményeképpen megindított kilépési tárgyalások eredményei. Vö. PENKUHNS [2017] 240-242.

fennálló *opt-out* jogát a Lisszaboni Szerződés kiterjesztette a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség egészére, így a büntetőügyekben folytatott igazságügyi és rendőri együttműködésre is.¹³⁹ A két ország azonban eseti alapon részese lehet a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség valamely intézkedésének, ha az adott javaslat Tanácshoz történt benyújtását követő három hónapon belül ezt írásban bejelenti.¹⁴⁰ E két állam továbbá bármikor bejelentheti a Tanácsnak és a Bizottságnak azon szándékát, hogy egy adott intézkedést el kíván fogadni. Az Egyesült Királyság továbbá arra is lehetőséget kapott, hogy a 36. jegyzőkönyvben meghatározott átmeneti időszak lejárta előtt legkésőbb hat hónappal a Tanácsnak bejelentse, hogy 2014. december 1-től a még nem módosított korábbi III. pilléres aktusok alkalmazhatóságát magára nézve kizárja. Ilyen döntés esetén is lehetőség van azonban az utólagos eseti *opt-in* gyakorlására.¹⁴¹

Dánia¹⁴² az egyes vízumokkal kapcsolatos intézkedések meghatározása kivételével általános *opt-out* joggal rendelkezik, így nem vesz részt a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséghez tartozó intézkedések elfogadásában, azok az országra nézve nem kötelezőek és nem alkalmazhatók. A rendőri és büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén azonban az *opt-out* csak a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően érvényesül, így a Lisszaboni Szerződés előtt elfogadott jogi aktusok továbbra is kötelezőek és alkalmazandók a tagállamra nézve, még akkor is, ha utóbb módosítják őket.¹⁴³ Speciális szabályok vonatkoznak a schengeni vívmányok továbbfejlesztésére irányuló javaslatokra, amelyek Dánia hat hónapon belül, nemzetközi jogi kötelezettségvállalás keretében fogadhat el.¹⁴⁴ Az Egyesült Királysággal és Írországgal szemben Dániának viszont nincs *opt-in* joga, vagyis nincs lehetősége arra, hogy eseti jelleggel magára nézve kötelezőnek ismerjen el bizonyos jogi aktusokat. Az ország azonban bármikor dönthet úgy, hogy részben vagy egészben lemond kívülálló státuszáról, ilyenkor teljes

¹³⁹ FLETCHER [2011] 26; JOKISCH–JAHNKE [2014] 125.

¹⁴⁰ A gyakorlatban a két ország viszonylag kevés olyan intézkedéshez csatlakozott, amely a vízumokkal, a határellenőrzéshez vagy a bevándorláshoz kapcsolódott, viszont a polgári, illetve a Lisszaboni Szerződést követően a rendőri és büntetőügyekben folytatott együttműködés keretében elfogadott intézkedések többsége vonatkozásában élt az *opt-in* joggal. Lásd: PEERS [2011a] 75-77; PEERS [2011b] 691.

¹⁴¹ A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 36. jegyzőkönyv az átmeneti rendelkezésekről, 10. cikk (4)-(5) bekezdés. Bővebben lásd: BAKER [2013] 239-245; BAZZOCCHI [2011b] 178-179; PEERS [2011a] 82-83.

¹⁴² A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 22. jegyzőkönyv Dánia helyzetéről

¹⁴³ NAGY B.–JENEY [2015] 506.

¹⁴⁴ KLIP [2012a] 59-60.

egészében köteles alkalmazni az Európai Unió keretében meghozott akkor hatályban lévő valamennyi intézkedést.

2.5. Az uniós büntetőjog fejlődéstörténetének összefoglalása és értékelése

Az uniós büntetőjog történetét vizsgálva összegzésképpen megállapítható, hogy az alapvetően gyakorlati indokok miatt kialakult uniós büntetőjog egy folyamatos és visszafordíthatatlan fejlődési ívet mutat, azonban a tagállami szuverenitás védelmének igénye miatt csak lassan és fokozatosan tudott elmélyülni.

A büntetőjogi együttműködés első formái kezdetben informálisan és a közösségi jog keretén kívül alakultak ki. A *Maastrichti Szerződés* vonta be az uniós büntetőjogot az európai integrációba, arra azonban továbbra is a kormányközi együttműködésen alapuló szabályok érvényesültek. A pillérrendszer felállításával a Maastrichti Szerződés egy sajátos működési struktúrát hozott létre, amely azonban számos olyan problémához vezetett, amely megnehezítette a büntetőjogi integráció elmélyülését.

Mindenekelőtt gondot okozott a *pillérek közötti határ meghúzása*. Az I. és a III. pillér között számos ponton voltak átfedések, ami később komoly hatásköri vitákat eredményezett.¹⁴⁵ További problémákat okozott, hogy a bel- és igazságügyi együttműködés a Maastrichti Szerződéssel bekerült ugyan az Európai Unió intézményi struktúrájába, a *közösségi intézmények szerepe azonban erősen korlátozott maradt*, nem volt megfelelő lehetőségük a tagállamok tevékenysége feletti ellenőrzés kifejtésére.¹⁴⁶ A kormányközi alapon működő III. pillér fő szerve a Tanács volt. A Tanácsban a döntések meghozatalához egyhangú szavazásra volt szükség, ez pedig megnehezítette a döntéshozatalt. A tagállamok vétójoga rendkívül lelassította a Tanács munkáját, az állandó kompromisszumkeresés miatt pedig a nehezen elfogadott jogi aktusok tartalma gyakran felhígult.¹⁴⁷ Az Európai Bizottság kénytelen volt megosztani döntéskezdeményszerző jogát a tagállamokkal, az Európai Bíróság csak korlátozott mértékben, a tagállamok önkéntes döntése alapján rendelkezett hatáskörrel a III. pilléres együttműködés területén és az Európai Parlament is csak szűk konzultációs jogkörrel

¹⁴⁵ BAUER [2008] 101-102; FELFÖLDI [2011] 1515; NAGY B. [2002] 739-740; NAGY J. [2011] 15. Lásd: III. rész 2.2.3. fejezet

¹⁴⁶ FELFÖLDI [2011] 1515.

¹⁴⁷ LADENBURGER [2008] 21.

gyakorolhatott, ami miatt felmerült a demokratikus legitimitáció problémája.¹⁴⁸ További problémát jelentett, hogy a III. pillér területén az uniós jog hagyományos alapelvei (például az uniós jog elsőbbségének és közvetlen hatályának elve) nem érvényesültek, és a megszokott jogi eszközök sem voltak alkalmazhatók.¹⁴⁹ A bel- és igazságügyi együttműködés speciális jogforrásai közül a közös álláspont és az együttes fellépés kötelező ereje erősen vitatott volt¹⁵⁰, a nemzetközi egyezményeknél pedig az elhúzódoó ratifikáció jelentett komoly problémát, aminek meggyorsítására az Uniónak nem voltak megfelelő eszközei.¹⁵¹ A III. pilléres együttműködés keretében elfogadott egyezmények egy része a tagállamok ratifikációjának hiánya miatt nem is lépett hatályba.¹⁵²

Az *Amszterdami Szerződés* a bel- és igazságügyi együttműködés részleges közösségiesítésével és a III. pillér működésének reformjával megpróbálta orvosolni ezeket a problémákat. A Szerződés érdeme, hogy kibővítette a közösségi intézmények III. pillér területén fennálló hatásköreit, törekedett az egyezmények hatálybalépésének gyorsítására, valamint bevezetett egy új jogi eszközt, a kerethatározatot. A kerethatározatok már vitathatatlanul kötelező erejű jogi eszközök voltak, azonban a közvetlen hatály és a kikényszeríthetőség hiánya még mindig problémát jelentett, hiszen a végrehajtásuk így továbbra is kizárólag a tagállamok önkéntes döntésén, jó szándékán múlt.¹⁵³

Az *Amszterdami Szerződés* a kormányközi együttműködés alá tartozó egyes területek közösségiesítésével azt a koncepciót igazolta, hogy az integráció történetében a kormányközi együttműködés nem a közösségi modell alternatívája, hanem annak előfutára, és hogy a pilléres szerkezet nem egy merev struktúra, hanem egy folyamat, amely a kormányközitől a közösségi együttműködés irányába halad.¹⁵⁴ Ennek a folyamatnak a végét a *Lisszaboni Szerződés* jelentette, amely *megszüntette az Európai Unió pilléres felépítését*, így az említett problémák többségét sikeresen megoldotta.

¹⁴⁸ HERLIN-KARNELL [2010] 59.

¹⁴⁹ MASIKA–HARMATI [1999] 181.

¹⁵⁰ Lásd: DENZA [2005] 78; MITSILEGAS [2009] 11; MÜLLER-GRAFF [1994] 35-36; PEERS [2011a] 14-15; DE ZWAAN [1999] 15.

¹⁵¹ SATZGER [2008] 20; SCHWARZBURG–HAMDORF [2002] 618. Vö. FARKAS [2007b] 55-57; FARKAS [2012] 149.

¹⁵² PEERS [2011a] 11; DE ZWAAN [1999] 16.

¹⁵³ LADENBURGER [2008] 22.

¹⁵⁴ HORVÁTH [2011] 489.

A pillérszerkezet felszámolásával megszűnt a bel- és igazságügyi együttműködés sajátos jellege, közösségi jogon kívülisége, így immár ezen a területen is az *egységes uniós jogi aktusok* alkalmazhatók, és érvényesülnek az *uniós jog alapelvei*.¹⁵⁵ A rendes jogalkotási eljárás és a minősített többség kiterjesztése *nagyobb hatékonyságot* eredményez, az Európai Parlament és a nemzeti parlamentek szerepének növelése választ nyújt a *demokratikus deficit problémájára*¹⁵⁶, az Európai Bíróság hatáskörének kiterjesztése pedig lehetővé teszi a *bírói kontrollt* a bel- és igazságügyi együttműködés területén is.¹⁵⁷ Mindezek ellenére nem lehet szó nélkül elmenni amellett, hogy a Lisszaboni Szerződés a tagállamok szuverenitásának védelme céljából számos, a korábbi kormányközi együttműködésre emlékeztető rendelkezést fenntartott vagy bevezetett.¹⁵⁸ Ilyen például a bizonyos területeken fennmaradó egyhangú döntéshozatal, a tagállamok jogalkotás-kezdeményszerzési joga, a bizonyos államokat megillető *opt-out* jog vagy a később tárgyalandó vészfékeljárás. Ez is jelzi, hogy a tagállamok még mindig nehezen mondanak le a szuverenitásukról e területen, amely így továbbra is egy igen jelentős korlátot állít a büntetőjogi integráció elé.

3. Az európai büntetőjog fogalmi megközelítései

Az Európai Unió keretei között folyó büntetőjogi együttműködés történetének vázlatos bemutatását követően kísérletet teszünk az *európai büntetőjog fogalmának meghatározására*. Ennek során nem elsősorban a témával foglalkozó szerzők fogalom-meghatározásainak pusztá felsorolására törekszünk, célunk sokkal inkább a különböző jogirodalmi álláspontok tematizálása, a definiálás fejlődési tendenciájának, a fontosabb fókuszpontjainak és az egyes szerzők nézőpontjai közötti hasonlóságok és különbségek bemutatása. Ennek során különösen a Lisszaboni Szerződés hatályba lépése óta megfogalmazott álláspontokat kívánjuk kiemelni.

¹⁵⁵ FAZEKAS [2012a] 29.

¹⁵⁶ Vö. MYLONOPOULOS [2011] 636-637.

¹⁵⁷ NAGY J. [2011] 23-24.

¹⁵⁸ Lásd: FEJES [2010] 149-150; MITSILEGAS [2009] 41-56; NAGY J. [2014] 158-159.

3.1. Az európai büntetőjog fogalmi meghatározásának első próbálkozásai

A büntetőjog-tudomány az európai büntetőjog fogalmával és az Európai Unió (Európai Közösségek) nemzeti büntetőjogokra gyakorolt hatásaival kezdetben alig foglalkozott. Ez a tendencia a 90-es évek kezdetével, vagyis az uniós büntetőjogi integráció elmélyülésének megkezdésével változott meg.¹⁵⁹

Az uniós büntetőjogi együttműködés fejlődésének korai szakaszaiban az európai büntetőjogra még a legtöbb szerző mint egy *fejlődő, alakuló, kiforratlan jogterületre* tekintett. Az európai integráció büntetőjogra gyakorolt hatásával hazánkban először foglalkozó *Bárd Károly* az európai büntetőjog kifejezés alatt a közös, a felvilágosodásig visszanyúló európai büntetőjogi hagyományokat értette.¹⁶⁰ Szintén egy új, alakuló európai büntetőjogról írt *Szabó András*, aki szerint a fogalom lényege ugyan ismert, de elmélete még csak körvonalazódik, amely egy új büntetőfilozófia kialakulását vonhatja maga után. A büntetőjog európaiságának a kritériumát Szabó annak alkotmányosodásában látta, amelyben különösen fontos szerepet tulajdonított az Emberi Jogok Európai Egyezményében rögzített jogoknak és alapelveknek.¹⁶¹

Kertész Imre szintén úgy fogalmazott, hogy egységes európai büntetőjog még nem létezik, hiszen csak a nagyon távoli jövőben képzelhető el egy egységes európai büntető törvénykönyv megalkotása. Annak ellenére azonban, hogy az európai államoknak – még – saját nemzeti büntetőjoguk van, beszélhetünk európai büntetőjogról és európai büntetőpolitikáról, aminek a gondolata nem elméleti, hanem gyakorlati igényekből született, amelyet a határok megnyitásával megnövekedő transznacionális bűnözés által generált új kihívások idézték elő.¹⁶²

Más szerzők az európai büntetőjog fogalmát a büntetőjogi integrációt előmozdító másik alapvető tényezővel, az Unió pénzügyi érdekeinek védelmével kapcsolták össze. *Mireille Delmas-Marty* az Unió pénzügyi érdekeinek védelmét szolgáló uniós törekvéseket tekintette európai büntetőjognak.¹⁶³ Hasonlóan fogalmazott *Lévai Ilona* is, szerinte ez a jogterület kizárólag a közösségi költségvetés védelme terén működhet, hiszen arra senki sem gondolhat, hogy az emberölést vagy a lopást valaha is egységes

¹⁵⁹ JUNG [2000] 417; ZIESCHANG [2001] 255-256.

¹⁶⁰ BÁRD K. [1995] 149. Vö. BÁRD K. [2003] 3-5.

¹⁶¹ SZABÓ A. [1998] 12-19.

¹⁶² KERTÉSZ [1997] 58.

¹⁶³ DELMAS-MARTY [1998] 87-88.

európai büntetőjog alapján kellene büntetni és üldözni.¹⁶⁴ Lévai szerint azonban csak idő kérdése, hogy mikor történik meg a büntetőjog területén a tagállami szuverenitás bizonyos részének az Unióra ruházása, így a büntetőjog bizonyos mértékű közösségivé tétele.¹⁶⁵

A magyar szakirodalomhoz hasonlóan kezdetben a témával foglalkozó külföldi szerzők sem tudtak pontos tartalmi definíciót adni az európai büntetőjognak. *Ulrich Sieber* korai munkáiban az európai büntetőjogot egy alakuló jogként írta le, mivel az nem csupán egy statikus állapot, hanem egy fejlődési folyamat, amely jelentős mértékben befolyásolható.¹⁶⁶ Hasonlóképpen fogalmazott *Heike Jung* is, aki szerint az európai büntetőjognak még csak az első, halvány körvonalai látszanak. Álláspontja szerint a fogalom meghatározása során már az „európai” kitétel definiálása is problematikus, hiszen Európa három nagy egységből áll. Egyrészt beszélhetünk a 41 tagból álló Európa Tanácsról, amely ajánlásai, egyezményei, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága joggyakorlata útján évtizedek óta határoz meg standardokat az európai büntetőjogi kultúra számára. Másrészt megkülönböztethetjük az (akkor) 15 tagállamból álló Európai Uniót, amely fejlődő büntetőjoga körébe tartozik az Európai Közösség punitív jellegű adminisztratív szankcionálási jogköre, a tagállamok büntetőjogának harmonizációja, a nemzeti büntetőjogok közösség-hű értelmezés elve alapján történő értelmezése, valamint a bűnüldözés európai intézményei. Harmadrészt pedig megemlíthetjük a 10 államból álló Schengeni együttműködés Európáját, amely kezdetben az Európai Unió keretein kívül fejlődött és csak az Amszterdami Szerződéssel vált az uniós jog részévé.¹⁶⁷

Érdemes megjegyezni, hogy Jung álláspontjához hasonlóan nagyon sok szerző (így például *Bárd Károly*¹⁶⁸, *Farkas Ákos*¹⁶⁹, *Holé Katalin*¹⁷⁰, *Karsai Krisztina*¹⁷¹, *Nagy*

¹⁶⁴ LÉVAI [1998a] 88.

¹⁶⁵ LÉVAI [1998b] 59.

¹⁶⁶ SIEBER [1991] 958; SIEBER [1994] 86-87.

¹⁶⁷ JUNG [1998] 211-212; JUNG [2000] 417-422.

¹⁶⁸ BÁRD K. [1995] 149.

¹⁶⁹ FARKAS [2001b] 12; FARKAS [2003] 101; FARKAS [2017a] 12-14. Vö. FARKAS [2001c] 63.

¹⁷⁰ HOLÉ [2003] 140.

¹⁷¹ KARSAI [2002a] 79-80; KARSAI [2004a] 67.

*Ferenc*¹⁷², *Kai Ambos*¹⁷³, *Martin Böse*¹⁷⁴, *Bernd Hecker*¹⁷⁵, *Roland Hefendehl*¹⁷⁶, *Andreas B. Schaut*¹⁷⁷, *Ulrich Sieber*¹⁷⁸, *Stefan Trechsel*¹⁷⁹) alapvetően különbséget tett és tesz a *tágabb és a szűkebb értelemben vett európai büntetőjog* fogalma között. A megkülönböztetés szerint az európai büntetőjog szűkebb értelemben kizárólag az Európai Unió büntetőjogát, az uniós büntetőjogot jelenti, tágabb értelemben viszont emellett magába foglalja az Európa Tanács büntetőjogot érintő aktusait és tevékenységét, sőt egyes szerzők (például *Hecker*, *Schaut* vagy *Sieber*) szerint egyéb nemzetközi szervezetek, így az OECD és az ENSZ büntetőjogilag releváns rendelkezéseit is.

Voltak olyan szerzők is, akik az Európai Unió büntetőjogi kompetenciájának korlátai miatt *nem jogi fogalomként* tekintettek az európai büntetőjogra. *Holé Katalin* szerint az európai büntetőjog kifejezés jogilag nem szabatos, mivel sem európai büntetőjogi kódex, sem európai büntetőeljárás jog, sem pedig európai szintű büntető-igazságszolgáltatás nem létezik. Az európai büntetőjog kategóriája egy gyűjtőfogalom, amely az Európa Tanács és az Európai Unió büntetőjogot, büntetőeljárás jogot és a büntető-igazságszolgáltatást formáló jogi eszközeit foglalja magában.¹⁸⁰ *Peter-Alexis Albrecht és Stefan Braum* szerzőpáros hasonló véleményt fogalmazott meg. Álláspontjuk szerint az európai büntetőjog nem egy jogi koncepció, mivel az Európai Unió nem rendelkezik büntetőhatalommal, közvetlenül alkalmazandó büntetőjogi normák kibocsátásának a jogával. Mivel ennek hiányában európai büntetőjog formáljogi értelemben nem létezik, ez alatt pusztán egy jogtechnikai munkacímet lehet érteni, amely alá a nemzeti büntetőjogot befolyásoló európai vívmányokat gyűjtik össze.¹⁸¹ *Roland Hefendehl* az európai büntetőjogot úgyszintén egy régóta fennálló realitásnak

¹⁷² NAGY F. [2001] 6-7.

¹⁷³ AMBOS [2014] 444.

¹⁷⁴ BÖSE [2013a] 55.

¹⁷⁵ HECKER [2012] 5-6.

¹⁷⁶ HEFENDEHL [2006b] 229.

¹⁷⁷ SCHAUT [2012] 30.

¹⁷⁸ SIEBER [2014] 36-37.

¹⁷⁹ TRECHSEL [2001] 298.

¹⁸⁰ HOLÉ [2003] 140.

¹⁸¹ ALBRECHT–BRAUM [1999] 297; ALBRECHT–BRAUM [2001] 313-314.

látta, amely azonban az Európai Közösség büntetőjog-alkotási hatáskörének hiánya miatt még nem rendelkezik egy szupranacionális általános és különös részből álló joganyaggal. Hefendehl a szupranacionális európai büntetőjog kialakítását négy lépcsőben képzelte el: az első a dekriminalizáció és a depónalizáció, a második a nemzeti büntetőjog-rendszer átengedése, a harmadik a nemzeti jogok harmonizációja, a negyedik pedig egy valódi, európai büntetőjog létrejötte.¹⁸²

A fent említett indokok miatt egyes szerzők nem is tartották szerencsésnek az európai büntetőjog kifejezés használatát, és helyette más fogalmak bevezetését javasolták. Így például *Heike Jung* a *büntetőjog európaizálódása* („*Europäisierung*”) fogalmat használta, amely alatt egy folyamatot, egy jogpolitikai programot és az ennek során létrejövő, folyamatosan növekvő mértékű hatályos joganyagot értett.¹⁸³ Az európaizálódás fogalmát használta *Frank Zieschang* is, aki szerint ez egy, már javában tartó, visszafordíthatatlan fejlődés, amely számos lehetőséggel, ugyanakkor számos kockázattal és veszéllyel is járhat.¹⁸⁴ *Klaus Tiedemann* az európai büntetőjog-rendszerek harmonizálódási folyamatát tekintette a büntetőjog európaizálódásának.¹⁸⁵ *Hans-Jörg Albrecht* szerint pedig a büntetőjog európaizálódása, mint fogalom magába foglalja:

1. egyrészt az európai országok büntetőjogának és büntetőeljárási jogának egységesítését, vagyis egy közös európai büntetőjog, valamint európai büntetőjog-alkalmazó, bűnüldöző és igazságügyi büntetőintézmények felépítését,
2. másrészt a tagállamok kriminálpolitikájának, valamint a büntető anyagi és formális jogának harmonizálását, koordinációját,
3. harmadrészt pedig a bűnüldözés és a bűnözés ellenőrzése területén megvalósuló gyakorlati együttműködést.¹⁸⁶

¹⁸² HEFENDEHL [2006b] 229-236.

¹⁸³ JUNG [2000] 417.

¹⁸⁴ ZIESCHANG [2001] 255-256.

¹⁸⁵ TIEDEMANN [1997] 148.

¹⁸⁶ ALBRECHT [2000] 18.

3.2. Az európai büntetőjog tartalmi definiálására irányuló törekvések

A 2000-es évek elejétől kezdve egyre több szerző tett kísérletet a formális fogalomalkotás mellett az európai büntetőjog tartalmi elemeinek meghatározására is. A hazai szakirodalomban *Farkas Ákos* volt az egyik legelső, aki tartalmi fogalomalkotásra is vállalkozott. Farkas szerint az európai büntetőjog *tágabb értelemben* magába foglalja mind az Európa Tanács, mind az Európai Unió égisze alatt létrejövő büntetőjogi vonatkozású normák összességét, *szűkebb értelemben* viszont csak az utóbbit értjük a fogalom alatt. A szűkebb értelemben felfogott európai büntetőjog kifejezés álláspontja szerint két területet foglal magába:

1. egyrészt az *I. pillér területén formálódó közösségi büntetőjogot*,
2. másrészt pedig a *III. pillér keretében létrejövő heterogén normák összességét*, amelyek a rendőri, az igazságügyi együttműködésre és a büntetőjog szabályainak közelítésére irányulnak.¹⁸⁷

Az első tartalmi fogalomalkotók között volt *Nagy Ferenc* is, aki szerint az európai büntetőjog kifejezés alatt nem egy klasszikus értelemben vett jogágot, hanem az európai jogfejlesztő folyamatok összefoglaló megjelölését kell érteni, ezért az európai büntetőjog helyett ő is inkább a *büntetőjog európaizálódási, büntetőjogi együttműködési folyamata* kifejezés használatát javasolta. A büntetőjog európaizálódási folyamatának Nagy három kiindulópontját említette meg:

1. az első a tagállamok büntetőjogának egységesítése, azaz egy közös európai büntetőjog és büntetőjog-alkalmazó intézmények felépítése,
2. a második a kriminálpolitika és a büntetőjog harmonizációja és koordinációja,
3. a harmadik pedig a gyakorlati együttműködés, vagyis a bűnüldözés és a bűnözés ellenőrzésének előmozdítása.

Nagy tehát az európai büntetőjog tartalmi meghatározása során alapvetően a *nemzeti büntetőjogok egységesítésére és harmonizációjára irányuló törekvések*, valamint egy nemzetek fölött álló, *sui generis európai büntetőjog kialakulása iránti igény* között tett különbséget.¹⁸⁸

¹⁸⁷ FARKAS [2001b] 12.

¹⁸⁸ NAGY F. [2001] 5-7. Vö. NAGY F. [2002] 3-8.

Christopher Harding szintén nem az európai büntetőjog fogalmát használta, álláspontja szerint ehelyett célszerűbb az *európai büntetőjogi térség* terminológiáját alkalmazni, amely még fejlődés alatt áll, nem alkot egy önálló, zárt rendszert, így terjedelme és pontosabb meghatározása is vitatott. *Harding* az európai büntetőjogi térség alábbi öt dimenzióját különböztette meg:

1. európai szintű adminisztratív büntetőjog (például a versenyjog területén),
2. azok a közösségi vagy uniós normák, amelyek a nemzeti büntetőjog alkalmazását vagy nem alkalmazását vonják maguk után,
3. a büntetőjogi együttműködés során létrejött európai hálózatok,
4. a tényleges európai büntetőjog lehetséges jövőbeli rendszerét felvázoló *Corpus Juris*, valamint
5. a büntető eljárásjog és a büntetés-végrehajtási jog azon területei, amelyekre az Emberi Jogok Európai Egyezménye és más rokon jellegű jogvédelmi rendszerek hatást gyakorolnak.¹⁸⁹

Geert Corstens és *Jean Pradel* európai büntetőjog alatt mindazon büntető anyagi, eljárási és végrehajtási jogi standardokat értette, amelyek valamennyi európai államban közősek, és amelyek fő célja, hogy hatékonyan lehessen fellépni a bűnözés, különösen a határokon átnyúló szervezett bűnözés ellen. Ebben az értelemben álláspontjuk szerint az európai büntetőjog három nagy területet foglal magába:

1. a tagállamok közötti nemzetközi bűnügyi együttműködést,
2. az emberi jogokat, valamint
3. a közösségi jog büntetőjogi aspektusait. Ez utóbbi alá sorolták a szerzők
 - a) egyrészt a Közösség nem büntetőjogi jellegű szankcionálási jogkörét,
 - b) másrészt a nemzeti büntetőjogok közösségi jog általi befolyásolását (ami történhet a közösségi jog tagállami büntetőjogot semlegesítő negatív hatása révén, az asszimiláció elve segítségével, valamint a közösségi irányelvek által előírt kriminalizáció révén gyakorolt pozitív hatás által),
 - c) harmadrészt pedig az új, speciálisan európai jellegű bűncselekmények (például a Közösségek pénzügyi érdekeit sértő csalások) létrejöttét.¹⁹⁰

¹⁸⁹ HARDING [2004] 216-233.

¹⁹⁰ CORSTENS–PRADEL [2002] 3-28, 505-506.

Korai munkáiban még *Ligeti Katalin* sem tekintett jogi kategóriaként az európai büntetőjogra, hanem pusztán egy olyan *gyűjtőfogalomként* használta, amely a *büntetőjog európaizálódásának tendenciáit* foglalja össze.¹⁹¹ Későbbi írásaiban viszont már amellettt érvelt, hogy az európai büntetőjog nem pusztán a büntetőjog európaizálására irányuló tendenciákat felölelő elnevezés, hanem egy *valódi, meghatározható tartalommal bíró jogi fogalom*. Álláspontja szerint az európai büntetőjog egy jelenleg is dinamikusan fejlődő jogterület, melynek tartalma folyamatosan változik. Emiatt maga az európai büntetőjog fogalma is sokrétű, magába foglalja a tagállamok büntető anyagi és eljárásjogának harmonizációját, részleges egységesítését, valamint a tagállamok közötti büntetőügyekben folytatott nemzetközi együttműködés fejlesztését. Történetileg ez a folyamat az Európa Tanács működésével kezdődött, de ma már inkább az Európai Unió szerepe az elsődleges.¹⁹² Ligeti részletesen vizsgálta az uniós és a nemzeti jog kapcsolatrendszerét, aminek keretében különbséget tett az I. és III. pillér között:

1. *A közösségi jog (I. pillér) és a nemzeti büntetőjogok viszonyát* illetően Ligeti három területet említett:
 - a) a Közösség szankcionálási hatáskörét,
 - b) a közösségi jogból fakadó dekriminalizációs kötelezettséget, valamint
 - c) a közösségi jogból eredeztethető kriminalizációs kötelezettséget, amely származhat másodlagos közösségi jogforrásokból, az asszimiláció követelményéből, valamint a közösség-hű jogértelmezés elvéből.
2. *Az uniós jog (III. pillér) és a tagállami büntetőjogok kapcsolatát* pedig a – kerethatározatok útján megvalósuló – büntetőjogi jogharmonizáció jellemzi.¹⁹³

Karsai Krisztina első monográfiájában részletesen elemezte az európai büntetőjoggal kapcsolatos hazai és nemzetközi szakirodalomban megjelenő egyes fogalmi megközelítéseket és megállapította, hogy a kifejezés használata igen elterjedt, annak azonban az egyes szerzők nagyon sokféle, gyakran eltérő tartalmú értelmet tulajdonítanak. Véleménye szerint ugyanakkor az *európai büntetőjog kifejezés nem*

¹⁹¹ LIGETI [2000a] 153.

¹⁹² LIGETI [2004a] 13, 241; LIGETI [2008a] 21. Vö. LIGETI [2002] 73-74, 93-94.

¹⁹³ LIGETI [2004a] 160-178.

alkalmazható jogi fogalomként, bármennyire is jól cseng az politikailag, hiszen nem felel meg a jog által támasztott egzaktság, pontosság követelményének. *Nem támogatta ugyanakkor az európaizálás, európaizálódás kifejezések használatát sem*, álláspontja szerint ugyanis ezek olyan műszavak, amelyek se nem tetszetősek, se nem helyesek. A fogalmi zűrzavar elkerülése érdekében Karsai egy átfogó fogalmi rendszer kidolgozására tett kísérletet. A rendszer legtágabb kategóriájaként az *európai büntetőjogi integráció* fogalmát használta, amely nem egy adott, körülhatárolt jogterületet ír le, hanem a folyamatot, a fejlődési irányt ragadja meg.¹⁹⁴

Karsai álláspontja szerint az európai büntetőjogi integráció két nagy területre osztható. Az első csoportba tartozik az *Európa Tanács* büntetőjogot érintő működése, vagyis az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata, az Európa Tanács által elfogadott nemzetközi egyezmények, a Miniszterek Tanácsának ajánlásai, illetve egyéb szervek tevékenysége. A másik csoportba sorolhatók az *Európai Unió* büntetőjogi integrációs törekvései, amit az *uniós büntetőjog* kifejezéssel illehetünk. A szűkebb értelemben vett uniós büntetőjogot Karsai szerint két nagyobb területre lehet bontani:

1. Az uniós büntetőjog egyik területét az *Unió I. pillérében zajló büntetőjogi integráció* alkotja, amelybe két terület tartozik:
 - a) Az *európai közösségi büntetőjog*, amelybe egyfelől a szupranacionális európai büntetőjog kezdeményezései (szupranacionális büntetőjog), másfelől az Európai Bíróság által a közösségi jog egyes rendelkezéseinek megsértése esetén kiszabható punitív jellegű szankciók (szupranacionális közigazgatási büntetőjog) sorolhatók.
 - b) A *közösségi jog és a nemzeti jog közötti összetett kapcsolatrendszerének elemei*, amely körében megkülönböztethetjük a közösségi jog előírásai alapján megalkotott nemzeti büntetőjogi intézkedéseket, a közösségi normákra hivatkozó nemzeti büntetőjogi rendelkezéseket (kerettényállások), valamint a nemzeti büntetőjogokat harmonizáló közösségi rendelkezéseket.
2. Az uniós büntetőjog másik nagy területét pedig a *kormányközi együttműködésen alapuló III. pillér keretében folytatott büntetőjogi integráció eredményei* alkotják.¹⁹⁵

¹⁹⁴ KARSAI [2004a] 65-67.

¹⁹⁵ KARSAI [2004a] 67-69. Vö. KARSAI [2002a] 79-80.

Az alapvetően intézményközpontú megközelítés, vagyis a büntetőjogi integrációt elősegítő nemzetközi szervezetek szerinti megkülönböztetés mellett Karsai más csoportosítási szempontokat is megemlített. Megkülönböztetési alap lehet az, hogy az európai szintéren született normák a büntetőjog melyik alrendszerét, a büntető jogalkotást, a büntető igazságszolgáltatást vagy a büntetőjog-értelmezést érintik, befolyásolják.¹⁹⁶ Végül az európai büntetőjogi integráció során elért eredményeket kategorizálhatjuk tartalmi szempontok szerint is, aszerint, hogy a kibocsátott norma az anyagi büntetőjog, a büntető eljárásjog, a büntetés-végrehajtási jog, a nemzetközi büntetőjogi együttműködésre vonatkozó jog vagy a kriminálpolitika területéhez tartozik.¹⁹⁷

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése ugyanakkor Karsai szerint a fogalmi rendszer átalakulását is maga után vonta. Egészen eddig jellemző és helyes megközelítés volt, hogy az európai büntetőjog kifejezés alatt a szakirodalmi álláspontok *nem egy pontosan körülhatárolható jogterületet* értettek, hanem olyan *átfogó kategóriaként* kezelték, amely alá valamennyi, az Unióban folyó rendkívül heterogén jogfejlődési eredmény besorolható, amely a tagállami büntetőjogokat érintette. A Lisszaboni Szerződést követően ugyanakkor már lehetőség nyílt az európai büntetőjog önálló tartalommal történő használata. Karsai az európai büntetőjog kifejezés alatt *az EUMS. alapján kibocsátott, büntetőjogi tartalmú uniós jogot* érti, a fogalomba viszont nem érti bele – mint látni fogjuk a legújabb külföldi szakirodalmi véleményekkel ellentétben – az európai büntetőjog tagállami leképződéseként létrejött tagállami harmonizált büntetőjogokat.¹⁹⁸

3.3. Az európai büntetőjog fogalmi megközelítései a Lisszaboni Szerződés után

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése az európai büntetőjog definiálása terén is jelentős változásokat hozott. Mint láthattuk a Szerződés hatálybalépést megelőzően a jogirodalom alapvetően az I. és a III. pillér keretei között megvalósuló büntetőjogi integráció között tett különbséget. A Lisszaboni Szerződés ugyanakkor az Unió pilléres

¹⁹⁶ Vö. KARSAI [2004a] 214.

¹⁹⁷ KARSAI [2004a] 69-71.

¹⁹⁸ KARSAI [2015] 15-16.

rendszerét felszámolta, aminek hatására az európai büntetőjog tartalmát más szempontok szerint definiáló szakirodalmi álláspontok kezdtek megjelenni.

Bernd Hecker szerint az európai büntetőjog egy *önálló jogterület*, amely az uniós jog büntetőjogi relevanciával bíró területeiből, regionális nemzetközi jogi normákból, valamint az uniós jog által befolyásolt nemzeti büntetőjogból áll. Hecker szerint az európai büntetőjog egy *integrált rendszert* képez, amely a tagállamok közötti kooperáción, koordináción, valamint a nemzeti jogok asszimilációján és harmonizálásán alapul. Az európai büntetőjog dogmatikailag egy *komplex, keresztülfekvő jogterület*, amely kapcsolatban áll a kriminálpolitika, a büntetőjog-dogmatika, a büntető eljárásjog, a kriminológia, az európai jog, az alkotmányjog és a nemzetközi jog egyes területeivel. Tartalmi szempontból vizsgálva az európai büntetőjog egy gyűjtőfogalom, amely a következő területeket foglalja magába:

1. *Az uniós jog közvetlenül vagy közvetetten alkalmazható, büntetőjogilag releváns elsődleges és másodlagos normái.*
2. *Más nemzetközi szervezetek (például az Európa Tanács, az OECD) büntetőjogi normái.*
3. *A nemzeti büntetőjogok dinamikus európaizálódási folyamata, amely az Európa Tanács és az Európai Unió tevékenységére, az uniós tagállamok határokon átnyúló együttműködésére, illetve az Emberi Jogok Európai Bíróságának és az Európai Unió Bíróságának joggyakorlatára vezethető vissza. Hecker a büntetőjogilag releváns európaizálódási faktorok közé sorolja:*
 - a) a lojalitási klauzulán, valamint az elsődleges vagy másodlagos jogforrásokon alapuló asszimiláció elvét,
 - b) a kerettényállások útján történő utalást,
 - c) a nemzeti büntetőjog semlegesítését,
 - d) az uniókonform jogértelmezés elvét, valamint
 - e) a büntetőjogi jogharmonizációt.¹⁹⁹

Heckerhez hasonló felosztást alkalmaz *Martin Böse* is, aki szerint az európai büntetőjog mint gyűjtőfogalom az Európai Unió büntetőjogából, regionális nemzetközi

¹⁹⁹ HECKER [2012] 3-13.

szervezetek (Európa Tanács) büntetőjogából, valamint az előbbieket által befolyásolt, európaizálódott nemzeti büntetőjogból áll. Szűkebb értelemben az európai büntetőjog az első alkategóriát, vagyis az uniós büntetőjogot jelenti.²⁰⁰

Helmut Satzger véleménye szerint nem beszélhetünk az európai büntetőjogról ugyanolyan értelemben, mint a nemzeti büntetőjogokról, hiszen jelenleg még hiányzik egy olyan büntetőjogi normaösszesség, amely teljes egészében európai jogforrásokból fakad, és európai jogként valamennyi tagállamban egységesen és közvetlenül alkalmazható. Bár egy ilyen értelemben felfogott európai büntetőjog még nem létezik, erős tendenciák vezetnek ebbe az irányba. Ez azonban még nem jelenti azt, hogy ne beszélhetnénk európai büntetőjogról, amelynek Satzger négy komponensét különbözteti meg:

1. Egyrészt az európai büntetőjog fogalma magába foglalja az *Európai Unió valamennyi tagállamban egységesen alkalmazható szankciós előírásait*. Ez magába foglalja egyrészt az Unió adminisztratív szankcionálási jogkörét, másrészt pedig a szupranacionális büntetőjog-alkotási jogot.
2. Másrészt a fogalom körébe tartoznak a *nemzeti büntetőjog európai jog által befolyásolt elemei* is, ezt a területet nevezi Satzger *európaizálódott nemzeti büntetőjognak*.²⁰¹ E körbe sorolható:
 - a) A nemzeti és az uniós jog „együtműködése” („*Zusammenwirkung*”), egymásra utalása, amikor vagy az uniós jog utal tagállami büntetőjogi tényállásokra (asszimiláció elve), vagy a nemzeti jog kerettényállások révén az uniós jogra hivatkozik.
 - b) A nemzeti büntetőjog uniós jog általi semlegesítése.
 - c) A nemzeti büntetőjogi tényállások uniókonform értelmezése.
 - d) A tagállami büntetőjogok harmonizációja. Míg az európaizálódás első három formája a jogalkalmazás keretében fejt ki a hatását, addig ez utóbbi uniós jogalkotást feltételez, ilyenkor az Európai Unió uniós normák révén alakítja a nemzeti büntetőjogot.²⁰²

²⁰⁰ BÖSE [2013a] 55.

²⁰¹ SATZGER [2016a] 98.

²⁰² SATZGER [2014b] 251-252.

3. Az európai büntetőjognak harmadrészt van egy *eljárásjogi komponense*, amely az e területen kialakuló fontosabb európai intézményeket és jogi instrumentumokat öleli fel.
4. Negyedrészt pedig ide sorolható az *Emberi Jogok Európai Egyezményének nemzeti anyagi és eljárásjogokat befolyásoló büntetőjogi garanciái*.²⁰³

Kai Ambos véleménye szerint első ránézésre az európai büntetőjog alatt egy, az Európai Unió által alkotott, a tagállamok állampolgáira közvetlenül alkalmazandó, szupranacionális büntetőjogot lehetne érteni. Mivel azonban az Unió ilyen jellegű büntetőjog-alkotási hatásköre még csak bizonyos meghatározott területekre korlátozódik, célszerűbb, ha az európai büntetőjogra tágabb értelemben, *gyűjtőfogalomként* tekintünk. Ilyen formában tehát nem elsősorban egy önálló, szupranacionális európai büntetőjogról beszélhetünk, hiszen az európai büntetőjog minden olyan büntető anyagi és eljárásjogi normát és módszert felölel, amely szűkebb értelemben az Európai Unió és tágabb értelemben az Európa Tanács jogából és tevékenységéből ered, és amely a nemzeti büntetőjogok és büntető eljárásjogok széleskörű harmonizációjához vezet. Ambos az európai büntetőjog két jól elkülöníthető területét között tesz különbséget:

1. Egyrészt beszélhetünk *szupranacionális büntetőjog-alkotásról*, amely alapján az uniós jogalkotó
 - a) bizonyos szakpolitikák terén a tágabb értelemben vett büntetőjog körébe tartozó, punitív jellegű szankciókat (például pénzbírság) írhat elő, illetve
 - b) a Szerződésben meghatározott területeken szupranacionális büntetőjogi normákat fogadhat el.
2. Másrészt megkülönböztethetjük a *nemzeti büntetőjogok európaizálódási folyamatát*, ami három formában valósulhat meg: az Európa Tanács előírásainak átültetésével, a kölcsönös elismerés elve révén, valamint a nemzeti jog különböző európai jogi befolyásolási formái és technikái segítségével. Ilyennek tekinti Ambos:
 - a) az uniós érdekek tagállami érdekekkel való asszimilációját, amely során elsődleges jogforrások a nemzeti büntetőjogra utalnak,

²⁰³ SATZGER [2016a] 99.

II. rész: Történeti és fogalmi alapvetés

- b) ennek fordítottját, az uniós jogra utaló nemzeti blankettaszabályokat,
- c) a rendőri és igazságügyi hatóságok közötti koordinációt és együttműködést,
- d) a nemzeti büntetőjogi és büntető eljárásjogi normák egymáshoz közelítését, valamint
- e) az egyéb alapelvek (a lojalitási alapelv, az uniós jog elsőbbségének elve, az uniókonform jogértelmezés elve) alapján megvalósuló harmonizációt és asszimilációt.²⁰⁴

Hasonló módon definiálja a szűkebb értelemben vett európai büntetőjog fogalmát *Ulrich Sieber* is, aki szerint e jogterület két kategóriát foglal magába:

1. Az első csoportot a *szupranacionális büntetőjog* képezi, amely magába foglalja egyrészt az Európai Unió pénzügyi érdekek védelme terén fennálló szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörét, másrészt az Európai Unió bizonyos területeken (például kartelljog vagy támogatási jog) fennálló, nem büntetőjogi jellegű szupranacionális szankcionálási jogát, harmadrészt pedig a szupranacionális anyagi büntetőjog mellett természetesen a jövőbeli esetleges szupranacionális büntető eljárásjogot és büntetés-végrehajtási jogot.
2. A szűkebb értelemben vett európai büntetőjog második területét azok az irányelvek és kerethatározatok jelentik, amelyek „utasítják” a nemzeti jogalkotókat, hogy az állampolgárokra közvetlenül vonatkozó büntetőjogi normákat alkossanak. Ezt nevezhetjük *az uniós jog által befolyásolt, egymáshoz közelített, európaizálódott nemzeti büntetőjognak*.²⁰⁵

A Sieber és Ambos által alkalmazott szupranacionális európai büntetőjog és európaizálódott nemzeti büntetőjog szerinti differenciálás más szerzőknél is megjelenik. *Andreas B. Schaut* meglátása szerint a szűkebb értelemben vett európai büntetőjog az Unió büntetőjogát jelenti, ami nem egy éles kontúrokkal, tisztán és pontosan meghatározható fogalom, hanem pusztán egy *funkcionális és ezért sokrétű munkafogalom*, amely két részterületre bontható: a szűkebb értelemben vett, szupranacionális európai büntetőjogra, valamint az európaizálódott nemzeti

²⁰⁴ AMBOS [2014] 444-451.

²⁰⁵ SIEBER [2014] 36-37.

büntetőjogra, amely az európai büntetőjog-harmonizáción, valamint az európai büntetőjogi asszimiláción alapul.²⁰⁶ *Anette Grünewald* is a valódi, szupranacionális európai büntetőjog és az európaizálódott nemzeti büntetőjog között tesz különbséget. Álláspontja szerint az első csoportot az uniós jogalkotói által kibocsátott büntetőjogi és tágabb értelemben a punitív jellegű közigazgatási büntetőjogi jellegű normák alkotják, a második kategóriába pedig azok a normák tartoznak, amelyeket a nemzeti jogalkotó fogadott ugyan el, de azokra európai jogi előírások is hatással vannak.²⁰⁷

Hasonló csoportosítást alkalmaz *Christoph Safferling* is, aki azonban a legtöbb korábban említett szerző álláspontjához képest az *irányelvek útján megvalósuló jogharmonizációt* nem a nemzeti büntetőjogok európaizálódásához, hanem a *szupranacionális büntetőjoghoz sorolja*:

1. A *szupranacionális büntetőjog* alatt Safferling azokat az európai szinten kibocsátott büntetőjogi normákat érti, amelyek a tagállamokban az eredeti, szupranacionális büntetőjog-alkotás esetén közvetlenül, irányelvekben történő jogalkotás esetén pedig közvetett módon alkalmazhatók.
2. A *nemzeti büntetőjogok európaizálódásának folyamata* alá pedig mindazon befolyás, hatás besorolható, amelyet az uniós normák a tagállami büntetőjogok kialakítására és alkalmazására gyakorolnak.²⁰⁸

Robert Esser szerint az európai büntetőjog *gyűjtőfogalma* minden olyan büntető anyagi és eljárásjogi normát és alapelvet magába foglal, amely az Európai Unió vagy az Európa Tanács jogára és tevékenységére vezethető vissza, és amely a nemzeti büntetőjogok és büntető eljárásjogok széleskörű harmonizációjához, valamint a tagállamok bűnüldöző hatósági közötti együttműködés javításához vezet. Az európai büntetőjog fogalma alá tartozik ezen felül az *uniós jog által európaizálódott nemzeti jog* is. Esser az uniós jog nemzeti büntetőjogot befolyásoló tényezői körébe – más szerzőkhöz hasonlóan – az asszimiláció elvét, kerettényállásokat, a nemzeti büntetőjog semlegesítését, az uniókonform jogértelmezés elvét és a büntetőjogi jogharmonizációt sorolja. Álláspontja szerint nem tartozik viszont az európai büntetőjog körébe az

²⁰⁶ SCHAUT [2012] 30-34.

²⁰⁷ GRÜNEWALD [2011] 972-973.

²⁰⁸ SAFFERLING [2011] 443.

Európai Unió és az Európa Tanács keretén kívül folytatott államközi tevékenységek, különösen az államok által kötött bilaterális megállapodások és egyezmények.²⁰⁹

Jacsó Judit a fontosabb külföldi szerzők álláspontjainak elemzését követően megállapítja, hogy bár ma még nem létezik egy klasszikus értelemben felfogott, egységes európai büntető törvénykönyv, mégis beszélhetünk európai büntetőjogról. Az európai büntetőjog fogalma a legtágabb értelemben magába foglalja az Európai Unió jogi aktusait, valamint azokat a nemzetközi egyezményeket, amelyek a nemzeti büntetőjogot befolyásolják. Annak érdekében, hogy a két területet egyértelműen el lehessen határolni egymástól, Jacsó szerint fogalmi tisztázásra van szükség, ezért – az Európai Bizottság közleményével²¹⁰ összhangban – az uniós szinten kibocsátott jogi aktusokra az *uniós büntetőjog* kifejezést alkalmazza. Az uniós büntetőjog fogalma két területet foglal magába:

1. A szűkebb értelemben vett uniós büntetőjog jelenti egyrészt a tagállamok büntetőjogának az EUMSZ. 83. cikke alapján megvalósuló *egymáshoz közelítését*, másrészt pedig a *szupranacionális uniós büntetőjogot*, amely keretében az uniós jogalkotó a pénzügyi érdekek védelme területén az EUMSZ. 325. cikke alapján a tagállamokban átültetés nélkül közvetlenül alkalmazható uniós jogot alkothat.
2. Az uniós büntetőjog tágabb értelemben magába foglalja ezenkívül az *Európai Unió joga által befolyásolt nemzeti büntetőjogot* is. Ezt Jacsó az európaizálódás kifejezés mintájára „*unionizálódott*” *nemzeti büntetőjognak* nevezi.²¹¹

3.4. A jogirodalmi álláspontok összegzése

A vázlatos fogalmi analízis alapján összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy az európai büntetőjog fogalmának alakulása *szoros összefüggést mutat az európai büntetőjogi együttműködés történeti fejlődésével*. A büntetőjogi integráció kezdetén a

²⁰⁹ ESSER [2014a] 1-2, 7-8.

²¹⁰ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az uniós büntetőpolitika létrehozása: Az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján [COM(2011) 573., 2011. 09. 20.]

²¹¹ JACSÓ [2017c] 25-30.

témával foglalkozó szerzők többsége még vonakodott tartalmi definíciót alkotni, az európai büntetőjogra általában egy olyan *alakuló, dinamikusan fejlődő jogterületként, gyűjtőfogalomként* tekintettek, amely felöleli az Európai Unió (és tágabb értelemben az Európa Tanács) büntetőjogot érintő valamennyi tevékenységét. Az Unió hiányos büntetőjogi kompetenciája miatt sokan azon a véleményen voltak, hogy az európai büntetőjog kifejezés *jogilag nem megfelelő*, ezért helyette más fogalmak (nemzeti büntetőjogok európaizálódása, európai büntetőjogi integráció, európai büntetőjogi térség) bevezetését és használatát javasolták.

Az európai büntetőjogi együttműködés fokozatos elmélyülésével párhuzamosan egyre több szerző tett kísérletet a *tartalmi fogalomalkotást*. Ez a tendencia különösen a Lisszaboni Szerződés elfogadásával kapott új lendületet, ennek hatására ugyanis szükségessé vált, hogy a jogtudomány képviselői a megreformált jogi keret alapján (újra)definiálják az európai büntetőjog fogalmát és tartalmi elemeit. A Lisszaboni Szerződés hatályba lépését követő, fent részletezett szakirodalmi álláspontok alapvetően nagy hasonlóságot mutatnak egymással. Az európai büntetőjog fogalmából fokozatosan kiszorultak az Európa Tanács büntetőjogot érintő törekvései, és a kifejezés immár inkább csak az Európai Unió vonatkozásában használatos.²¹² A legtöbb szerző a szűkebb értelemben vett uniós büntetőjog *két fő területét* különbözteti meg: a *szupranacionális európai büntetőjogot*, valamint az *európaizálódott nemzeti büntetőjogokat*. A szakirodalmi álláspontok közötti eltérések inkább csak a két alapkategória tartalmi elemeit érintően figyelhetők meg. Mivel azonban az egyes szerzők álláspontjai között – a tagadhatatlan hasonlóságok mellett – kisebb-nagyobb hangsúlyeltolódások is megfigyelhetők, elengedhetetlennek tartjuk egy saját fogalomrendszer kialakítását.

3.5. Az európai és az uniós büntetőjog fogalma

A fogalmi tisztázás során elsőként abból kívánunk kiindulni, hogy – részben egyetértve azokkal a szerzőkkel, akik megkülönböztetik az európai büntetőjog fogalmának szűkebb és tágabb értelmét – az *európai büntetőjog* alatt egy tágabb fogalmat értünk. Európa ugyanis nem egyenlő az Európai Unióval, így az európai büntetőjog definíciójába az Unió keretében zajló büntetőjogi integráción kívül

²¹² KARSAI [2002a] 79.

szükségképpen beletartoznak az Európa Tanács büntetőjogot érintő vívmányai is. Az Európai Unió keretei között folytatott büntetőjogi együttműködés tehát pusztán az európai büntetőjog egy szűkebb szeletét alkotja, így álláspontunk szerint helyesebb e jogterületre az általánosan használ európai büntetőjog kifejezés helyett az *uniós büntetőjog* vagy az *Európai Unió büntetőjoga* fogalmat használni.

A fent említett, szűkebb értelemben felfogott uniós büntetőjog nem minősül klasszikus értelemben felfogott jogágnak, hiszen a gyakorlati indokok miatt kialakult uniós büntetőjog a mai napig szektorális, fragmentált jellegű, nem rendelkezik egységes anyagi büntetőjogi és büntető eljárásjogi törvénykönyvvel, koherens büntetőjogi dogmatikával. Álláspontunk szerint az uniós büntetőjog egy folyamatosan és dinamikusán fejlődő *jogterület*, amely alapvetően három alkategóriát foglal magába.

1. Az első csoportba soroljuk azokat az eseteket, amikor az uniós jog kifejezetten büntetőjogi tárgyú uniós norma kibocsátása nélkül, mintegy *közvetett módon befolyásolja a nemzeti büntetőjog alkotását vagy alkalmazását*. A jogfejlődés során ugyanis kialakultak olyan alapelvek (például a lojális együttműködés elve, az uniós jog elsőbbségének elve, az uniós jog közvetlen és közvetett hatályának elve), amelyek alkalmassá teszik az uniós jogot arra, hogy hatást gyakoroljon a nemzeti büntetőjogra, amelyre azonban gyakran nem tudatosan, akaratlagosan kerül sor.²¹³ A büntetőjogi felelősségre vonás ebben az esetben a nemzeti büntetőjogi normák alapján történik, ennek tartalmát vagy alkalmazhatóságát azonban az uniós jog – általában közvetett módon, az egyes alapelvek útján – befolyásolja. Ezeket az eseteket nevezi a külföldi szakirodalom többsége a *nemzeti büntetőjog európaizálódásának*. Az uniós jog e tagállami büntetőjogokat közvetett módon befolyásoló hatása többféle módon is megvalósulhat.
 - a) Az uniós jog és a nemzeti büntetőjog egymása utalásáról beszélhetünk, ha az uniós jog valamely szupranacionális jogtárgy szankcionálását a nemzeti jogra történő visszautalással biztosítja (*asszimiláció elve*), illetve ha a tagállami büntetőjogi norma tényállási elemeinek egy részét határozzák meg az uniós jogra hivatkozva (*kerettényállások*).
 - b) Az uniós jog hatással van a nemzeti büntetőjogokra abban az esetben is, amennyiben az valamely tagállami büntetőjogi norma az uniós jog

²¹³ Vö. KARSAI [2004a] 17.

szabályaiba ütközik. Ebben az esetben az uniós joggal összeegyeztethetetlen nemzeti normák a bíróság előtti konkrét ügyben nem alkalmazhatók, a belső jogi normák helyébe az uniós normák lépnek (*nemzeti büntetőjog semlegesítése*).

- c) A tagállamok továbbá kötelesek a nemzeti jogszabályaikat az uniós joggal összhangban értelmezni, amely szintén befolyásolhatja a nemzeti büntetőjogi normákat (*uniókonform jogértelmezés elve*).
2. A második területet az Unió *büntetőjogi jogharmonizációs tevékenysége* alkotja, aminek célja a *tagállamok nemzeti büntetőjogának egymáshoz közelítése*. A szakirodalmi álláspontok többsége ezt az esetet is a nemzeti büntetőjogok európaizálódásának körébe sorolja, azonban álláspontunk szerint jelentős különbségek vannak a kettő között, emiatt indokolt ezt az esetet külön csoportba sorolni. A büntetőjogi jogharmonizáció alapvetően irányelvi – korábban kerethatározati – úton zajlik, amelyet a nemzeti jogalkotónak át kell ültetni a nemzeti jogába, emiatt annyiban tagadhatatlanul hasonlít az első csoportba tartozó esetekhez, hogy a büntetőjogi felelősségre vonás végső soron ebben is a – harmonizált – tagállami normák útján történik. Fontos különbséget jelent azonban, hogy a jogharmonizáció az előbb említett módszerekkel ellentétben már az uniós jogalkotó aktív fellépését követeli meg, hiszen ebben az esetben az uniós jogalkotó már kifejezetten a tagállamok büntetőjogának közelítését célzó *másodlagos jogforrásokat* fogad el.
 3. A harmadik kategóriát az Európai Unió *szupranacionális büntetőjog-alkotási hatásköre* alkotja, amely révén az uniós jogalkotó a tagállamokban *közvetlenül alkalmazható normaalkotási jogkörrel* rendelkezik. A jogharmonizációhoz hasonlóan az Európai Unió ebben az esetben is közvetlen módon, másodlagos jogforrásokkal hat a nemzeti büntetőjogokra. Fontos különbség azonban, hogy szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör esetén az elkövetők felelősségre vonása már nem a nemzeti büntetőjog, hanem közvetlenül az uniós büntetőjogi normák alapján történik, ezért ezt az esetet a „*valódi*” *uniós büntetőjognak* is nevezhetjük. Az Európai Unió szupranacionális jogalkotási hatásköre két területet foglal magában: az Unió Lisszaboni Szerződés előtt is fennálló, a közigazgatási jog és a büntetőjog határterületét képező, punitív jellegű *szupranacionális*

II. rész: Történeti és fogalmi alapvetés

szankcionálási jogkörét, illetve az Unió bizonyos területeken fennálló, szűkebb értelemben vett *szupranacionális büntetőjog-alkotási jogkörét*, melynek jogalapját a Lisszaboni Szerződés teremtette meg.²¹⁴

²¹⁴ Bár a munkánk során az uniós anyagi büntetőjogra fókuszálunk, fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a fent említett jogintézmények nemcsak az anyagi büntetőjog, hanem a büntető eljárásjog területén is érvényesülnek. Az uniós jog alapelvei révén közvetett módon a nemzeti eljárásjogi normákra is hatással van, jogharmonizációra a büntető eljárásjog egyes területein is sor kerülhet, és a szupranacionális büntetőjogi jogalkotásnak is lehetnek eljárásjogi vonatkozásai. Az uniós büntetőjognak emellett van egy kifejezetten büntető eljárásjogi dimenziója is, amely magába foglalja egyrészt a tagállamok közötti nemzetközi bűnügyi együttműködés, a határokon átnyúló bűnüldözés megkönnyítését és eredményesebbé tételét célzó intézkedéseket, másrészt pedig az Európai Unió által létrehozott, a tagállamok közötti bűnüldözést és igazságügyi együttműködést előmozdító szervek (például Europol, Eurojust, OLAF, Európai Igazságügyi Hálózat) tevékenységét. Ezekkel a kérdésekkel ugyanakkor az értekezés nem kíván részletesen foglalkozni.

III. RÉSZ

AZ UNIÓS JOG ÉS A NEMZETI BÜNTETŐJOG KAPCSOLATRENDSZERE

Ahogy azt a fogalmi elemzés során részletesen kifejtettük, álláspontunk szerint az uniós jog és a nemzeti büntetőjog viszonyrendszerét illetően három alapvető kategória között tudunk különbséget tenni. Az első csoportba a *nemzeti büntetőjog-alkotás vagy büntetőjog-alkalmazás uniós jog általi közvetett befolyásolása*, a második kategóriába az Európai Unió által gyakorolt *büntetőjogi jogharmonizáció*, a harmadik esetkörbe pedig az *Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatásköre* sorolható. A továbbiakban ezek részletes elemzésére kerül sor.

1. A nemzeti büntetőjog közvetett módon történő befolyásolása

1.1. Az asszimiláció elve

1.1.1. Az asszimiláció fogalma és típusai

Az asszimiláció kifejezés fogalmilag egy olyan szabályozási módszert jelent, amely során meghatározott jogviszonyokat valamely jogilag releváns szempontból *egymáshoz hasonlóvá vagy egymással azonossá tesznek*. A büntetőjogi asszimiláció a belső büntetőjog és valamely nemzetközi vonással rendelkező tényállás között merül fel. Az asszimilációnak két fajtáját különböztethetjük meg.

1. *Horizontális asszimilációról* beszélhetünk, amikor a jogalkotó a belső büntetőjog hatályát valamely más államhoz kötődő jogtárgyak (például a másik állam valutája) védelmére terjeszti ki.
2. *Vertikális asszimiláció* esetén bizonyos, más államhoz nem kötődő, szupranacionális, univerzális jogtárgyak (például az Európai Unió pénzügyi érdekei, a közös valuta hamisítás elleni védelme, az uniós alkalmazottak

megvesztegethetetlenségéhez fűződő érdek)²¹⁵ védelmét biztosítják a nemzeti büntetőjog révén.

Formailag az asszimiláció önálló büntetőjogi tényállás létrehozásával vagy meglévő tényállás idegen jogtárgyakra való kiterjesztésével valósítható meg.²¹⁶

Az uniós jogban az *asszimilációs kötelezettség* a szupranacionális, uniós jogtárgyak tagállami büntetőjog általi védelmének megteremtését célozza. Az asszimiláció elve azt követeli meg a tagállamoktól, hogy az uniós jog megsértését hasonlóképpen ítélik meg, mint a nemzeti joguk megsértését. Ennek következtében a tagállami büntetőjog az uniós jogszabályok hatékonyságának, kikényszeríthetőségének egyik eszközévé válik.²¹⁷

1.1.2. A lojális együttműködés elvéből levezethető asszimilációs kötelezettség

A tagállamok asszimilációs kötelezettsége alapvetően a – Szerződésben rögzített – *lojális együttműködés* vagy más néven az *uniós (korábban közösségi) hűség elvéből*²¹⁸ vezethető le. A lojalitási alapelv hatályos megfogalmazása alapján az Unió és a tagállamok kölcsönösen tiszteletben tartják és segítik egymást a Szerződésekből eredő feladatok végrehajtásában (*együttműködési kötelezettség*), a tagállamok megteszik a megfelelő általános vagy különös intézkedéseket a Szerződésekből, illetve az Unió intézményeinek intézkedéseiből eredő kötelezettségek teljesítése érdekében, és segítik az Uniót feladatainak teljesítésében (*cselekvési kötelezettség*), valamint tartózkodnak minden olyan intézkedéstől, amely veszélyeztetheti az Unió célkitűzéseinek megvalósítását (*tartózkodási kötelezettség*). Mint látható a lojális együttműködés elve *pozitív (cselekvési)* és *negatív (tartózkodási) kötelezettségeket* egyaránt ró a tagállamokra. A tagállamok egyrészt kötelesek biztosítani a nemzeti joguk és az uniós jog közötti összhangot, ennek érdekében – amennyiben szükséges – kötelesek kiegészíteni, módosítani vagy hatályon kívül helyezni belső jogszabályaikat, másrészt

²¹⁵ Vö. HECKER [2012] 229.

²¹⁶ FINSZTER [2004] 84-85; KARSAI [2008c] 447-448; KARSAI [2015] 147.

²¹⁷ Vö. LUKÁCSI [2015] 28.

²¹⁸ EUSz. 4. cikk (3) bekezdés, korábban EGK-Szerződés 5. cikk, az Amszterdami Szerződést követően EK-Szerződés 10. cikk

pedig tilos olyan intézkedéseket tenniük, amellyel az Unió működését, célkitűzésének elérését sértik vagy veszélyeztetik.²¹⁹

A lojalitási alapelv értelmezése során az *Amszterdam Bulb ügyben* a Bíróság már 1977-ben kimondta, hogy amennyiben a közösségi jog szabályai között nem találhatók olyan speciális szankciók, amelyek a természetes személyek jogsértéseire alkalmazhatók, *a tagállamok közösségi kötelezettségeik teljesítésére megválaszthatják a legmegfelelőbbnek tartott intézkedéseket*, ideértve akár a büntetőjogi természetű szankciókat is.²²⁰ Az ítélet értelmében tehát a tagállamok akár büntetőjogi eszközökkel is felléphetnek a közösségi (uniós) jog hatékony érvényesülésének biztosítása érdekében.²²¹

A lojalis együttműködés elvéből a tagállamra háramló kötelezettségeket a Bíróság a *görög kukorica ügyben* fejtette ki részletesen. Az ügy tényállása szerint 1986-ban jugoszláv eredetű kukoricát juttattak Görögországba, amit azután egy görög cég megvesztegetett hivatalnokok segítségével hamis, görög eredetmegjelöléssel Belgiumba továbbexportált. Mivel a Közösségen kívüli országokból származó termékek után mezőgazdasági lefoglalást kellett volna fizetni, a tagállami eredetmegjelöléssel a cég jelentős fizetési kötelezettség alól mentesült, ami által viszont a Közösség pénzügyi érdekei sérelmet szenvedtek. A Bizottság azért indított kötelezettségszegési eljárást Görögország ellen, mivel az állam nem tette meg a szükséges intézkedéseket az elkövetők felelősségre vonására, pedig a görög államháztartás sérelmére elkövetett hasonló cselekmények bűncselekménynek minősülnek.²²²

Ítéletében az Európai Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a lojalis együttműködés elve értelmében a tagállamok kötelesek a *közösségi jogi jogsértések elkövetőit ugyanúgy szankcionálni, mint a nemzeti jogi jogsértések elkövetőit*. A szankciók megválasztásának a joga a tagállamoknál marad, akiknek azonban ügyelniük

²¹⁹ Bővebben lásd: FARKAS [2007a] 483-484; FARKAS [2016] 88; FAZEKAS [2012c] 255-257; KARSAI [2004a] 100; KLIP [2012a] 16-17, 69-70; NELLES–TINKL–LAUCHSTÄDT [2010] 2304; OSZTOVITS [2011b] 35-41.

²²⁰ 50/76. sz. *Amsterdam Bulb BV kontra Produktschap voor Siergewassen ügyben* 1977. február 2-án hozott ítélet [EBHT 1977., 137.] 32-33. pont

²²¹ MITSILEGAS [2009] 62.

²²² Bővebben lásd: CORSTENS–PRADEL [2002] 512-513; DELMAS–MARTY [1998] 104; FROMM [2004] 5-6; HECKER [2012] 226; KARSAI [2002a] 81; KLIP [2012a] 71-72; LÁRIS [2009] 122-123; MENNENS [1996] 131.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

kell arra, hogy a közösségi jog megsértését *hasonló anyagi jogi és eljárásjogi feltételek* mellett szankcionálják, mint a nemzeti jogot sértő, hasonló jellegű és jelentőségű cselekményeket, valamint arra, hogy a szankciók egyébként *hatékonyak, arányosak és visszatartó erejűek* legyenek. A nemzeti hatóságoknak továbbá ugyanazzal a gondossággal és körültekintéssel kell eljárniuk a közösségi jog megsértésének eseteiben, mint ahogyan az azoknak megfelelő nemzeti jogszabályok alkalmazása során eljárnak.²²³ Mivel Görögország ezeknek a kötelezettségeknek nem tett eleget, az Európai Bíróság elmarasztalta a tagállamot.

Bár az Amsterdam Bulb és a görög kukorica ügy egyaránt a *közösségi (uniós) érdekek tagállamok által történő védelmével* foglalkozott, az utóbbi ügyben hozott ítélet lényegesen szigorúbb követelményeket fogalmazott meg. Az Amsterdam Bulb ügyben az Európai Bíróság a tagállamok választási szabadságát hangsúlyozva még mindössze azt mondta ki, hogy mivel megfelelő hatáskör hiányában az Európai Közösség nem tud büntetőjogi eszközökkel fellépni a szupranacionális jogtárgyak védelme érdekében, a tagállamok *jogosultak* a közösségi (uniós) jog hatékony alkalmazásához szükséges – adott esetben büntetőjogi – intézkedéseket meghozni. Ezzel szemben a görög kukorica ügyben a Bíróság már abból indult ki, hogy a tagállamok nem pusztán jogosultak, hanem a lojális együttműködés elve alapján *kötelesek* is arra, hogy a nemzeti (büntető)jogukat az uniós érdekek hatékony végrehajtásának szolgálatába állítsák.²²⁴

Az asszimiláció elve tehát arra kötelezi a tagállamokat, hogy a nemzeti jogtárgyakat védő tényállások hatályát terjesszék ki a *hasonló jellegű és jelentőségű*²²⁵ szupranacionális jogtárgyakra is.²²⁶ Az asszimiláció elvéből ugyanakkor *nem következik*

²²³ 68/88. sz. Bizottság kontra Görögország ügyben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 1989., 2965.] 22-25. pont. Ezeket a tételeket a Bíróság számos további ügyben is megerősítette. Lásd például: C-326/88. sz. Hansen ügyben 1990. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-2911.] 17. pont; C-382/92. sz. Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben 1994. június 8-án hozott ítélet [EBHT 1994., I-2435] 55. pont; C-352/92. sz. Milchwerke Köln/Wuppertal kontra Hauptzollamt Köln-Rheinau ügyben 1994. július 14-én hozott ítélet [EBHT 1994., I-3385.] 23. pont; C-186/98. sz. Nunes és de Matos ügyben 1999. július 8-án hozott ítélet [EBHT 1999., I-4883.] 9-12. pont.

²²⁴ HECKER [2011] 17; HECKER [2012] 223-227; HUGGER [1995] 247; MENNENS [1996] 141; SCHÜTZENDÜBEL [2012] 32-33.

²²⁵ Lásd: HECKER [2012] 237-238.

²²⁶ AMBOS [2014] 567; SAFFERLING [2011] 459.

*feltétlenül a büntetőjogi eszközök alkalmazásának kötelessége.*²²⁷ A tagállamok mindössze arra kötelesek, hogy a szupranacionális jogtárgyak nemzeti jogtárgyakkal *azonos szintű védelmét*²²⁸ megteremtsék, és azt mind az anyagi jogi, mind az eljárásjogi szabályokkal, mind pedig az eljárási praxissal²²⁹ biztosítsák. Annak megválasztásában viszont, hogy ezt az azonos szintű védelmet közigazgatási vagy büntetőjogi szankciókkal teremtik meg, szabad kezet kapnak, mindössze arra kell tekintettel lenniük, hogy a kiválasztott szankció *hatékony, arányos és visszatartó erejű* legyen. Látható tehát, hogy amennyiben a nemzeti jog nem teremti meg a jogtárgysértés büntetőjogi szankcionálását, akkor ez az új az asszimiláció elvének alkalmazásával sem tölthető be. Megfordítva viszont ebből az is következik, hogy ha az adott jogtárgy a nemzeti jogban büntetőjogi védelemben részesül, akkor az azonos szupranacionális jogtárgy megsértését is büntetőjogi eszközökkel kell szankcionálni.²³⁰ Ebben az esetben az asszimiláció elve kifejezett *kriminalizációs kötelezettséget* ró a tagállamokra.

Látható, hogy az asszimiláció elve elsősorban a tagállami *jogalkotó* számára keletkeztet kötelezettséget arra, hogy a tényállásainak hatályát és alkalmazási körét a szupranacionális jogtárgyakra is kiterjessze, és hogy jogkövetkezmények tekintetében ne tegyen különbséget a belső és az uniós jogtárgyak között.²³¹ Hangsúlyoznunk kell azonban azt is, hogy az asszimilációs alapelvnek nemcsak a tagállamok jogalkotó, hanem a *jogalkalmazó szervei* is címzettjei. Amennyiben tehát a jogalkotó nem tesz eleget az asszimilációból fakadó kötelezettségeinek, elméletileg a jogalkalmazóknak kellene a nemzeti jog védelmét az uniós jogtárgyakra kiterjeszteni. Ennek azonban korlátját jelenti a *törvényesség elve (nullum crimen sine lege stricta)*, amely értelmében a büntetőjogi normát a terhelt hátrányára nem lehet kiterjesztően értelmezni, vagyis a jogértelmezés nem járhat felelősség-alapítással vagy a felelősség fokozásával.²³² Ebből következik, hogy az asszimiláció eszközével a tagállamok jogalkalmazó szervei csak korlátozottan élhetnek.

²²⁷ DELMAS-MARTY [1998] 105. Vö. C-7/90. sz. *Vandevenne és társai ügyben* 1991. október 2-án hozott ítélet [EBHT 1991., I-4371.] 11-12. pont

²²⁸ DANNECKER [1996] 585; ESSER [2014a] 22-23; HECKER [2007] 562; RÜTER [1993] 42-43.

²²⁹ KARSAI [2004a] 103.

²³⁰ KARSAI [2008d] 724. Vö. TIEDEMANN [1993] 25.

²³¹ FARKAS [2007a] 486.

²³² KARSAI [2015] 149.

Az asszimiláció elvének alkalmazása pusztán a szupranacionális és a nemzeti jogtárgyak védelme közötti különbségeket számolja fel, de *nem jár a tagállamok nemzeti jogainak harmonizációjával, egymáshoz közelítésével.*²³³ Éppen ezért az asszimilációs kötelezettség a jogharmonizációhoz képest egy vonzóbb, a nemzeti szuverenitást jobban figyelembe vevő alternatívát kínál a tagállamok számára, mivel minden állam a saját megoldását alkalmazhatja a szupranacionális jogtárgyak védelmére, nem kell semmilyen idegen, harmonizált szabályozást elfogadnia. Épp ez jelenti az elv hátrányát is, hiszen ha minden állam a saját nemzeti jogát terjeszti ki ezen jogtárgyak védelmére, akkor a védelem ugyan hasonló lesz, de ez a nemzeti jogok közötti különbségeket nem küszöböli ki, így a szupranacionális jogtárgy védelme továbbra is tagállamonként eltérő szintű lesz. Problémát jelent továbbá, hogy az asszimiláció nem alkalmazható, ha a belső jogból hiányzik az összehasonlítható jogi tárgy, vagyis ha a nemzeti jog az adott szupranacionális jogtárgy tagállami megfelelőjét nem vagy nem megfelelően védi. Ennek a hátránynak a kiküszöbölése érdekében rögzítette a Bíróság a szankciók hármas minimumkövetelményét (*Mindesttrias*)²³⁴, melynek értelmében az uniós jog megsértőit *hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal* kell sújtani.²³⁵ Mivel ezeket a kritériumokat valamennyi tagállam szankciórendszerének követnie kell, így az Európai Bíróság ítélete végső soron a nemzeti jog egyfajta *minimum-harmonizációját*²³⁶ is magában hordozza.

1.1.3. Az elsődleges vagy másodlagos uniós jogforrások által előírt asszimiláció

A tagállamok nem pusztán a lojális együttműködés elvéből levezetve kötelezhetők az uniós jogtárgyak nemzeti joggal azonos szintű védelmének biztosításra, mivel az asszimilációs kötelezettséget elsődleges és másodlagos jogforrások is előírhatják.

Az asszimiláció elvének *elsődleges jogforrásokban* történő direkt megjelenésével már az alapító szerződésekben találkozhatunk. Az alapító szerződések ezen cikkei az önálló büntetőjogi hatáskörök hiányában bizonyos szupranacionális jogtárgyakat sértő

²³³ Vö. HECKER [2012] 228; HEGER [2013] 186; TIEDEMANN [1997] 144.

²³⁴ Lásd például: AMBOS [2014] 577; ESSER [2014a] 23; HECKER [2011] 17; HECKER [2014] 275; SCHÜTZENDÜBEL [2012] 33.

²³⁵ JACSÓ [2017a] 39; KARSAI [2004a] 44-45, 103-104; KARSAI [2004b] 275-276.

²³⁶ TIEDEMANN [1997] 143-144.

cselekmények üldözésére közvetlenül valamely nemzeti jogi szabályozást hívják fel.²³⁷ Ezek a normák a tagállamokat arra kötelezik, hogy a nemzeti büntetőjogukat és büntető eljárásjogukat úgy alakítsák ki és alkalmazzák, hogy az elsődleges jogforrásokban megjelölt jogtárgyak védelmét a nemzeti jogtárgyakkal azonos módon biztosítsák.²³⁸ Így az *Európai Atomenergia-közösséget létrehozó Szerződés 194. cikk (1) bekezdése* kimondja, hogy az *atomtitok-védelmi szabályok megszegését* valamennyi tagállam köteles a titokvédelmi szabályait sértő olyan cselekedetként kezelni, amelyre mind az alkalmazandó anyagi jog, mind a joghatóság tekintetében az állam biztonsága elleni cselekményekre vagy a hivatali titok megsértésére vonatkozó jogszabályait kell alkalmazni. Az *Európai Unió Bírósága alapokmányának*²³⁹ 30. cikke értelmében pedig a Bíróság előtti *hamis tanúvallomást vagy a hamis szakvélemény adását* a tagállamok ugyanúgy kötelesek megítélni, mintha ezt a bűncselekményt valamely polgári ügyekben hatáskörrel rendelkező bírósága előtt követték volna el.²⁴⁰

Az elsődleges jogforrásokban megjelenő asszimilációs kötelezettségek köre a *Maastrichti Szerződéssel*²⁴¹ bővült ki, amely átvette és az *Unió pénzügyi érdekeit sértő csalások elleni küzdelem* terén tovább konkretizálta az Európai Bíróság görög kukorica ügyben kimondott tételeit.²⁴² Az EUMSZ. 325. cikk (2) bekezdés – a Maastrichti Szerződéssel lényegében megegyező – hatályos szövege értelmében a tagállamok kötelesek megtenni ugyanazokat az intézkedéseket az Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás leküzdésére, mint amelyeket a saját pénzügyi érdekeiket sértő csalások leküzdésére tesznek.

Az asszimilációs kötelezettséget előíró *másodlagos uniós normák* közül büntetőjogi relevanciája miatt a *korruptió elleni küzdelem* tárgyában született

²³⁷ KARSAI [2015] 149.

²³⁸ ESSER [2014a] 18; SATZGER [2014b] 256.

²³⁹ A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 3. jegyzőkönyv az Európai Unió Bíróságának alapokmányáról

²⁴⁰ Bővebben lásd: AMBOS [2014] 566-569; DANNECKER [2013a] 292-293; ESSER [2014a] 18-20; HECKER [2012] 220-223; HEGER [2013] 187-191; KARSAI [2004b] 276-291; MIETTINEN [2013] 12; SATZGER [2014b] 255-256.

²⁴¹ EK-Szerződés 209a cikk, majd az Amszterdami Szerződést követően EK-Szerződés 280. cikk (2) bekezdés

²⁴² DANNECKER [2013a] 298; KARSAI [2002a] 82; LÉVAI [1998b] 67; MENNENS [1996] 142; MURAWSKA [2008] 65, 68; SAFFERLING [2011] 400; SATZGER [2012d] 2626; SCHOO [2012] 2479, 2482; WALDHOFF [2011] 2634-2635.

jogforrásokat érdemes kiemelni és példaként hozni.²⁴³ Az 1996-ban az *Európai Közösség pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez csatolt első kiegészítő jegyzőkönyv*²⁴⁴, valamint az egy évvel később, 1997-ben aláírt *korruptió elleni küzdelemről szóló egyezmény*²⁴⁵ lényegében egyező módon írja elő a tagállamoknak, hogy a közösségi (uniós) hivatalos személyek által elkövetett korrupciós cselekményeket ugyanúgy büntessék, mint a saját nemzeti tisztviselőik által megvalósított vesztegetéseket. Eszerint a tagállamok kötelesek büntetni a közösségi (uniós) szervek (Európai Bizottság, Európai Parlament, Európai Bíróság, Európai Számvevőszék) tagjai által vagy sérelmére elkövetett korrupciós cselekményeket is, amennyiben az adott állam belső joga is előírja a tagállami megfelelőik (miniszterek, parlamenti képviselők, a legfelsőbb bírósági bírák, illetve a számvevőszék tagjai) korrupciós cselekmények miatti büntethetőségét. Így tehát amennyiben valamely tagállamban egy nemzeti tisztviselő (például parlamenti képviselő) megvesztegetése büntetendő, a nemzeti jogalkotó köteles a büntetőjogi tényállás hatályát a tisztségüknek megfeleltethető közösségi (uniós) tisztviselők (Európai Parlamenti képviselők) korrupciós cselekményeire is kiterjeszteni.²⁴⁶

1.2. A kerettényállások

Az asszimiláció elvéhez hasonlóan a *kerettényállások* is az uniós jogot sértő szándékos vagy gondatlan magatartások nemzeti büntetőjog alapján történő szankcionálását teszik lehetővé.²⁴⁷ Míg azonban az asszimilációs kötelezettség esetén az uniós jog utal – akár közvetlenül, valamely elsődleges vagy másodlagos jogforrás alapján, akár közvetett módon, a lojális együttműködés elvéből levezetve – a nemzeti jogra, addig a kerettényállásoknál fordított a helyzet. Ebben az esetben egy *tagállami*

²⁴³ Lásd: CORSTENS–PRADEL [2002] 546; DANNECKER [2013a] 314; KILLMANN [2014b] 318; KILLMANN–SCHRÖDER [2014] 314; MIETTINEN [2013] 150; VAN DEN WYNGAERT [2001] 8.

²⁴⁴ A Tanács jogi aktusa (1996. szeptember 27.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez csatolt jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 313., 1996. 10. 23., 1-11.] 4. cikk

²⁴⁵ A Tanács jogi aktusa (1997. május 26.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján, az Európai Közösségek tisztviselőit és az Európai Unió tagállamainak tisztviselőit érintő korruptió elleni küzdelemről szóló egyezmény kidolgozásáról [HL C 195., 1997. 06. 25., 1-11.] 4. cikk

²⁴⁶ Lásd: VÉGVÁRI [2008] 462; ZEDER [1999] 685.

²⁴⁷ HECKER [2012] 244.

büntetőjogi norma utal vissza az uniós jogra oly módon, hogy a büntetendő magatartást részben vagy egészben a vonatkozó uniós normára hivatkozva határozza meg.²⁴⁸

Az uniós jogra utaló kerettényállások esetén a belső büntetőjogi norma az *uniós jog által előírt kötelezettség megsértését* vagy az annak való *meg nem felelést* szankcionálja. A büntetőjogi felelősség pozitív és negatív feltételeit így az uniós norma is befolyásolja. A kerettényállás pusztán a büntetendővé nyilvánítást és az elkövetés esetére kiszabható büntetőjogi szankciót tartalmazza, egyebekben viszont a kerettényállást kitöltő uniós normára utal vissza. Ilyenkor tehát mind az uniós norma, mind a nemzeti büntetőjogi norma hiányos, hiszen az előbbi nem tartalmazza a büntetendővé nyilvánítást és az alkalmazható szankció fajtáját és mértékét, míg az utóbbiból hiányzik a tényállási elemek egy része.²⁴⁹ A teljes büntetőjogi tényállást így a nemzeti blankettaszabály és az azt kitöltő szupranacionális norma együttesen adja meg.²⁵⁰

A nemzeti blankettanorma uniós háttérnormái jellemzően *másodlagos jogforrások*, rendeletek vagy irányelvek. A háttérnorma rendeleti szintű jogalkotás esetén maga közvetlenül alkalmazandó rendelet, míg irányelvek esetén általában az azt implementáló belső jogi norma, azonban az átültetés hiányában – meghatározott feltételek esetén²⁵¹ – az irányelv is közvetlenül alkalmazandóvá, így a nemzeti tényállás részévé válik.²⁵²

A keretdiszpozícióknak két alaptípusát különböztethetjük meg az uniós jog vonatkozásában: *statikus* a keretdiszpozíció, ha az azt kitöltő uniós norma egy meghatározott időbeli állapotára, míg *dinamikus*, ha a vonatkozó uniós szabály mindenkor hatályos szövegváltozatára utal. Amíg tehát a statikus keretdiszpozíció esetén a nemzeti tényállást folyamatosan hozzá kell igazítani a módosuló uniós normához, addig a dinamikus kerettényállás esetén az uniós jog módosulása nem

²⁴⁸ HOLLÁN [2014b] 191-192; SATZGER [2014b] 256-257.

²⁴⁹ HECKER [2012] 244; KARSAI [2004c] 14, 20; SCHÜTZENDÜBEL [2012] 64.

²⁵⁰ HEGER [2013] 198.

²⁵¹ Lásd: III. rész 1.3. fejezet

²⁵² KARSAI [2004c] 14. Vö. SAFFERLING [2011] 470-471; SATZGER [2016a] 152-153.

követeli meg a nemzeti jogalkotó aktív fellépését, hiszen a tagállami büntetőnorma automatikusan a megváltozott szövegre fog utalni.²⁵³

A kerettényállások kétségtelen előnye, hogy a szupranacionális normára való utalással a büntetőjogi tényállás viszonylag egyszerűen, röviden és világosan megfogalmazható, illetve hogy ez a jogalkotási technika megkíméli a nemzeti jogalkotót, hogy minden alkalommal reagálnia kelljen az uniós jogban bekövetkezett változásokra. A blankettáris szabályozás ugyanakkor komoly *alkotmányjogi aggályokat* is felvet. Azáltal, hogy a nemzeti jogalkotó valamely uniós normát a büntetőjogi tényállás tartalmi elemévé emeli, a kerettényállást kitöltő jogi norma is a tényállás részévé válik, aminek így ugyanúgy meg kell felelnie a büntetőjogi normákkal szemben támasztott követelményeknek.²⁵⁴ Az alkotmányos aggályok elsősorban azért merülhetnek fel, mivel az uniós jogalkotó a keretdiszpozíciót kitöltő uniós normát a nemzeti jogalkotóra tekintet nélkül, tetszés szerint módosíthatja. A kitöltő norma gyakori módosítása pedig jelentősen megnehezíti az állampolgárok számára, hogy a büntetendővé nyilvánított magatartások körét megismerhessék, és hogy ezáltal jogkövető magatartást tanúsíthassanak. Az állampolgároktól ráadásul sokkal kevésbé várható el, hogy ugyanúgy tisztában legyenek az uniós jog előírásaival, mint a belső jogi normákban foglalt kötelezettségekkel.²⁵⁵ Ezért a kerettényállások – különösen a dinamikus keretdiszpozíciók – esetén komolyan számolni kell azzal a veszéllyel, hogy sérül a *jogbiztonság* és a *törvényesség* (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*) elve, azon belül is elsősorban a *határozott büntetőjogi norma követelménye* és a *visszaható hatály tilalma*.²⁵⁶

Statikus keretdiszpozíció esetén további problémát jelenhet az is, ha a nemzeti jogalkotó nem igazítja hozzá a büntetőjogi tényállást az időközben módosított uniós normához. Ez a probléma dinamikus blanketták esetén is fennállhat, ha a vonatkozó

²⁵³ AMBOS [2014] 566; BÜLTE [2015] 772; HECKER [2012] 244-245; SAFFERLING [2011] 472-474; SATZGER [2014b] 257; SATZGER–LANGHELD [2011] 461-462; SCHÜTZENDÜBEL [2012] 60-61.

²⁵⁴ GULA [2002] 42-44, 47; GULA [2012] 49-50; KARSAI [2004a] 163-164. Vö. ESSER [2014a] 38; HECKER [2012] 245; NAGY F. [2015] 613-616; HEGER [2013] 259.

²⁵⁵ SATZGER–LANGHELD [2011] 461-464.

²⁵⁶ Bővebben lásd: BÜLTE [2015] 773-777; ESSER [2014a] 38-41; HEGER [2013] 200-206; SATZGER [2016a] 156-162; SCHÜTZENDÜBEL [2012] 89-234. Vö. SATZGER–LANGHELD [2011] 463-464.

uniós normát hatályon kívül helyezik vagy megsemmisítik. Ilyenkor a nemzeti tényállás kiüresedik, mivel az egy már nem létező normára utal vissza.²⁵⁷

1.3. A nemzeti büntetőjog semlegesítése

Az uniós jog és a nemzeti büntetőjog közötti kölcsönhatás másik alapvető típusa a *negatív befolyásolás*, amely alapvetően a gazdasági integráció elmélyüléséhez kapcsolódik. A gazdasági viszonyok bizonyos részét mára már az uniós jog szabályozza, amivel a nemzeti szabályozásnak maradéktalanul összhangban kell állnia, mivel az nem vezethet a személyek indokolatlan megkülönböztetéséhez vagy az uniós jog által garantált alapszabadságok csorbításához. A probléma akkor merül fel, ha a nemzeti jogalkotó a belső büntetőjogi normákat nem igazítja megfelelően hozzá az uniós szabályozáshoz, és összeütközés merül fel a belső és a szupranacionális norma között.²⁵⁸

Az összeütközés feloldása a már említett *lojális együttműködés elve*, valamint az *uniós jog elsőbbségének elve* alapján történik. A már említett együttműködési alapelv ugyanis negatív kötelezettséget is ró a tagállamokra, amelyek ez alapján kötelesek tartózkodni minden olyan intézkedéstől, ami veszélyeztetheti az Unió célkitűzéseinek megvalósítását. Ez azt jelenti, hogy a tagállamok nem hozhatnak vagy tarthatnak fenn olyan büntetőjogi rendelkezéseket, amelyek az uniós joggal ellentétesek.²⁵⁹

A lojalitási alapelvtől eltérően az *uniós jog primátusának elve* nem szerepelt az alapító szerződésekben, és a mai napig nem kapott elsődleges jogforrási szintű rögzítést. Az alapelv tartalmát ennél fogva az Európai Bíróság joggyakorlata alakította ki. Az Európai Bíróság már viszonylag korán, a *Costa kontra E.N.E.L. ügyben* megállapította, hogy a hagyományos nemzetközi szerződésektől eltérően az EGK-Szerződés egy saját jogrendszert hozott létre, amely a Szerződés hatálybalépésétől a tagállamok jogrendszerébe illeszkedik, és amely azok bíróságaira nézve kötelező. A Szerződés szövege és szelleme szükségszerűen kizárja, hogy az államok a közösségi jogrendszerrel szemben utólagos, egyoldalú intézkedéseket érvényesítsenek.²⁶⁰ A

²⁵⁷ HEGER [2013] 203; SATZGER [2014b] 261-262.

²⁵⁸ KARSAI [2004c] 13-14.

²⁵⁹ FARKAS [2012] 142; LIGETI [2004a] 166.

²⁶⁰ 6/64. sz. *Costa kontra E.N.E.L. ügyben* 1964. július 15-én hozott ítélet [EBHT 1964., 1141.]

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

Szerződésből származó jog önálló jogforrás, amely természeténél fogva nem írható felül a tagállamok által anélkül, hogy ne fosztatna meg közösségi jogi jellegétől, hogy a Közösségnek magának a jogi alapja ne kérdőjeleződne meg.²⁶¹ A fenti megállapításokat konkretizálva a Bíróság a *Simmenthal* ügyben kifejezetten kimondta, hogy a közösségi (uniós) jog elsőbbségének elve alapján a Szerződés közvetlenül alkalmazandó rendelkezései és az intézmények közvetlenül alkalmazandó jogi aktusai a tagállamok nemzeti jogának valamennyi, a közösségi joggal ellentétes rendelkezését a jog erejénél fogva alkalmazhatatlanná teszik, valamint megakadályozzák a közösségi normákkal összeegyeztethetetlen, új nemzeti jogalkotási aktusok érvényes létrehozását. A nemzeti bíróságok kötelesek a közösségi jogot teljes egészében alkalmazni, és védelemben részesíteni azon jogokat, amelyeket az a magánszemélyek számára biztosít. Ennek során a bíróságok szükség esetén hivatalból kötelesek eltekinteni a közösségi joggal ellentétes – akár annál korábban, akár később született – nemzeti jogszabályok alkalmazásától, amelyhez arra sincs szükség, hogy ilyen esetben akár kezdeményeznie kelljen, vagy meg kelljen várnia, hogy a nemzeti jogszabályt előzetesen, jogalkotási vagy bármely más alkotmányos eljárás útján megsemmisítsék.²⁶²

A Bíróság ítéleteiből az következik, hogy a büntetőjog területén az uniós jog elsőbbségének elve *negatív irányú (dekriminalizációs) kötelezettséget*²⁶³ ró a tagállamokra, amely azzal a következménnyel jár, hogy a tagállamok büntetőjogának azon részei, amelyek az *uniós joggal összeegyeztethetetlenek*, a primátus elve alapján a *bíróság előtti konkrét ügyben nem alkalmazhatók*.²⁶⁴ Ilyenkor az uniós jog *semlegesíti a nemzeti jogot*, a belső jogi normák helyébe az uniós normák lépnek, amely

²⁶¹ 11/70. sz. *Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* ügyben 1970. december 17-én hozott ítélet [EBHT 1970., 1125.] 3. pont

²⁶² 106/77. sz. *Amministrazione delle finanze dello Stato kontra Simmenthal* ügyben 1978. március 9-én hozott ítélet [EBHT 1978., 629.] 17, 21-24. pont

²⁶³ Vö. HARDING [2004] 221; HOLÉ [2003] 141; LIGETI [2004a] 161.

²⁶⁴ A primátus elve tehát alkalmazási elsőbbséget, nem pedig érvényességi elsőbbséget jelent. Az utóbbi eset ugyanis azt jelentené, hogy az uniós joggal ellentétes nemzeti jogi normák automatikusan érvényüket vagy hatályukat vesztenék. Ezzel ellentétben az uniós jog elsőbbségének az elve mindössze az uniós jogba ütköző norma konkrét ügyben való alkalmazhatóságát zárja ki, az érvényességét és hatályát nem érinti. Ez azt jelenti, hogy az uniós joggal ellentétes jogi norma továbbra is érvényes, hatályos, és az uniós relevanciával nem bíró jogviszonyokra nézve alkalmazható marad. Bővebben lásd: ESSER [2014a] 9; FAZEKAS [2012b] 223-224; HECKER [2012] 292-293; HEGER [2013] 207-208; KARSAI [2004a] 79; SAFFERLING [2011] 448; VÁRNAY–PAPP [2010] 346.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

következtében a megvalósított *magatartás nem lesz tényállásszerű*²⁶⁵, vagy az előírt *szankció nem lesz alkalmazható*.²⁶⁶

Az uniós jog nemzeti büntetőjogot semlegesítő hatása vonatkozásában az Európai Bíróság rendkívül kiterjedt joggyakorlattal rendelkezik, a Bíróság számos olyan ítéletet hozott, amelyben megállapította a tagállami büntetőjogi normák és az elsődleges vagy másodlagos uniós jogi normák közötti összeütközést.²⁶⁷ A Bíróság e gyakorlata érintette a *bűncselekménnyé nyilvánítást, a bűncselekményi tényállásokat*²⁶⁸, a *büntetés fajtáját és mértékét*²⁶⁹, valamint a *büntetőjogi felelősséggel kapcsolatos egyéb kérdéseket*²⁷⁰ is.²⁷¹

²⁶⁵ Bővebben lásd: KARSAI [2004c] 19-22; KARSAI [2007] 87-89. Vö. HECKER [2012] 293-295.

²⁶⁶ AMBOS [2014] 580; CORSTENS–PRADEL [2002] 505-506; ESSER [2014a] 11; HECKER [2012] 293; HEGER [2013] 208; HOLÉ [2016] 90; SATZGER [2014b] 262; SATZGER [2016a] 164; NELLES–TINKL–LAUCHSTÄDT [2010] 2302.

²⁶⁷ LIGETI [2004a] 166-167.

²⁶⁸ Lásd például: 8/77. sz. *Sagulo és társai ügyben* 1977. július 14-én hozott ítélet [EBHT 1977., 1495.]; 148/78. sz. *Ratti ügyben* 1979. április 5-én hozott ítélet [EBHT 1979., 1629.]; 179/78. sz. *Rivoira ügyben* 1979. március 28-án hozott ítélet [EBHT 1979., 1147.]; 27/80. sz. *Fietje ügyben* 1980. december 16-án hozott ítélet [EBHT 1980., 03839.]; 271/82. sz. *Auer kontra Ministère public ügyben* 1983. szeptember 22-én hozott ítélet [EBHT 1983., 2727.]; 5/83. sz. *Rienks ügyben* 1983. december 15-én hozott ítélet [EBHT 1983., 4233.]; 16/83. sz. *Prantil ügyben* 1984. március 13-án hozott ítélet [EBHT 1984., 1299.]; C-169/89. sz. *Van den Burg ügyben* 1990. május 23-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-2143.]; C-358/93. és C-416/93. sz. *Bordessa és társai egyesített ügyekben* 1995. február 23-án hozott ítélet [EBHT 1995., I-361.]; C-149/94. sz. *Vergy ügyben* 1996. február 8-án hozott ítélet [EBHT 1996., I-299.]; C-163/94., C-165/94. és C-250/94. sz. *Sanz de Lera és társai egyesített ügyekben* 1995. december 14-én hozott ítélet [1995., I-4821.]; C-124/97. sz. *Läärä és társai ügyben* 1999. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-6067.]; C-394/97. sz. *Heinonen ügyben* 1999. június 15-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-3599.]; C-67/98. sz. *Zenatti ügyben* 1999. október 21-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-7289.]; C-448/98. sz. *Guimont ügyben* 2000. december 5-én hozott ítélet [EBHT 2000., I-10663.]; C-144/00. sz. *Hoffmann ügyben* 2003. április 3-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-2921.]; C-243/01. sz. *Gambelli és társai ügyben* 2003. november 6-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-13031.]; C-462/01. sz. *Hammarsten ügyben* 2003. január 13-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-781.]; C-12/02. sz. *Grilli ügyben* 2003. október 2-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-11585.]; C-434/04. sz. *Ahokainen és Leppik ügyben* 2006. szeptember 28-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-9171.].

²⁶⁹ Lásd például: 118/75. sz. *Watson és Belmann ügyben* 1976. július 7-én hozott ítélet [EBHT 1976., 1185.]; 41/76. sz. *Donckerwolke és társai kontra Procureur de la République és társai ügyben* 1976. december 15-én hozott ítélet [EBHT 1976., 1921.]; 30/77. sz. *Regina kontra Bouchereau ügyben* 1977. október 27-én hozott ítélet [EBHT 1977., 1999.]; 299/86. sz. *Drexler ügyben* 1988. február 25-én hozott ítélet [EBHT 1988., 1213.]; C-348/96. sz. *Calfa ügyben* 1999. január 19-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-11.]; C-482/01. és C-493/01. sz. *Orfanopoulos és Oliveri egyesített ügyekben* 2004. április 29-én hozott ítéletben [EBHT 2004., I-05257.]; a C-467/02. sz. *Cetinkaya ügyben* 2004. november 11-én hozott ítéletben [EBHT 2004., I-10895.]; a C-373/03. sz. *Aydinli ügyben* 2005. július 7-én hozott ítéletben [EBHT 2005., I-06181.]; C-383/03. sz. *Dogan ügyben* 2005. július 7-én hozott ítéletben [EBHT 2005., I-06237.].

²⁷⁰ Ilyen lehet például a büntethetőség elévülése. Lásd: C-105/14. sz. *Taricco és társai ügyben* 2015. szeptember 8-án hozott ítélet [az elektronikus EBH-ban közzétéve]

²⁷¹ Bővebben lásd: CZINE–SZABÓ S.–VILLÁNYI [2006] 542-629; FARKAS [1999] 383-387; FARKAS [2001a] 11-21; FEJES [2009] 3-4; KARSAI [2002a] 85-87; KARSAI [2004c] 17-19; KARSAI [2007] 25-122; KIS N. [1999] 73; SZÜTS [2005] 422-429.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

A nemzeti büntetőjog semlegesítésére kizárólag akkor kerülhet sor, amennyiben az érintett belső norma az uniós jog valamely *közvetlen hatállyal rendelkező* és *közvetlenül alkalmazható normájába* ütközik, hiszen nemzeti bíróságok előtt csak közvetlen hatállyal bíró uniós jogi aktusokra lehet hivatkozni.²⁷² Az *elsődleges jog* területén ilyennek minősülnek mindenekelőtt az uniós jog alapelveit (például az arányosság elvét²⁷³ vagy a diszkrimináció tilalmát²⁷⁴), illetve az alapvető szabadságokat (árúk szabad mozgása, a személyek szabad mozgása, a letelepedés és szolgáltatás szabadása, a tőke szabad mozgása)²⁷⁵ érintő szerződéses rendelkezések. A *másodlagos jogforrások* közül a *rendeletek* azok, amelyek valamennyi tagállamban automatikusan közvetlenül alkalmazhatók és közvetlenül hatályosak, viszont az Európai Bíróság joggyakorlata alapján²⁷⁶ kivételes esetben az *irányelvek* is rendelkezhetnek közvetlen hatállyal.²⁷⁷ Az irányelvek kizárólag ún. *vertikális közvetlen hatállyal* rendelkeznek, ami azt jelenti, hogy a közvetlen hatály elve csak a tagállam és az állampolgár viszonyában érvényesül, a magánszemélyek egymás közötti horizontális viszonyában nem. Az irányelv közvetlen hatályára a magánfél akkor hivatkozhat, ha az implementációra rendelkezésre álló határidő lejárt, vagy ha a tagállam az irányelv rendelkezéseit nem megfelelően ültette át. További feltétel, hogy az irányelv kellően egyértelmű, pontos és feltétel nélküli rendelkezéseket tartalmazzon, amelyek a magánszemélyek számára valamilyen jogot alapítanak.²⁷⁸

Bár egyértelműnek tűnik, mégis érdemes leszögezni, hogy az uniós jog tagállami büntetőjogot semlegesítő hatása csak akkor érvényesül, ha a nemzeti jogalkalmazó szerv elé kerülő konkrét ügyben valamilyen uniós elem található. Ilyen elem hiányában a *tisztán belső jogi jogviszonyokra* a semlegesítő effektus nem vonatkozik.²⁷⁹

²⁷² FAZEKAS [2012b] 223.

²⁷³ EUSz. 5. cikk (4) bekezdés

²⁷⁴ EUMSZ. 18-19. cikk

²⁷⁵ EUMSZ. 28-37, 45-66. cikk

²⁷⁶ Lásd: 41/74. sz. *Van Duyn kontra Home Office* ügyben 1974. december 4-én hozott ítélet [EBHT 1974., 1337.]; 152/84. sz. *Marshall kontra Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority* ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet [EBHT 1986., 723.]

²⁷⁷ ESSER [2014a] 9-10; HEGER [2013] 208; SATZGER [2016a] 164-165.

²⁷⁸ Lásd: FAZEKAS [2012b] 225-227, 230-235; HORVÁTH [2011] 216; KARSAI [2004a] 146-147; KARSAI [2016] 28; SAFFERLING [2011] 466; SATZGER [2014a] 110-111; VÁRNAY-PAPP [2010] 302-306, 310-312.

²⁷⁹ DELMAS-MARTY [1998] 90; KARSAI [2004a] 145.

A *nemzeti és az uniós jog közötti összeütközéseket* több szempont szerint csoportosíthatjuk. Egyrészt különbséget tehetünk közvetlen és közvetett összeütközés között. *Közvetlen* vagy *direkt kollízióról* beszélhetünk, amennyiben a közvetlenül alkalmazandó uniós jog és a nemzeti jog ugyanazon életviszonyt tartalmilag ellentétesen szabályozza. A *direkt ütközés* tipikus példája, amikor a nemzeti büntetőjog olyan magatartást rendel büntetni, amelyet az uniós jog nem. A *közvetett* vagy *indirekt kollízió* esetén ezzel szemben az uniós és a belső jogi norma ugyan nem azonos tárgykört szabályoz, a nemzeti norma alkalmazása azonban közvetett módon mégis akadályozza az uniós jog hatékony végrehajtását. Míg az összeütközés első esetének megítélése egyértelmű, addig az utóbbi esetben az uniós jog elsőbbségének elvét nem lehet automatikusan alkalmazni, hanem mindig az eset összes körülményének figyelembe vételével kell feloldani a kollíziót, szükség esetén az uniós jog egyéb elveit figyelembe véve.²⁸⁰

Az uniós és a nemzeti jog közötti összeütközések másik differenciálási szempontja szerint megkülönböztethetünk valódi és látszólagos kollíziót. *Valódi kollízió* esetén a nemzeti jog valamely közvetlenül alkalmazható uniós normába ütközik, míg *látszólagos kollízió* esetén a belső norma egy közvetlen hatállyal nem rendelkező uniós norma (jellemzően irányelv) céljaival és rendelkezéseivel ellentétes. A nemzeti jog uniós jog elsőbbségéből fakadó semlegesítésére kizárólag az első esetben kerülhet sor, a látszólagos kollízió feloldása egyéb elvek, így különösen az uniókonform jogértelmezés elve²⁸¹ alapján történhet.²⁸²

1.4. Az uniókonform jogértelmezés elve

1.4.1. Az uniókonform értelmezés fogalma

Az uniókonform jogértelmezés elve azt jelenti, hogy a tagállamok jogalkalmazó szervei, amennyire csak lehetséges, kötelesek a nemzeti jogot az *uniós jog fényében, azzal összhangban értelmezni*. Így ha a belső jog többféle értelmezést is lehetővé tesz, a jogalkalmazó szerveknek azt kell választaniuk, amely az érintett uniós norma

²⁸⁰ HECKER [2012] 299-300; SATZGER [2014b] 263.

²⁸¹ Lásd: III. rész 1.4. fejezet

²⁸² ESSER [2014a] 11-12; HECKER [2012] 296; SATZGER [2016a] 164.

tartalmával leginkább összhangban áll, és amellyel a nemzeti és az uniós norma közötti összeütközést elkerülik.²⁸³

Az uniókonform jogértelmezés elve két alapfunkciót tölt be. Egyrészt a nemzeti jogalkalmazás orientálása útján elősegíti *uniós jog egységes értelmezését*, másrészt pedig hozzájárul az *uniós jog és a nemzeti jog közötti összeütközések elkerüléséhez*.²⁸⁴

A nemzeti jog uniós jog fényében történő értelmezése segítségével elkerülhető, hogy az uniós jog az azzal ellentétes *nemzeti normákat semlegesítse és alkalmazhatatlanná tegye*. Ily módon az uniókonform értelmezés elve lényegében megelőzi az uniós jog nemzeti jogot semlegesítő hatását. Természetesen az uniós jog és a nemzeti jog közötti összhangot akkor is biztosítani kell, ha még nincs konkrét összeütközés.²⁸⁵ Amennyiben viszont összeütközés merül fel az uniós jog és a nemzeti jog között, elsőként azt kell megvizsgálni, hogy van-e lehetőség az uniós és a nemzeti jog közötti konfliktust az értelmezési alapelv útján feloldani. Az uniós normával ellentétes nemzeti norma alkalmazhatatlanná nyilvánítására csak akkor kerülhet sor, amikor az uniókonform értelmezés nem jár eredménnyel. Így a nemzeti jog uniós jog fényében történő értelmezésének elve egy enyhébb eszközt jelent a nemzeti jogalkalmazó számára, mint a nemzeti jog alkalmazhatatlanná nyilvánítása, és védelmet is biztosít a nemzeti jog semlegesítésével szemben.²⁸⁶

Bár az értelmezési alapelvet valamennyi uniós jogforrás esetén érvényesíteni kell²⁸⁷, az különösen azokban a helyzetekben játszik fontos szerepet, ahol az *uniós jog közvetlen hatállyal nem rendelkezik (irányelvek és kerethatározatok)*. Mivel az irányelv csak meghatározott feltételek esetén, a kerethatározat pedig egyáltalán nem rendelkezik közvetlen hatállyal, azok a nemzeti jog semlegesítését sem vonhatják maguk után, így a tagállami átültetés elmulasztása vagy nem megfelelő teljesítése esetén az azokban rögzített célkitűzéseket nem lehetne eredményesen megvalósítani. Ily módon az

²⁸³ FAZEKAS [2012b] 237; HECKER [2012] 328-329; HEGER [2013] 215; HOLÉ [2016] 90; LIGETI [2004a] 171; SAFFERLING [2011] 449.

²⁸⁴ ESSER [2014a] 27-28; SATZGER [2016a] 169.

²⁸⁵ KARSAI [2008d] 731.

²⁸⁶ ESSER [2014a] 12, 27; HEGER [2013] 216; KARSAI [2004a] 80; NELLES-TINKL-LAUCHSTÄDT [2010] 2303.

²⁸⁷ Vö. AMBOS [2014] 583; HECKER [2012] 317-318; SAFFERLING [2011] 449-450; SATZGER [2014b] 266.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

uniókonform értelmezés elve a közvetlen hatállyal nem rendelkező uniós jogi aktusok belső jogban történő figyelembe vételét is elősegíti.²⁸⁸ Ezért is nevezi a szakirodalom ezt az elvet az *uniós jog közvetett hatályának*.²⁸⁹

Az uniókonform értelmezés elvét az Európai Bíróság elsőként az irányelvek vonatkozásában mondta ki a *Von Colson ügyben*. A Bíróság az értelmezési elvet az irányelvek sajátosságaiból, valamint a lojális együttműködés elvéből fakadó azon kötelezettségből vezette le, amely szerint a tagállamok kötelezettségeik teljesítésének biztosítása érdekében megteszik a megfelelő általános vagy különös intézkedéseket.²⁹⁰ E kötelezettségek a tagállamok valamennyi hatóságait, így a hatáskörük keretein belül a bíróságokat is terhelik, amelyek ebből fakadóan kötelesek az irányelveket implementáló normák alkalmazása során saját nemzeti jogukat az irányelvek szövegének és céljának fényében értelmezni, annak érdekében, hogy az abban meghatározott eredményeket megfelelően elérjék.²⁹¹ A *Marleasing ügyben* a Bíróság az irányelvnek megfelelő értelmezés kötelezettségét nemcsak az implementálást szolgáló tagállami rendelkezés vonatkozásában, hanem a korábban született tagállami jogszabályok tekintetében is megállapította.²⁹² Az értelmezési kötelezettség tehát a nemzeti jog egészére kiterjed.²⁹³

A *Pupino ügyben*²⁹⁴ az Európai Bíróság az irányelvvel összhangban történő értelmezés elvét a III. pilléres kerethatározatokra is kiterjesztette.²⁹⁵ Így a Bíróság ítélete a kerethatározatokat is közvetett hatállyal ruházta fel.²⁹⁶

²⁸⁸ ESSER [2014a] 27; HECKER [2012] 317; NELLES–TINKL–LAUCHSTÄDT [2010] 2303.

²⁸⁹ FAZEKAS [2012b] 236-238; HORVÁTH [2011] 216; KARSAI [2004a] 154; VÁRNAY–PAPP [2010] 319-323.

²⁹⁰ Vö. HECKER [2012] 319-321; HEGER [2013] 216-217; SAFFERLING [2011] 449; SATZGER [2016a] 169-170.

²⁹¹ 14/83. sz. *Von Colson és Kamann kontra Land Nordrhein-Westfalen ügyben* 1984. április 10-én hozott ítélet [EBHT 1984., 1891.] 26. pont

²⁹² C-106/89. sz. *Marleasing kontra Comercial Internacional de Alimentación ügyben* 1990. november 13-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-4135.] 8. pont

²⁹³ HECKER [2012] 321-322; HEGER [2013] 218-219; VÁRNAY–PAPP [2010] 321-322.

²⁹⁴ C-105/03. sz. *Pupino ügyben* 2005. június 16-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-5285.] 34-43. pont. Bővebben lásd: CZINE–SZABÓ S.–VILLÁNYI [2006] 523-524; FEJES [2009] 7-8; HERLIN-KARNELL [2012] 24-25; HOBE [2014] 327; KARSAI [2007] 114-116; NASCIMBENE [2009] 400-401; SAFFERLING [2011] 468-470; SZÜTS [2005] 440-441.

²⁹⁵ Bővebben lásd: GELLÉR [2010] 222; HECKER [2012] 347-350; HEGER [2013] 217-218; KAIAFA-GBANDI [2006] 533-535; SAFFERLING [2011] 468-470; SATZGER [2016a] 180-181.

²⁹⁶ Lásd: HERLIN-KARNELL [2012] 24-25; MITSILEGAS [2006] 309-314; PEERS [2011a] 29; RÉTHÁZI [2006] 66.

Irányelvek és kerethatározatok esetén az uniókonform értelmezés kötelezettsége az *implementálási határidő lejártát követően* kezdődik. A belső jogba való átültetésre megállapított határidő lejártáig ugyanis elsődlegesen a nemzeti jogalkotó feladata, hogy az irányelv valamennyi rendelkezését megfelelően transzformálja a nemzeti jogba.²⁹⁷ A tagállamok mozgásteret ugyanakkor e határidőn belül is korlátozott, hiszen a lojális együttműködés elvéből következően kötelesek tartózkodni minden olyan jellegű rendelkezés meghozatalától, amely az érintett irányelvben vagy kerethatározatban meghatározott cél elérését komolyan veszélyezteti.²⁹⁸ Amennyiben viszont az irányelvben vagy kerethatározatban előírt implementációs határidő eltelik, és a tagállam elmulasztotta vagy nem megfelelően ültette át azok rendelkezéseit a nemzeti jogába, a hazai bíróságok uniókonform jogértelmezési kötelezettsége beáll.

1.4.2. Az uniókonform értelmezés korlátai

Az uniókonform jogértelmezés elve azonban nem érvényesül korlátlanul, és ezeknek a korlátoknak különösen a büntetőjog területén van jelentőségük. Az Európai Bíróság joggyakorlata alapján az uniós joggal összhangban történő értelmezési kötelezettség teljesítése során a nemzeti bíróságoknak figyelembe kell venniük az uniós jogrend részét is képező *általános jogelveket*, így különösen a *legalitás elvét* (*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege elv*), a *jogbiztonság elvét* és a *visszaható hatály tilalmát*. Ezeket az elveket sérti, ezért tilos, ha egy, a tagállam által át nem ültetett vagy nem megfelelően átültetett uniós norma rendelkezéseit megsértő személy büntetőjogi felelősségét – önmagában, az azt implementáló belső normától függetlenül – kizárólag az uniós jogi aktus alapján mondják ki vagy súlyosbítják.²⁹⁹ A Bíróság a fent említett tételt elsőként a *Pretore di Salò ügyben*³⁰⁰ mondta ki, majd később több más ügyben is

²⁹⁷ AMBOS [2014] 584; HECKER [2012] 329-331; HEGER [2013] 219; KARSAI [2016] 32-33; SAFFERLING [2011] 467. Vö. DANNECKER [2006] 316.

²⁹⁸ Lásd: C-129/96. sz. *Inter-Environnement Wallonie kontra Région wallonne ügyben* 1997. december 18-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-7411.] 45. pont; C-144/04. sz. *Mangold ügyben* 2005. november 22-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-9981.] 67. pont; C-212/04. sz. *Adeneler és társai ügyben* 2006. július 4-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-6057.] 121-124. pont

²⁹⁹ Bővebben lásd: ESSER [2014a] 35-37; FANTOLY [2014] 74; FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 23; KARSAI [2015] 54; SAFFERLING [2011] 450-451; SATZGER [2014b] 267-269.

³⁰⁰ 14/86. sz. *Pretore di Salò kontra X ügyben* 1987. június 11-én hozott ítélet [EBHT 1987., 2545.] 20. pont

megerősített.³⁰¹ Sőt, az ún. *Rolex ügyben* a Bíróság még a közvetlen hatállyal bíró rendeletek vonatkozásában is megállapította, hogy pusztán egy rendelet alapján nem lehet büntetőjogi felelősséget megállapítani, még akkor sem, ha a büntetőjogi felelősségre vonás elmaradása egyértelműen az uniós jogba ütközne.³⁰²

Az értelmezési alapelv alkalmazásának további fontos korlátja, hogy az nem vezethet a nemzeti joggal ellentétes, *contra legem* értelmezéshez. Megszűnik tehát az uniókonform jogértelmezés követelménye, ha a nemzeti jog nem alkalmazható oly módon, hogy az uniós normában rögzítettnek megfelelő eredményre vezessen. Mindazonáltal a nemzeti bíróságok kötelesek a teljes nemzeti jogot figyelembe véve mérlegelni, hogy alkalmazható-e úgy a nemzeti jog, hogy az ne vezessen az uniós jog által előírttal ellentétes eredményre.³⁰³

2. A büntetőjogi jogharmonizáció

2.1. A jogharmonizáció fogalma

A *jogharmonizáció*, más néven a *jogközelítés*³⁰⁴ fogalmilag a nemzeti jogrendszerek egyes különbözőségeinek valamilyen közös cél érdekében történő leépítését jelenti, egységes szabályok bevezetése nélkül.³⁰⁵ A fogalomból jól látszik,

³⁰¹ Lásd például: 80/86. sz. *Kolpinghuis Nijmegen ügyben* 1987. október 8-án hozott ítélet [EBHT 1987., 3969.] 13-14. pont; C-74/95. és C-129/95. sz. *X elleni büntetőeljárások egyesített ügyekben* 1996. december 12-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-6609] 24. pont; C-168/95. sz. *Arcaro ügyben* 1996. szeptember 26-án hozott ítélet [EBHT 1996., I-4705.] 37. pont; C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz. *Berlusconi és társai egyesített ügyekben* 2005. május 3-án hozott ítélet [2005., I-3565.] 74. pont

³⁰² C-60/02. sz. *X elleni büntetőeljárás* ügyében 2004. január 7-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-651.] 61-63. pont. Bővebben lásd: KARSAI [2007] 111-113; KARSAI [2008d] 732-733; KLIP [2012a] 180.

Megjegyezni kívánjuk ugyanakkor, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével a Bíróság ezen álláspontja meghaladottá vált, hiszen az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés immár tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek az Uniót büntetőjogi tárgyú rendeletek kibocsátására is feljogosítják. Lásd: III. rész 3.2. fejezet

³⁰³ C-105/03. sz. *Pupino ügyben* 2005. június 16-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-5285.] 47. pont

³⁰⁴ A két fogalmat a szakirodalom általában szinonimaként használja. Lásd: FAZEKAS [2012b] 210; FRENZ [2011] 943; HECKER [2014] 273; KARSAI [2011a] 1702; KECSKÉS [2005] 584-585; KLIP [2012a] 32; LIGETI [2004a] 154-155; VOGEL [2003] 34; VOGEL [2013] 274.

Ugyanakkor vannak szerzők, akik eltérő jelentést tulajdonítanak a két kifejezésnek. Lásd például CALDERONI [2010] 2-6.

³⁰⁵ KARSAI [2008b] 433.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

hogy a jogharmonizáció *nem jelent jogegységesítést*³⁰⁶, a cél nem egy egységes jog kialakítása, hanem a nemzeti jogrendszerek közelítése, hasonlóvá tétele, a nagyobb különbségek megszüntetése.³⁰⁷ A jogharmonizáció soha nem öncél, arra minden esetben valamilyen *közös cél* elérése érdekében kerülhet sor.³⁰⁸ A jogközelítés az alapszerződésekben meghatározott célkitűzések megvalósításának eszköze, aminek révén az egyes nemzeti jogokat úgy alakítják át, hogy azok azonos vagy hasonló jogintézmények és jogi megoldások bevezetése révén alkalmasak legyenek az uniós célkitűzések megvalósítására.³⁰⁹

Az uniós jogban a jogharmonizáció két formája alakult ki. Kezdetben az ún. *teljes* vagy *totális jogharmonizáció* érvényesült, ami azzal járt, hogy az uniós jogforrások igen részletes szabályokat tartalmaztak és csak kevés mozgásteret hagytak a tagállamoknak. Következésképp a nemzeti jogalkotó szorosan kötve volt az uniós normákhoz, és azoktól csak korlátozott mértékben térhetett el. A totális harmonizációt később felváltotta a lazább, ún. *optimális*- vagy *minimumharmonizáció*, ami jóval nagyobb mozgásteret hagy a tagállamoknak. Ebben az esetben az uniós normák csak minimumszabályokat állapítanak meg, a tagállamnak pedig lehetőségük van arra, hogy szigorúbb szabályokat vezessenek be vagy tartsanak fenn.³¹⁰

A büntetőjog területén a jogharmonizáció elsődlegesen az *egyes tagállamok büntetőjogi rendszerei közötti különbségek fokozatos kiküszöbölését* célozza.³¹¹ Az anyagi büntetőjog közelítésének célja, hogy egyes jogellenes magatartásokat valamennyi tagállam azonos módon ítélje meg, nyilvánítsa bűncselekménnyé, és az

³⁰⁶ A jogegységesítés a jogközelítés egy szélsőséges, radikális fajtája, amely során a nemzeti jogalkotók közösen meghatározott, azonos normaszöveget ültetnek át a belső jogukba. Ennek egyik legelterjedtebb módja a modelljogszabályok elfogadása, amely lényege, hogy egy nemzetközi jogi dokumentum formájában elfogadott kódexet a tagállamok jogalkotásukban figyelembe vesznek, annak rendelkezéseit átvéve egységes szabályokat alkotnak. A jogegységesítést ugyanakkor csak meglehetősen ritkán alkalmazzák, mivel ez a módszer a jogharmonizációnál nagyobb mértékű beavatkozást jelent a nemzeti szuverenitásba, így a tagállamok erre kevésbé hajlandóak. Lásd: KARSAI [2004a] 38-40; M. NYITRAI [2006] 201-202; VOGEL [2013] 277.

³⁰⁷ CALDERONI [2010] 2-3; HORVÁTH [2011] 217; KLIP [2012a] 23; VERMEULEN [2002] 73.

³⁰⁸ FRENZ [2011] 943; VOGEL [2002] 56.

³⁰⁹ KARSAI [2008b] 433-434; KECSKÉS [2005] 585.

³¹⁰ BUISMAN [2011] 138, 151; FAZEKAS [2012b] 211; KECSKÉS [2005] 587-588; VÁRNAY-PAPP [2010] 664-666.

³¹¹ KARSAI [2008b] 434. Vö. KLIP [2000] 627-628; SPENCER [2002] 43-53; VOGEL [2002] 59-63.

elkövetőkkel szemben hasonló mértékű szankciókat alkalmazzon. A nemzeti büntetőjogok közti különbségek folytán ugyanis könnyen előfordulhat, hogy míg egy adott cselekmény az egyik tagállamban büntetőjogilag üldözendő, addig egy másikban csak szabálysértésnek minősül, egy harmadikban pedig egyáltalán nem büntetendő.³¹² A nemzetközileg tevékeny bűnelkövetők ezt kihasználhatják, és cselekményeik elkövetésére, valamint felderített bűncselekmény esetén a büntetőeljárás lefolytatására és a büntetés végrehajtására kiválaszthatják azt az országot, ahol a büntetőjogi felelősségre vonás esélye a legcsekélyebb, illetve ahol a büntetés-végrehajtás szabályai a legkedvezőbbek. Ezt nevezzük *forum shoppingnak*.³¹³ A nemzeti büntetőjogok közti különbségek fokozatos csökkentése, majd felszámolása viszont megfoszthatja a bűnelkövetőket ettől a választási lehetőségtől.³¹⁴

2.2. Büntetőjogi jogharmonizáció a Lisszaboni Szerződés előtt

2.2.1. Jogharmonizáció a III. pillérben

2.2.1.1. A jogharmonizáció tárgya

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően a büntetőjogi együttműködés elsődleges terepe a III. pillér volt. A bel- és az igazságügyi együttműködést az Európai Unió keretei közé bevonó *Maastrichti Szerződés* még nem tartalmazott olyan rendelkezést, amely a III. pillér területén kifejezetten büntetőjogi jogalkotási hatáskörrel ruházta volna fel az Uniót.³¹⁵ A Szerződés az anyagi büntetőjogot érintően mindössze szükséztávan utalt arra, hogy *a nemzetközi méreteket öltő csalás, a tiltott kábítószer-kereskedelem, a terrorizmus és a nemzetközi bűnözés egyéb formái elleni küzdelem közös érdekű ügynek* tekinthető. Ezeken a területeken a Tanács *együttes álláspontokat* és *együttes fellépéseket* fogadhatott el, illetve *egyezményeket* dolgozhatott ki.³¹⁶ A kifejezett felhatalmazás ellenére a Maastrichti Szerződés hatálybalépését követően számos, a tagállami büntetőjogok közelítésére irányuló jogi aktus született. Ilyen

³¹² HECKER [2007] 562.

³¹³ LIGETI [2005] 22; LIGETI [2008a] 24. Vö. HOLÉ [2004] 309-310.

³¹⁴ Lásd: VAN DER WILT [2002] 78; VERMEULEN [2002] 73; VOGEL [2013] 279-280.

³¹⁵ PEERS [2011a] 755. Vö. FARKAS [2012] 143.

³¹⁶ Lásd: EU-Szerződés K.1. és K.3. cikk

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

dokumentum volt az *Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló, 1995-ben aláírt egyezmény*³¹⁷ – amelyhez később *három kiegészítő jegyzőkönyvet*³¹⁸ is csatoltak – és a *korruptió elleni küzdelemről szóló, 1997-ben aláírt konvenció*.³¹⁹ A két egyezmény mellett a Tanács *együttes fellépéseket* fogadott el a *rasszizmus és az idegengyűlölet*³²⁰, a *tiltott kábítószer-kereskedelem*³²¹, az *emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolása*³²², a *pénzmosás*³²³, a *szervezett bűnözés*³²⁴, valamint a *magánszektorban tapasztalható korruptió*³²⁵ elleni küzdelem tárgyában.

Az 1999-ben hatályba lépett *Amszterdami Szerződés* legfontosabb célkitűzése egy, a polgárok magas szintű biztonságát garantáló, *a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség* megteremtése volt. E célt az Európai Unió egyebek

³¹⁷ A Tanács jogi aktusa (1995. július 26.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény létrehozásáról [HL C 316., 1995. 11. 27., 48-57.]

³¹⁸ A Tanács jogi aktusa (1996. szeptember 27.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez csatolt jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 313., 1996. 10. 23., 1-11.]; Tanács jogi aktusa (1997. június 19.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény második jegyzőkönyve szövegének kidolgozásáról [HL C 221., 1997. 07. 19., 11-22.]; a Tanács jogi aktusa (1996. november 29.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikk alapján, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezménynek az Európai Közösségek Bírósága által, előzetes döntéshozatal révén történő értelmezéséről szóló jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 151., 1997. 05. 20., 1-14.]

³¹⁹ A Tanács jogi aktusa (1997. május 26.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján, az Európai Közösségek tisztviselőit és az Európai Unió tagállamainak tisztviselőit érintő korruptió elleni küzdelemről szóló egyezmény kidolgozásáról [HL C 195., 1997. 06. 25., 1-11.]

³²⁰ A Tanács 96/443/IB együttes fellépése (1996. július 15.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni küzdelemről [HL L 185., 1996. 07. 24., 5-7.]

³²¹ A Tanács 96/750/IB együttes fellépése (1996. december 17.) az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján, az Európai Unió tagállamainak a kábítószer-függőség elleni küzdelemmel, valamint a tiltott kábítószer-kereskedelem megelőzésével és az ellene folytatott küzdelemmel kapcsolatos jogszabályainak és gyakorlatainak közelítéséről [HL L 342., 1996. 12. 31., 6-8.] és a Tanács 97/396/IB együttes fellépése (1997. június 16.) az Európai Unióról szóló szerződés K. 3. cikke alapján, az új szintetikus kábítószerekre vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről [HL L 167., 1997. 06. 25., 1-3.]

³²² A Tanács 97/154/IB együttes fellépése (1997. február 24.) az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján, az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelmet szolgáló fellépésről [HL L 63., 1997. 03. 04., 2-6.]

³²³ A Tanács 98/699/JHA együttes fellépése (1998. december 3.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, a pénzmosásról, az elkövetéshez használt eszközök, valamint a bűncselekményekből származó jövedelmek azonosításáról, felkutatásáról, zárolásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról [HL L 333., 1998. 12. 09., 1-3.]

³²⁴ A Tanács 98/733/IB együttes fellépése (1998. december 21.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, az Európai Unió tagállamaiban a bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról [HL L 351., 1998. 12. 29., 1-3.]

³²⁵ A Tanács 98/742/IB együttes fellépése (1998. december 22.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, a magánszektorban tapasztalható korruptióról [HL L 358., 1998. 12. 31., 2-4.]

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

mellett a rasszizmus és idegengyűlölet, valamint a szervezett vagy egyéb bűnözés, így különösen a terrorizmus, az emberkereskedelem és a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények, a tiltott kábítószer-kereskedelem és a tiltott fegyverkereskedelem, a korrupció és a csalás megelőzésével és az ezek elleni küzdelemmel kívánta megvalósítani. Ennek eszköze egyrészt a tagállamok rendőri szervei, vámhatóságai, igazságügyi hatóságai és egyéb, hatáskörrel rendelkező hatóságai közötti szorosabb együttműködés megteremtése, másrészt pedig, *ahol szükséges, a tagállamok büntetőjogi szabályainak közelítése*.³²⁶ Az Amszterdami Szerződés ennek érdekében konkrét jogharmonizációs hatáskörrel ruházta fel az uniós jogalkotót a büntetőjog területén, amikor felhatalmazta a Tanácsot, hogy *a szervezett bűnözés, a terrorizmus és a tiltott kábítószer-kereskedelem területén szabályozási minimumokat határozzon meg a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetési tételekre vonatkozóan*.³²⁷

Az Amszterdami Szerződéssel intézményesített jogharmonizációs hatáskör terjedelmének megítélése a jogirodalomban erősen vitatott volt.³²⁸ Az EU-Szerződés 31. cikk e) pontjában felsorolt bűncselekmények köre (szervezett bűnözés, terrorizmus, tiltott kábítószer-kereskedelem) ugyanis szűkebb volt, mint amelyek ellen az Unió az EU-Szerződés 29. cikke alapján küzdeni akart (terrorizmus, emberkereskedelem és a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények, tiltott kábítószer-kereskedelem és tiltott fegyverkereskedelem, korrupció, csalás).³²⁹ Az EU-Szerződés 29. cikkében rögzített bűncselekményi katalógus ráadásul nem minősült egy taxatív felsorolásnak, az „*így különösen*” kitétel ugyanis arra utalt, hogy az Unió egyéb deliktumok ellen is felléphetett.³³⁰ A Szerződés szövegének ellentmondásai miatt tehát kérdéses volt, hogy az Európai Unió jogharmonizációs hatásköre a szó szerinti nyelvtani értelmezés alapján kizárólag az EU-Szerződés 31. cikk e) pontjában felsorolt három bűncselekmény vonatkozásában állt fenn, vagy pedig a két cikket egymással összhangban értelmezve egyéb deliktumokra is kiterjedt.³³¹ A jogtudomány képviselőinek többsége a *tágabb*

³²⁶ EU-Szerződés 29. cikk

³²⁷ EU-Szerződés 31. cikk e) pont

³²⁸ SATZGER [2008] 18-19.

³²⁹ PEERS [2004] 206.

³³⁰ MITSILEGAS [2009] 85; PEERS [2011a] 756.

³³¹ CALLIESS [2010] 454.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

értelmezés mellett foglalt állást³³², és hasonló álláspontot képviselt az uniós jogalkotó is, hiszen a Lisszaboni Szerződés hatálybalépéséig számos olyan III. pilléres jogforrást fogadott el, amelyek a tagállamok bűncselekményi tényállásainak és szankciónak közelítését célozták. Így az Amszterdami Szerződést követően *kerethatározatok* születettek a *pénzhamisítás*³³³, a *nem készpénzes fizetőeszközökkel összefüggő csalás és hamisítás*³³⁴, a *pénzmosás*³³⁵, a *terrorizmus*³³⁶, az *emberkereskedelem*³³⁷, a *jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás*³³⁸, a *környezetvédelmi bűncselekmények*³³⁹, a *korruptió*³⁴⁰, a *gyermek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia*³⁴¹, a *tiltott kábítószer-kereskedelem*³⁴², a

³³² Lásd: CALLIESS [2010] 454-455; HECKER [2007] 565-566; HECKER [2014] 284-285; MITSILEGAS [2009] 85-86; SATZGER [2002] 58; VOGEL [2013] 272.

Ezzel ellentétes vélemény fogalmaz meg Dorra, aki a Szerződés nyelvtani, szisztematikus, teleológiai és gyakorlati értelmezése alapján a restriktív megközelítés mellett foglalt állást. Lásd: DORRA [2013] 70-78.

³³³ A Tanács 2000/383/IB kerethatározata (2000. május 29.) az euro bevezetésével kapcsolatos pénzhamisítás elleni, büntetőjogi és egyéb szankciókkal megvalósuló védelem megerősítéséről [HL L 140., 2000. 06. 14., 1-3.] és a Tanács 2001/888/IB kerethatározata (2001. december 6.) az euró bevezetésével kapcsolatos pénzhamisítás elleni, büntetőjogi és egyéb szankciókkal megvalósuló védelem megerősítéséről szóló 2000/383/IB kerethatározat módosításáról [HL L 329., 2001. 12. 14., 3.]

³³⁴ A Tanács 2001/413/IB kerethatározata (2001. május 28.) a nem készpénzes fizetőeszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről [HL L 149., 2001. 06. 02., 1-4.]

³³⁵ A Tanács 2001/500/IB kerethatározata (2001. június 26.) a pénzmosásról, valamint a bűncselekményhez felhasznált eszközök és az abból származó jövedelmek azonosításáról, felkutatásáról, befagyasztásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról [HL L 182., 2001. 07. 05., 1-2.]

³³⁶ A Tanács 2002/475/IB kerethatározata (2002. június 13.) a terrorizmus elleni küzdelemről [HL L 164., 2002. 06. 22., 3-7.] és a Tanács 2008/919/IB kerethatározata (2008. november 28.) a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat módosításáról [HL L 330., 2008. 12. 09., 21-23.]

³³⁷ A Tanács 2002/629/IB kerethatározata (2002. július 19.) az emberkereskedelem elleni küzdelemről [HL L 203., 2002. 08. 01., 1-4.]

³³⁸ A Tanács 2002/946/IB kerethatározata (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás elleni küzdelem büntetőjogi keretének megerősítéséről [HL L 328., 2002. 12. 05., 1-3.]

³³⁹ A Tanács 2003/80/IB kerethatározata (2003. január 27.) a környezet büntetőjog általi védelméről [HL L 29., 2003. 02. 05., 55-58.] és a Tanács 2005/667/IB kerethatározata (2005. július 12.) a hajók által okozott szennyezésre vonatkozó jogszabályok végrehajtásához szükséges büntetőjogi keret megerősítéséről [HL L 255., 2005. 09. 30., 164-167.]

³⁴⁰ A Tanács 2003/568/IB kerethatározata (2003. július 22.) a magánszektorban tapasztalható korruptió elleni küzdelemről [HL L 192., 2003. 07. 31., 54-56.]

³⁴¹ A Tanács 2004/68/IB kerethatározata (2003. december 22.) a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről [HL L 13., 2004. 01. 20., 44-48.]

³⁴² A Tanács 2004/757/IB kerethatározata (2004. október 25.) a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról [HL L 335., 2004. 11. 11., 8-11.]

*számítógépes bűnözés*³⁴³, a *szervezett bűnözés*³⁴⁴, valamint a *rasszizmus és az idegengyűlölet*³⁴⁵ elleni küzdelem tárgyában.

Az elfogadott kerethatározatok többsége az azonos vagy hasonló témájú együttes fellépések helyébe lépett, részben vagy egészben hatályon kívül helyezve azokat.³⁴⁶ E kerethatározatok – amelyek egy része a Lisszaboni Szerződéshez csatolt 36. jegyzőkönyv 9. cikke értelmében még mindig hatályban van – meghatározták a büntetendővé nyilvánítandó magatartásokat, kötelezték a tagállamokat, hogy a büntetőjogi tényállásokba ütköző cselekményeket hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal sújtsák, és általában előírták a büntetések fajtáját (szabadságvesztés) és felső határának legkisebb mértékét is.

2.2.1.2. A jogharmonizáció eszköze

Mint látható, az Amszterdami Szerződés hatálybalépésével a jogközelítés domináns jogforrásává EU-Szerződés 34. cikk (2) bekezdés b) pontjával bevezetett *kerethatározat* vált. Az Amszterdami Szerződés az együttes fellépéseket megszüntette, az újonnan bevezetett kerethatározatokkal pedig a nemzetközi egyezmények jelentősége is háttérbe szorult.³⁴⁷ A kerethatározat ugyanis *nem kívánja meg a tagállami ratifikációt*, anélkül is *kötelező erővel* rendelkezik, így hatékonyabb jogi eszköznek bizonyult, mint a nemzetközi egyezmények.³⁴⁸

A kerethatározat számos tekintetben az I. pilléres irányelvre hasonlít, azzal rokon intézmény.³⁴⁹ Az irányelvhez hasonlóan a kerethatározat címzettjei sem az állampolgárok, hanem a tagállamok, rájuk nézve azonban pusztán az elérendő célokat illetően kötelező, a forma és az eszközök megválasztását a nemzeti hatóságokra hagyja. A tagállamok kötelesek a kerethatározat rendelkezéseit az előírt határidőn belül a belső

³⁴³ A Tanács 2005/222/IB kerethatározata (2005. február 24.) az információs rendszerek elleni támadásokról [HL L 69., 2005. 03. 16., 67-71.]

³⁴⁴ A Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről [HL L 300., 2008. 11. 11., 42-45.]

³⁴⁵ A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről [HL L 328., 2008. 12. 06., 55-58.]

³⁴⁶ HOLLÁN [2014a] 44.

³⁴⁷ Vö. MIETTINEN [2013] 34; PEERS [2011a] 25-26.

³⁴⁸ ASP [2012] 33; VAN DEN WYNGAERT [2004] 204.

³⁴⁹ NAGY F.–KARSAI [2003] 4-5.

jogukba átültetni, viszont a hazai jogrendszerükre figyelemmel szabadon eldönthetik, hogy az abban foglalt célkitűzést milyen módon hajtják végre.³⁵⁰ A két jogi eszköz között fontos különbség azonban, hogy míg meghatározott feltételek esetén az irányelv a tagállamok jogrendjében közvetlenül, a belső jogba való átültetés nélkül hatályossá válik, addig a kerethatározat *közvetlen hatállyal nem rendelkezik*. Ez azt is jelentette, hogy a határidőben át nem ültetett vagy nem megfelelően implementált kerethatározatok rendelkezései az azokkal ellentétes nemzeti jog rendelkezéseit nem tudták semlegesíteni.³⁵¹ Az Európai Bíróság a *Pupino ügyben* ugyanakkor az uniókonform jogértelmezés kötelezettségét a kerethatározatokra is megállapította, így azokat közvetett hatállyal ruházta fel.³⁵²

A kerethatározat késedelmes végrehajtása vagy az átültetésének elmulasztása *szerződésszegésnek sem minősült*, vagyis nem járt jogi következményekkel. A kerethatározatban foglalt kötelezettségeket nem teljesítő tagállam ellen az Európai Bizottság *nem indíthatott kötelezettségszegési eljárást*, így a mulasztó tagállammal szemben kizárólag politikai nyomásgyakorlásra volt lehetőség.³⁵³ Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy 2014. december 1-től a Bizottság jogkörének e korlátozása megszűnt, és ezt követően a még hatályban lévő kerethatározatok vonatkozásában már indíthat kötelezettségszegési eljárást a mulasztó államok ellen.³⁵⁴ Így a kerethatározatok és irányelvek közötti különbség lényegében megszűnt.

2.2.2. Büntetőjog az I. pillérben

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépéséig heves viták folytak arról, hogy az Európai Közösség rendelkezik-e a büntetőjogi jogharmonizációs hatáskörökkel. A helyzet a III. pillér létrehozatala után sem változott, továbbra is kérdéses maradt, hogy a büntetőjog helyet kaphat-e az I. pillérben.³⁵⁵ A szakirodalmi álláspontok többsége

³⁵⁰ Lásd: DORRA [2013] 49-52.

³⁵¹ SATZGER [2016a] 180.

³⁵² Lásd: III. rész 1.4.1. fejezet

³⁵³ KARSAI [2001] 11-12; LIGETI [2008b] 44; MUSIL [2000] 69.

³⁵⁴ Lisszaboni Szerződéshez csatolt 36. jegyzőkönyv az átmeneti rendelkezésekről, 10. cikk (1)-(3) bekezdés

³⁵⁵ MITSILEGAS [2006] 302.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

*elutasította az Európai Közösség büntetőjogi hatáskörének lehetőségét.*³⁵⁶ Ennek alátámasztásául a *korlátozott felhatalmazás elve* szolgált. Eszerint az Európai Unió nem rendelkezik mindenre kiterjedő, korlátlan, generális hatáskörrel, az uniós intézmények az intézkedéseiket kizárólag a Szerződésekben foglalt felhatalmazásokra alapíthatják.³⁵⁷ A *hatáskör-átruházás elve*³⁵⁸ alapján tehát az Európai Unió kizárólag a tagállamok által a Szerződésekben ráruházott hatáskörök határain belül járhat el, és az olyan hatáskörök, amelyeket a Szerződések nem ruháztak át kifejezetten az Unióra, a tagállamoknál maradnak. Ebből következően, mivel az EK-Szerződés büntetőjogi rendelkezéseket nem tartalmazott, ezért a *Közösség sem rendelkezett büntető-jogkörrel.*³⁵⁹

A kifejezett elsődleges jogforrási felhatalmazás ellenére azonban az Európai Közösség *közvetett módon* mégis hatott a tagállamok büntetőjogára. A Közösség számos olyan másodlagos jogforrást fogadott el, amelyben valamely szupranacionális jogtárgy védelmét úgy biztosították, hogy a tagállamok számára az adott *jogsértés szankcionálását* írták elő.³⁶⁰ E szankcionálási kötelezettség meghatározása *rendeleti*³⁶¹ és *irányelvi*³⁶² formában történhetett. Ezek a másodlagos uniós normák azt követelték meg a tagállamoktól, hogy tegyék meg a szükségesnek tartott intézkedéseket az adott jogsértések szankcionálására, részletesen meghatározva a tilalmazandó tényállásokat, amelyeket a tagállamok kötelesek voltak átvenni, azoktól nem térhettek el, azokat nem szűkíthették le. A jogforrások azonban a szankciók típusait nem részletezték, azok

³⁵⁶ Lásd például: CALLIESS [2010] 456; DORRA [2013] 99-100, 148; FARKAS [2016] 89; FLETCHER–LÖÖF–GILMORE [2008] 175; FROMM [2004] 36-38; HECKER [2011] 16; HECKER [2012] 147; HEFENDEHL [2006a] 161; HERBERT [2013] 10-11; HUGGER [1995] 243; KARSAI [2004a] 113; KARSAI [2014b] 119; KARSAI [2015] 19; LIGETI [2000b] 199; LIGETI [2004a] 160; ROSENAU [2008] 9; SATZGER [2008] 20; SIEBERT [2008] 103; VERVAELE [2006] 87; ZEDER [2008] 250.

³⁵⁷ FAZEKAS [2012b] 202.

³⁵⁸ Lásd: EK-Szerződés 3b cikk, majd az Amszterdami Szerződést követően EK-Szerződés 5. cikk, jelenleg EUSz. 5. cikk (1)-(2) bekezdés

³⁵⁹ ZÖLLER [2009] 342.

³⁶⁰ ALFÖLDI [2011] 14; HOLÉ [2003] 141; LIGETI [1998] 346-347; SZALAYNÉ SÁNDOR [2004] 30.

³⁶¹ Lásd például: a Tanács 729/70/EGK rendelete (1970. április 21.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról [HL L 94., 1970. 04. 28., 13-18.] 8. cikk; a Tanács 1907/90/EGK rendelete (1990. június 26.) a tojásra vonatkozó egyes forgalmazási előírásokról [HL L 173., 1990. 07. 06., 5-11.] 21. cikk; a Tanács 2847/93/EGK rendelete (1993. október 12.) a közös halászati politika ellenőrző rendszerének létrehozataláról [HL L 261., 1993. 10. 20., 1-16.] 31. cikk

³⁶² Lásd például: a Tanács 89/592/EGK irányelve (1989. november 13.) a bennfentes kereskedelemre vonatkozó rendelkezések összehangolásáról [HL L 334., 1989. 11. 18., 30-32.] 1-5, 13. cikk; a Tanács 91/308/EGK irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről [HL L 166., 1991. 06. 28., 77-82.] 1-2. és 14. cikk

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

megválasztását a tagállamokra hagyták, akik így szabadon eldönthették, hogy mily módon szereznek érvényt az általuk előírt tilalmaknak.³⁶³ Látható tehát, hogy a másodlagos jogforrások sose kriminalizációs, hanem pusztán szankcionálási kötelezettséget róttak a tagállamokra, mivel a tagállamok minden esetben szabadon választhattak a közül, hogy a szupranacionális jogforrásban tiltott magatartást büntetőjogi vagy egyéb (közigazgatási, polgári jogi) szankciókkal kívánják sújtani.

Hogy nézett ki a Közösség e típusú jogalkotási gyakorlata az *1991-ben elfogadott pénzmosás elleni irányelv* példáján? Az irányelv meghatározta a pénzmosás tényállását, kötelezte a tagállamokat a pénzmosás megtiltására és előírta, hogy a tagállamok hozzák meg a „*megfelelő intézkedéseket*” az irányelv rendelkezéseinek nemzeti jogba való átültetésére és a szükséges szankciók megállapítására.³⁶⁴ Bár az irányelv szövege nem írta elő kifejezetten a büntetőjogi szankciók szükségességét, az indokolásából világosan érződik a büntetőjog alkalmazására irányuló politikai akarat, mivel a preambulumban a jogalkotó egyértelműen utalt arra, hogy a pénzmosás ellen mindenekelőtt a büntetőjog eszközeivel kell felvenni a harcot.³⁶⁵ Az Európai Bizottság eredeti javaslata egyébként még kifejezetten a pénzmosás büntetendővé nyilvánításáról rendelkezett, amit azonban a Tanács nem támogatott, így született meg kompromisszumként az a megoldás, hogy a tagállamok mindössze tilalmazni kötelesek a pénzmosást, ami, mint láthattuk, nem jelent feltétlenül büntetőjogi szankcionálást.³⁶⁶ A Tanács óvatossága ellenére azonban a pénzmosást *valamennyi uniós tagállamban bűncselekménynek minősítettek*, így az irányelv a *pénzmosás de facto kriminalizálásához*³⁶⁷, és így a pénzmosás tényállásának uniós szintű meghatározása révén a tagállami büntetőjogok harmonizációjához vezetett.

A pusztán szankcionálási kötelezettséget előíró irányelvek mellett az Európai Bizottság időről-időre több olyan *I. pilléres jogalkotási javaslatot* is kezdeményezett, amely kifejezetten a tagállamok büntetőjogának harmonizációjára irányult volna. Ezekben a javaslatokban a Bizottság már arra kötelezte volna a tagállamokat, hogy a büntetendővé nyilvánítandó tényállásokba ütköző magatartások elkövetőit *büntetőjogi*

³⁶³ ALBRECHT–BRAUM [2001] 333-336; KAIAFA-GBANDI [2001] 246-252; KARSAI [2004a] 133-135; LIGETI [2004a] 170-171; PEERS [2004] 152-153; PIETH [1997] 767; VERVAELE [2008] 37.

³⁶⁴ 91/308/EGK irányelv 1-2. és 14. cikk

³⁶⁵ ALBRECHT–BRAUM [1999] 301.

³⁶⁶ LIGETI [2004a] 227.

³⁶⁷ MITSILEGAS [2009] 66-67. Lásd bővebben: JACSÓ [2000] 550-554.

szankciókkal sújtják. A Bizottság javaslatai azonban általában nem kerültek elfogadásra, mivel a Tanács vagy *teljesen elutasította* azokat (mint a pénzügyi érdekek védelmére irányuló irányelvjavaslatot³⁶⁸), vagy pedig az I. pilléres irányelv helyett *III. pilléres jogforrás elfogadása mellett döntött* (mint a környezet büntetőjogi védelméről szóló irányelvjavaslat esetén³⁶⁹). Emellett az is előfordult, hogy ugyanazon tárgykörben *párhuzamosan két jogforrás* is született, ilyenkor az I. pilléres irányelv határozta meg a szankcionálandó magatartást, míg a III. pilléres kerethatározat e magatartás büntetendővé nyilvánításáról és az alkalmazható szankciókról rendelkezett. E *kettős jogalkotási mechanizmus*³⁷⁰ alkalmazása figyelhető meg a *jogellenes be- és átutazáshoz és tartózkodáshoz történő segítségnyújtás*³⁷¹, a *hajók által okozott szennyezés*³⁷², valamint a *szellemi tulajdonjogokat sértő cselekmények*³⁷³ szabályozása során.³⁷⁴

2.2.3. A pillérek közötti határok fellazítására irányuló törekvések

Az előbbieket alapján láthatjuk, hogy a kifejezett elsődleges jogforrási felhatalmazás hiánya, az ezen alapuló szakirodalmi többségi álláspont és az uniós intézmények gyakorlata egyaránt azt támasztotta alá, hogy az I. pillér területén büntetőjogi jogharmonizációnak nincs helye.

³⁶⁸ Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a Közösség pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelméről [COM(2001) 272., 2001. 05. 23.]

³⁶⁹ Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezet büntetőjog általi védelméről [COM(2001) 139., 2001. 03. 15.]

³⁷⁰ Lásd: DORRA [2013] 151-152; FLETCHER–LÖÖF–GILMORE [2008] 176.

³⁷¹ A Tanács 2002/90/EK irányelve (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás meghatározásáról [HL L 328., 2002. 12. 05., 17-18.] és a Tanács 2002/946/IB kerethatározata (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás elleni küzdelem büntetőjogi keretének megerősítéséről [HL L 328., 2002. 12. 05., 1-3.]

³⁷² Az Európai Parlament és a Tanács 2005/35/EK irányelve (2005. szeptember 7.) a hajók által okozott szennyezésről és a jogsértésekre alkalmazandó szankciók bevezetéséről [HL L 255., 2005. 09. 30., 11-21.] és a Tanács 2005/667/IB kerethatározata (2005. július 12.) a hajók által okozott szennyezésre vonatkozó jogszabályok végrehajtásához szükséges büntetőjogi keret megerősítéséről [HL L 255., 2005. 09. 30., 164-167.]

³⁷³ Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítését biztosító büntetőjogi intézkedésekről [COM(2005) 276., 2005. 07. 12.] és az Európai Bizottság javaslata: a Tanács kerethatározata a szellemi tulajdonjogokat érő sérelmek visszaszorítására kidolgozott büntetőkeret megerősítéséről [COM(2005) 276., 2005. 07. 12.]. Az irányelv- és a kerethatározat-javaslat végül nem került elfogadásra.

³⁷⁴ MITSILEGAS [2009] 68-70; PEERS [2011a] 770-771. Vö. VERVAELE [2013a] 47-49.

Mindezek ellenére azonban időről-időre megjelentek olyan álláspontok is, amelyek szerint az *Európai Közösség igenis rendelkezik büntetőjog-alkotási hatáskörökkel*. Az érvelés szerint a büntetőjog szó ugyan kifejezetten nem szerepel az EK-Szerződésben, az számos olyan rendelkezést tartalmaz, amelyből *kiterjesztő értelmezés* segítségével a büntetőjogi hatáskörök is levezethetők. Ilyenkor a *beleértett hatáskörök (implied powers)* elve alapján, az adott területen fennálló közösségi hatáskörbe az abból következő, de konkrétan nem nevesített büntetőjogi hatáskört is bele kell érteni.³⁷⁵ Ilyen lehetséges jogalapokat tartalmazott az EK-Szerződés többek között a *közös agrárpolitika*³⁷⁶, a *közös közlekedéspolitiká*³⁷⁷, a *versenyjog*³⁷⁸, a *vámügyi együttműködés*³⁷⁹, a *közös környezetvédelmi politika*³⁸⁰ vagy a *Közösség pénzügyi érdekeinek védelme*³⁸¹ területén.³⁸² E tárgykörök esetén a Szerződés csak azt rögzítette, hogy a Közösség az adott politika vagy célkitűzés végrehajtása érdekében minden „szükséges” vagy „megfelelő” intézkedés elfogadására jogosult. E szerzők álláspontja szerint ez a megfogalmazás olyan tág jogalkotási hatáskört tett lehetővé, amely a szoros tárgyi összefüggés, vagy a szükséges járulékos intézkedések miatt alapján akár büntetőjogi természetű normák kibocsátását is megalapozhatta.³⁸³ Ezen álláspontot azonban az uniós jogalkotó nem tette magáévá, így ezeken a területeken sokáig nem került sor büntetőjogi jogharmonizációra. Ez a helyzet csak az Európai Bíróság joggyakorlata hatására változott meg.

2.2.3.1. A környezetvédelmi kerethatározat megsemmisítésének ügye

A kifejezett szerződési felhatalmazás hiánya miatt hosszú ideig az Európai Bíróság is azon az állásponton volt, hogy a Közösség szankcionálási joga a büntetőjogi szankciókra nem terjed ki, és hogy a büntetőjog és a büntető eljárásjog nem tartozik a

³⁷⁵ HECKER [2012] 148.

³⁷⁶ EK-Szerződés 34. cikk (2) bekezdés és 37. cikk (2) bekezdés

³⁷⁷ EK-Szerződés 71. cikk (1) bekezdés d) pont, 75 cikk (3) bekezdés és 80. cikk (2) bekezdés

³⁷⁸ EK-Szerződés 83. cikk (1)-(2) bekezdés

³⁷⁹ EK-Szerződés 135. cikk

³⁸⁰ EK-Szerződés 175. cikk (1) bekezdés

³⁸¹ EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés

³⁸² Lásd: DORRA [2013] 101-108; FLETCHER–LÖÖF–GILMORE [2008] 176; HECKER [2007] 564; SATZGER [2008] 20.

³⁸³ SZALAYNÉ SÁNDOR [2004] 29-30.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

Közösség hatáskörébe.³⁸⁴ Az elutasító álláspontot megfogalmazó bírói döntések mellett azonban találhatunk néhány olyat is³⁸⁵, ami már nem tartotta kizártnak a büntetőjog bevonását a közösségi jogba.³⁸⁶

Az igazi áttörést és a bírói gyakorlat radikális irányváltását a *környezetvédelmi kerethatározat megsemmisítése tárgyában hozott ítélet*³⁸⁷ hozta meg. Az eljárást az Európai Bizottság indította meg, amely arra kérte a Bíróságot, hogy semmisítse meg a Tanács által az EU-Szerződés 29. cikke, 31. cikk e) pontja és 34. cikk (2) bekezdés b) pontja alapján elfogadott, a környezet büntetőjog általi védelméről szóló 2003/80/IB kerethatározatot.³⁸⁸ A perbe a Bizottság támogatójaként az Európai Parlament, a Tanács mellett pedig tizenegy tagállam avatkozott be. A Bizottság szerint a Tanács a kerethatározat elfogadásával *közösségi hatáskört vont el*, mivel a környezet büntetőjogi védelme tekintetében nem III. pilléres kerethatározatot, hanem I. pilléres irányelvet kellett volna elfogadni. A Bizottság álláspontja szerint a büntetőjog nem tekinthető ugyan önálló közösségi politikának, viszont a közösségi célkitűzések megvalósításának egyik eszközeként felhasználható.³⁸⁹ Érvelése szerint bár a Közösség nem rendelkezik általános büntetőjogi hatáskörökkel, az EK-Szerződés 175. cikk (1) bekezdése lehetővé teszi a közösségi jogalkotó számára, hogy a tagállamokat a közösségi környezetvédelmi szabályozás megsértése esetén büntetőjogi szankciók előírására kötelezze, amennyiben úgy ítéli meg, hogy ez a szabályozás hatásosságának biztosításához szükséges. E jogalapra hivatkozva a Bizottság 2001. március 15-én már előterjesztett egy

³⁸⁴ Lásd: 203/80. sz. *Casati ügyben* 1981. november 11-én hozott ítélet [EBHT 1981., 2595.] 27. pont; 186/87. sz. *Cowan kontra Trésor public ügyben* 1989. február 2-án hozott ítélet [EBHT 1989., 195.] 19. pont; C-348/96. sz. *Calfa ügyben* 1999. január 19-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-11.] 17. pont; C-226/97. sz. *Lemmens ügyben* 1998. június 16-án hozott ítélet [EBHT 1998., I-3711.] 19. pont

³⁸⁵ Lásd: C-240/90. sz. *Németország kontra Bizottság ügyben* 1992. október 27-én hozott ítélet [EBHT 1992., I-5383.]. Bővebben lásd: III. rész 3.1.2. fejezet

³⁸⁶ FARKAS [2007a] 486; FARKAS [2017a] 14.

³⁸⁷ C-176/03. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 2005. szeptember 13-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-7879.] 1, 18-19, 26-27, 29-31, 38-40, 45-48, 51, 53, 55. pont. Bővebben lásd: DORRA [2013] 112-114, 152-176; FARKAS [2007a] 494-97; FROMM [2009] 18-33; GÖRGÉNYI [2005] 107-111; GÖRGÉNYI [2011] 94-96; HECKER [2012] 269-271; HEFENDEHL [2006a] 161-167; HERLIN-KARNELL [2007] 69-84; HERLIN-KARNELL [2012] 29-33; INGLIS [2006] 9-25; KAIAFA-GBANDI [2006] 522-527; KARSAI [2006] 4-6; LACZI [2006] 577-589; MIETTINEN [2013] 37-40; MITSILEGAS [2009] 69-79; PEERS [2011a] 771-77; PEREIRA [2007] 254-264; POHL [2006] 215-221; RÉTHÁZI [2006] 67-71; ROSENAU [2008] 13-14; SCHERMULY [2013] 198-204; SIRACUSA [2008] 61-86; VERVAELE [2006] 87-91; VERVAELE [2008] 48-60; WHITE [2006] 93-99.

³⁸⁸ A Tanács 2003/80/IB kerethatározata (2003. január 27.) a környezet büntetőjog általi védelméről [HL L 29., 2003. 02. 05., 55-58.]

³⁸⁹ KARSAI [2006] 5.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

irányelvjavaslatot³⁹⁰, ami helyett azonban a Tanács a kerethatározat elfogadása mellett döntött.

A Tanács és az ügybe beavatkozó tagállamok ugyanakkor azzal érveltek, hogy a *Közösség nem rendelkezik se kifejezett, se beleértett büntetőjogi hatáskörökkel*, mivel a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködésre külön cím (VI. cím) vonatkozik, amely kifejezetten az Európai Unióra ruház ilyen hatásköröket. Ha a tagállami büntetőjogok közvetlen alakítására az I. pillért, vagyis a közösségi jogot is igénybe lehetne venni, akkor a III. pillér eleve üres lenne, és nem lett volna ésszerű indok annak létrehozására.³⁹¹ A Tanács hivatkozott arra is, hogy az Európai Bíróság eddig sem kifejezetten, sem hallgatólagosan nem határozott akként, hogy a Közösségnek hatásköre lenne a tagállamok hatályos büntető jogszabályainak harmonizálása.

A Bíróság a Bizottság és a Tanács közötti hatásköri vitában az előbbinek adott igazat és a *kerethatározatot megsemmisítette*. A Bíróság az érvelését az EU-Szerződés 29. és 47. cikkeire alapozta, amelyek kimondták, hogy az *Európai Unió I. pillére elsőbbséget élvez a III. pilléres rendelkezésekkel szemben*.³⁹² Ez alapján a Bíróság feladata arról gondoskodni, hogy a Tanács által a III. pillér keretei között elfogadni szándékozott jogi aktusok ne bitorolják az EK-Szerződésben a Közösségnek juttatott hatásköröket.³⁹³ A Bíróságnak ezért azt kellett tisztáznia, hogy a kerethatározat érinti-e a Közösség EK-Szerződés 175. cikkén alapuló hatáskörét. A kerethatározat rendelkezéseit megvizsgálva a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az környezetvédelmi célra irányul, tartalmát tekintve pedig a tagállamok büntető jogszabályainak részleges harmonizációját tartalmazza azáltal, hogy több környezetkárosító bűncselekmény tényállását meghatározza. Az ítéletben kialakított elvi tétel szerint főszabály szerint ugyan *sem a büntetőjog, sem pedig a büntető eljárásjog nem tartozik a Közösség hatáskörébe*, ez azonban nem akadályozhatja a közösségi jogalkotót abban, hogy amikor a *hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi*

³⁹⁰ Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezet büntetőjog általi védelméről [COM(2001) 139., 2001. 03. 15.]

³⁹¹ KARSAI [2006] 4.

³⁹² GÖRGÉNYI [2011] 96. Vö. MITSILEGAS [2006] 306-307.

³⁹³ Vö. C-170/96. sz. *Bizottság kontra Tanács* ügyben 1998. május 12-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-2763.] 13-16. pont

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

szankciónak a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóság általi alkalmazása a *súlyos környezetkárosítások leküzdésének elengedhetetlen eszköze*, a tagállamok büntetőjogával kapcsolatban megtegye a környezetvédelem tárgykörében alkotott jogi normák teljes érvényesülésének biztosításához *szükségesnek tartott intézkedéseket*.

A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a közösségi jogi aktusok jogalapját bíróságilag felülvizsgálható objektív körülményekre kell alapítani, mint például a jogi aktus célja és tartalma.³⁹⁴ Mivel jelen kerethatározat fő célja és tárgya a környezetvédelem, a Bíróság szerint azt az EK-Szerződés 175. cikke alapján érvényesen el lehetett volna fogadni. A kerethatározat így *megsértette az EK-Szerződés (I. pillér elsődlegességét biztosító) 47. cikkét*, ami miatt azt a Bíróság *megsemmisítette*.

Az Európai Bíróság 2005. évi ítélete – amelyet meghozatalakor a nemzeti szuverenitásukat féltő tagállamok³⁹⁵ és a jogtudomány képviselőinek egy része³⁹⁶ is éles kritikákkal illetett – igen fontos előrelépést jelentett az Európai Unió keretei között folytatott büntetőjogi együttműködés történetében, mivel *jelentősen fellazította a határt az I. és a III. pillér között*. Egészen addig általánosan elfogadott álláspont volt, hogy büntetőjogi kérdéseket kizárólag a III. pilléres együttműködés keretében és kizárólag III. pilléres jogforrás, jellemzően kerethatározat formájában lehet rendezni.³⁹⁷ Bár a büntetőjog továbbra sem vált önálló közösségi politikává, a döntéssel megnyílt a lehetőség arra, hogy a Közösség meghatározott esetekben *járadékos büntetőjogi hatáskörökkel* élhessen.³⁹⁸ E hatáskör gyakorlásának a feltételei az *eredményesség*³⁹⁹ és a *szükségesség*: a közösségi jogalkotó akkor szabályozhat közösségi jogforrásban büntetőjogi kérdéseket, ha az a környezetvédelmi politika *eredményes* végrehajtása céljából *elengedhetetlen*.⁴⁰⁰ A konkrét jogvitán túlmutató elvi tétel kimondásával az

³⁹⁴ Lásd például: 45/86. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 1987. március 26-án hozott ítélet [EBHT 1987., 1493.] 11. pont; C-300/89. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 1991. június 11-én hozott ítélet [EBHT 1991., I-2867.] 10. pont; C-233/94. sz. *Németség kontra Parlament és Tanács ügyben* 1997. május 13-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-2405.] 12. pont; C-269/97. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 2000. április 4-én hozott ítélet [EBHT 2000., I-2257.] 43. pont; C-336/00. sz. *Huber ügyben* 2002. szeptember 19-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-7699.] 30. pont

³⁹⁵ Lásd: VERVAELE [2006] 90; VERVAELE [2013a] 53.

³⁹⁶ Lásd például: HEFENDEHL [2006a] 166-167; KAIAFA-GBANDI [2006] 522-527; KARSAI [2014b] 123; SATZGER [2008] 22-24; POHL [2006] 216-221; ZÖLLER [2009] 347.

³⁹⁷ LACZI [2006] 588-589.

³⁹⁸ INGLIS [2006] 19.

³⁹⁹ Bővebben lásd: HERLIN-KARNELL [2007] 74-81; KLIP [2012b] 5-6.

⁴⁰⁰ HERLIN-KARNELL [2012] 30.

Európai Bíróság letette a *szupranacionális ius puniendi* alapkövét,⁴⁰¹ és egy olyan hatáskörrel ruházta fel az Európai Uniót, amelyet később a Lisszaboni Szerződés is átvett.⁴⁰²

A szakirodalom képviselői ugyanakkor egységesek voltak abban a kérdésben, hogy a Bíróság ítéletéből nem vezethető le egy szupranacionális büntetőjogi jogalkotási hatáskör.⁴⁰³ Ez azt jelenti, hogy a Közösség hatásköre nem terjed ki arra, hogy a tagállamok számára közvetlenül alkalmazandó büntetőjogi normákat alkosson, a közösségi jogalkotó kizárólag a nemzeti büntetőjogok harmonizációjára jogosult.⁴⁰⁴

2.2.3.2. Az Európai Bíróság ítéletének utóélete

Az Európai Bíróság ítélete több kérdést is megválaszolatlanul hagyott. Az ítéletéből nem volt egyértelműen megállapítható, hogy a döntésben foglaltak kizárólag a környezetvédelmi politika keretein belül alkalmazhatók, vagy a *többi közös politikára is vonatkozik*. Kérdéses volt az is, hogy a Közösség ítéletből levezetett *büntetőjogi hatásköre mire terjed ki*: kizárólag a büntetőjogi tényállások harmonizálásra vagy a szankciók fajtájának és mértékének meghatározására is.⁴⁰⁵ Ezekre a kérdésekre az uniós intézmények eltérő választ adtak.

A *Tanács* az Európai Bíróság ítéletének *szűkebb értelmezése* mellett foglalt állást. A Tanács azzal érvelt, hogy a Bíróság azért választotta az ítéletben elfogadott megoldást, mivel a környezetvédelmet lényeges, átfogó és alapvető közösségi célnak minősítette. Ez azonban nem feltétlenül áll fenn más közösségi politikák esetén, így az ítéletből levonható következtetéseknek a többi közös politika esetén nem biztos, hogy azonosak lesznek a Bíróság ezen ítéletéből levezetett konklúziójával.⁴⁰⁶

⁴⁰¹ KARSAI [2014a] 25.

⁴⁰² EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdés. Lásd III. rész 2.3.2. fejezet

⁴⁰³ DORRA [2013] 113; HEFENDEHL [2006a] 166; ROSENAU [2008] 13; SATZGER [2008] 24.

⁴⁰⁴ Lásd: CALLIESS [2010] 466; FROMM [2009] 23-24; HECKER [2007] 563; HECKER [2014] 277-278; VERVAELE [2006] 87; ZÖLLER [2009] 346.

⁴⁰⁵ LÁRIS [2009] 127; MITSILEGAS [2009] 74; PEERS [2011a] 772; ZÖLLER [2009] 345.

⁴⁰⁶ Lásd: C-440/05. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 2007. október 23-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-9097] 44, 49. pont

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

A Tanács álláspontjával eltérően az Európai Bizottság és – némileg óvatosabban ugyan, de – az Európai Parlament is az ítélet hatályának tágabb, kiterjesztő értelmezése mellett foglalt állást.

Az *Európai Bizottság* 2005. november 23-án bocsátott ki egy *közleményt*, amelyben a Bíróság ítéletének következményeit értékelte.⁴⁰⁷ A Bizottság álláspontja szerint egy olyan *elvi ítélet* született, mely a *környezetvédelmi kérdéseken messze túlmutató jelentőséggel bír*, mivel a Bíróság érvelése *teljes egészében alkalmazható a többi közös politikára* és a négy alapszabadságra is. Az ítélet alapján a büntetőjog nem minősül közösségi politikának, a Közösség büntetőjog területén való fellépése csak valamely *meghatározott jogalappal kapcsolatos bennefoglalt hatáskörön* alapulhat. Így közösségi szinten büntetőjogi intézkedéseket csak ágazonként lehet meghozni, és csak abban az esetben, amennyiben erre valamely közösségi politika vagy szabadság megfelelő, hatékony érvényesülésének biztosítása érdekében *elengedhetetlenül szükség* van. Ezt a Bizottságnak mindig eseti alapon kell megvizsgálnia. A Közösség e büntetőjogi hatásköre a bűncselekmények tényállási elemeinek, az alkalmazandó szankciók fajtájának és mértékének, illetve adott esetben a büntetőjoggal kapcsolatos egyéb elemeknek a meghatározását is magába foglalja.

A Bizottság szerint az ítélet legnagyobb érdeme, hogy tisztázta a *büntetőjogi rendelkezésekre vonatkozó hatáskörök I. és III. pillér közötti megosztását*, és így véget vetett a kettős jogalkotási mechanizmusnak. Eszerint a közösségi jog hatékony végrehajtásához szükséges büntetőjogi rendelkezések az EK-Szerződés (I. pillér) hatálya alá kerültek, az Unió hatáskörében, a III. pilléres együttműködés keretében pedig megmaradtak a széles értelemben vett igazságügyi és rendőrségi együttműködés (például a bírósági határozatok kölcsönös elismerése) elősegítését célzó horizontális intézkedéseket, a hozzáférhetőség elvén alapuló intézkedések, továbbá a közösségi politikák vagy alapvető szabadságok végrehajtásához nem kapcsolódó, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítása érdekében tett büntetőjogi harmonizációs intézkedések.

A közlemény mellékletében a Bizottság felsorolta azokat a már elfogadott III. pilléres jogi aktusokat, illetve a még függőben lévő jogalkotási javaslatokat, amelyek a Bíróság ítéletéből következően a nem megfelelő jogalap miatt egészben vagy részben

⁴⁰⁷ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: a Bíróság által (a C-176/03 sz. Bizottság kontra Tanács ügyben) 2005. szeptember 13-án hozott ítélet következményeiről [COM(2005) 583., 2005. 11. 23.]

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

hibásak.⁴⁰⁸ A kerethatározatok megfelelő jogalapokkal történő kiigazítására és I. pilléres jogforrássá való átalakítására a Bizottság két megoldási javaslatot is kidolgozott. Az egyik elképzelés szerint a már elfogadott uniós jogi aktusokat egy *csomagmegoldás keretében*, a Tanács, a Parlament és a Bizottság közötti előzetes megállapodás alapján *tartalmi módosítás nélkül* emelik át az I. pillérbe. Ennek sikertelensége esetén a másik lehetőség alapján a Bizottság minden felülvizsgálandó jogi aktust *egyenként újból benyújtana* a Tanács és a Parlament elé, szükség esetén tartalmilag is módosítva azokat.⁴⁰⁹

A két megoldási lehetőség közül a többi uniós szerv az utóbbit preferálta. A *Tanács* azon véleményen volt, hogy nincs szükség azonnali kiegészítő jogalkotásra, a kerethatározatok esetleges felülvizsgálatára azonban kizárólag egyesével kerülhet sor.⁴¹⁰ Emellett több tagállam kormánya is kifejtette azon álláspontját, hogy a Bizottság jövőbeli javaslatait kizárólag eseti alapon kívánja megtárgyalni.⁴¹¹ Az *Európai Parlament* 2006. június 14-én kiadott *állásfoglalásában*⁴¹² szintén elutasított minden olyan intézményközi megállapodást, amely a Parlamentet a jogai gyakorlásáról való lemondásra kötelezné, arra hivatkozva, hogy a hatályos jogszabályok felülvizsgálata nem járhat a Parlamentet megillető alapvető társjogalkotói jogköröktől való megfosztással.

Bár az Európai Parlament állásfoglalásában több helyen egyetértett a Bizottság közleményében foglaltakkal, az ítélet hatályát érintően *árnyaltabb véleményt* fogalmazott meg, hangsúlyozva, hogy a Bíróság következtetéseit nem lehet automatikusan kiterjesztő jelleggel értelmezni. A Parlament szerint az ítélet tárgya a környezetvédelem, így annak kiterjesztésével óvatosan kell bánni, azt csak eseti jelleggel és csak olyan területekre lehet alkalmazni, amelyek a *Közösség fő elveinek, céljainak és hatásköreinek részét képezik*.⁴¹³ A Parlament is egyetértett azonban abban, hogy a Közösség büntetőjogi hatásköre adott esetben kiterjedhet a bűncselekménynek

⁴⁰⁸ Bővebben lásd: WHITE [2006] 95-96.

⁴⁰⁹ RÉTHÁZI [2006] 71.

⁴¹⁰ SIRACUSA [2008] 64; VERVAELE [2008] 56.

⁴¹¹ MITSILEGAS [2009] 75-76.

⁴¹² Az Európai Parlament állásfoglalása a Bíróság által 2005. szeptember 13-án (C-176/03. sz. Bizottság kontra Tanács ügy) hozott ítélet következményeiről [2006/2007(INI), 2006. 06. 14.]

⁴¹³ FROMM [2009] 28.

minősülő magatartás, az alkalmazandó szankciók és az adott összefüggésben releváns egyéb büntetőjogi intézkedések meghatározására.

Mivel a Bizottság által felsorolt kerethatározatok közül az egyik vonatkozásában a keresetindítási határidő a közlemény kibocsátásakor még nem járt le, a Bizottság ennek megsemmisítése iránt keresetet nyújtott be a Bírósághoz. A *hajók által okozott szennyezés büntetőjogi szankcionálásáról szóló kerethatározat*⁴¹⁴ megsemmisítése ügyében 2007-ben meghozott döntésével⁴¹⁵ az Európai Bíróság egyrészt megerősítette, másrészt viszont pontosította és árnyalta a Közösség büntetőjogi jogharmonizációs hatáskörét. Az ügy tényállása lényegében megegyezett a két évvel korábbi ügygel, itt is az Európai Bizottság kezdeményezte a kerethatározat megsemmisítését, mivel azt nem megfelelő jogalapra hivatkozva fogadták el.

Ítéletében az Európai Bíróság magáévá tette az Európai Bizottság álláspontját, amikor elismerte, hogy az Európai Közösség nem csak a környezetvédelmi, hanem *más közösségi politikák* (jelen esetben a közös közlekedéspolitiká) területén is rendelkezik büntetőjogi hatáskörökkel.⁴¹⁶ Az indokolásában a Bíróság szinte szó szerint megismételte a 2005. évi ítéletében rögzített tételt, és kimondta, hogy a Közösség – az EK-Szerződés 80. cikk (2) bekezdése alapján – az I. pillér területén is kötelezheti a tagállamokat bizonyos magatartások büntetőjogi szankcionálására a tengeri közlekedés biztonságának javítása és a környezet védelme érdekében. A Bíróság azonban pontosítva az előző ítéletét kimondta, hogy a Közösség büntetőjogi hatásköre nem korlátlan. A környezetvédelmi kerethatározat megsemmisítésének ügyében felállított követelmény – miszerint a büntetőjogi szankciónak *elengedhetetlennek* kell lennie az adott közösségi politika hatékony végrehajtásához – mellett a Bíróság fontos korlátként fogalmazta meg, hogy *a büntetőjogi szankciók típusának és mértékének meghatározása nem tartozik a Közösség hatáskörébe.*

⁴¹⁴ A Tanács 2005/667/IB kerethatározata (2005. július 12.) a hajók által okozott szennyezésre vonatkozó jogszabályok végrehajtásához szükséges büntetőjogi keret megerősítéséről [HL L 255., 2005. 09. 30., 164-167.]

⁴¹⁵ C-440/05. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 2007. október 23-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-9097] 66, 69-70. pont. Bővebben lásd: BORGERS–KOOIJMANS [2008] 387-391; DORRA [2013] 154-176; FROMM [2009] 34-47; HECKER [2012] 270-271; HERLIN-KARNELL [2012] 31-32; KLIP [2012a] 173-176; MIETTINEN [2013] 40-41; SCHERMULY [2013] 204-210; SIRACUSA [2008] 65-73; VERVAELE [2013a] 54-57.

⁴¹⁶ FROMM [2009] 40; VERVAELE [2013a] 56.

Ez azt jelenti, hogy az Európai Bíróság újabb ítélete nem osztotta teljes mértékben az Európai Bizottság és az Európai Parlament álláspontját, és a közleményeikben megfogalmazottakhoz képest a Közösség jogharmonizációs hatáskörének terjedelmét szignifikánsan leszűkítette. Eszerint a Közösség jogköre pusztán arra terjed ki, hogy bizonyos *magatartásokat kriminalizáljon*, bűncselekménnyé nyilvánítson és kötelezze a tagállamokat az elkövetők megbüntetésére, a *tagállamok pedig szabadon megválaszthatják az alkalmazható – büntetőjogi – szankciók típusát és mértékét*.⁴¹⁷ A tagállamok azonban kizárólag a büntetőjogi szankciók közül választhattak, nem dönthettek például közigazgatási szankciók mellett. Az ítélet arról nem szólt, hogy a Közösség jogharmonizációs hatásköre a büntetőjogi tényállások mellett az egyéb releváns büntetőjoggal kapcsolatos kérdésekre (például a joghatóság megállapítása, a bűncselekmények elévülése) kiterjed-e.⁴¹⁸

A fentiekből látható, hogy környezetvédelmi kerethatározat ügyében az Európai Bíróság által nyitva hagyott két kérdést az uniós intézmények eltérően válaszolták meg. Az *ítélet hatályát* érintően a Tanács a szűkebb értelmezés mellett foglalt állást, amellel érvelt, hogy a döntésben lefektetett elvek kizárólag a közös környezetvédelmi politika területén érvényesülnek. Ezzel szemben a Bíróság, a Bizottság és – némileg árnyaltabb álláspontot megfogalmazva – a Parlament is azon a véleményen volt, hogy a Bíróság következtetéseit más közösségi politikák vonatkozásában is alkalmazni lehet.

A 2005. évi ítéletben a Közösség számára biztosított *jogharmonizációs hatáskörnek terjedelmét* a Bizottság és a Parlament tágabban vonta meg, abba a bűncselekménynek minősülő magatartás, az alkalmazandó büntetőjogi szankciók, illetve adott esetben egyéb releváns büntetőjogi intézkedések meghatározását is beleértette. Ebben a kérdésben az Európai Bíróság volt az, amely a Közösség büntetőjogi hatáskörét szűkebb körre, pusztán a büntetendő magatartások meghatározására és a szankcionálási kötelezettség előírására korlátozta, a büntetőjogi szankciók fajtájának és mértékének meghatározását pedig a tagállamok hatáskörébe utalta.

⁴¹⁷ KLIP [2012a] 175; MIETTINEN [2013] 40-41.

⁴¹⁸ PEERS [2011a] 773.

2.2.3.3. Büntetőjogi jogalkotás az I. pillérben a Bíróság ítélete után

Az Európai Bíróság két ítéletének, valamint az Európai Bizottság aktív fellépésének hatására az I. pillér keretei között is megindult a büntetőjogi jogharmonizáció. A Bíróság által megsemmisített két kerethatározat helyett a Tanács és a Parlament 2008-ban és 2009-ben *két irányelvet* fogadott el, immár az EK-Szerződés 175. cikk (1) bekezdésére, illetve az EK-Szerződés 80. cikk (2) bekezdésére hivatkozva.⁴¹⁹ 2009-ben a jogalkotó egy további irányelvet is kibocsátott az *illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókról*, melynek jogalapjaként az EK-Szerződés 63. cikk (3) bekezdés b) pontját jelölték meg.⁴²⁰ A Bizottság ezenkívül még 2006-ban oly módon módosította⁴²¹ a 2005-ben a *szellemi tulajdon büntetőjogi védelméről szóló, az EK-Szerződés 95. cikke alapján előterjesztett irányelvjavaslatát*⁴²², hogy a párhuzamosan előterjesztett kerethatározat-tervezetet visszavonta, és annak büntetési tételekre vonatkozó rendelkezéseit az irányelvjavaslatba helyezte át.⁴²³ A javaslatot azonban végül 2010-ben visszavonták.

Tartalmilag az elfogadott irányelvek a III. pilléres kerethatározatokhoz hasonlítanak, mivel ezek is meghatározták azokat a magatartásokat, amelyeket a nemzeti jogalkotóknak bűncselekménnyé kell nyilvánítaniuk és megvalósításuk esetén a természetes és jogi személy elkövetőket hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal kell sújtaniuk. A Bíróság 2007. évi ítéletében foglaltaknak megfelelően azonban az irányelvek – a kerethatározatok többségével ellentétben – a büntetőjogi szankciók típusára és mértékére nem tértek ki, azok megállapítását a tagállamokra hagyták.

⁴¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről [HL L 328., 2008. 12. 06., 28-37.], az Európai Parlament és a Tanács 2009/123/EK irányelve (2009. október 21.) a hajók által okozott szennyezésről és a jogsértésekre alkalmazandó szankciók bevezetéséről szóló 2005/35/EK irányelv módosításáról [HL L 280., 2009. 10. 27., 52-55.]

⁴²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/52/EK irányelve (2009. június 18.) az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókra és intézkedésekre vonatkozó minimumszabályokról [HL L 168., 2009. 06. 30., 24-32.]

⁴²¹ Az Európai Bizottság módosított javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítését biztosító büntetőjogi intézkedésekről [COM(2006) 168., 2006. 04. 26.]

⁴²² Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítését biztosító büntetőjogi intézkedésekről [COM(2005) 276., 2005. 07. 12.]

⁴²³ HOLLÁN [2014a] 45.

Látható, hogy az Európai Bizottság közleményében felsorolt valamennyi III. pilléres kerethatározat felülvizsgálatára nem került sor, ez azonban az uniós büntetőjogot új alapokra helyező Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével indokolatlanná vált.

2.3. Az Unió büntetőjogi jogharmonizációs hatásköre a Lisszaboni Szerződés alapján

2.3.1. Általános jogharmonizációs hatáskör – EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdés

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése értelmében „az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan az olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva a több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék”.

2.3.1.1. A jogharmonizáció tárgya

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése alapján az Európai Unió jogosult meghatározott *különösen súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények* ellen fellépni. A jogharmonizációra olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében kerülhet sor, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék.

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésében szabályozott hatáskör gyakorlásának tehát két konjunktív feltétele van: a harmonizálandó bűncselekménynek *különösen súlyosnak és több államra kiterjedő vonatkozásúnak* kell lennie. Az első feltétel megköveteli, hogy az érintett bűncselekmény kellő súlyú legyen ahhoz, hogy indokolja a szupranacionális szintű fellépést. Bagatell bűncselekmények ellen nincs szükség egységes, uniós szintű fellépésre.⁴²⁴ A különös súlyosság azonban önmagában nem elég ahhoz, hogy

⁴²⁴ BÖSE [2012] 1073.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

legitimálja a bűncselekmény elleni egységes küzdelmet, ahhoz a határokon átnyúló jelleg is szükséges. A bűncselekmény több államra kiterjedő vonatkozását a Szerződés *három alternatív kritérium* alapján határozza meg: a *bűncselekmény jellege, hatása, illetve a közös alapon nyugvó küzdelem szükségessége*.⁴²⁵

1. A jellegénél fogva akkor minősül határokon átnyúlónak egy bűncselekmény, ha az elkövetési magatartás jellemzően több állam területén valósul meg. Ilyen deliktum lehet mások mellett a fegyverkereskedelem, a kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem, a pénzmosás vagy a terrorizmus.
2. A hatása alapján több államra kiterjedő a bűncselekmény, ha az egyik államban kifejtett elkövetési magatartással létrejött káros eredmény más államokban is jelentkezik. Ilyen több államra kiterjedő hatásuk lehet például a környezet elleni bűncselekményeknek vagy a pénzhamisításnak, hiszen sem a jogellenes magatartások által okozott szennyezés, sem pedig a nemzetközi pénzforgalomba bekerült hamis pénz nem áll meg a nemzeti határoknál.
3. A közös alapon nyugvó fellépés különös szükségessége pedig azt követeli meg, hogy az uniós szintű fellépés egy többletet, *hozzáadott értéket*⁴²⁶ jelentsen az adott bűncselekmény elleni küzdelem terén.⁴²⁷

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése felsorolja azt a tíz, ún. *uniós dimenziójú bűncselekményt*, amelyek megfelelnek a fent említett feltételeknek, és amelyek vonatkozásában így lehetőség van a tényállások és a büntetési tételek harmonizációjára. Ezek a bűncselekmények a következők:

1. terrorizmus
2. emberkereskedelem
3. nők és gyermekek szexuális kizsákmányolása
4. tiltott kábítószer-kereskedelem

⁴²⁵ Fontos megjegyezni, hogy e tekintetben a Lisszaboni Szerződés magyar fordítása elég félrevezető, azonban az angol („*particularly serious crime with a cross-border dimension resulting from the nature or impact of such offences or from a special need to combat them on a common basis*”), a német („*besonders schwerer Kriminalität, die aufgrund der Art oder der Auswirkungen der Straftaten oder aufgrund einer besonderen Notwendigkeit, sie auf einer gemeinsamen Grundlage zu bekämpfen, eine grenzüberschreitende Dimension haben*”) vagy a francia („*criminalité particulièrement grave revêtant une dimension transfrontière résultant du caractère ou des incidences de ces infractions ou d'un besoin particulier de les combattre sur des bases communes*”) szöveg is egyértelműen utal arra, hogy mindhárom kritérium a bűncselekmény határokon átnyúló jellegéhez kapcsolódik.

⁴²⁶ Vö. MITSILEGAS [2014] 115-116.

⁴²⁷ ASP [2012] 86-87; DORRA [2013] 195-200; ROSENAU–PETRUS [2012] 469; SIMON [2012] 247-248.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

5. tiltott fegyverkereskedelem
6. pénzmosás
7. korrupció
8. pénz és egyéb fizetőeszközök hamisítása
9. számítógépes bűnözés
10. szervezett bűnözés

A Lisszaboni Szerződéssel tehát jelentősen *kibővült a korábbi EU-Szerződés 31. cikk e) pontjának bűncselekmény-katalógusa*, hiszen az ott felsorolt három bűncselekményi kategória mellett hét további deliktum vonatkozásában is lehetővé teszi a tagállamok nemzeti tényállásainak harmonizációját.⁴²⁸ Azonban – ahogy azt már korábban láthattuk – az Unió büntetőjogi jogalkotása már a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt sem korlátozódott kizárólag az EU-Szerződés 31. cikkében felsoroltakra, hiszen a tiltott fegyverkereskedelem kivételével a többi, az EUMSZ. 83. cikkében felsorolt bűncselekmény tárgyában is születtek már III. pilléres jogforrások. Sőt olyan bűncselekményeket is találhatunk, amelyek tárgyában az Amszterdami Szerződés alapján fogadtak már el kerethatározatot, az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése felsorolásából azonban kimaradt. Ilyen például a *rasszizmus és idegengyűlölet*⁴²⁹, a *jogellenes be- és átutazáshoz, illetve a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás*, valamint a *környezetvédelmi bűncselekmények elleni fellépés*. Éppen ezért néhány szerző azzal érvel, hogy a Lisszaboni Szerződés valójában az eddigiekhez képest *leszűkíti az Unió jogharmonizációs hatáskörét*.⁴³⁰

Álláspontunk szerint ugyanakkor ez a vélemény nem helytálló. Egyrészt azzal, hogy a Lisszaboni Szerződés az Amszterdami Szerződés által a jogharmonizáció tárgyává tett három bűncselekményt további hét deliktummal egészítette ki, lényegében *az eddigi uniós jogalkotási gyakorlatot intézményesítette*. Így e bűncselekményi kategóriák tárgyában már nem csak az egyes szerződéses rendelkezések kiterjesztő értelmezése, hanem egyértelmű elsődleges jogforrási felhatalmazás alapján lehet uniós

⁴²⁸ HEGER [2009] 411-412.

⁴²⁹ Bár az EUMSZ. 67. cikk (3) bekezdése a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség általános célkitűzései körében utal a rasszizmus és az idegengyűlölet megelőzésének és leküzdésének szükségességére is, a bűncselekmény az Unió büntetőjogi hatáskörének alapjául szolgáló EUMSZ. 83. cikk katalógusába nem került be, így a jogharmonizáció tárgya nem lehet. Lásd: ASP [2012] 92-93; DORRA [2013] 188-190; NILSSON [2014] 21.

⁴³⁰ BÖSE [2013b] 155-156; CALLIESS [2010] 469-470; NELLES–TINKL–LAUCHSTÄDT [2010] 2305; SUHR [2011c] 1146.

jogi aktusokat elfogadni. Másrészt az a tény, hogy egy deliktum nem szerepel az uniós dimenziójú bűncselekmények listájában, még nem jelenti azt, hogy nem lehetne büntetőjogi jogharmonizáció tárgya, hiszen meghatározott feltételek mellett az uniós jogalkotónak lehetősége van arra, hogy az *EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése alapján harmonizációs intézkedéseket* fogadjon el az adott bűncselekmény tárgyában. Harmadrészt pedig az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésének bűncselekmény-katalógusa sem minősül taxatívnak, mivel a bűnözés alakulásának függvényében a Tanács az Európai Parlament egyetértését követően egyhangúlag elfogadott határozatban *egyéb bűncselekményi területeket is bevonhat* ebbe a körbe. A Szerződés e rendelkezése így lehetővé teszi, hogy az uniós jogalkotó reagáljon a bűnözésben bekövetkezett változásokra és az újonnan megjelenő bűncselekmény-formák által jelentett fenyegetésekre.⁴³¹ A Szerződés értelmében a bűncselekményi katalógus kibővítésére a bűnözés alakulásának függvényében kerülhet sor, amit empirikus tényekkel (tudományos kutatások adataival, bűnügyi statisztikákkal) kell igazolni.⁴³² Fontos követelmény azonban, hogy a szabályozás körébe bevonni kívánt bűncselekmény vonatkozásában is fennálljanak a *Szerződés által megkövetelt feltételek* (különös súlyosság, határokon átnyúló jelleg).⁴³³ Az új bűncselekményi kategóriák bevonása egy másodlagos jogi aktussal történik, az alapszerződés módosítására nincs szükség.⁴³⁴

A Szerződés szabályozásával szemben komoly kifogásként fogalmazható meg, hogy az nem konkrét, a nemzeti büntetőtvényekben meghatározott bűncselekményeket tartalmaz, hanem viszonylag *tágan és homályosan meghatározott bűncselekményi kategóriákat*. Természetesen nem lehet megkövetelni egy elsődleges jogforrástól, hogy olyan határozott jogfogalmakat tartalmazzon, mint a nemzeti büntetőkódexek, hiszen így elképzelhető lenne, hogy valamely szóban forgó tényállást egyes tagállamok nemzeti büntetőjoga egyáltalán nem tartalmaz, vagy teljesen eltérően szabályoz. Az igazi probléma abban rejlik, hogy a bűncselekményi kategóriák ilyen homályos megfogalmazása miatt nehéz előre látni, hogy a tagállamok anyagi büntetőjogának harmonizációja milyen mértékben fog megvalósulni.⁴³⁵

⁴³¹ DORRA [2013] 214-215; SAFFERLING [2011] 414.

⁴³² KARSAI [2011b] 1733.

⁴³³ JACSÓ [2011] 113.

⁴³⁴ MANSDÖRFER [2010] 16.

⁴³⁵ Lásd: ASP [2012] 90-91; SATZGER [2012b] 993; SATZGER [2016a] 140. Vö. KUBICIEL [2010] 743.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése bűncselekmény-katalógusával szemben kifogásként lehet azt is felhozni, hogy az abban szereplő deliktumok egy része *nem felel meg teljes mértékben* az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésében megfogalmazott feltételeknek.⁴³⁶ A felsorolt bűncselekmények egy része *nem tekinthető különösen súlyosnak* (például a kábítószer-bűncselekmények, a korrupció vagy a számítógépes bűncselekmények egyes típusai), más részük pedig *nem érint szükségszerűen több államot* (például a nők és gyermekek szexuális kizsákmányolása, a korrupció vagy a pénzhamisítás). Ráadásul a bűncselekmény-katalógus abból a szempontból sem tűnik teljesen megalapozottnak, hogy a felsorolt tíz, uniós dimenziós bűncselekmény mellett *egyéb deliktumokat* is lehetne hozni, amelyek megfelelnek a Szerződésben előírt feltételeknek (például a környezet elleni bűncselekmények). Épp ezért fontos kérdés tisztázni, hogy az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésnek általános alkalmazási feltételei (különös súlyosság, több államra kiterjedő vonatkozás) és a bűncselekmény-katalógus milyen viszonyban áll egymással. E tekintetben az alábbi *három elméleti megoldás* közül választhatunk:

1. A jogharmonizációs hatáskör tárgyának meghatározásánál az *általános követelmények a meghatározók*, a bűncselekmény-katalógus pedig csak példálózva sorol fel olyan deliktumokat, amelyek megfelelnek a felsorolt feltételeknek.
2. Az Unió hatáskörét érintően a *katalógus az elsődleges*, az uniós jogalkotó csak e tíz bűncselekmény tárgyában fogadhat el jogi aktusokat, az általános feltételek pusztán leíró jellegűek.
3. A jogharmonizáció terjedelmének megítélését illetően mind az *általános feltételek*, mind pedig a *bűncselekményi katalógus lényeges*, vagyis az Európai Unió jogosult harmonizációs intézkedéseket elfogadni mind a felsorolt tíz bűncselekmény, mind pedig egyéb olyan bűncselekmények tárgyában, amelyek megfelelnek az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésében rögzített paramétereknek, vagyis különösen súlyosak és határokon átnyúló vonatkozásúak.⁴³⁷

Álláspontunk szerint a három megoldás közül az első a legkevésbé megfelelő, hiszen a Szerződés szövege (*„ezek a bűncselekményi területek a következők”*)

⁴³⁶ Vö. ROSENAU–PETRUS [2012] 469-470.

⁴³⁷ ASP [2012] 81-84.

egyértelműen utal arra, hogy – bár lehetőség van a katalógus kibővítésére – az Unió büntetőjogi hatásköre kizárólag a tíz bűncselekmény vonatkozásában áll fenn. Ebből következik, hogy a harmadik értelmezési lehetőség hasonlóképpen nem megalapozott, hiszen annak elfogadása szintén az Unió jogharmonizációs hatáskörének túlzott kiterjesztésével járna. A Szerződés nyelvtani értelmezése alapján tehát a *második értelmezés tűnik a legelfogadhatóbbnak*. Ez alapján tehát az Európai Unió jogharmonizációs hatásköre *kizárólag a felsorolt deliktumokra* vonatkozik.

Ezen álláspont elfogadása esetén azonban felmerül a kérdés, hogy szükség volt-e egyáltalán a jogharmonizáció általános követelményeit a Szerződés szövegébe foglalni. Véleményünk szerint a Szerződésben szereplő konjunktív feltételeknek két szempontból van jelentőségük. Egyrészt a konkrét jogharmonizációs intézkedések elfogadása során figyelembe kell venni, hogy a felsorolt *bűncselekményi kategóriáknak kizárólag a különösen súlyos és határokon átnyúló dimenziójú megjelenési formáit kriminalizálják*, ami következtében a szubszidiaritás és az arányosság elve sem sérül. Ez alapján indokolatlan az uniós jogközelítés a tíz, uniós dimenziójú bűncselekmény kevésbé súlyos vagy határon átnyúló dimenzióval nem rendelkező formái esetén.⁴³⁸ Másrészt pedig a különös súlyosság és a több államra kiterjedő jelleg követelményei a *bűncselekményi katalógus kiterjesztésénél* játszanak szerepet, hiszen az új bűncselekményeknek meg kell felelniük ezeknek a feltételeknek.⁴³⁹

Mindazonáltal, ha elfogadjuk azt az álláspontot, hogy az Európai Unió kizárólag a tíz, uniós dimenziójú bűncselekmény vonatkozásában fogadhat el minimumszabályokat, a határokon átnyúló bűnözés elleni minél hatékonyabb fellépés megteremtése érdekében álláspontunk szerint indokolt lenne, ha a Tanács élne a Szerződésben ráruházott hatáskörével, és *egyéb bűncselekményeket is a jogharmonizáció tárgyává tenne*. Elsősorban a határokon átnyúló *gazdasági bűncselekmények* (például bennfentes kereskedelem, piacbefolyásolás), az *adózással kapcsolatos bűncselekmények* (különösen az áfa-csalás)⁴⁴⁰, a *környezet elleni bűncselekmények*, a *szellemi tulajdon elleni bűncselekmények*, a *fogyasztók érdekeit sértő bűncselekmények*, valamint a *rasszizmus és idegengyűlölet* felvételét lehetne megfontolni.

⁴³⁸ Vö. DORRA [2013] 191-192.

⁴³⁹ Vö. ASP [2012] 81.

⁴⁴⁰ Vö. MANSDÖRFER [2010] 16.

2.3.1.2. A jogharmonizáció terjedelme

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése értelmében a büntetőjogi jogközelítés *bűncselekményi tényállásokra és szankciókra vonatkozó szabályozási minimumok* elfogadásával valósulhat meg. A Szerződés tehát nem teljes, hanem ún. *minimumharmonizációt* ír elő, ami azt a kötelezettséget rója a tagállamokra, hogy az uniós normákban előírt minimumot teljesítsék, az alá ne menjenek.⁴⁴¹ Ez azt jelenti, hogy tagállamok kötelesek az uniós jogi aktusokban meghatározott bűncselekményi tényállásokat bűncselekménnyé nyilvánítani, azokat azonban további elemekkel nem egészíthetik ki, amennyiben ezzel a büntethetőség szűkülne.⁴⁴² Ugyanúgy nem írhatnak elő a nemzeti jogalkotók az uniós normák által meghatározottnál enyhébb szankciókat. A minimumharmonizáció azonban nem akadályozhatja a tagállamokat abban, hogy az uniós jogforrásokban foglaltakhoz képest *szigorúbb szabályokat vezessenek be vagy tartsanak fenn*. Így a tagállamok jogosultak például arra, hogy az uniós normákban nem szereplő egyéb magatartásokat is büntetendőnek nyilvánítsanak, vagy az uniós jogalkotó által meghatározottnál súlyosabb büntetéseket írjanak elő.⁴⁴³

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése szerint a minimális szabályok nem irányulhatnak valamennyi büntetőjogi kérdés szabályozására, hanem kizárólag a *bűncselekményi tényállásokra és a büntetési tételekre* vonatkozhatnak. Arra a kérdésre azonban, hogy a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek harmonizációja pontosan mire terjedhet ki, a Szerződés nem ad bővebb választ. Az Európai Unió korábbi jogalkotási gyakorlatából és a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően elfogadott III. pilléres kerethatározatok tartalmából⁴⁴⁴ azonban következtethetünk erre, hiszen a korábbi EU-Szerződés 31. cikk e) pontja ugyancsak a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetési tételekre vonatkozó szabályozási minimumok meghatározását tette lehetővé. A jogalkotási gyakorlat elemzése során megállapítható, hogy az uniós jogalkotó felhatalmazását a Szerződés szűk nyelvtani

⁴⁴¹ BÖSE [2012] 1077-1078; SATZGER [2012b] 991.

⁴⁴² KARSAI [2008c] 443.

⁴⁴³ BÖSE [2013b] 157; BUISMAN [2011] 138; SAFFERLING [2011] 417; SATZGER [2016a] 144; SCHERMULY [2013] 56; ZEDER [2008] 253. Vö. KLIP [2011] 24-25.

⁴⁴⁴ Vö. HOLLÁN [2014a] 48-56; KLIP [2012a] 189-211; MIETTINEN [2013] 134-142; PEERS [2011a] 791-806.

értelméhez képest tágan értelmezi, és a tényállási elemeken és szankciókon kívül gyakran egyéb kérdéseket is a szabályozás körébe von.⁴⁴⁵

A *bűncselekményi tényállások harmonizációja* vonatkozásában az uniós jogalkotó elsődleges feladata, hogy meghatározza a *büntetendővé nyilvánítandó magatartást*, vagyis a bűncselekmény objektív és szubjektív tényállási elemeit. A bűncselekmény fogalma mindig a *befejezett tettesi magatartást* veszi alapul, de az egyes tagállamok büntetőjogi rendszereit érintő különbségek miatt az uniós jogalkotó általában külön kitér a *kísérlet*, illetve a bűncselekményhez kapcsolódó *részesi magatartások (bűnsegély és felbujtás)* büntetendővé nyilvánítására is. Az uniós büntetőjogi aktusok elsősorban a *szándékos* tevékenységeket vagy mulasztásokat rendelik büntetni, de néhány esetben a *gondatlanság súlyosabb formáit* is szankcionálják. A természetes személyek felelősségre vonásán túl az uniós jog rendelkezhet a *jogi személyek felelősségéről*⁴⁴⁶, illetve a *jogi személy vezetőinek, a döntési jogosultsággal rendelkező vagy ellenőrzést gyakorló tisztviselőinek büntetőjogi felelősségre* vonhatóságáról is.⁴⁴⁷ Az uniós jogalkotás emellett kitérhet a *joghatósági szabályokra*, valamint a bűncselekményi tényálláshoz szorosan kapcsolódó *egyéb elemekre* (például elévülés, a tagállamokkal és az uniós szervekkel való büntetőjogi együttműködés és információcsere) is.

A *büntetőjogi szankciókra vonatkozó minimumszabályok* vonatkozásában az uniós jogalkotó az Európai Bíróság által kidolgozott minimumtriász, a hatékonyság, arányosság és visszatartó erő követelményeiből indul ki. A *hatékonyság* azt jelenti, hogy a szankciónak alkalmasnak kell lennie a kívánt célkitűzés megvalósítására, vagyis az uniós érdekek megfelelő védelmére, illetve a generális és a speciális prevenció elérésére. Az *arányosság* követelménye alapján a kiválasztott szankciónak arányosnak kell lennie a bűncselekmény súlyosságával, és hatásai nem haladhatják meg a cél eléréséhez szükséges mértéket. Így ha az adott célkitűzés megvalósítására több alkalmasnak tűnő eszköz is rendelkezésre áll, az arányosság elve alapján a címzettek

⁴⁴⁵ Bővebben lásd: KILLMANN [2014a] 296-300; STUCKENBERG [2013] 386-401.

⁴⁴⁶ Fontos azonban megemlíteni, hogy mindig a tagállamokra kell hagyni annak megválasztását, hogy a jogi személyeket milyen típusú felelősség terheli, mivel ez a döntés a tagállami büntetőjog alapjait érintheti, így egy ilyen kérdésben állást foglalo irányelvertervezet esetében helye lehet az EUMSZ. 83. cikk (3) bekezdés szerinti vészfékeljárás alkalmazásának. Lásd: III. rész 2.3.1.3. fejezet, IV. rész 2.1.3. fejezet

⁴⁴⁷ Vö. FANTOLY [2008] 36-52, 285-288; KIS N. [2005] 172-173; SÁNTHA [2002a] 110-116; SÁNTHA [2005] 277-286; SÁNTHA [2017b] 176-189.

számára legkevésbé terhelőt kell választani. A *visszatartó erő* pedig azt a követelményt fogalmazza meg, hogy a szankciónak megfelelő elrettentő erővel kell járnia a jövőbeni elkövetők számára.⁴⁴⁸

Az uniós jogalkotó előírhatja a *büntetés nemét és/vagy annak mértékét*. Hatékony, arányos és visszatartó erejű szankcióként elsősorban a *szabadságvesztés-büntetés* jöhet szóba, amely felső határának legkisebb mértéke is megszabható.⁴⁴⁹ Természetesen az uniós normák nem írhatják elő a nemzeti hatóságoknak a konkrét ügyben ténylegesen kiszabandó szabadságvesztés pontos mértékét, pusztán az elkövetés esetén irányadó büntetési tételkeret minimumát adhatják meg.⁴⁵⁰ A szabadságvesztés mellett egyéb szankciók is meghatározhatók, például *pénzbüntetés*, valamely *foglalkozás gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltiltás, elkobzás, vagyonekobzás* vagy *kiutasítás*. *Jogi személyekkel* szemben a leggyakoribb szankció a pénzbírság, ezenkívül előírható állami kedvezményekből és támogatásokból való kizárás, valamely gazdasági tevékenység gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltiltás, bírósági felügyelet alá helyezés, bíróság által elrendelt felszámolás, végelszámolás, a bűncselekmény elkövetésére használt létesítmények ideiglenes vagy végleges bezárása, illetve vagyonekobzás. Az uniós normák végül meghatározhatják azt is, hogy a szankciók megállapítása során mi minősül *súlyosító* és mi *enyhítő körülménynek*. Súlyosító körülmény lehet például a fegyveres elkövetés, az ismételt bűnelkövetés, a bűnszervezetben való elkövetés vagy meghatározott káros eredmény megvalósulása, míg a bűnüldözési hatóságokkal való együttműködés, vagy a terhelt jogainak megsértése enyhítő körülményként értékelhető.⁴⁵¹

2.3.1.3. Jogalkotási eljárás és jogforrási forma

A jogharmonizációs intézkedéseket az Európai Parlament és a Tanács a Bizottság vagy a tagállamok negyedének javaslatára, *rendes jogalkotási eljárás* keretében, *minősített többséggel elfogadott irányelvekben* hozhatja meg. A Lisszaboni Szerződés ezzel jelentős előrelépést hozott az Amszterdami Szerződés rendelkezéseihez képest, mivel a kerethatározatok helyett *irányelvek* elfogadását tette lehetővé. A

⁴⁴⁸ HECKER [2012] 239-240; KARSAI [2004a] 105-108.

⁴⁴⁹ NELLES–TINKL–LAUCHSTÄDT [2010] 2316-2318.

⁴⁵⁰ DORRA [2013] 82; HECKER [2012] 357.

⁴⁵¹ KILLMANN [2014a] 300-301; KLIP [2012a] 321-329; VOGEL [2003] 52.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

kerethatározattal szemben ugyanis az irányelv átültetésének elmulasztása *szereződésszegésnek* minősül, amely miatt a Bizottság az EUMSZ. 258. cikke alapján *kötelességzési eljárást* indíthat az Európai Bíróság előtt a mulasztó tagállam ellen.⁴⁵² Emellett a határidőben át nem ültetett, vagy nem megfelelő formában implementált irányelv meghatározott feltételek esetén *közvetlen hatállyal* bír, vagyis magánszemélyek javára tagállami hatóságok előtt lehet hivatkozni annak rendelkezéseire. Továbbá az átültetés elmaradása vagy nem megfelelő teljesítése esetén a tagállamokat köti az *uniókonform értelmezés elve*, vagyis a jogalkalmazó szervek kötelesek a nemzeti jogot az irányelv rendelkezéseinek fényében értelmezni.⁴⁵³

Bár a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével a korábbi egyhangú döntést a minősített többségen alapuló döntéshozatal váltotta fel, a tagállamok a *nemzeti szuverenitásuk védelme* érdekében egy speciális korlátot, az EUMSZ. 83. cikk (3) bekezdésében szabályozott ún. *vészfékeljárást* foglaltak a Szerződésbe, amely bármelyik tagállam számára lehetővé teszi, hogy *szuszpenzív vétőjogot*⁴⁵⁴ gyakorolva megakassza a jogalkotási eljárást.⁴⁵⁵ Eszerint ha egy irányelvtervezet valamely tagállam büntető igazságügyi rendszerének alapvető vonatkozásait érinti, az adott állam kérheti, hogy a rendes jogalkotási eljárást függeszték fel, és az irányelvtervezetet terjesszék az Európai Tanács elé. Az Európai Tanácsnak a felfüggesztéstől számítva négy hónapja van a javaslat megvitatására. Amennyiben e határidőn belül egyhangú döntést hoz, a tervezetet vissza kell utalni a Tanács elé, amely tovább folytatja a jogalkotási eljárást. Ha azonban az Európai Tanács ennyi idő alatt nem tudja megtárgyalni a javaslatot, vagy nem jut konszenzusra, a jogalkotási eljárás nem folytatható. Ebben az esetben azonban lehetőség van arra, hogy legalább kilenc tagállam *megerősített együttműködést*⁴⁵⁶ kezdeményezzen, amit az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak és a Bizottságnak be kell jelenteni.

⁴⁵² BOCK [2011] 268; HINTERHOFER–SCHALLMOSER [2010] 362.

⁴⁵³ Lásd: III. rész 1.3-1.4. fejezet

⁴⁵⁴ BÖSE [2013b] 163.

⁴⁵⁵ Vö. SATZGER [2016a] 146.

⁴⁵⁶ A megerősített együttműködésre vonatkozó részletes szabályokat az EUSz. 20. cikke és az EUMSZ. 326-334. cikkei tartalmazzák. Bővebben lásd: CROWE [2008] 204-205; HERLIN-KARNELL [2008] 326-330; NAGY J. [2014] 141-142; PEERS [2011a] 66-67, 93-95; SAFFERLING [2011] 437-438; ZWIERS [2011] 241-246.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

A vészfékeljárás akkor alkalmazható, ha egy adott irányelvtervezet *egy tagállam büntető igazságügyi rendszerének alapvető vonatkozásait érinti*. Arra a kérdésre, hogy egy tagállam nemzeti büntetőjogának alapelvei közül mi tekinthető alapvető fontosságúnak, a Szerződés nem ad választ.⁴⁵⁷ Ilyennek minősülhet például a törvényesség elve, a határozott büntetőtörvény elve, a vétkességen alapuló felelősség elve, a büntetőjog *ultima ratio* jellegének elve, az arányosság elve, a visszaható hatály tilalma, a büntetőjogi szankciórendszer sajátosságai vagy a jogi személyek felelősségének kérdése.⁴⁵⁸ Az igazságügyi rendszerük alapvető vonatkozásainak meghatározása minden állam kizárólagos joga. Az a tény, hogy más államok vagy az uniós intézmények az érintett tagállam álláspontját osztják-e vagy sem, a vétőjog gyakorlása szempontjából irreleváns.⁴⁵⁹ A tagállamok ugyanakkor nem használhatják a vészfékeljárást indokolatlanul, visszaélészerűen. Ebben az esetben lehetőség van arra, hogy az Európai Bíróság kötelezettségszegési eljárást indítson az érintett tagállam ellen a lojális együttműködés elvéből fakadó kötelezettségek megsértése miatt.⁴⁶⁰

A vészfékezáradék egy komoly kivételt jelent a minősített többségen alapuló döntéshozatal alól.⁴⁶¹ A vészfékeljárás Szerződésbe foglalásával a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén burkoltan ugyan, de megmaradt a nemzeti vétő, hiszen akár egy állam is le tudja állítani a rendes jogalkotási eljárás keretében zajló, minősített többségi szavazásra épülő folyamatot. A szuszpenzív vétőjoggal élő tagállamok azonban azt nem tudják megakadályozni, hogy a többi tagállam az adott intézkedést magára nézve megerősített együttműködés keretében elfogadhassa. A vétőző országok lényegében mindössze azt tudják elérni, hogy a számukra kedvezőtlen döntésben ne kelljen részt venniük.⁴⁶² Így a vészfékeljárás végső soron egy *mini opt-out* jognak tekinthető.⁴⁶³

A vészfékeljárás Szerződésbe foglalása egy kompromisszum eredménye, amely célja a *tagállamok nemzeti szuverenitásának és a büntetőjogi rendszerük*

⁴⁵⁷ SATZGER [2016a] 147.

⁴⁵⁸ HECKER [2014] 291-292; HEGER [2009] 414-415; MYLONOPOULOS [2011] 639.

⁴⁵⁹ HECKER [2012] 285; HEGER [2009] 414; SAFFERLING [2011] 420.

⁴⁶⁰ AMBOS [2014] 560. Vö. PEERS [2011a] 67-68.

⁴⁶¹ Vö. HEGER [2009] 414.

⁴⁶² HORVÁTH-ÓDOR [2010] 278-279; SAFFERLING [2011] 422.

⁴⁶³ HERLIN-KARNELL [2010] 61.

koherenciájának védelme. A vészfékeljárás garanciát jelent arra, hogy az uniós jogalkotó egy államra se erőltessen rá olyan megoldást, amely a saját büntetőjogi dogmatikájától idegen.⁴⁶⁴ A vészfékezáradék és a megerősített együttműködés ugyanakkor komoly problémákat vethet fel, hiszen alkalmazásuk azzal a veszéllyel járhat, hogy egy „*többsebességes Európa*” jön létre, amelyben egyes haladó szellemű tagállamok egymás között jobban elmélyítik az integrációt. Ezzel több különböző szabadságon, biztonságon és jog érvényesülésén alapuló térség jönne létre, amely alapvetően veszélyeztetné az Unió célkitűzéseit.⁴⁶⁵ A vészfékeljárás gyakori alkalmazása így a nemzeti jogrendszerek közelítése helyett csak a *széttagozódást* növelné tovább.⁴⁶⁶

Mindazonáltal nem valószínű, hogy a vészfékeljárást a tagállamok túl sokszor fogják alkalmazni, mivel a büntetőjog-rendszer alapvető fontosságú elvei a legtöbb tagállamban azonosak, így ha egy irányelv valamely ilyen alapelvet sért, az ellen valószínűleg nem csak egy tagállam, hanem a tagállamok többsége tiltakozni fog, így a tervezet elfogadása nem a vészfékeljárás, hanem a szükséges többség megszerzés miatt fog meghiúsulni.⁴⁶⁷ Könnyen elképzelhető viszont, hogy az EUMSZ. 83. cikk (3) bekezdése szerinti eljárás így az eredeti funkciójától eltérően, elsősorban a *politikai nyomásgyakorlás* eszközévé válik.

2.3.2. Járulékos büntetőjog-harmonizációs hatáskör – EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdés

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése egy *járulékos harmonizációs hatáskört*⁴⁶⁸ állapít meg. A generálklauzula értelmében, ha „*valamely harmonizációs intézkedések*

⁴⁶⁴ DORRA [2013] 251-252; KLIP [2012a] 36.

⁴⁶⁵ Lásd: NAGY J. [2011] 28-30.

⁴⁶⁶ SATZGER [2008] 27.

⁴⁶⁷ ASP [2012] 140.

⁴⁶⁸ A német szakirodalom az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti hatáskört *Annexkompetenznek* nevezi (lásd például: AMBOS [2014] 558; BÖSE [2012] 1080; BÖSE [2013b] 159; CALLIESS [2010] 471; ESSER [2014a] 49; FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 341; FRENZ [2010] 909; FRENZ [2011] 845; HECKER [2011] 21; HECKER [2012] 259; HEGER [2009] 412; KUBICIEL [2010] 744; MANSDÖRFER [2010] 17; ROSENAU–PETRUS [2012] 471; SAFFERLING [2011] 415; SATZGER [2012b] 996; SATZGER [2016a] 141; SCHERMULY [2013] 57; SUHR [2011c] 1150; VOGEL [2011] 46.). Az angol nyelvű szakirodalomban a *regulatory* (ÖBERG [2011] 289.), az *ancillary* (SIMON [2012] 249.) és a *functional* (MITSILEGAS [2014] 117.) *criminal law competence* kifejezés egyaránt megjelenik. A magyar szakirodalomban Karsai az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésére *sui generis hatáskörként* hivatkozik (KARSAI [2011b] 1734.).

hatálya alá tartozó területen az Unió politikájának eredményes végrehajtásához elengedhetetlen a tagállamok büntetőügyekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezéseinek közelítése, irányelvekben szabályozási minimumokat lehet megállapítani e területen a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan”.

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése lényegében az Európai Bíróság 2005-ben és 2007-ben hozott ítéleteiben megfogalmazott elvi tételt vette át és intézményesítette.⁴⁶⁹ Míg az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése szerinti jogharmonizációs hatáskör meghatározott különösen súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények tényállásainak és büntetési tételeinek közelítésére korlátozódik, az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésén alapuló járulékos harmonizációs hatáskör lehetővé teszi, hogy az uniós jogalkotó az integrációs célok elérése céljából *valamennyi területen* igénybe vehessen büntetőjogi eszközöket.⁴⁷⁰ E harmonizációs hatáskör Szerződésbe foglalása azon az elgondoláson alapul, hogy az uniós jog és az uniós politikák hatékony végrehajtása csak akkor biztosítható, ha azok megsértését büntetőjogi eszközökkel (is) szankcionálják.⁴⁷¹ A büntetőjog ebben az esetben nem más, mint egy másik – nem büntetőjogi – *uniós szakpolitika hatékony, effektív végrehajtása kikényszerítésének puszta eszköze*.⁴⁷² Az uniós politika eredményes végrehajtása és a büntetőjog alkalmazása tehát *cél-eszköz viszonyban* áll egymással.⁴⁷³

2.3.2.1. A jogharmonizációs hatáskör alkalmazási feltételei

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésén alapuló járulékos harmonizációs hatáskör alkalmazására két konjunktív feltétel fennállása esetén van lehetőség: a büntetőjogi jogharmonizációnak *valamely harmonizációs intézkedések hatálya alá eső uniós*

Magunk a járulékos büntetőjog-harmonizációs hatáskör megnevezés használatát megfelelőbbnek tartjuk, álláspontunk szerint ez jobban megfelel a külföldi jogirodalom szóhasználatának, és a hatáskör lényegét is jobban visszaadja. Ebben az esetben ugyanis arról van szó, hogy a büntetőjog járulékosan kapcsolódik egy másik uniós politikához, azt kiegészíti annak érdekében, hogy hatékony végrehajtását elősegítse.

⁴⁶⁹ ASP [2012] 127; DORRA [2013] 230; SCHERMULY [2013] 58.

⁴⁷⁰ Vö. KARSAI [2011b] 1734.

⁴⁷¹ BÖSE [2012] 1080.

⁴⁷² DORRA [2013] 236; MITSILEGAS [2014] 117.

⁴⁷³ ESSER [2014a] 51.

szakpolitika területén kell megvalósulnia, és a jogközelítésnek *elengedhetetlennek* kell lennie az *adott politikája eredményes végrehajtásához*.

Az első követelmény alapján a járulékos jogharmonizációs hatáskör az Európai Unió valamennyi politikája esetében alkalmazható, amennyiben az adott szakpolitika *harmonizációs intézkedések hatálya alá tartozik*. Ez azt jelenti, hogy az adott területen az Unió korábban már fogadott el olyan intézkedéseket, amely a tagállamok nemzeti jogának harmonizációjára irányul. Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése nem szól arról, hogy a jogharmonizációnak milyen mértékűnek kell lennie: minimumharmonizációnak, részleges harmonizációnak vagy teljes harmonizációnak. A Szerződés mindössze arra utal, hogy bizonyos fokú harmonizációnak fenn kell állnia az érintett uniós szakpolitika területén.⁴⁷⁴ Egy újonnan jogharmonizáció tárgyává tett területen így a büntetőjogi és a büntetőjogon kívüli eszközök egyidejű bevezetése nem megengedett, először mindig a nem büntetőjogi intézkedéseket kell elfogadni.⁴⁷⁵ A büntetőjogi jogalkotást minden esetben meg kell előznie az egyéb harmonizációs intézkedések elfogadásának, a büntetőjogi harmonizációra csak akkor kerülhet sor, ha a nem büntetőjogi intézkedések alkalmazása nem vezet eredményre.

A Lisszaboni Szerződésben számos olyan harmonizált szakpolitika található, amelyek esetén elképzelhető a járulékos harmonizációs hatáskör alkalmazása.⁴⁷⁶ Ilyen lehet például a *közös agrárpolitika*⁴⁷⁷, *bevándorlási politika*⁴⁷⁸, *közlekedési politika*⁴⁷⁹, *versenypolitika*⁴⁸⁰, *adózással kapcsolatos politika*⁴⁸¹, *szellemi tulajdon védelmére irányuló politika*⁴⁸², *egészségügyi politika*⁴⁸³, *fogyasztóvédelmi politika*⁴⁸⁴, *környezetvédelmi politika*⁴⁸⁵, valamint az *Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme*⁴⁸⁶.

⁴⁷⁴ ÖBERG [2011] 313-314. Vö. DORRA [2013] 237-240.

⁴⁷⁵ ASP [2012] 133-135; PEERS [2011a] 776; SATZGER [2012b] 997; SCHÜTZENDÜBEL [2012] 40.

⁴⁷⁶ Lásd: ASP [2012] 132-133; BÖSE [2013b] 161; HECKER [2014] 280-283.

⁴⁷⁷ EUMSZ. 38-44. cikk

⁴⁷⁸ EUMSZ. 79. cikk

⁴⁷⁹ EUMSZ. 90-100. cikk

⁴⁸⁰ EUMSZ. 101-106. cikk

⁴⁸¹ EUMSZ. 110-113. cikk

⁴⁸² EUMSZ. 118. cikk

⁴⁸³ EUMSZ. 168. cikk

⁴⁸⁴ EUMSZ. 169. cikk

⁴⁸⁵ EUMSZ. 191-193. cikk

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

Ezekon a területeken az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése alapján az Európai Unió felléphet például a *rasszizmus és idegengyűlölet, az illegális migráció és foglalkoztatás, a bennfentes kereskedelem és piaci manipuláció, a szellemi tulajdon elleni bűncselekmények, a környezetet károsító bűncselekmények, a tengerszennyezés, valamint az Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények* ellen.⁴⁸⁷ Az Európai Bizottság 2011-ben kiadott egy közleményt, amelyben három területet nevezett meg, ahol a büntetőjogi harmonizáció különösen szükségesnek tűnik: a *pénzügyi szféra* (például a piachelyettesítés vagy a bennfentes kereskedelem vonatkozásában hozott intézkedések), az *Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás elleni küzdelem*, amelynek célja, hogy az adófizetők pénze az egész Unióban azonos védelmet élvezzen, valamint az *euró hamisítás elleni védelme* az emberek fizetőeszközök biztonsága iránti bizalmának megerősítése céljából.⁴⁸⁸

Fontos megjegyezni továbbá, hogy álláspontunk szerint az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése *önálló jogalaprak* minősül, így az ez alapján elfogadott irányelvekben nem szükséges a büntetőjogi jogharmonizációval érintett uniós politikára vonatkozó szerződéses rendelkezéseket is jogalapként megjelölni.⁴⁸⁹ Ha tehát például az uniós jogalkotó a közös környezetvédelmi politika eredményes végrehajtását kívánja büntetőjogi eszközökkel is elősegíteni, az elfogadott irányelv jogalapraként elég az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdését megjelölni, nem kell utalni az EUMSZ. 191-193. cikkeire is.

A járulékos jogharmonizációs hatáskör alkalmazásának másik feltétele, hogy a jogközelítés *elengedhetetlen, nélkülözhetetlen* legyen az Unió adott politikájának *eredményes* végrehajtásához. E feltétel értelmében büntetőjogi intézkedések csak akkor alkalmazhatók, ha a büntetőjogon kívüli módszerek eredménytelensége miatt nincs más módja az adott uniós szakpolitika hatékony végrehajtásának.⁴⁹⁰ A büntetőjog

⁴⁸⁶ EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdés

⁴⁸⁷ Lásd: BÖSE [2013b] 160-161; KARSAI [2011b] 1735-1736; PEERS [2011a] 777.

⁴⁸⁸ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az uniós büntetőpolitika létrehozása: Az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján [COM(2011) 573., 2011. 09. 20.] 12. Bővebben lásd: IV. rész 3.3. fejezet

⁴⁸⁹ Vö. MITSILEGAS [2009] 108.

⁴⁹⁰ HAUCK [2015] 337.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

igénybevétele ebben az esetben tehát a korábbi, *nem büntetőjogi intézkedések alkalmatlanságára való reakciót* jelenti.⁴⁹¹

Az eredményesség és az elengedhetetlenség feltételét ugyanakkor meg kell különböztetni egymástól. Az *eredményesség* azt jelenti, hogy a büntetőjog hozzájárul az adott uniós szakpolitika területén az Unió céljainak eléréséhez és a kikényszeríteni kívánt uniós szabályok végrehajtásához. Ez azonban még nem elegendő a büntetőjogi fellépés legitimálásához. Az *elengedhetetlenség követelménye* ugyanis annak vizsgálatát is szükségessé teszi, hogy a büntetőjogi intézkedések hatékonyabbak-e, mint más nem büntetőjogi eszközök. Így amíg az érintett uniós szakpolitika büntetőjogi szankciók nélkül is eredményesen végrehajtható, a büntetőjogi jogharmonizáció szükségessége nem áll fenn, így az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti hatáskör sem gyakorolható.⁴⁹²

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésének alkalmazása során az eredményesség és az elengedhetetlenség követelményét az uniós jogalkotónak *objektív szempontok* alapján kell igazolnia.⁴⁹³ Ennek keretében a jogalkotónak vizsgálnia kell, hogy

1. az adott uniós szakpolitika végrehajtása a rendelkezésre álló eszközökkel eredményes-e vagy sem,
2. a büntetőjogi eszközök elősegítik-e a szakpolitika eredményes végrehajtását,
3. a büntetőjogi intézkedések hatékonyabbak-e, mint az egyéb, nem büntetőjogi intézkedések, valamint
4. a büntetőjogi szankciók arányosak-e, vagyis hogy a szankciók alkalmazásával járó hátrányok nem haladják-e meg az uniós szakpolitika hatékony végrehajtásával járó előnyöket.⁴⁹⁴

Fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti járulékos harmonizációs hatáskör gyakorlásának nem feltétele, hogy a harmonizálandó bűncselekmény különösen súlyos és több államra kiterjedő jellegű legyen.⁴⁹⁵ Ez azt jelenti, hogy az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésével ellentétben az Európai Unió elméletben akár kisebb súlyú vagy határokon átnyúló relevanciával nem bíró

⁴⁹¹ SUHR [2011c] 1150-1151.

⁴⁹² LUKÁCSI [2015] 40.

⁴⁹³ DORRA [2013] 243.

⁴⁹⁴ ÖBERG [2011] 292-293.

⁴⁹⁵ FRENZ [2011] ⁸⁴⁵.

bűncselekményeket is a szabályozás körébe vonhat, természetesen amennyiben az az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésében foglalt feltételeknek megfelel.⁴⁹⁶ Látható azonban, hogy a Szerződés az elengedhetlenség követelményével egy igen szigorú küszöböt határozott meg a büntetőjogi beavatkozásra.⁴⁹⁷ Ez kizárja annak a lehetőségét, hogy az Európai Unió kevésbé súlyos bűncselekményeket is a szabályozás körébe vonjon és biztosítja, hogy a büntetőjogot, amely a jogágak közül a legsúlyosabban avatkozik be a magánszemélyek életébe és jogaiba, ténylegesen csak a leginkább fontos területeken, a legsúlyosabb cselekmények esetén, végső eszközként, *ultima ratióként* lehessen alkalmazni.⁴⁹⁸

2.3.2.2. A jogharmonizáció terjedelme

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdéssel egyezően *szabályozási minimumok* elfogadását írja elő, amelyek a *bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek közelítésére* irányulhatnak. Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésébe foglalt járulékos harmonizációs hatáskör terjedelme vonatkozásában tehát az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésével kapcsolatban írtak irányadók: az uniós jogalkotó meghatározhatja a bűncselekmények objektív és szubjektív tényállási elemeit, a bűncselekményi tényálláshoz kapcsolódó egyéb elemeket, valamint a természetes és jogi személy elkövetőkre kiszabható szankciók nemét és mértékét.

E tekintetben fontos rögzíteni, hogy a Lisszaboni Szerződés az *Unió hatáskörét kibővítette*, hiszen – mint láthattuk – az Európai Bíróság ítélete alapján az uniós jogalkotó hatásköre kizárólag a bűncselekményi tényállások meghatározására és büntetőjogi szankcionálására való kötelezésére terjedt ki, a büntetőjogi szankciók fajtájának és mértékének megválasztása a tagállamok joga maradt.⁴⁹⁹ Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésében e korlátozás nem szerepel, így az uniós jogalkotó immár jogosult a szankciók fajtájának és minimális mértékének meghatározására is.

⁴⁹⁶ ASP [2012] 85-86.

⁴⁹⁷ MITSILEGAS [2014] 117.

⁴⁹⁸ Vö. BÖSE [2013b] 161; DORRA [2013] 245; HAUCK [2015] 337; LUKÁCSI [2015] 44; SAFFERLING [2011] 416.

⁴⁹⁹ Vö. BÖSE [2012] 1082-1083; SAFFERLING [2011] 415.

2.3.2.3. Jogalkotási eljárás és jogforrási forma

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése az (1) bekezdéshez hasonlóan szintén kizárólag irányelvek elfogadását teszi lehetővé. Különbséget jelent viszont, hogy a büntetőjogi intézkedéseket *ugyanolyan jogalkotási eljárás* keretében kell elfogadni, mint az azt megelőző, nem büntetőjogi harmonizációs intézkedéseket.⁵⁰⁰ Ez az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdéséhez hasonlóan általában a *rendes jogalkotási eljárást* jelenti, azokon a területeken azonban, amelyekre a Szerződés *különleges jogalkotási eljárást* ír elő, ez a büntetőjogi harmonizáció vonatkozásában is irányadó lesz.

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése ugyanakkor rögzíti, hogy az EUMSZ. 76. cikke e területre is vonatkozik, vagyis a Bizottság mellett a tagállamok negyedének kezdeményezési joga a járulékos jogharmonizációs hatáskör gyakorlása során is érvényesül. Az EUMSZ. 83. cikk (3) bekezdése szerinti *vészfékeljárás* az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése alapján elfogadni tervezett irányelvek esetén ugyancsak megfelelően alkalmazható.

3. Szupranacionális normaalkotási hatáskörök

Szupranacionális jogalkotási hatáskorról akkor beszélhetünk, amennyiben az Európai Unió külön belső jogi aktus nélkül valamennyi tagállamban közvetlenül alkalmazható és közvetlenül hatályos büntetőjogi normákat alkot. Míg a jogharmonizáció legfőbb eszköze az irányelv, amelyet a nemzeti jogalkotónak át kell ültetnie a belső jogba, addig a szupranacionális jogalkotás *rendeleti úton* történik, ami általános hatállyal bír, teljes egészében kötelező és közvetlenül alkalmazandó valamennyi tagállamban.⁵⁰¹ A jogharmonizációs és a szupranacionális jogalkotási hatáskör közötti alapvető különbség tehát az, hogy az előbbi esetében az irányelvben büntetendőnek nyilvánított magatartás elkövetőjét az azt átültető, implementáló belső jogi norma alapján lehet felelősségre vonni, az utóbbi esetében viszont az *elkövető felelőssége közvetlenül az uniós jog, a rendelet alapján mondható ki*.⁵⁰²

⁵⁰⁰ SATZGER [2012b] 996.

⁵⁰¹ EUMSZ. 288. cikk

⁵⁰² HECKER [2012] 145; SATZGER [2016a] 101-102.

További különbséget jelent, hogy míg a jogharmonizáció esetén általában lehetőség van arra, hogy a tagállami átültetés során a nemzeti jogalkotó az uniós jogi aktusokban foglaltaktól (felfelé) eltérjen, és szigorúbb szabályozást vezessen be vagy tartson fenn, addig a közvetlen alkalmazhatóság elve és ebből fakadóan az implementációs kötelezettség hiánya miatt egy szupranacionális jogalkotás eredményeképp elfogadott jogi aktusokat valamennyi tagállamban *azonos feltételek mellett kell alkalmazni*. Ez azt jelenti, hogy a szupranacionális jogalkotás nem csupán a nemzeti büntetőjog-rendszerek közötti különbségek csökkenését, hanem azok teljes megszűntetését eredményezheti, és így végső soron a *tagállami büntetőjogok egységesítését* vonja maga után.

3.1. Szupranacionális szankcionálási hatáskör

Bár jelen értekezés az uniós anyagi büntetőjog területére fókuszál, e körben szükségképpen ki kell térnünk röviden az *uniós adminisztratív, közigazgatási büntetőjog* kérdéskörére is, hiszen az Európai Unió szupranacionális jogalkotási hatásköre ezen a területen alakult ki. Ez szorosan összefügg azzal a ténnyel, hogy – amint azt már korábban említettük – a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt az Európai Unió sokáig egyáltalán nem, majd a Maastrichti Szerződést követően is csak szűk körben, elsősorban a III. pilléres együttműködés keretében rendelkezett büntetőjogi hatáskörökkel. Az I. pillér, vagyis az Európai Közösség szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskört nem gyakorolhatott.⁵⁰³

Bár az uniós jog végrehajtása elsősorban a tagállamok feladata, nyilvánvaló, hogy az uniós politikák kialakulása szükségessé teszi azt is, hogy megteremtsék a *normaszegéssel szembeni fellépés szupranacionális eszközrendszerét* is. Minden jogrendszer hatékonyságát veszélyezteti ugyanis, ha hiányoznak a jogsértések esetén kiszabható szankciók. Így az Európai Közösségnek szüksége volt olyan *önálló jogvédelmi rendszerre*, amely a közösségi (uniós) politikákat és az azokat szolgáló joganyagot a jogsértésekkel szemben megfelelő, hatékony védelemben részesíti.⁵⁰⁴ Mivel szupranacionális büntetőhatalom hiányában a Közösség ezt büntetőjogi

⁵⁰³ Vö. VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 154.

⁵⁰⁴ BÉKÉS [2015] 61; KIS N. [2008a] 377; KIS N.–NAGY [2007] 243.

eszközökkel nem tudta biztosítani, alternatív megoldásokat kellett keresni.⁵⁰⁵ A büntetőjogi hatáskörök hiánya miatt pedig az *adminisztratív szankciók* kerültek előtérbe.⁵⁰⁶ Az Európai Közösség az 1980-as évektől felismerte a közigazgatási büntetőjogban rejlő lehetőségeket, hiszen ezáltal az állami büntetőhatalom monopóliumának megsértése nélkül alkothat szankciós normákat.⁵⁰⁷

Az Európai Unió szupranacionális szankcionálási hatásköre jelenti egyrészt az uniós jogalkotó azon jogát, hogy közigazgatási, közigazgatási büntetőjogi és polgári jogi szankciókat vezessen be, valamint az uniós intézmények azon jogát, hogy ezen szankciókat érvényesítsék.⁵⁰⁸ Az Európai Unió szupranacionális szankciós jogán pedig azon elsődleges és másodlagos uniós normákat kell érteni, amely a természetes és jogi személyekre közvetlenül alkalmazható szankciók, joghátrányok kiszabását teszik lehetővé.⁵⁰⁹ A szupranacionális uniós szankciók érvényesítését részben közvetlenül az uniós intézmények – elsősorban az Európai Bizottság –, részben pedig közvetett módon a tagállamok végzik.⁵¹⁰

3.1.1. A szupranacionális szankciók főbb típusai

Az Európai Unió szupranacionális szankcionálási hatásköre *számos uniós politika területén* megjelenik, és a *kiszabható szankciók is változatos formát ölthetnek*.⁵¹¹

1. Az adminisztratív szankciók elsődlegesen a *versenyjog* területén alkalmazhatók, amelyet az uniós szankciós jog gyökerének lehet tekinteni.⁵¹² E területen maga az alapszerződés ad felhatalmazást az uniós jogalkotónak olyan rendeletek vagy irányelvek kibocsátására, amelyek célja az uniós versenyszabályok betartásának *pénzbírság* vagy *kényszerítő bírság*

⁵⁰⁵ BÉKÉS [2010] 141-142.

⁵⁰⁶ KIS N. [2008a] 379; LIGETI [2000b] 202.

⁵⁰⁷ BÉKÉS [2015] 263-265.

⁵⁰⁸ LIGETI [2004a] 162. Vö. KIS N. [2008a] 375; VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 165-168.

⁵⁰⁹ VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 157.

⁵¹⁰ Bővebben lásd: KIS N. [2008a] 382-387.

⁵¹¹ Bővebben lásd: VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 158-163.

⁵¹² VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 157.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

előírásával történő biztosítása.⁵¹³ A pénzbírságok és kényszerítő bírságok kiszabásának feltételeit másodlagos jogforrások részletezik.⁵¹⁴

2. Az Unió közigazgatási szankció-kiszabási hatáskörének másik tipikus területe a *közös mezőgazdasági és halászati politika*⁵¹⁵, ahol az uniós politika eredményes végrehajtása és a jogsértések szankcionálása érdekében különböző másodlagos jogforrások írnak elő olyan szankciókat, mint például a *túlfizetett összeg visszafizetése*⁵¹⁶, a *támogatás összegének csökkentése, elvonása, a támogatási körből való kizárás*⁵¹⁷ vagy *meghatározott biztosítékok elvesztése*⁵¹⁸.
3. Harmadik példaként pedig hozhatjuk *terrorizmus és az ahhoz kapcsolódó tevékenységek elleni küzdelmet*, amely vonatkozásában az EUMSz. 75. cikke hatalmazza fel az Európai Parlamentet és a Tanácsot, hogy rendes jogalkotási eljárás keretében, rendeletekben a tőkemozgásokat és a fizetési műveleteket érintő közigazgatási intézkedéseket fogadjon el, amelyben előírhatja például a természetes és jogi személyek, csoportok vagy nem állami, illetve államisággal nem rendelkező entitások birtokában vagy tulajdonában lévő, illetve őket illető pénzkészletek, pénzügyi eszközök és gazdasági jövedelmek befagyasztását. E körben az Európai Unió számos másodlagos jogforrást⁵¹⁹ fogadott már el.⁵²⁰

⁵¹³ LÉVAI [1998a] 69; SIEBER [1991] 966-967; VOGEL–BRODOWSKI [2014b] 178-179.

⁵¹⁴ Lásd például: 17/62. rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról [HL 13., 1962. 02. 21., 204-211.] 15-16. cikk; a Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról [HL L 1., 2003. 01. 04., 1-25.] 23-24. cikk; a Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről [HL L 24., 2004. 01. 29., 1-22.] 14-15. cikk. Bővebben lásd: KIS N. [2008a] 380-381; KIS N. [2008b] 397-420; TORMA [2005] 166-177; VOGEL–BRODOWSKI [2014b] 179-184.

⁵¹⁵ KIS N. [2008a] 381; HECKER [2012]144.

⁵¹⁶ Lásd például: a Bizottság 612/2009/EK rendelete (2009. július 7.) a mezőgazdasági termékek után járó export-visszatérítési rendszer alkalmazása közös részletes szabályainak megállapításáról [HL L 186., 2009. 07. 17., 1-58.] 48-49. cikk

⁵¹⁷ Lásd például: a Bizottság 1122/2009/EK rendelete (2009. november 30.) a 73/2009/EK tanácsi rendeletnek a kölcsönös megfeleltetés, a moduláció és az integrált igazgatási és ellenőrzési rendszer tekintetében, az említett rendeletben létrehozott, mezőgazdasági termelők részére meghatározott közvetlen támogatási rendszerek keretében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról, valamint az 1234/2007/EK tanácsi rendeletnek a kölcsönös megfeleltetés tekintetében, a borágazatban meghatározott támogatási rendszer keretében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról [HL L 316., 2009. 12. 02., 65-112.] 58-60. cikk

⁵¹⁸ Lásd például: a Tanács 1784/2003/EK rendelete (2003. szeptember 29.) a gabonafélék piacának közös szervezéséről [HL L 270., 2003. 10. 21., 78-95.] 9. cikk

⁵¹⁹ Lásd például: a Tanács 2580/2001/EK rendelete (2001. december 27.) a terrorizmus leküzdése érdekében egyes személyekkel és szervezetekkel szemben hozott különleges korlátozó intézkedésekről

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

A közigazgatási szankciókra vonatkozó másodlagos jogforrások közül külön kiemelés érdemel az *Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló rendelet*.⁵²¹ A rendelet célja, hogy a közösségi (uniós) joggal kapcsolatos szabálytalanságokra⁵²² vonatkozóan egy keretszabályozást alakítson ki, és ezzel egységes szerkezetbe foglalja a korábban az ágazati jogforrásokban elszórtan elhelyezkedő közigazgatási intézkedések és szankciókat.⁵²³ A szakirodalom egy része ezért az *európai adminisztratív szankciós jog általános részeként* hivatkozik a rendeletre.⁵²⁴

A rendelet 2. cikke általános szabályként rögzíti, hogy a Közösségek pénzügyi érdekeinek megfelelő védelmét biztosító szankcióknak *hatékonyak, arányosnak és visszatartó erejűnek* kell lenniük. A rendelet közigazgatási intézkedések és közigazgatási szankciók között tesz különbséget. A *közigazgatási intézkedések* körébe tartozik a jogtalanul megszerzett előny elvonása, a tartozás tárgyát képező vagy a jogtalanul kapott összegek utáni fizetési vagy visszafizetési kötelezettség formájában, illetve az előny iránti kérelemhez vagy előleg fizetésekor nyújtott biztosíték teljes vagy részleges elvesztése révén, valamint az átalány alapján meghatározott kamat megfizetése.⁵²⁵ *Közigazgatási szankcióknak* minősül a közigazgatási bírság fizetése, a jogtalanul szerzett vagy kicsalt összeget meghaladó, százalékban meghatározott összeg fizetése, a közösségi szabályok által nyújtott előny teljes vagy részleges megvonása, az

[HL L 344., 2001. 12. 28., 70-75.]; a Tanács többször módosított 1210/2003/EK rendelete (2003. július 7.) az Irakkal fennálló gazdasági és pénzügyi kapcsolatok egyes korlátozásairól és a 2465/96/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről [HL L 169., 2003. 07. 8., 6-23.]; a Tanács többször módosított 423/2007/EK rendelete (2007. április 19.) az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről [HL L 103., 2007. 04. 20., 1-23.]

⁵²⁰ Bővebben lásd: BOCK [2011] 269-270; BRODOWSKI [2010b] 752; BRÖHMER [2011] 1082-1086; HERRNFELD [2012] 1010-1016; KAHN-EISENHUT [2012] 434-437; KIS N. [2014a] 195-196; OHLER [2012] 906-914; VOGEL-BRODOWSKI [2014b] 190-191.

⁵²¹ A Tanács 2988/95/EK, Euratom rendelete (1995. december 18.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről [HL L 312., 1995. 12. 23., 1-4.]

⁵²² A rendelet 1. cikk (2) bekezdése értelmében szabálytalanságnak minősül a közösségi jog valamely rendelkezésének egy gazdasági szereplő általi, annak cselekménye vagy mulasztása útján történő megsértése, amelynek eredményeként a Közösségek általános költségvetése vagy a Közösségek által kezelt költségvetések kárt szenvednek vagy szenvednének. A kár bekövetkezhet közvetlenül a Közösségek nevében beszedett saját forrásokból származó bevétel csökkenése vagy kiesése révén, illetve az indokolatlan kiadási tételek miatt is. Bővebben lásd: ALBRECHT-BRAUM [2001] 323-324; FROMM [2004] 114-116; HEINE [1998] 194-195; LIGETI [2004a] 188-189; LIGETI [2005] 280-282; MURAWSKA [2008] 39-41.

⁵²³ KARSAI [2004a] 90-91; KIS N. [2008a] 387; KIS N. [2014a] 192; LIGETI [2004a] 187.

⁵²⁴ Vö. ALBRECHT-BRAUM [2001] 322; DANNECKER [1996] 607-608; GROPP [1999] 114; SCHOO [2012] 2479; VOGEL [1995] 332.

⁵²⁵ 2988/95/EK, Euratom Rendelet 4. cikk

előnyből való kizárás vagy annak megvonása, a közösségi támogatási rendszerben való részvételhez szükséges jóváhagyás vagy elismerés ideiglenes megvonása, a szabályokban rögzített feltételek teljesülését célzó biztosíték vagy letét elvesztése, vagy a jogtalanul elengedett biztosíték összegének visszafizetése, valamint egyéb, tisztán gazdasági jellegű szankciók.⁵²⁶

A közigazgatási intézkedések és szankciók között több különbség fedezhető fel. Egyrészt míg a közigazgatási intézkedések a *jogtalanul megszerzett pénzeszegek megtérítését* célozzák, addig a közigazgatási szankciók célja elsősorban a *megtorlás és a visszatartás*.⁵²⁷ Másrészt a szabálytalanságok jogkövetkezményként főszabályként csak közigazgatási intézkedések alkalmazását vonják maguk után, *közigazgatási szankciók kiszabása nem kötelező*. A közigazgatási szankciók tekintetében tehát a jogalkalmazó szervek nagyobb szabadságot élveznek, mint az intézkedések terén, amelyek szinte automatikusan érvényesülnek. Harmadrészt a közigazgatási szankciók vonatkozásában érvényesül a *bűnösségi elv*, vagyis csak a szándékosan vagy gondatlanságból elkövetett szabálytalanságok esetén lehet szankciót alkalmazni. A közigazgatási intézkedések tekintetében ez nem követelmény, így a jogtalanul szerzett előny akkor is elvonható, ha az érintett gazdasági szereplő bűnössége nem állapítható meg. Végezetül pedig a *nulla poena sine lege elve* és a *visszaható hatály tilalma*⁵²⁸ is csak a közigazgatási szankciók vonatkozásában érvényesül.⁵²⁹

3.1.2. Az adminisztratív szankciók jogági besorolásának problematikája

Az Európai Unió adminisztratív szankcionálási hatáskörével kapcsolatban mind a szakirodalomban, mind pedig a joggyakorlatban komoly problémaként merült fel, hogy a fent említett szankciók *jogi jellege, jogági besorolása* erősen vitatott volt. Nem mindig egyszerű eldönteni, hogy egy adott szankció büntetőjogi vagy közigazgatási jogi jellegű-e. Ez elsősorban a szabálysértési jog vitatott jogági besorolásával, valamint a

⁵²⁶ 2988/95/EK, Euratom Rendelet 5. cikk

⁵²⁷ Vö. CORSTENS–PRADEL [2002] 560.

⁵²⁸ A rendelet 2. cikk (2) bekezdése értelmében nem alkalmazható olyan közigazgatási szankció, amelyről a szabálytalanság elkövetését megelőzően közösségi jogi rendelkezés nem rendelkezett. Kivételt jelent ezen elv alól, hogy a közösségi jogszabályba foglalt, igazgatási szankciót tartalmazó rendelkezések későbbi módosítása esetén a kevésbé szigorú rendelkezéseket kell visszaható hatállyal alkalmazni.

⁵²⁹ LIGETI [2000b] 204; LIGETI [2005] 290-292.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

közigazgatási és a büntetőjogi szankciók megkülönböztetésével kapcsolatos nehézségekre vezethető vissza.⁵³⁰

A büntetőjogi és a közigazgatási jogkövetkezmények elhatárolásánál azok *céljából* kell kiindulni: míg a büntetőjogon kívüli szankciók kizárólag *preventív vagy restitutív célokat* szolgálnak, addig a büntetőjogi szankcióknál a prevenció mellett a *represszió*, a *megtorlás* is fontos szerepet játszik.⁵³¹ A büntetőjogi szankcióknak emellett számos olyan egyedi sajátossága van, amelyekkel az adminisztratív szankciók nem rendelkeznek. A büntetőjogi szankciók sajátos, negatív értékítéletet fejeznek ki, azokat kizárólag bíróságok alkalmazhatják, meghatározott eljárási rend szerint, alkalmazásukat meghatározott bűnügyi nyilvántartásokban dokumentálják, illetve kiszabásuk esetén számos büntetőjogi alapelv kötelezően érvényesül.⁵³²

Ha az Európai Unió adminisztratív szankcionálási hatáskörét e szempontok alapján analizáljuk, azt láthatjuk, hogy a fent említett szankciók többségében azok célját és természetét figyelembe véve sok *büntetőjogra emlékeztető vonás* fedezhető fel, így azok jogi jellegüket tekintve a *büntetőjogi és a közigazgatási jogi szankciók között* helyezkednek el.⁵³³

Ha megvizsgáljuk például a *pénzbírságokat*, első ránézésre egyértelmű, hogy azok közigazgatási szankcióknak minősülnek. A pénzbírságok nem hordoznak magukban negatív értékítéletet, erkölcsi megbélyegzést, azokat sok esetben (például a versenyjogban) kizárólag jogi személyekkel szemben lehet kiszabni, természetes személyekkel szemben nem. A bírságokat nem a bíróságok, hanem egy közigazgatási szerv, az Európai Bizottság állapítja meg, és a bűnügyi nyilvántartásokba sem kerülnek be. A pénzbírság ugyanakkor olyan jellemzőket is magában hordoz, amelyek a

⁵³⁰ LIGETI [1998] 335; LIGETI [2000b] 205. Vö. KIS N. [2008a] 374-375.

⁵³¹ Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a közigazgatási és a büntetőjogi szankciók elhatárolásánál az Emberi Jogok Európai Bírósága sem a jogági besorolást, hanem az elkövetett jogellenes cselekmény jellegét, a kilátásba helyezett és az alkalmazott szankció jellegét és súlyát veszi figyelembe. E három kritérium közül a szankció funkciója és súlya játszik különösen fontos szerepet. Amennyiben a kérdéses szankció természetét tekintve megtorló, represszív jellegű, a Bíróság gyakorlata a szankciót büntetőjogi szankciónak minősíti, amire így a jogági besorolástól függetlenül alkalmazni kell a büntetőjog garanciáit. Lásd: KARSAI [2015] 21-22; KIS N. [2014a] 190; KIS N.–NAGY [2007] 19-20; PEREIRA [2007] 260.

⁵³² HECKER [2012] 142-143.

⁵³³ FARKAS [2001a] 33-34; FARKAS [2017a] 14; HARDING [2004] 217; SATZGER [2016a] 113; VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 163.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

közigazgatási jogtól idegenek. Az uniós jogban a pénzbírságok mértékét általában olyan magasan, gyakran a vállalkozások bevételeinek arányában határozzák meg, hogy az már jelentősen meghaladja az okozott kárt, és súlyosan beavatkozik a magánszemélyek vagy vállalatok gazdasági létébe, fejlődésébe. Ily módon a szankció represszív jellege, visszatartó ereje válik dominánssá, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy nem egy pusztán preventív célokat szolgáló, a károsodást megelőző közigazgatási szankcióról van szó. A pénzbírság tehát *preventív és represszív célokat* egyaránt szolgál⁵³⁴, ami miatt egyértelműen *punitív szankciónak* minősül, vagyis a *tágabb értelemben vett büntetőjog* (közigazgatási büntetőjog) területébe tartozik.⁵³⁵ Hasonló következtetésekre juthatunk akkor is, ha más szankciókat (például a pótlékfizetési kötelezettséget vagy a támogatási rendszerből való kizárást) vesszük górcső alá.⁵³⁶

Az adminisztratív szankciók punitív, büntető jellegét támasztja alá az a tény is, hogy azok alkalmazása során számos *büntetőjogi alapelv* is érvényesül. Így például a versenyjog területén alkalmazandó pénzbírság kiszabásának feltétele, hogy a meghatározott cselekményeket szándékosan vagy gondatlanul kövessék el.⁵³⁷ A pénzügyi érdekek védelméről szóló rendelet ugyancsak több, kifejezetten büntetőjogi alapelvet (a *nullum crimen, nulla poena sine lege* elve, a visszaható hatály tilalma, a bűnösség elve, a *ne bis in idem* elve, az arányosság elve, a méltányosság elve, a büntethetőség elévülésének elve) is rögzít.⁵³⁸ A másodlagos jogforrások mellett az *Európai Bíróság joggyakorlata* is megerősítette az alapvető büntetőjogi és büntető eljárásjogi alapelveket (például a törvényesség elve⁵³⁹, a határozott büntetőtörvény

⁵³⁴ Lásd: 100-103/80. sz. *Musique Diffusion française kontra Bizottság egyesített ügyekben* 1983. június 7-én hozott ítélet [1983., 1825.] 106. pont; T-13/89. sz. *ICI kontra Bizottság ügyben* 1992. március 10-én hozott ítélet [1992., II-1021.] 349. pont,

⁵³⁵ HECKER [2012] 143-144; LIGETI [1998] 336; SATZGER [2016a] 113-114; VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 164.

⁵³⁶ CORSTENS–PRADEL [2002] 560; LIGETI [2004a] 163; VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 161-162.

⁵³⁷ Lásd: 17/62. rendelet 15. cikk (1)-(2) bekezdés; 1/2003/EK rendelet 23. cikk (1)-(2) bekezdés; 139/2004/EK rendelet 14. cikk (1)-(2) bekezdés

⁵³⁸ Lásd: HALÁSZ [2006] 625; HEINE [1998] 191; KIS N. [2005] 216-217; KIS N.–NAGY [2007] 260; LIGETI [2004a] 187.

⁵³⁹ Lásd például: 4/68. sz. *Schwarzwaldmilch GmbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Fette* ügyben 1968. július 11-én hozott ítélet [EBHT 1968., 549.]

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

elve⁵⁴⁰, az arányosság elve⁵⁴¹ vagy a *ne bis in idem* elve⁵⁴²) közigazgatási szankciók esetén történő érvényesítési kötelezettségét.⁵⁴³

Az Európai Unió vonatkozó *másodlagos jogforrásai*⁵⁴⁴ és az *Európai Bíróság joggyakorlata*⁵⁴⁵ ugyanakkor következtetések a tekintetben, hogy e szankciók *adminisztratív és nem büntetőjogi jellegűek*. Ezzel kapcsolatban kiemelés érdemel a Bíróság *Németország kontra Bizottság ügyben* hozott ítélete. Az ügyben Németország a közös agrárpolitika területén kiszabható egyik szankció, a támogatási rendszerből való kizárás jogalapját kifogásolta. Álláspontja szerint e szankciónál már nem a helyreállítás, hanem elsősorban a megtorló jelleg dominál, mivel túllép az okozott kár megtérítésén vagy a jogtalanul megszerzett összeg pusztá visszafizetésén, így tartalmilag tulajdonképpen büntetőjogi szankcióknak tekinthető, ami nem tartozik az Európai Közösség hatáskörébe.⁵⁴⁶ Ítéletében a Bíróság kimondta, hogy az EK-Szerződés 40. cikk (3) bekezdése és 43. cikk (2) bekezdése alapján a közös agrárpolitika területén a Közösség kizárólagos hatáskörébe tartozik a *meglévő szabályozások hatékony alkalmazásához szükséges szankciók* meghatározása.⁵⁴⁷ Ezek a szankciók különböző formákat ölthetnek, ilyennek tekinthető például a pénzbírság, a jogtalanul igénybe vett támogatás kamatokkal növelt visszatérítésére való kötelezés, az előnynek megfelelő biztosíték elvesztése, de a támogatási rendszerből való kizárás is. Az Európai Bíróság álláspontja szerint tehát az utóbbi szankció *sem minősül büntetőjogi szankciónak*,

⁵⁴⁰ Lásd például: C-266/06. P. sz. *Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben* 2008. május 22-én hozott ítélet [2008., I-81.] 53. pont; C-413/08. P. sz. *Lafarge kontra Bizottság ügyben* 2010. június 17-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-5361.]

⁵⁴¹ Lásd például: C-358/88. sz. *Hopermann kontra BALM ügyben* 1990. május 2-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-1687.] 13. pont; C-365/92. sz. *Schumacher kontra Bezirksregierung Hannover ügyben* 1993. november 23-án hozott ítélet [EBHT 1993., I-6071.] 25-31. pont

⁵⁴² Lásd például: C-289/04. P. sz. *Showa Denko kontra Bizottság ügyben* 2006. június 29-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-5859. o.] 50. pont; C-17/10. sz. *Toshiba Corporation e.a ügyben* 2012. február 14-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve] 93-103. pont

⁵⁴³ Bővebben lásd: TIEDEMANN [1993] 27-30; VOGEL–BRODOWSKI [2014a] 168-174.

⁵⁴⁴ Lásd például: 17/62. rendelet 15. cikk (4) bekezdés; 1/2003/EK rendelet 23. cikk (5) bekezdés; 139/2004/EK rendelet 14. cikk (4) bekezdés; 2988/95/EK, Euratom rendelet preambuluma

⁵⁴⁵ Lásd például: 100-103/80. sz. *Musique Diffusion française kontra Bizottság egyesített ügyekben* 1983. június 7-én hozott ítélet [1983., 1825.]

⁵⁴⁶ CORSTENS–PRADEL [2002] 552; LIGETI [2000b] 207. Vö. HERLIN-KARNELL [2007] 71-72; VERVAELE [2006] 87; VERVAELE [2008] 34-35; VERVAELE [2013a] 44.

⁵⁴⁷ Bár a Bíróság megfogalmazásából a büntetőjogi szankciók elfogadásához való jog is levezethető lenne, a Bíróság világosan kinyilvánította, hogy a Közösség büntetőjog területére vonatkozó hatáskörét érintő kérdésben az eljárás keretében nem határozhat. Vö. FARKAS [1999] 383.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

vagyis az Európai Közösség olyan – adminisztratívnek minősülő – szankciók elfogadására is jogosult, amelyek *túllépnek a jogosulatlanul kifizetett juttatások egyszerű visszatérítésén*.⁵⁴⁸

A Bíróság ítélete nagy jelentőséggel bír. Bár a Bíróság nem foglalt állást a Közösség büntetőjogi jogalkotási hatáskörének kérdését illetően, az ítéletében egyértelműen felruházta az Európai Közösséget olyan *bújtatottan punitív tartalmú közigazgatási intézkedések* elfogadására, amelyek már a közigazgatási jog keretein kívül esnek, és a *tágabb értelemben felfogott büntetőjog* területére tartozik.⁵⁴⁹ A közigazgatási és büntetőjogi szankciók közötti határ ily módon történő elmosásával⁵⁵⁰ a Bíróság megtette az első lépést a Közösség szupranacionális büntetőjogi hatáskörének elismerése felé.⁵⁵¹ Ebből is adódik, hogy egyes vélemények szerint az Európai Közösség bírságolási hatásköre és punitív közigazgatási intézkedések bevezetésére vonatkozó joga valójában nem más, mint egy *álcázott büntetőjogi hatáskör*, mivel a kérdéses intézmények jogi jellegüket tekintve a büntetőjoghoz állnak közelebb. Ez tehát azt jelenti, hogy annak ellenére, hogy a büntetőjog formálisan nem tartozik a Közösség hatáskörébe, a közösségi jogalkotó tágabb értelemben véve *de facto* mégis rendelkezett büntetőjogi normaalkotási jogkörrel.⁵⁵²

Összegzésként megállapítható, hogy az Európai Unió által alkalmazható szupranacionális szankciók egyes típusai a súlyuk és a bennük foglalt joghátrány *punitív jellege* miatt *nem tekinthető tisztán közigazgatási szankcióknak*. Ugyanakkor ezek a szankciók nem sorolhatók a szűkebb értelemben vett büntetőjog területére sem, pusztán a *tágabb értelemben vett (közigazgatási) büntetőjog* részét képezhetik.⁵⁵³ E szankciók jogági besorolásának kérdése természetesen akkor bírt igazi jelentőséggel, amikor az Európai Közösség kifejezettek büntetőjogi hatáskörökkel még nem rendelkezett, de valamilyen formában meg kellett teremtenie a közös politikák hatékony védelmét. Természetesen az Európai Unió a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően is

⁵⁴⁸ C-240/90. sz. *Németország kontra Bizottság* ügyben 1992. október 27-én hozott ítélet [EBHT 1992., I-5383.] 8, 11-13, 20, 24-25, 29. pont

⁵⁴⁹ Vö. KARSAI [2004a] 95.

⁵⁵⁰ Vö. ALBRECHT–BRAUM [1999] 303-304.

⁵⁵¹ Vö. HERLIN-KARNELL [2012] 14; LÉVAI [1998a] 70; MIETTINEN [2013] 18; VOGEL [1995] 335.

⁵⁵² HARDING [2004] 219; LIGETI [2005] 244-245.

⁵⁵³ KARSAI [2004a] 95, 98.

jogosult közigazgatási intézkedéseket kibocsátani, azonban a Szerződés már kifejezett büntetőjogi hatáskörökkel is felruházta az uniós jogalkotót, ennél fogva az adminisztratív szankciók jogi természete felett folytatott vita jelentőségét veszítette.

3.2. Szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt az Európai Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel nem rendelkezett. A Lisszaboni Szerződés ugyanakkor az EUMSZ. 83. cikkében rögzített jogharmonizációs hatáskör mellett a tagállamokban közvetlenül hatályos és alkalmazható, szupranacionális büntetőjogi normák elfogadásának jogával is felruházta az Európai Uniót. E büntetőjogi hatáskör megítélése ugyanakkor a jogirodalom és az uniós intézmények körében nem annyira egyértelmű, mint a jogharmonizációs hatásköre.

3.2.1. Szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme terén – EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdés

Az Európai Unió elsődlegesen a *pénzügyi érdekeit sértő csalások elleni küzdelem* terén rendelkezik szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel. Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmére vonatkozó szabályok nem az EUMSZ. V. címében, a szabadságon, a biztonságon és jog érvényesülésén alapuló térség mint megosztott hatáskörbe tartozó politika körében, hanem az EUMSZ. pénzügyi rendelkezései között kaptak helyet.⁵⁵⁴ A csalások elleni fellépés *de facto* az Unió és tagállamok megosztott hatáskörébe tartozik, mivel az EUMSZ. 310. cikk (6) bekezdése kihangsúlyozza, hogy a csalás és az Unió pénzügyi érdekeit sértő minden egyéb jogellenes tevékenység elleni küzdelem az Unió és a tagállamok közös feladata.

A pénzügyi érdekeket sértő csalások elleni fellépésre vonatkozó részletes szabályokat az EUMSZ. 325. cikke tartalmazza. Az *EUMSZ. 325. cikk (1) bekezdése* szerint „*az Unió és a tagállamok küzdenek a csalás és az Unió pénzügyi érdekeit sértő minden egyéb jogellenes tevékenység ellen az e cikknek megfelelően meghozandó olyan intézkedésekkel, amelyeknek elrettentő hatásuk van, és hathatós védelmet nyújtanak a tagállamokban, valamint az Unió intézményeiben, szerveiben és hivatalaiban*”. Az

⁵⁵⁴ EUMSZ. 310-325. cikk

EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése pedig kimondja, hogy „az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében és a Számvevőszékkel folytatott konzultációt követően meghozza az Unió pénzügyi érdekeit sértő csalások megelőzése és az azok elleni küzdelem terén a szükséges intézkedéseket azzal a céllal, hogy hathatós és azonos mértékű védelmet nyújtsanak a tagállamokban, valamint az Unió intézményeiben, szerveiben és hivatalaiban”.

3.2.1.1. Szabályozási előzmény – EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés

Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése lényegében megegyezik a korábbi *EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdésének* rendelkezésével, azonban fontos különbséget jelent, hogy az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés szövegéből kikerült az a kikötés, hogy *az elfogadott intézkedések nem érinthetik sem a nemzeti büntetőjog alkalmazását, sem a nemzeti igazságszolgáltatást.*

E korlátozás Amszterdami Szerződésbe foglalását az indokolta, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt a büntetőjogi jogalkotás elsődlegesen a III. pilléres együttműködés keretében zajlott, így az I. pillér területén a tradicionális felfogás szerint az Unió büntetőjogi intézkedéseket nem fogadhatott el. Az EK-Szerződés e korlátozó rendelkezése ugyanakkor heves értelmezési vitákat váltott ki mind az uniós szervek, mind pedig a jogirodalom képviselői körében. A szöveg értelmezése során *kétféle álláspontot* lehetett elkülöníteni. Az egyik értelmezés szerint a Szerződés e kikötése *teljesen kizárja*, hogy az Európai Unió a pénzügyi érdekek védelme terén szupranacionális büntetőjog normákat alkosson. Az uniós jogalkotó így az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés alapján kizárólag preventív, büntetőjogon kívüli (közigazgatási) intézkedések meghozatalára jogosult, büntetőjogi eszközök elfogadására a csalás elleni küzdelem tárgyában kizárólag a III. pilléres együttműködés keretében van lehetőség. A korlátozás másik, szűkebb értelmezése szerint ugyanakkor a *rendelkezés hatálya csak a büntető jogalkalmazásra és a nemzeti igazságszolgáltatási szervezetre terjed ki*, a jogalkotásra viszont nem.⁵⁵⁵ E nézőpont értelmében tehát az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdése a büntetőjogi intézkedések elfogadására is felhatalmazást ad, az abban foglalt kikötés ebben az esetben mindössze azt jelenti, hogy

⁵⁵⁵ FARKAS [2001a] 24; FARKAS [2003] 103.

az Unió büntetőjog-alkotása a nemzeti büntetőjog alkalmazását nem akadályozhatja, azt nem szoríthatja háttérbe.⁵⁵⁶ A közösségi szabályozás tehát nem léphet a nemzeti büntetőjog helyébe, mindössze kiegészítheti azt, ha az nem nyújt megfelelő védelmet a Közösség pénzügyi érdekeinek.⁵⁵⁷

Ez utóbbi értelmezés mellett foglalt állást 2001-ben az *Európai Bizottság*, amikor az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdésére hivatkozva egy irányelvjavaslatot nyújtott be a Közösség pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelme tárgyában.⁵⁵⁸ A javaslat általános indokolásában a Bizottság kifejtette, hogy az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdésében említett *kivétel nem a büntetőjog egészére*, hanem csupán annak két aspektusára, a *nemzeti büntetőjog alkalmazására és a nemzeti igazságszolgáltatásra* vonatkozik, a büntetőjog egyéb területein a jogalkotást nem zárja ki.⁵⁵⁹ Így a cikk általános célját (a csalások megelőzése és az azok elleni küzdelem) tekintve a (4) bekezdés második mondata csak szűken értelmezhető. A cikk szövege és jogi tartalma nem zárja ki a büntetőjogi jogharmonizációra irányuló jogi eszközök elfogadását, feltéve, hogy azok nem foglalják magukba a nemzeti büntetőjog alkalmazását és a nemzeti igazságszolgáltatást. Így a Bizottság szerint az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdése megfelelő jogalapul szolgálhat egy I. pilléres büntetőjogi irányelv elfogadására.

Az Európai Bizottság ezen érvelése azonban meglehetősen *problematikus*. Nehéz elképzelni ugyanis, hogy milyen formában lehet bármely büntetőjogi harmonizációs eszközből kizárni a nemzeti büntetőjog alkalmazását és a nemzeti igazságszolgáltatást. A nemzeti büntetőjogi rendelkezések közelítéséhez és a tagállamok büntetőjogi eszközök igénybevételére való kötelezéséhez elengedhetetlen a nemzeti igazságszolgáltatás igénybevétele.⁵⁶⁰ Az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdésén

⁵⁵⁶ ZIESCHANG [2001] 261.

⁵⁵⁷ JACSÓ [2012] 79; RHEINBAY [2014] 20; SATZGER [2012d] 2628.

⁵⁵⁸ Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a Közösség pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelméről [COM(2001) 272., 2001. 05. 23.]. Érdekesség, hogy e kérdésben az Európai Parlament még a Bizottságnál is radikálisabb álláspontot fogalmazott meg, a pénzügyi érdekek védelme érdekében nem egy irányelvet, hanem egy rendeletet kívánt volna elfogadni. A Bizottság ugyanakkor úgy ítélte meg, hogy a rendelet elfogadása végképp nem egyeztethető össze az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdésével, és ragaszkodott az eredetileg javasolt jogforrási formához, az irányelvhez. Lásd: KRÜGER [2012] 315-316.

⁵⁵⁹ Vö. KUHL-KILLMANN [2006] 102; HERBERT [2013] 12.

⁵⁶⁰ CORSTENS [2003] 142. Vö. LIGETI [2004a] 165; MUSIL [2000] 68; SIEBERT [2008] 100.

alapuló büntetőjog-alkotási hatáskör alátámasztásra törekvő álláspont tehát nehezen védhető, és az I. és a III. pillér közötti hatáskörmegosztás hagyományos felfogásának is ellentmond. Emiatt a szakirodalmi vélemények többsége amellett foglalt állást, hogy az Európai Unió hatásköre az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdése alapján kizárólag büntetőjogon kívüli eszközökre korlátozódik, és a *Szerződés nem ad felhatalmazást az Unió számára szupranacionális büntetőjogi rendelkezések elfogadásra*.⁵⁶¹ A Tanács is óvakodott attól, hogy a jogalkotási felhatalmazását tágan értelmezze, így végül a Bizottság 2001. évi irányelvjavaslata sem került elfogadásra, ami szintén arra utalt, hogy a tagállamok nem fogadták el az EK-Szerződés 280. cikkét a büntetőjogi jogalkotás lehetséges forrásaként.⁵⁶²

3.2.1.2. Szupranacionális jogalkotási hatáskör az EUMSZ. 325. cikk alapján

Az Európai Unió pilléres rendszerének felszámolásával az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés sok értelmezési nehézséget és heves vitákat kiváltó második mondatának fenntartása szükségtelessé vált, így azt a Lisszaboni Szerződés eltörölte. Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése így pusztán annyit rögzít, hogy az uniós jogalkotó meghozza az Unió pénzügyi érdekeit sértő csalások megelőzése és az azok elleni küzdelem terén a *szükséges intézkedéseket* azzal a céllal, hogy *hathatós és azonos mértékű védelmet* nyújtsanak a tagállamokban, valamint az Unió intézményeiben, szerveiben és hivatalaiban. A *szükséges intézkedések* közé minden olyan eszköz besorolható, amely effektív segítséget nyújt a pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények elleni küzdelemben. Ebbe a körbe természetesen a büntetőjogi eszközök is beletartoznak.⁵⁶³

Az EUMSZ. 83. cikkével ellentétben az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése nem határozza meg, hogy az intézkedéseket *milyen jogforrási formában* kell kibocsátani, amiből az következik, hogy az uniós jogalkotó irányelvek mellett akár rendeletek elfogadására is jogosult.

⁵⁶¹ Lásd például: CALLIESS [2010] 457; FARKAS [2008] 453; FROMM [2006] 104-105; JACSÓ [2012] 72-73; MISKOLCZI [2007] 25; MUSIL [2000] 68; PEERS [2004] 204; RASNER [2005] 209-211; ROSENAU [2008] 14-15; SATZGER [2001] 552-554; SATZGER [2008] 21; SICURELLA [2011] 236; SIEBER [2014] 75; SIEBERT [2008] 100-102; WEIGEND [2001] 67; WEIGEND [2003] 63; ZÖLLER [2009] 342-343. Vö. ASP [2012] 143-145; DELMAS-MARTY–VERVAELE [2000] 369-394.

⁵⁶² LIGETI [2004a] 165.

⁵⁶³ SATZGER [2012d] 2629; SCHOO [2012] 2482. Vö. FROMM [2009] 65-67.

Az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdés második mondatában foglalt *korlátozás eltörlése* és a *Szerződés megszővegezése* (tág jogfogalmak, a jogforrási forma szabad megválasztásának lehetősége) miatt a jogirodalom többsége egyetért abban, hogy az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján az uniós jogalkotó hatásköre a tagállamokban közvetlenül alkalmazható, *szupranacionális büntetőjogi normák* elfogadására is kiterjed.⁵⁶⁴ Ezzel a Lisszaboni Szerződés megnyitotta az utat egy *valódi, szűkebb értelemben vett szupranacionális uniós büntetőjog* létrehozatala felé.⁵⁶⁵

3.2.1.3. A jogalkotási hatáskör terjedelme

Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése szerinti szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör csak szűk körben, *az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények* vonatkozásában gyakorolható. Az uniós jogalkotó hatásköre azonban nem annyira korlátozott, mint amennyire első ránézésre tűnik.

A pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények fogalma egyrészt egy *uniós fogalom*, így azt autonóm módon, a tagállamok nemzeti jogától függetlenül kell értelmezni.⁵⁶⁶ Az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás fogalma magába foglalja az *uniós költségvetés közvetlen vagy közvetett védelmét célzó nemzeti büntetőjogi tényállásokat* (például vám- és adócsalás, szubvenciócsalás, költségvetési csalás, támogatások jogellenes felhasználása, hivatali visszaélés, okiratokkal kapcsolatos bűncselekmények).⁵⁶⁷ A pénzügyi érdekeket sértő csalások mellett ezenkívül *egyéb olyan bűncselekmények* is a szabályozás körébe vonhatók, amelyek az Unió költségvetését potenciálisan károsíthatják. Az 1995-ben aláírt, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez fűzött első és második kiegészítő jegyzőkönyv⁵⁶⁸ a *korrupció* és a *pénzmosás* elleni küzdelmet vonta be a csalás elleni

⁵⁶⁴ Lásd például: AMBOS [2014] 447-448; CALLIESS [2010] 467-468; DANNECKER [2013a] 299; ESSER [2014a] 44; FROMM [2009] 64-74; GLESS [2015] 141; GRÜNEWALD [2011] 973-974; HECKER [2011] 27; HECKER [2012] 152-153, 493; HECKER [2014] 282-283; HERBERT [2013] 15; HINTERHOFER-SCHALLMOSER [2010] 359; JACSÓ [2012] 75; KRÜGER [2012] 317; KUBICIEL [2010] 743; SAFFERLING [2011] 409-410; SATZGER [2008] 25; SATZGER [2016a] 119-120; SCHRAMM [2010] 615; SCHERMULY [2013] 60; SIEBER [2009] 59; SIEBER [2014] 80; VOGEL-BRODOWSKI [2014a] 155-157.

⁵⁶⁵ HERLIN-KARNELL [2012] 31; JACSÓ [2011] 110; JACSÓ [2012] 80; JACSÓ [2017a] 46; ROSENAU [2008] 16; SATZGER [2012d] 2629; WALDHOFF [2011] 2637.

⁵⁶⁶ JACSÓ [2011] 111; SATZGER [2013] 67; SATZGER [2016a] 120.

⁵⁶⁷ SATZGER [2008] 25; SATZGER [2013] 67; VOGEL [2011] 48-49.

⁵⁶⁸ A Tanács jogi aktusa (1996. szeptember 27.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez csatolt jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 313., 1996. 10. 23., 1-11.]; a Tanács jogi

küzdelem körébe. Ugyanezeket a bűncselekményeket tartalmazta az Európai Bizottság 2001. évi irányelvjavaslata is.⁵⁶⁹ Az Európai Unió 2017. évi irányelve⁵⁷⁰ az Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás mellett három további, az Unió pénzügyi érdekeit érintő bűncselekményt szabályoz: a *pénzmosást*, az *aktív és passzív korrupciót* és a *hűtlen kezelést*.⁵⁷¹ Az 1997-ben megalkotott és 2000-ben átdogozott Corpus Juris pedig az Európai Közösségek pénzügyi érdekeit károsító csalás mellett alábbi bűncselekményeket sorolta fel: a *piac manipulálása*, a *pénzmosás* és az *orgazdaság*, a *bűnszervezetben való részvétel*, a *korrupció*, a *pénzügyi alapok hűtlen kezelése*, a *hivatali visszaélés*, illetve a *hivatali titok megsértése*. Látható tehát, hogy az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése szerinti büntetőjog-alkotási hatáskör nem korlátozódik a szorosan vett pénzügyi érdekeket sértő csalásokra, hanem az uniós költségvetést károsító vagy veszélyeztető deliktumok széles körére kiterjed.

Másrészt, az EUMSZ. 83. cikkével ellentétben az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése nem szűkíti le az uniós jogalkotó hatáskörét a tényállásokra és a szankciókra. Az Európai Unió így jogosult lehet bizonyos *általános részi*⁵⁷² (például stádiumtan, az elkövetők köre, a büntethetőségi akadályok, a jogi személyek felelőssége, az elévülés), illetve *eljárásjogi* (például joghatóság, büntügyi jogsegély) kérdések szabályozásra is.

3.2.1.4. A szupranacionális hatáskör fennállását tagadó álláspontok

Mint láthattuk, a jogirodalom nagy része egyetért abban, hogy az Európai Unió az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel rendelkezik. A többségi szakirodalmi álláspont mellett azonban megjelennek olyan nézőpontok is, amelyek tagadják, hogy az Unió az EUMSZ. 325.

aktusa (1997. június 19.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény második jegyzőkönyve szövegének kidolgozásáról [HL C 221., 1997. 07. 19., 11-22.]

⁵⁶⁹ Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a Közösség pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelméről [COM(2001) 272., 2001. 05. 23.] 4-5. cikk

⁵⁷⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2017/1371/EU irányelve (2017. július 5.) az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [HL L 198., 2017. 07. 28., 29-41.] 4. cikk. Bővebben lásd: IV. rész 4.2. fejezet

⁵⁷¹ Megjegyzést érdemel, hogy az Európai Bizottság eredeti javaslatában az említett három bűncselekmény mellett egy negyedik deliktum, a közbeszerzési eljárásban elkövetett csalás is szerepelt, ami azonban a tárgyalási folyamat során végül kikerült a javaslatból. Lásd: Az Európai Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [COM(2012) 363., 2012. 07. 11.] 4. cikk

⁵⁷² Vö. GRÜNEWALD [2011] 975; SATZGER [2012d] 2630; SATZGER [2013] 67.

cikk (4) bekezdése alapján közvetlenül alkalmazható, szupranacionális büntetőjog alkotására jogosult. Ezen álláspont alátámasztására több érv felhozható.

A szupranacionális büntetőjogi hatáskör tagadásául szolgáló egyik érvcsoport a *korlátozott felhatalmazás elvéből* és az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdés *nyelvtani értelmezéséből* indul ki. Eszerint egy szupranacionális, eredeti uniós büntetőjog-alkotási hatáskörhöz a hatáskör-átruházás elve alapján *kifejezett és egyértelmű szerződési felhatalmazásra* van szükség.⁵⁷³ A büntetőjogi hatáskörök Unióra történő átruházása kizárólag kifejezetten és félreérthetetlenül történhet, a Szerződéseket úgy kell megfogalmazni, hogy a tagállamok számára világos legyen, hogy milyen hatásköröket ruháztak át az Európai Unióra.⁵⁷⁴ Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésének szövege azonban nem utal arra, hogy e rendelkezés kifejezetten szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel ruházná fel az Európai Uniót. Míg az EUMSZ. 83. cikke konkrétan tartalmazza a „*bűncselekmény*”, a „*bűncselekményi tényállás*”, a „*büntetési tétel*” és a „*büntetőügyekre vonatkozó törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezések*” fogalmakat, addig az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésében a büntetőjog szó kifejezetten nem jelenik meg, ily módon e szerződési rendelkezés nem szolgálhat büntetőjogi jogalkotás jogalapjaként.⁵⁷⁵ Önmagában az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdése vitatott tartalmú⁵⁷⁶ korlátozásának eltörlése sem jelenti azt, hogy az Unió az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján büntetőjogi hatásköröket gyakorolhat, hiszen kizárólag a klauzula eltörlése nem tekinthető a hatáskör világos átruházásának.⁵⁷⁷

Ezzel az érveléssel szemben ugyanakkor álláspontunk szerint a nyelvtani értelmezés a szupranacionális büntetőjogi hatáskört nem zárja ki. Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése szerint az Unió által elfogadott intézkedések célja a pénzügyi érdekeket sértő csalások megelőzése és az azok elleni küzdelem. Míg a megelőzés kifejezés a preventív intézkedéseket helyezi előtérbe, addig a *küzdelem* szó a *represszív eszközök* elfogadására, büntetőjogi fellépésre utal.⁵⁷⁸ A cikkben szereplő *csalás* kifejezés szintén

⁵⁷³ DORRA [2013] 286-287; SICURELLA [2013] 895.

⁵⁷⁴ STURIES [2012] 281.

⁵⁷⁵ DORRA [2013] 278; HEGER [2009] 415.

⁵⁷⁶ Vö. ASP [2012] 150-151; KRÜGER [2012] 316.

⁵⁷⁷ DORRA [2013] 285-286; STURIES [2012] 281.

⁵⁷⁸ Említést érdemel ugyanakkor, hogy önmagában a küzdelem kifejezés önmagában még nem szükségképpen vonja maga után a büntetőjogi fellépést, hiszen ez a szó a Szerződés olyan cikkeiben is megjelenik, ahol büntetőjogi hatáskörökről nem beszélhetünk. Az EUMSZ. 75. cikke például a

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

egy olyan jogellenes cselekményt jelent, amely ellen alapvetően büntetőjogi eszközökkel küzdenek. Az EUMSZ. 325. cikk (1) bekezdése pedig külön kiemeli, hogy az e cikknek megfelelően meghozandó intézkedéseknek *elrettentő hatással* kell rendelkezniük, mely eléréséhez úgyszintén elsősorban a büntetőjogi eszközök járulnak hozzá. Végül az *intézkedés* kifejezés felöleli az EUMSZ. 288. cikkében szereplő valamennyi másodlagos uniós jogforrás, így a tagállamokban közvetlenül alkalmazható rendeleteket is.⁵⁷⁹ Látható tehát, hogy az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésének nyelvtani értelmezése nem zárja ki, hogy az Unió e cikk szerinti hatásköre magába foglalja a büntetőjogi eszközök rendeleti formában történő kibocsátásának lehetőségét, vagyis a szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskört is.

Az Európai Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörét tagadók másik fontos érve arra hivatkozik, hogy a rendeleti szintű büntetőjog-alkotás az irányelveken alapuló jogharmonizációhoz képest túl nagy beavatkozást jelent a tagállamok szuverenitásába, és ezzel ellentétben áll a *szubszidiaritás és az arányosság elvével*.⁵⁸⁰ Ez a megállapítás nyilvánvalóan igaz, azonban álláspontunk szerint önmagában még nem biztosít elégséges érvet a szupranacionális büntetőjogi hatáskör elutasításához.

Ezzel kapcsolatban még érdemes leszögezni azt is, hogy az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésének alkalmazása *nem jelent feltétlenül szupranacionális jogalkotást*, hiszen az uniós jogalkotó rendeletek helyett irányelvek elfogadása mellett is dönthet. Az Uniónak tehát minden esetben alaposan mérlegelni kell, hogy melyik jogforrás felel meg inkább a szubszidiaritás és az arányosság elvének, és amennyiben azt állapítja meg, hogy a pénzügyi érdekek hatékony védelme irányelvi úton is megfelelően biztosítható, a rendeleti szintű jogalkotás kizárt.⁵⁸¹ Így döntött az Európai Bizottság is, amikor 2012-ben az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése⁵⁸² alapján nem egy rendelet-, hanem egy irányelvjavaslatot bocsátott ki a pénzügyi érdekeket sértő csalások elleni küzdelem

terrorizmus és az ahhoz kapcsolódó tevékenységek megelőzése és az azok elleni küzdelem érdekében hatalmazza fel az Uniót a szükséges intézkedések elfogadására, azonban kifejezetten kimondja, hogy ezek kizárólag közigazgatási intézkedések lehetnek. Bővebben lásd: KRÜGER [2012] 313.

⁵⁷⁹ ASP [2012] 142-143; ESSER [2014a] 44; GRÜNEWALD [2011] 973; HECKER [2012] 152; STURIES [2012] 277. Vö. FROMM [2004] 124-126; ZIESCHANG [2001] 260.

⁵⁸⁰ HEGER [2009] 415.

⁵⁸¹ Vö. KRÜGER [2012] 314-315; STURIES [2012] 287-288.

⁵⁸² Megjegyzést érdemel, hogy az irányelvjavaslat jogalapja a tárgyalási folyamat során módosult, és a 2017/1371/EU irányelvet végül az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése alapján fogadták el. A jogalappal kapcsolatos vitáról bővebben lásd: III. rész 3.2.1.5. fejezet

tárgyában.⁵⁸³ A javaslat indokolása szerint az irányelv a megfelelő jogi aktus az Unió pénzügyi érdekeinek összehangolt büntetőjogi védelme megteremtése terén, mivel *bizonyos fokú rugalmasságot* enged a tagállamoknak a tekintetben, hogy az abban foglalt rendelkezéseket a *jogi hagyományaival összhangban*, szükség esetén az uniós minimumszabályokhoz képest *szigorúbb szabályok előírása* révén ültessék át a nemzeti jogrendszerükbe. Az irányelv tehát *kevésbé avatkozik be a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereibe*, mint egy rendelet, ezért jobban megfelel a szubszidiaritás és az arányosság elvének.⁵⁸⁴

Vannak olyan vélemények, amelyek szerint az *Európai Ügyészség felállításának lehetőségéről rendelkező EUMSz. 86. cikke* szolgáltathat érvet az EUMSz. 325. cikk (4) bekezdés szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörének elutasítására. Az EUMSz. 86. cikke értelmében a Tanács egyhangú szavazással elfogadott rendeletben az Eurojustból Európai Ügyészséget hozhat létre, amely hatáskörrel rendelkezne az Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények tetteseinek és részeseinek felkutatására, velük szemben a nyomozás lefolytatására, bíróság elé állításukra, és a tagállamok hatáskörrel rendelkező bíróságai előtt a vádhatósági feladatok ellátására. Egyes álláspontok szerint mivel az Európai Ügyész nem egy központi uniós hatóság, hanem a tagállami bíróságok előtt emelne vádat, így *nincs szükség a teljes jogegységesítést célzó rendeletek* elfogadására, hanem az irányelvi szintű szabályozás is elegendő.⁵⁸⁵

Álláspontunk szerint ugyanakkor ez az érvelés nem állja meg a helyét. Mivel az Európai Ügyészség esetleges jövőbeli felállítása esetén a pénzügyi érdeket sértő bűncselekmények üldözését egy *önálló, tagállamoktól független uniós hatóság* végezné, szükségesnek látszik, hogy a tevékenységét ne pusztán harmonizált tagállami büntetőjogi normák, hanem *valódi uniós tényállások* alapján lássa el.⁵⁸⁶ Az irányelvi szabályozás ugyanis nagyobb mozgásszabadságot hagy a tagállamoknak a rendelkezések átültetésére, ily módon pedig fennáll a lehetősége annak, hogy az Európai

⁵⁸³ Vö. JACSÓ [2015] 182.

⁵⁸⁴ Az Európai Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [COM(2012) 363., 2012. 07. 11.]. Vö. A Bizottság szolgálati munkadokumentuma: A hatásvizsgálat összefoglalója, amely a következő dokumentumot kíséri: Javaslat – az Európai Parlament és a Tanács irányelve az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [SWD(2012) 196., 2012. 07. 11.]

⁵⁸⁵ BÖSE [2010] 88; STURIES [2012] 278.

⁵⁸⁶ Vö. HEGER [2009] 416.

Ügyész által alkalmazott anyagi büntetőjogi normák tagállamonként eltérőek lesznek. Emiatt nem lenne mindegy, hogy az Európai Ügyész melyik tagállamban emel vádat. A *forum shopping* lehetőségének kiküszöbölését csak a jogegységesítés, vagyis a rendeleti szintű büntetőjog-alkotás biztosítaná teljes körűen.

Végezetül a legátfogóbb kritikát az a rendszertani érvcsoport jelenti, amely az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdését az *EUMSZ. 83. cikkével összhangban* vizsgálja. E vélemények abból indulnak ki, hogy a Lisszaboni Szerződésben a büntetőjogi együttműködést az EUMSZ. V. része, az anyagi büntetőjogi hatásköröket pedig az EUMSZ. 83. cikk (1) és (2) bekezdése szabályozza, ami *kizárja*, hogy ezen kívül *más szerződési rendelkezések büntetőjogi hatáskörök alapjául szolgáljanak*. Ebből következik, hogy az Unió a pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelmét kizárólag az *EUMSZ. 83. cikke szerinti jogharmonizációs hatáskör* útján teremtheti meg. Egyrészt az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás elleni büntetőjogi fellépés az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti járulékos büntetőjog-harmonizációs hatáskör alapján biztosítható, másrészt pedig az Unió költségvetését és pénzügyi érdekeit fenyegethető egyéb bűncselekmények közül több olyan is van, amely az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésének felsorolásában is szerepel (például korrupció, pénzmosás), így ezek e jogalapra hivatkozva szabályozhatók.⁵⁸⁷

Az EUMSZ. 83. cikkét favorizáló álláspontok képviselőinek legfontosabb érve, hogy az EUMSZ. 325. cikke szerinti szupranacionális hatáskör elismerése egy *feloldhatalan logikai ellentmondáshoz* vezetne: ebben az esetben ugyanis az irányelvek útján történő jogharmonizációra szigorúbb követelmények vonatkoznának, mint a tagállami jogrendszereket sokkal kevésbé kímélő, rendeletekkel történő szupranacionális jogalkotásra.⁵⁸⁸ Ezen álláspont sarkos megfogalmazása szerint az EUMSZ. 325. cikk büntetőjog-alkotási hatáskörének elfogadása egyben az *EUMSZ. 83. cikkében foglalt korlátozások kijátszását* jelenti.⁵⁸⁹ A Lisszaboni Szerződés ugyanis a büntetőjogi jogharmonizációt érintően több, a tagállamok nemzeti szuverenitásának védelmét célzó rendelkezést is tartalmaz, amely az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése vonatkozásában nem érvényesülne. Egyrészt az EUMSZ. 83. cikke alapján az uniós

⁵⁸⁷ Vö. DORRA [2013] 287-288.

⁵⁸⁸ STURIES [2012] 278-279.

⁵⁸⁹ BÖSE [2010] 87.

jogalkotó kizárólag *minimumszabályokat* fogadhat el, *irányelvi formában*, míg az EUMSZ. 325. cikke ilyen korlátozásokat nem tartalmaz. Másrészt – mint korábban láthattuk – az EUMSZ. V. Címét érintően *egyes tagállamok speciális helyzetben vannak*: Dánia egyáltalán nem vesz részt a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséghez tartozó intézkedések, így az EUMSZ. 83. cikkén alapuló irányelvek elfogadásában, Nagy-Britannia és Írország pedig eseti alapon dönthet az e területhez tartozó egyes intézkedésekben való részvétel mellett. Ez azt jelenti, hogy az EUMSZ. 83. cikke alapján elfogadott irányelvek nem vonatkoznak valamennyi tagállamra, míg az EUMSZ. 325. cikkével kapcsolatban ilyen speciális szabályok nem érvényesülnek. Harmadrészt pedig az EUMSZ. 83. cikk (3) bekezdésében szabályozott *vészfékeljárás* is csak e cikk vonatkozásában alkalmazható, az EUMSZ. 325. cikke alapján elfogadott jogi aktusok esetén nem.⁵⁹⁰ A fenti különbségek közül különösen ez utóbbi jelentett komoly érvet a szupranacionális büntetőjogi hatáskör elutasítására.⁵⁹¹

Ez utóbbi kritika elhárítására több kísérlet is történt. Egyes szerzők azzal érvelnek, hogy a jogharmonizációval ellentétben a *rendeleti úton megvalósuló szupranacionális jogalkotás esetén a vészfékeljárás célja nem áll fenn*. Szupranacionális jogalkotás esetén ugyanis a szupranacionális uniós büntetőjog és a nemzeti büntetőjog egymás mellett létezik, két autonóm, független jogrendként, ami miatt a nemzeti jogrend – pusztán formális szempontból nézve – intakt, érintetlen marad. A nemzeti büntetőjog-rendszer koherenciájának védelmi igénye így nem annyira fontos, mint a jogharmonizáció esetén.⁵⁹² Álláspontunk szerint ugyanakkor ez a nézet nem állja meg a helyét. Egy, a tagállamokban közvetlenül alkalmazandó, szupranacionális büntetőjog-alkotás még a jogharmonizációnál is *súlyosabban beavatkozik a nemzeti büntetőjog-rendszerekbe*.⁵⁹³ Bár a szupranacionális büntetőjog elsősorban tényleg nem a nemzeti büntetőjogi normák megváltoztatását célozza, egy szupranacionális jogalkotás esetén az uniós büntetőjogi normák a nemzeti jogrendszerek részévé válnak, és az uniós jog elsőbbségének elve miatt egy esetleges kollízió esetén a nemzeti jog helyébe lépnek, a nemzeti jogot kiszorítják. Így a nemzeti büntetőjog ebben az esetben ugyanúgy rákényszerülhet arra, hogy egy számára idegen, a jogrendszerének koherenciáját

⁵⁹⁰ Lásd: ASP [2012] 142; FOFFANI [2013] 211-212; MITSILEGAS [2014] 118; ZEDER [2011] 143.

⁵⁹¹ Vö. DORRA [2013] 288-289.

⁵⁹² AMBOS [2014] 560; SATZGER [2016a] 149.

⁵⁹³ HEGER [2009] 415.

veszélyeztető, azt figyelembe nem vevő normát alkalmazzon, ami miatt a vészfékeljárás indokoltsága ebben az esetben is fennáll.⁵⁹⁴

Más vélemények szerint, amennyiben az uniós jogalkotó az EUMSZ. 325. cikke alapján nem rendeletet, hanem irányelvet fogad el, a *vészfékeljárást analóg alkalmazni lehet*.⁵⁹⁵ E kérdésben ugyanakkor azoknak a nézetét osztjuk, akik a vészfék analóg alkalmazásának lehetőségét elutasítják.⁵⁹⁶ Bár álláspontunk szerint a vészfékeljárás célja, vagyis a nemzeti büntetőjog-rendszerek koherenciájának védelme a szupranacionális jogalkotási hatáskör esetén is fennáll, az kizárólag a szerződésben pontosan meghatározott körben, a büntető anyagi és az eljárási jogharmonizáció⁵⁹⁷ területén érvényesülő kivételt jelent, így annak az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésre történő analóg alkalmazása, kifejezett szerződéses rendelkezés hiányában kizárt. Ha ugyanis a tagállamok az EUMSZ. 325. cikkére is akarták volna alkalmazni e rendelkezést, azt a Szerződésbe kellett volna belefoglalni. Kifejezett szerződéses rendelkezés hiányában azonban a vészfékeljárás analóg alkalmazása kizárt.

Ahogy láthattuk tehát, a szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör fennállását rendszertani érvek miatt tagadó álláspontokkal szemben megfogalmazott fent említett válaszok álláspontunk szerint meglehetősen problematikusak és nehezen képviselhetők. Ez azonban *nem jelenti azt, hogy magunk is elutasítanánk a szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör fennállását*. Álláspontunk szerint az EUMSZ. 325. cikkét az EUMSZ. 83. cikkével összhangban vizsgáló véleményeket viszonylag egyszerűen meg lehet cáfolni, hiszen azok *hibás alapon* nyugodnak. Abból ugyanis, hogy az EUMSZ. 83. cikke büntetőjogi hatásköröket telepít az Európai Unióra, még nem következik feltétlenül, hogy a büntetőjogi eszközök alkalmazása a Szerződés más rendelkezései alapján kizárt lenne. A pénzügyi érdekeket sértő csalások elleni fellépés szándékosan *nem tartozik a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség* körébe, hanem a *pénzügyi rendelkezések* között szerepel. Bár a csalások legtöbbször súlyos bűncselekményi formát öltenek, az azokkal szembeni fellépést nem a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség célkitűzése, a súlyos, határokon átnyúló bűncselekményekkel szembeni küzdelem, hanem az Európai Unió

⁵⁹⁴ Vö. DORRA [2013] 289.

⁵⁹⁵ AMBOS [2014] 560; ASP [2012] 155-156; HECKER [2012] 279; SATZGER [2016a] 149-150.

⁵⁹⁶ SAFFERLING [2011] 421-422; SICURELLA [2011] 238; VOGEL [2011] 49.

⁵⁹⁷ EUMSZ. 82. cikk (2) bekezdés és 83. cikk (1)-(2) bekezdés

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

költségvetésének rendeltetésszerű működtetése indokolja.⁵⁹⁸ Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme egy olyan *alapvető fontosságú szupranacionális jogtárgynak* tekinthető, amely legitimálja a két cikk közötti különbségeket. Az Uniós költségvetés védelme ugyanis csak akkor lehet hatékony, ha az azt sértő vagy veszélyeztető jogellenes magatartásokkal szembeni fellépésből egy tagállam se vonja ki magát, se a vészfékeljárás, se az *opt-out* jog, se pedig az irányelvekből fakadó nagyobb cselekvési szabadság révén.⁵⁹⁹ Két érdek áll tehát szemben egymással, a *pénzügyi érdekek egységes védelmének megteremtése*, valamint a *nemzeti büntetőjogok integritásának megóvása*, amely közül tehát a Szerződés ezúttal egyértelműen az *előbbi mellett tette le a voksát*.

Az előbbi gondolatmenetet támasztja alá álláspontunk szerint az a tény is, hogy a pénzügyi érdekeket sértő csalás bűncselekménye *nem került be az EUMSZ. 83. cikkének szabályozási körébe*, holott a Szerződés által előírt feltételeknek (különös súlyosság, határon átnyúló jelleg) egyértelműen megfelel. A külön cikkben való elhelyezés a pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények elleni küzdelem különös fontosságára utal, ami indokolja, hogy azt az uniós jogalkotó ne csak a jogharmonizációt lehetővé tevő irányelvek, hanem a tagállamokban közvetlenül alkalmazható rendeletek útján szabályozhassa.

Összefoglalásképpen megállapíthatjuk, hogy az Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörének tagadására hivatott érvek nem bizonyulnak meggyőzőknek. Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján tehát a pénzügyi érdekeinek védelme terén *szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel* ruházta fel az Európai Uniót, ami az EUMSZ. 83. cikkéhez képest *elsőbbiséget* élvez.⁶⁰⁰ Fordított esetben ugyanis, ha a csalás elleni küzdelem terén az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése lenne az elsődleges, és csak arra hivatkozva lehetne e tárgykörben uniós büntetőjogi jogforrásokat elfogadni, az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése lényegében kiürülne, illetve pusztán büntetőjogon kívüli intézkedések jogalapjává degradálna. Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésben foglalt szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör elfogadása azonban szükségképpen azzal a következménnyel jár, hogy ez a szerződéses

⁵⁹⁸ KARSAI [2015] 31-32. Vö. SAFFERLING [2011] 409.

⁵⁹⁹ Vö. ASP [2012] 148; VOGEL [2011] 49.

⁶⁰⁰ Vö. JACSÓ [2014] 222-223; LUKÁCSI [2015] 27; VERVAELE [2014] 92.

jogalap elsőbbséget élvez az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésében szabályozott járulékos jogharmonizációs hatáskörrel szemben.

Az Unió pénzügyi érdekeit sértő azon egyéb bűncselekmények vonatkozásában, amelyek az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésének bűncselekmény-katalógusában is szerepelnek (korrupció és pénzmosás), ugyanakkor álláspontunk szerint a következő elhatárolási szempontokat kell követni. Amennyiben az uniós jogalkotó önmagában a korrupció vagy a pénzmosás, mint súlyos, határokon átnyúló bűncselekmény ellen kíván fellépni, ehhez az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése jelenti a megfelelő jogalapot. Amennyiben viszont az Unió a pénzügyi érdekeket sértő cselekmények elleni büntetőjogi küzdelemmel kapcsolatosan lép fel a korrupció és a pénzmosás ellen, a helyes jogalap az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése.

3.2.1.5. Az uniós szervek állásfoglalása

Fontos megemlíteni, hogy az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésében fogalt szupranacionális büntetőjog-alkotási kompetencia elismerése vagy elutasítása, valamint az EUMSZ. 83. és 325. cikk szerinti hatáskörök elhatárolása nem tekinthető pusztán elméleti kérdésnek, hiszen ez már gyakorlati problémaként is felmerült.

Az uniós intézmények közül az *Európai Bizottság* az, amely azt a nézőpontot képviseli, hogy az Unió az EUMSZ. 325. cikke alapján büntetőjogi eszközök elfogadására jogosult. Ezt az álláspontját már egy *2011-ben kibocsátott közleményében*⁶⁰¹ is kifejtette, 2012-ben pedig – ahogy már említettük – egy *irányelvjavaslatot* is benyújtott a pénzügyi érdekek büntetőjogi védelméről, melynek jogalapjául az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdését jelölte meg.⁶⁰² Az irányelvjavaslat indokolásában a Bizottság kifejtette, hogy az EUMSZ. 325. cikk (1) és (4) bekezdése egy erős jogkört ruház az Unióra, amely feljogosítja az uniós jogalkotót arra, hogy olyan intézkedéseket fogadjon el, amelyeknek *elrettető hatásuk* van, valamint *hathatós*

⁶⁰¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek a büntetőjog és igazgatási vizsgálatok által biztosított védelméről – Integrált politika az adófizetők pénzének megóvására [COM(2011) 293., 2011. 05. 26.]. Bővebben lásd: KRÜGER [2012] 314.

⁶⁰² Az Európai Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [COM(2012) 363., 2012. 07. 11.]

és azonos mértékű védelmet nyújtanak. Ennek eléréséhez szükség van a *büntetőjogi eszközökre*, hiszen a jogellenes cselekmények elkövetése esetén a büntetőjogi szankciók fenyegetése és a potenciális elkövetők jó hírnevére gyakorolt hatása az, ami elsődlegesen elrettentő hatást fejt ki. Az EUMSZ. 325. cikke tehát magába foglalja azt a hatáskört, hogy az uniós jogalkotó a pénzügyi érdekeinek védelmével összefüggésben büntetőjogi rendelkezéseket fogadjon el, így megfelelő jogalapul szolgál az érintett javaslat elfogadására.

A *Tanács* ugyanakkor a Bizottság jogalap megválasztásával kapcsolatos álláspontját nem osztotta, és a 2013. június 6-i ülésén megfogalmazott *általános megközelítésében*⁶⁰³ és a 2017. április 25-én elfogadott *első olvasatában*⁶⁰⁴ az irányelv jogalapját az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésére módosította. A *Tanács Jogi Szolgálatának véleménye* szerint az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése nem szolgálhat büntetőjogi jogalkotás alapjául. A Jogi Szolgálat nem osztotta a Bizottságnak azon nézetét, miszerint az EK-Szerződés korábbi 280. cikke utolsó mondatának elhagyása lehetővé teszi az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésében foglalt jogalap olyan tág értelmezését, hogy az a bűncselekményekre és a büntetőjogi szankciókra is kiterjedjen. Érvelése szerint az említett mondat elhagyását az új jogalapnak az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésébe történő beillesztésével összefüggésben kell értelmezni, annak ugyanis az volt a célja, hogy lehetővé váljon minden olyan eset kezelése, amelyben más, nem büntetőjogi jellegű harmonizált uniós intézkedések hatékonyabbá tétele érdekében szükséges, hogy az uniós jogalkotók harmonizálják a bűncselekmények és a büntetőjogi szankciók meghatározását. E mondat elhagyása így hozzáigazítja a Szerződés minden anyagi jogi rendelkezését az általános rendszerhez, amelynek keretében a büntetőjog – a bűncselekmények és büntetőjogi szankciók egyéb uniós szakpolitikák eredményes végrehajtásának céljából történő meghatározásán keresztül – közelítésének az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerint kell történnie. Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdés előnyben részesítése ráadásul egyet jelentene az EUMSZ. 83. cikkébe foglalt védelmi mechanizmus (vészfékeljárás) megkerülésével. A Jogi Szolgálat álláspontja szerint tehát

⁶⁰³ A Tanács (Bel- és Igazságügyi Tanács) általános megközelítése az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvjavaslatról [10729/13., 2013. 06. 10.]

⁶⁰⁴ A Tanács álláspontja első olvasatban az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló Európai Parlamenti és Tanácsi irányelv elfogadása céljából – a Tanács által 2017. április 25-én elfogadott szöveg [6182/1/17., REV 1, 2017. 04. 25.]

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

az irányelvjavaslat helyes jogalapja az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése.⁶⁰⁵ A Tanács álláspontjához az *Európai Parlament* is csatlakozott, amikor a 2014. április 16-i *első olvasatában* szintén az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdését jelölte meg az irányelvjavaslat jogalapjaként.⁶⁰⁶

Az *Európai Bizottság* ugyanakkor a másik két intézmény álláspontját nem fogadta el, és a tanácsi első olvasat alapján kibocsátott közleményében kijelentette, hogy fenntartja azon jogát, hogy a *jogalap tekintetében eljárást indítson a Bíróságon*.⁶⁰⁷ A hosszúra nyúlt tárgyalási folyamat eredményeképpen elfogadott irányelvet végül ennek ellenére az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésére hivatkozva bocsátották ki.⁶⁰⁸

Látható, hogy az Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás elleni büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló irányelv jogalapja tárgyában az uniós intézmények között egy *hatásköri vita* bontakozott ki, amely azonban közvetett módon az Európai Unió büntetőjogi hatásköreinek terjedelmére is kihatással lehet. Ebben a vitában – a korábbi büntetőjogot érintő intézményközi hatásköri vitákhoz hasonlóan – a Tanács volt az, aki a Szerződés restriktív értelmezése mellett foglalt állást, a Bizottság pedig az, aki az Unió büntetőjogi hatásköreinek tágabb megvonása mellett tette le a voksát. Bár az irányelv elfogadásával a vita látszólag nyugvópontra jutott, nem zárható ki, hogy az Európai Bizottság a környezetvédelmi kerethatározat megsemmisítésének ügyéhez hasonlóan ismét az *Európai Bírósághoz* fordul. Ebben az esetben újra a Bíróságnak kell majd állást foglalnia az Unió büntetőjogi hatásköreinek kérdésében, és könnyen elképzelhető, hogy ez a döntés fogja újabb szintre emelni az uniós büntetőjogi integrációt.⁶⁰⁹

⁶⁰⁵ A Tanács Jogi Szolgálatának véleménye az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvjavaslatról [15309/12., 2012. 10. 22.]

⁶⁰⁶ Az Európai Parlament 2014. április 16-i jogalkotási állásfoglalása az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvvel irányuló javaslatról [C7-0192/2012., 2014. 04. 16.]

⁶⁰⁷ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek az Európai Unió működéséről szóló szerződés 294. cikkének (6) bekezdése alapján az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelv elfogadása céljából első olvasatban elfogadott tanácsi álláspontról [COM(2017) 246., 2017. 05. 16.]

⁶⁰⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2017/1371/EU irányelve (2017. július 5.) az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [HL L 198., 2017. 07. 28., 29-41.]

⁶⁰⁹ Vö. ASP [2012] 154; KARSAI [2015] 32.

3.2.2. Egyéb szupranacionális jogalkotási hatáskörök a Lisszaboni Szerződésben

A Lisszaboni Szerződésben az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése mellett több más olyan rendelkezés is található, amelynél felmerülhet a szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör gyakorlásának lehetősége.

Az egyik ilyen szerződési rendelkezés az *EUMSZ. 33. cikke*. Ennek értelmében a Szerződések alkalmazási körében az Európai Parlament és a Tanács rendes jogalkotási eljárás keretében *intézkedéseket* tesz a tagállamok közötti, valamint a tagállamok és a Bizottság közötti vámügyi együttműködés erősítésére. A vámügyi együttműködés szabályozása körében a korábbi EK-Szerződés 135. cikk (2) bekezdése az EK-Szerződés 280. cikk (4) bekezdésével egyező korlátozó rendelkezést tartalmazott, miszerint ezek az intézkedések nem érinthetik sem a nemzeti büntetőjog alkalmazását, sem a nemzeti igazságszolgáltatást. A Lisszaboni Szerződés ezt a korlátozást eltörölte. Erre, illetve az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdéséhez hasonló megfogalmazásra hivatkozva többen érvelnek amellet, hogy az Unió e területen is jogosult szupranacionális büntetőjogi tényállások elfogadására.⁶¹⁰ Alátámasztja a szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör elismerését az a tény is, hogy a *vámbevételek védelme* szorosan összefügg az *Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmével*, hiszen a vámok a költségvetés bevételi oldalának egyik tételét⁶¹¹ alkotják.⁶¹²

A másik gyakran hivatkozott szerződési rendelkezés az *EUMSZ. 79. cikk c) és d) pontja*, amely felhatalmazza az Európai Parlamentet és a Tanácsot, hogy rendes jogalkotási eljárás keretében intézkedéseket állapítson meg az *illegális bevándorlás és jogellenes tartózkodás*, illetve az *emberkereskedelem*, különösen a *nők és gyermekek kereskedelme* elleni küzdelem tárgyában. Az EUMSZ. 79. cikke abban hasonlít az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésére, hogy a Szerződés ebben az esetben is egy *illegális*,

⁶¹⁰ MIETTINEN [2013] 52; SATZGER [2013] 66-67; SATZGER [2016a] 120; SCHRAMM [2010] 615; SUHR [2011a] 1058-1059.

⁶¹¹ Bővebben lásd például: ERDŐS [2005] 51-58; FARKAS [2001a] 25-29; HORVÁTH [2011] 254-257; KILLMANN-SCHRÖDER [2014] 308-309; MURAWSKA [2008] 28-32; OPPERMANN-CLASSEN-NETTESHEIM [2014] 89-91; RASNER [2005] 44-48; TIEGS [2006] 13-21; VERVAELE [1992] 32-39.

⁶¹² SAFFERLING [2011] 410.

büntetendő cselekmény elleni fellépést tesz lehetővé.⁶¹³ Az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdéséhez hasonló nyitott megfogalmazás miatt lehet azzal érvelni, hogy ezen a területen is lehetőség van szupranacionális büntetőjog-alkotásra.⁶¹⁴

A szupranacionális hatáskör elismerésével szemben azonban ebben az esetben két komoly kifogást lehet felhozni. Egyrészt az emberkereskedelem az *EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésének bűncselekmény-katalógusában* is szerepel. Amennyiben elismerjük, hogy az EUMSZ. 79. cikke alapján az Unió szupranacionális jogalkotási hatáskörrel rendelkezik e bűncselekmény vonatkozásában, a pénzügyi érdekeket sértő csalásokhoz hasonlóan felesleges lett volna a deliktumot az EUMSZ. 83. cikk jogharmonizációs hatáskör tárgyává tett bűncselekményi katalógusában feltüntetni.⁶¹⁵ A másik ellenérv szerint minőségi különbség áll fenn az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme és az emberkereskedelem elleni küzdelem között.⁶¹⁶ Amíg ugyanis az előbbi *szupranacionális jogtárgynak* tekinthető, aminek védelmét akár büntetőjogi eszközökkel is biztosítani kell, addig az emberkereskedelem elleni küzdelem *nem kapcsolódik közvetlenül az Unió érdekeihez*.⁶¹⁷ Emiatt nem elengedhetetlenül szükséges, hogy az Európai Unió e kérdésben is szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel rendelkezzen.

Álláspontunk szerint tehát az emberkereskedelem elleni büntetőjogi fellépés jogalapjaként az *EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése megelőzi az EUMSZ. 79. cikkét*⁶¹⁸, e vonatkozásában így csak az előbbi szerinti jogharmonizációs hatáskör gyakorolható, az EUMSZ. 79. cikke alapján kizárólag büntetőjogon kívüli, közigazgatási eszközök elfogadására van lehetőség. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépést követően az Európai Unió már fogadott el jogi aktust az emberkereskedelem elleni büntetőjogi fellépés tárgyában, amely jogalapjául nem az EUMSZ. 79. cikke, hanem az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése szolgált.⁶¹⁹

⁶¹³ BÖSE [2013b] 165.

⁶¹⁴ Vö. KARSAI [2015] 30-32; SATZGER [2016a] 120-121.

⁶¹⁵ AMBOS [2014] 448; ASP [2012] 159; HEGER [2009] 416; KRÜGER [2012] 312-313.

⁶¹⁶ GRÜNEWALD [2011] 974.

⁶¹⁷ CALLIESS [2010] 468-469; DORRA [2013] 281; HEGER [2009] 416; MANSDÖRFER [2010] 18; SAFFERLING [2011] 411.

⁶¹⁸ DORRA [2013] 281; NELLES-TINKL-LAUCHSTÄDT [2010] 2302; ROSENAU-PETRUS [2012] 468.

⁶¹⁹ Lásd: IV. rész 4.1. fejezet

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

Az EUMSZ. 33. és 79. cikke mellett több más olyan szerződési rendelkezés is található, amely a *megfogalmazás hasonlósága* (minden megfelelő vagy szükséges szabály, intézkedés, rendelkezés elfogadására való felhatalmazás) miatt szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör alapjául szolgálhatna.⁶²⁰ Itt is alkalmazható azonban azon elv, miszerint ezek a területek *nem tekinthetők szupranacionális jogtárgynak*, pusztán *közös uniós politikáknak*, így ezek végrehajtása során nincs szükség szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör gyakorlására. Természetesen nem kizárt azonban, hogy a büntetőjogi integráció további elmélyülésével az uniós jogalkotó kiterjesztő értelmezéssel ezeket a politikákat is a szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör területébe vonja.

Összegzésként tehát azt lehet megállapítani, hogy álláspontunk szerint jelenleg az Európai Unió csak akkor rendelkezhet szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel, amennyiben arra bizonyos *szupranacionális jogtárgyak (elsősorban a pénzügyi érdekei) védelme* érdekében szükség van. Így a szupranacionális hatáskör kizárólag az EUMSZ. 33. cikke és az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján gyakorolható. Ezt az a tény is alátámasztja, hogy – mint már említettük – az Unió keretei között megvalósuló büntetőjogi együttműködést alapvetően két körülmény indokolja: a súlyos, transznacionális bűnözés elleni fellépés, valamint a szupranacionális jogtárgyak büntetőjogi védelmének szükségessége. *Az Európai Unió büntetőjogi hatásköreit tehát kizárólag az uniós büntetőjogi együttműködés céljai legitimálhatják.* A határokon átnyúló bűncselekmények ellen az Unió az EUMSZ. 83. cikkében lefektetett jogharmonizációs hatáskör segítségével léphet fel, a szupranacionális jogtárgyak védelme pedig az EUMSZ. 33. cikke és 325. cikk (4) bekezdése révén biztosítható.

4. Részösszegzés

Mint láhattuk, az uniós jog számos ponton kapcsolódik a nemzeti büntetőjoghoz. Az uniós jog egyrészt *közvetett módon* – vagyis kifejezett büntetőjogi tárgyú uniós

⁶²⁰ Ilyen megfogalmazást tartalmaz például az EUMSZ. 18. cikke a megkülönböztetés tilalma, az EUMSZ. 40. cikk (2) bekezdése a közös agrárpolitika, az EUMSZ. 46. cikke a személyek, szolgáltatások és tőke szabad mozgása, az EUMSZ. 91. cikk (1) bekezdés d) pontja, 95. cikk (3) bekezdése és 100. cikk (2) bekezdése a közös közlekedéspolitika, az EUMSZ. 103. cikk (1) bekezdése a versenypolitika, vagy az EUMSZ. 192. cikk (1) bekezdése a közös környezetpolitika területén. Lásd: DORRA [2013] 279.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

jogalkotás hiányában –, pusztán az *uniós jog egyes alapelvei* (például a lojális együttműködés elve, az uniós jog elsőbbségének elve, az uniós jog közvetlen és közvetett hatályának elve) révén befolyásolhatja a nemzeti büntetőjogot. E közvetett hatás többféle módon is megvalósulhat. Ide tartozik egyrészt az *asszimiláció elve*, amely során az uniós jog valamely szupranacionális jogtárgy szankcionálása céljából a nemzeti jogra utal, annak védelmét a nemzeti büntetőjogra bízva. Az asszimilációs elv azt követeli meg a tagállamtól, hogy ne tegyen különbséget a nemzeti és az uniós jogtárgyak között, vagyis hogy az érintett szupranacionális jogtárgyat sértő jogellenes cselekményt úgy kezelje, mintha saját nemzeti jogtárgyát sértették volna meg. Ebből következik, hogy amennyiben az ilyen cselekmény saját jogában bűncselekmény, úgy a tagállamnak az uniós jogtárgy elleni magatartást is bűncselekménnyé kell nyilvánítania. A nemzeti büntetőjog és az uniós jog együttműködése valósul meg a *kerettényállások* esetében is, amikor a tagállami büntetőjogi norma egyes elemeit az uniós jogra hivatkozva határozzák meg. Ezt a két esetkört nevezi a szakirodalom az *uniós jog és a nemzeti jog egymásra utalásának*.⁶²¹ Az uniós jog elsőbbségének elvéből következik, hogy a tagállamok büntetőjogának azon részei, amelyek az uniós joggal összeegyeztethetetlenek, a bíróság előtti konkrét ügyben nem alkalmazhatók. Ilyenkor az *uniós jog semlegesíti a nemzeti jogot*, a belső jogi normák helyébe az uniós normák lépnek. Végül a nemzeti jogot befolyásolja az *uniókonform jogértelmezés elve* is, mely révén a tagállamok jogalkalmazó szervei kötelesek, amennyire csak lehetséges, a nemzeti jogot az uniós jog fényében, azzal összhangban értelmezni.

A Európai Unió a közvetett befolyásolás mellett közvetlen módon, büntetőjogi tárgyú jogi aktusok útján is hatást gyakorol a tagállami büntetőjogokra, hiszen az uniós jogalkotó kifejezett büntetőjogi hatáskörökkel is rendelkezik. E hatásköröket két csoportra lehet bontani: különbséget tehetünk *büntetőjogi jogharmonizációs* és *szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör* között.

A *büntetőjogi jogharmonizáció* a tagállamok nemzeti büntetőjogainak egymáshoz közelítését, a közöttük fennálló különbségek csökkentését célozza, melynek során az uniós jogalkotó arra kötelezi a nemzeti jogalkotót, hogy valamely magatartást saját büntetőjog-rendszerében nyilvánítson bűncselekménnyé. A jogharmonizáció elsődleges eszköze a tagállami implementációt feltételező irányelv, amely következtében az abban

⁶²¹ Vö. AMBOS [2014] 451; HEGER [2013] 183; KARSAI [2002a] 83-85; SATZGER [2014b] 254.

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

foglalt jogellenes magatartás elkövetőjét az azt implementáló belső jogi norma alapján lehet felelősségre vonni. Az irányelvi szinten történő jogharmonizáció további fontos sajátossága, hogy a tagállami átültetés lehetővé teszi, hogy a nemzeti jogalkotók az uniós jogi aktusokban foglaltaktól eltérjenek, és szigorúbb szabályozást vezessenek be vagy tartsanak fenn.

A *szupranacionális büntetőjog-alkotás* esetén az uniós jogalkotó külön belső jogi aktus nélkül, közvetlenül nyilvánít valamely magatartást bűncselekménnyé és rendel büntetni. A szupranacionális jogalkotás alapvetően rendeleti úton történhet, ami általános hatállyal bír, és valamennyi tagállamban teljes egészében kötelező és közvetlenül alkalmazandó. Következésképpen a rendeletben szabályozott bűncselekmény elkövetőjének felelősségre vonása közvetlenül az uniós rendelet alapján történhet. A szupranacionális büntetőjogi normáktól a közvetlen alkalmazhatóság elve és ebből fakadóan az implementációs kötelezettség hiánya miatt a tagállamoknak alapvetően nincs lehetőségük az eltérésre, ily módon a rendeleti szintű büntetőjog-alkotás végső soron a tagállami büntetőjogok egységesítését vonja maga után.

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően kifejezett szerződéses rendelkezés hiányában a *korlátozott felhatalmazás elve* miatt a *büntetőjogi jogharmonizáció elsődlegesen a III. pillér területére korlátozódott*. Ez a helyzet a 2000-es évek közepétől változott meg, amikor az *Európai Bíróság joggyakorlata* meghatározott körben az I. pillér területén is elismerte a büntetőjogi eszközök alkalmazhatóságát. A Lisszaboni Szerződés – részben a korábbi III. pilléres szabályozásból, részben pedig az Európai Bíróság vonatkozó ítéleteiből kiindulva – jelentősen megerősítette az Európai Unió büntetőjogi jogharmonizációs hatáskörét. Az *EUMSZ. 83. cikke* alapján az uniós jogalkotó egyrészt jogosult a Szerződésben meghatározott bűncselekmények tényállása és büntetési tétele meghatározására irányelvekben szabályozási minimumokat megállapítani. Másrészt az Unió politikáinak eredményes végrehajtása érdekében bármely már harmonizált uniós politika területén generálisan lehetőség nyílt a büntetőjogi eszközök igénybevételére, a tagállamok büntetőjogának közelítését célzó irányelvek elfogadására révén.

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt az Európai Unió kifejezett *szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel nem bírt*, ennek hiányában a *közigazgatási büntetőjog, az adminisztratív szankciók* jelentettek alternatívát, amelyek

III. rész: Az uniós és a nemzeti büntetőjog kapcsolatrendszere

azonban sok esetben valójában büjtött punitív szankciók voltak. A szakirodalmi vélemények többsége szerint a *Lisszaboni Szerződéssel* az Unió a pénzügyi érdekek védelme terén az *EUMSZ. 33. cikke és az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése* alapján immár szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel is rendelkezik, ennek fennállása azonban továbbra is heves vita tárgya. Álláspontunk szerint az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme olyan alapvető, szupranacionális jogtárgynak tekinthető, amely hatékony védelme csak egységes büntetőjogi fellépéssel biztosítható. Az egységes védelem igénye indokolja, hogy a csalások elleni küzdelem nem a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség politikája körébe került szabályozásra, egyben legitimálja az EUMSZ. 325. cikke és az EUMSZ. 83. cikke szerinti jogalkotási hatáskörök közötti különbségeket. Álláspontunk szerint tehát az Unió pénzügyi érdekeinek védelme terén az EUMSZ. 33. cikke és az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján az Európai Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel rendelkezik.

Az Európai Unió büntetőjogi hatásköreit illetően fontos hangsúlyozni, hogy – a hatáskör-átruházás elvéből is következően – az *Unió nem rendelkezik generális, mindenre kiterjedő büntetőjogi hatáskörökkel*. Az Európai Unió jogharmonizációs és szupranacionális büntetőjogi hatásköre a Szerződésben meghatározott feltételek mellett gyakorolható és kizárólag az ott meghatározott vagy a feltételeknek megfelelő bűncselekményekre terjed ki. Így az uniós jogalkotó az EUMSZ. 83. cikke alapján a felsorolt tíz, uniós dimenziójú bűncselekmény, valamint a különböző uniós politikák eredményes végrehajtását veszélyeztető bűncselekmények harmonizálására jogosult, az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján pedig a pénzügyi érdekeket sértő csalások és más jogellenes cselekmények ellen léphet fel. Ez alapján nyilvánvaló, hogy nincs lehetőség például az emberölés, a lopás vagy a közlekedési bűncselekmények uniós szintű szabályozására. Ez egyébként nem is indokolt, hiszen – ahogy már arról korábban is szó volt – az uniós büntetőjog megteremtését alapvetően a transznacionális bűnözés elleni fellépés és a szupranacionális jogtárgyak védelme indokolta. Az uniós büntetőjog *e fragmentális jellege* ugyanakkor átvezet minket a következő kérdéskörhöz: szükség van-e egységes uniós büntetőpolitikára?

IV. RÉSZ

AZ EURÓPAI UNIÓ FORMÁLÓDÓ BÜNTETŐPOLITIKÁJA

1. Az európai büntetőpolitika fogalma

Mielőtt az Európai Unió büntetőpolitikáját részletesen megvizsgálánk, érdemes röviden vázolni a *büntetőpolitika és a kriminálpolitika fogalmát*. Bár e két fogalmat a szakirodalom gyakran szinonimaként használja, a kettő közé nem tehető egyenlőségjel. A *büntetőpolitika* egy szűkebb fogalmat takar, az anyagi büntetőjoghoz kapcsolódik, és elsődleges feladata annak meghatározása, hogy milyen magatartásokat kell büntetendővé nyilvánítani, illetve, hogy a büntetendő cselekmények elkövetőit milyen szankciókkal lehet sújtani. Ezzel szemben a *kriminálpolitika* mint tágabb fogalom a büntető igazságszolgáltatási rendszer egészére vonatkozik, így a szűkebb értelemben vett (anyagi) büntetőjog-politika mellett magába foglalja a büntetőeljárást, a büntetés-végrehajtást és a bűnmegelőzést is. A kriminálpolitika alatt tehát nemcsak a büntető igazságszolgáltatási rendszer kialakítására és működtetésére vonatkozó nézeteket értjük, hanem a társadalmi bűnmegelőzést, az áldozatsegítést, a bűncselekmények által okozott hátrányok kiküszöbölésére és enyhítésére vonatkozó feladatokat, valamint a büntető útról való elterelés megvalósításainak eszközeit is ide soroljuk.⁶²²

A fogalmi tisztázás alapján egyértelművé kívánjuk tenni, hogy jelen fejezet – az uniós dokumentumok szóhasználatából fakadó esetleges félreértések ellenére – az *Európai Unió formálódó büntetőpolitikáját* kívánja elemzés tárgyává tenni. Ennek keretében tehát azokat az uniós törekvéseket vizsgáljuk, amelyek egy egységes és koherens uniós büntetőpolitika kialakítása érdekében olyan alapelveket és módszereket kíván lefektetni, amelyek segítséget nyújthatnak az uniós jogalkotónak abban, hogy milyen magatartásokat nyilvánítson bűncselekménnyé, milyen tartalommal valósuljon meg a kriminalizáció, illetve, hogy milyen nemű és mértékű szankciót helyezzen kilátásba.

Mint azt az előző fejezetekben írtak alapján láthattuk, bár az európai integráció alapító atyái figyelmen kívül hagyták a büntetőjogot, a büntetőjog nem tudta

⁶²² LIGETI [2006] 602-604, 610-618; BORBÍRÓ [2016] 711-719.

függetleníteni magát az uniós jog befolyása alól. A büntetőjog – és a büntető eljárásjog – fokozatosan az uniós jogalkotás fókuszába került, amely következtében az uniós jog ma már jelentős hatást gyakorol a tagállamok nemzeti büntetőjogaira. Ez a tendencia tovább erősödött a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével, amely az uniós büntetőjogi együttműködést új alapokra helyezte, és az uniós jogalkotókat megerősített büntetőjogi hatáskörökkel ruházta fel.

Annak ellenére, hogy a büntetőjog már jó ideje az uniós jog befolyása alatt áll, az *uniós büntetőpolitikát hosszú ideig nem ismerték el önálló politikaként*. Az uniós jogalkotó tehát anélkül bocsátott ki büntetőjogi aktusokat, hogy az Unión belül lett volna egy átlátható, egységes, koherens, racionális uniós büntetőpolitika.⁶²³ Az önálló büntetőpolitika hiánya alapvetően azzal magyarázható, hogy az uniós büntetőjog sajátosan „különös rész központú megközelítéssel” rendelkezik, vagyis egyes konkrét különös részi tényállások közelítését, egységesítését célozza, az általános részre viszont minimális figyelmet fordít. Ez viszont azzal a következménnyel jár, hogy az Unió büntetőjogi tárgyú intézkedései között sok esetben indokolatlan, nehezen alátámasztható különbségek vannak, ami ellentétben áll a büntetőjog egyik fontos alapelvével, a *koherenciával*.⁶²⁴ További problémát jelent, hogy az Európai Unióban az utóbbi időben egyértelműen megfigyelhető a büntetőjogi fenyegetés kiterjesztése, a *kriminalizáció*, a *represszió folyamatos bővülése*, ez a tendencia pedig még erősebben felveti a koherens büntetőpolitika igényét.⁶²⁵

Az önálló büntetőpolitika hiánya természetesen arra is visszavezethető, hogy a büntetőjog nagyon sokáig kívül esett az integráció keretein, és a Maastrichti Szerződést követően sem vált szupranacionális politikává, hanem a kormányközi együttműködésen alapuló III. pillérbe került. A Lisszaboni Szerződés elfogadása ugyanakkor ezen a területen is komoly változásokat hozott, ami felerősítette az igényt, hogy az Európai Unió büntetőjogi tárgyú jogi aktusait egy egységes büntetőpolitika mentén bocsássa ki.⁶²⁶ Ennek első lépését jelentheti a *büntetőpolitika alapelveinek* a lefektetése, amelyek

⁶²³ SATZGER [2009] 691-692.

⁶²⁴ Vö. SATZGER [2009] 692-693.

⁶²⁵ ASP [2014] 59-60; BÁRD K. [1995] 157-158; BÁRD K. [2003] 8; KARSAI [2004a] 217-218; SATZGER [2013] 70-72. Vö. BÁRD P. [2016b] 439-440.

⁶²⁶ ASP [2014] 59. Vö. PRITTWITZ [2011] 32-33.

iránymutatásként szolgálhatnak az uniós jogalkotó számára.⁶²⁷ A továbbiakban ezen uniós törekvéseket kívánjuk górcső alá venni.

2. Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma

2008-ban 10 tagállam 14 büntetőjogásza Münchenben megalapította az *European Criminal Policy Initiative* (ECPI) csoportot.⁶²⁸ A csoport célja egy olyan *uniós büntetőpolitika alapjának* lefektetése, amit az uniós intézmények az uniós büntetőjogalkotás során a lehető legnagyobb mértékben figyelembe vesznek. Ennek érdekében 2009-ben közzétették az *Európai Büntetőpolitika Manifesztumát*⁶²⁹, amely egy megfelelő, harmonikus, megfontolt, racionális uniós büntetőpolitika alapelveit sorolja fel.⁶³⁰ Ez a hat alapelv a következő: a *büntetőjog védelmi kötelezettsége*, az *ultima ratio elve*, a *bűnösség elve*, a *törvényesség elve*, a *szubszidiaritás elve* és a *koherencia elve*.

2.1. Az uniós büntetőjog alapelvei

2.1.1. A büntetőjog védelmi kötelezettsége

Az alapvető érdekek védelmének követelménye a *büntetőjog legitimitását* biztosítja.⁶³¹ Eszerint az uniós jogalkotó a büntetőjogi hatásköreit kizárólag akkor gyakorolhatja, ha ezzel olyan *alapvető érdekeket (jogi tárgyakat)* részesít védelemben,

⁶²⁷ SATZGER [2016a] 150.

⁶²⁸ Tagjai: Petter Asp (Svédország), Nikolaos Bitzilekis (Görögország), Sergiu Bogdan (Románia), Thomas Elholm (Dánia), Luigi Foffani (Olaszország), Dan Frände (Finnország), Helmut Fuchs (Ausztria), Maria Kaiafa-Gbandi (Görögország), Jocelyne Leblois-Happe (Franciaország), Adán Nieto Martín (Spanyolország), Cornelius Prittwitz (Németország), Helmut Satzger (Németország), Elisabeth Symeonidou-Kastanidou (Görögország), Inge Zerbès (Ausztria).

⁶²⁹ Manifest zur Europäischen Kriminalpolitik (A Manifesto on European Criminal Policy). Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 12/2009. (német, angol, francia, spanyol, olasz, görög, román nyelven)
Magyar fordítása: KARSAI [2012] 9-18.

Megegyezni kívánjuk, hogy noha a Manifesztum eredeti megnevezése az európai kriminálpolitikára utal, annak tartalma gyakorlatilag a büntetőpolitikára fókuszál, ezért az egyértelműség érdekében inkább az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma megnevezést választottunk.

⁶³⁰ SATZGER [2009] 692-693.

⁶³¹ KAIIFA-GBANDI [2013] 90; PRITTWITZ [2011] 34; SATZGER [2013] 83. Vö. ALBRECHT–BRAUM–FRANKENBERG–GÜNTHER–NAUCKE–SIMITS [2001] 280-281.

amelyek az Unió elsődleges jogából származnak, nem ellentétesek a tagállamok alkotmányos hagyományaival és az Európai Unió Alapjogi Chartájával, valamint amelyek sérelme társadalmilag különösen ártalmas.

Az Európai Unió természetesen szabadon mérlegelheti, hogy mit minősít büntetőjogilag védendő értékeknek. Az alapelvől ugyanakkor egy *indokolási kötelezettség* fakad, az uniós jogalkotónak mindig részletesen alá kell támasztania az adott jogi aktus által védendő érdekek körét, és azt, hogy a kriminalizálni kívánt magatartás ezeket jelentős mértékben csorbítja. Az uniós szakpolitikák végrehajtásának biztosítása ugyanis önmagában még nem igazolja a büntetőjog igénybevételét.⁶³²

2.1.2. Az *ultima ratio* elve

Az összes jogág közül a büntetőjog az, amelyik a *legsúlyosabban beavatkozik* az egyén szabadságába, tulajdonába és alapvető jogaiba. A büntetőjogi szankciók társadalmilag olyan negatív, megbélyegző, stigmatizáló értékítéletet fejeznek ki, amely más jogágak szankcióihoz nem feltétlenül kapcsolódik. Ebből következik, hogy a büntetőjogot kizárólag csak a *legvégsőbb esetben* lehet alkalmazni.

Az *ultima ratio elve* szerint a jogi felelősség rendszerében a büntetőjog a *végző eszköz*, a büntetőjogi szankciók pedig a jogi szankciók rendszerének zárókövei. A jogalkotó csak akkor nyúlhat a kriminalizáció eszközéhez és a büntetőjogi szankciókhoz, amennyiben az empirikus adatok fényében minden más fellépés elégtelennek mutatkozik a társadalom érdekeinek védelmére. Minden esetben vizsgálni kell, hogy a társadalom védelme más, alternatív, a büntetőjoginál enyhébb (például polgári jogi, közigazgatási jogi vagy adójogi) eszközök révén nem valósítható-e meg.⁶³³ A büntetőjog nem arra szolgál, hogy az állam azt bármilyen esetben azonnal igénybe vehesse. El kell kerülni, hogy a társadalmi problémákat elsősorban kriminalizációval kezeljék, hogy az alapvető érdekek védelmét elsődlegesen büntetőjogi szankciók útján biztosítsák.⁶³⁴

⁶³² Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.1. fejezet

⁶³³ LUKÁCSI [2015] 20. Vö. KAIAFA-GBANDI [2012] 324.

⁶³⁴ LUKÁCSI [2014] 27-28.

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

Az *ultima ratio* elve az uniós szinten is megjelenik. Így az Európai Unió csak akkor kötelezheti a tagállamokat arra, hogy bizonyos magatartásokat kriminalizáljanak, amennyiben a fent említett alapvető érdekek védelme egyéb, enyhébb eszközökkel nem biztosítható.⁶³⁵ Az uniós jogalkotónak így minden jogi aktus vonatkozásában megalapozott és átlátható módon kell megindokolnia a *büntetőjogi fellépés elengedhetetlen voltát*, és ezt az indokolást megfelelő mennyiségű és minőségű releváns bizonyítékkal (tények, tanulmányok, hatásvizsgálatok) kell alátámasztania. Az uniós értékítéletnek az Európai Bíróság által felülvizsgálhatónak kell lennie.⁶³⁶

Az uniós szinten az *ultima ratio* elv szorosan összefügg a – később tárgyalandó – *arányosság elvével*, ami szintén csak akkor teszi lehetővé az adott cél eléréséhez szükséges intézkedés elfogadását, amennyiben nem áll rendelkezésre más, a cél megvalósítására alkalmas olyan eszköz, amely alkalmazása kevesebb hátránnyal jár.⁶³⁷

Az Európai Unió büntetőjogi hatásköreit vizsgálva megállapítható, hogy az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésének jogalkotási felhatalmazása alapvetően megfelel az *ultima ratio* elvének, hiszen a felsorolt súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények olyan területeket érintenek, ahol kevés kétség fér a tiltani kívánt magatartások büntetőjogi relevanciájához.⁶³⁸ Hasonlóképpen nem fér kétség az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdés szerinti pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények elleni fellépés szükségességéhez. Azonban még ezen különösen súlyos bűncselekmények esetén sem lehet *ab ovo* kizárni az *ultima ratio* vizsgálatát, hiszen lehetséges, hogy vannak a cél eléréséhez szükséges enyhébb eszközök is. Elképzelhető ugyanis, hogy az egyes bűncselekményi kategóriáknak vannak kevésbé súlyos megjelentési alakzatai is, amely kriminalizálása a cél eléréséhez nem feltétlenül szükséges.⁶³⁹ Ezért több uniós jogforrás is csak a bűncselekmények súlyosabb formáinak kriminalizálását írja elő a tagállamok részére, az enyhébb alakzatok esetén viszont büntetőjogon kívüli (például közigazgatási) eszközöket is elegendőnek tartanak.⁶⁴⁰

⁶³⁵ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.2. fejezet

⁶³⁶ LUKÁCSI [2015] 43-44.

⁶³⁷ KAIIFA-GBANDI [2011] 17.

⁶³⁸ LUKÁCSI [2015] 27. Vö. KARSAI [2015] 79-80.

⁶³⁹ KAIIFA-GBANDI [2013] 94-95.

⁶⁴⁰ Bővebben lásd: IV. rész 4. fejezet

Az *ultima ratio* vizsgálatának szükségessége komolyabban merül fel az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti járulékos jogharmonizációs hatáskör esetén, mivel itt maga a Szerződés is úgy fogalmaz, hogy a büntetőjogi eszközök akkor alkalmazhatók, amennyiben az egy már harmonizált uniós szakpolitika eredményes végrehajtása szempontjából *elengedhetetlen*. A jogharmonizációs hatáskör gyakorlása tehát minden esetben feltételezi, hogy az uniós jogalkotó megfelelően igazolja az elengedhetetlenség követelményét, vagyis hogy a kívánt célt a büntetőjoginál kevésbé súlyos jogkövetkezményekkel nem lehet-e eredményesen megvalósítani.⁶⁴¹

2.1.3. A bűnösség elve

A bűnösségen alapuló felelősségre vonás (*nulla poena sine culpa*) értelmében a büntetőjogi felelősségre vonás feltételezi a büntetendő magatartás személyes felróhatóságát. Senki se büntethető olyan magatartás miatt, amelyért nem tehető büntetőjogilag felelőssé.⁶⁴² Ez a követelmény egyrészt a büntetőjog társadalmilag különösen káros magatartásokra történő korlátozásából, vagyis az *ultima ratio elvéből*, másrészt pedig az Alapjogi Charta 1. cikke szerinti *emberi méltóság* teljes körű garantálásának igényéből fakad.⁶⁴³ A bűnösség elve szorosan kapcsolódik az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikk (2) bekezdése és az Alapjogi Charta 48. cikk (1) bekezdése által is biztosított *ártatlanság védelméhez* is.⁶⁴⁴

Az uniós jogalkotónak így minden esetben igazolnia kell, hogy a büntetendőség előírása a bűnösséghez igazodó felelősségre vonást tesz lehetővé.⁶⁴⁵ Az uniós jogi aktusok kizárólag *szándékosan vagy gondatlanul* elkövetett cselekmények büntetőjogi szankcionálását írhatják elő. Az uniós jogalkotó nem kötelezheti a tagállamokat arra, hogy valamely magatartást az elkövető bűnösségétől függetlenül, *objektív felelősség* (*strict liability*) keretében nyilvánítsanak bűncselekménnyé.⁶⁴⁶ Bár az elfogadott uniós büntetőjogi aktusok többsége összhangban áll a bűnösségen alapuló felelősség elvével,

⁶⁴¹ LUKÁCSI [2015] 27. Vö. KAIAFA-GBANDI [2013] 95-96; KARSAI [2015] 80-81.

⁶⁴² WEIGEND [2003] 71.

⁶⁴³ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.3. fejezet

⁶⁴⁴ Vö. HEGER [2016] 481; SCHAUT [2012] 220-231.

⁶⁴⁵ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.3. fejezet

⁶⁴⁶ KAIAFA-GBANDI [2011] 31.

megfigyelhetők aggasztó minták. Egyes jogi aktusok ugyanis lehetővé teszik, hogy a bűncselekmény szándékos jellegére a tárgyilagossá, tényszerű körülményekből lehessen következtetni.⁶⁴⁷ A szándékosságra való automatikus következtetés ugyanakkor nyilvánvalóan nem felel meg a bűnösségen alapuló felelősség elvének.⁶⁴⁸

Ezzel kapcsolatban ugyanakkor rögzíteni kell azt is, hogy a bűnösségen alapuló felelősség elve az uniós jogban sokáig nem volt abszolút érvényesülő alapelv. Az Európai Bíróság több ítéletében⁶⁴⁹ is kimondta, hogy az *objektív felelősség nem sérti az uniós jogot*, annak alkalmazását az uniós jog nem kívánja meg, de nem is tiltja, így ebben a kérdésben a döntés joga kizárólag a tagállamokat illeti meg. Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy az Európai Bíróság ezirányú gyakorlata elsődlegesen az adminisztratív szankciókhoz és nem a büntetőjogi jogforrásokhoz kapcsolódott. Az Alapjogi Charta volt az első olyan uniós jogi norma, amely a bűnösségre vonatkozó követelményt fogalmazott meg. A Charta e rendelkezése az objektív felelősség elfogadhatóságát és az uniós jog ezzel kapcsolatos semleges álláspontját kimondó bírósági döntéseket új megvilágításba helyezte, így az uniós bűnösségi elv elismerése várhatóan az Európai Bíróság e téren fennálló *joggyakorlatának változását* is maga után fogja vonni.⁶⁵⁰

A bűnösség elvével összefüggő másik problematikus terület a *jogi személyek felelősségének* kérdése, amelyet a tagállamok egy része pont az bűnösségen alapuló felelősség elvével való összeegyeztethetlenségre hivatkozva elutasít. A jogi személyek felelősségének kérdése kapcsán a Manifesztum mindössze arra utal, hogy a természetes személy egyéni bűnösségét el kell különíteni a jogi személy felelősségétől, amire a tagállami szabályozással összhangban önálló beszámítási szabályokat kell megállapítani.⁶⁵¹ Az uniós jogalkotás e tekintetben ugyanakkor messzemenőig tiszteletben tartja a tagállamok választási jogát. Az uniós normák ugyanis kizárólag a

⁶⁴⁷ Lásd például: A Tanács jogi aktusa (1995. július 26.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény létrehozásáról [HL C 316., 1995. 11. 27., 48-57.] 1. cikk (4) bekezdés

⁶⁴⁸ Vö. KAIIFA-GBANDI [2012] 327; WEIGEND [2003] 73.

⁶⁴⁹ Lásd például: C-326/88 sz. *Hansen ügyben* 1990. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-02911.] 15. pont; C-177/95. sz. *Ebony Maritime és Loten Navigation ügyben* 1997. február 27-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-1111.] 36-37. pont; C-7/90. sz. *Vandevenne és társai ügyben* 1991. október 2-án hozott ítélet [1991., I-4371.] 12. pont

⁶⁵⁰ ASP [2012] 178-182; CORSTENS–PRADEL [2002] 520-521; KARSAI [2004a] 152; KARSAI [2015] 72-74, 165-166.

⁶⁵¹ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.3. fejezet

jogi személyek szankcionálási kötelezettségét írják elő a tagállamok számára, viszont nem tartalmazzak utalást arra nézve, hogy ez milyen formában, büntetőjogi vagy más szankciók útján történjen.

2.1.4. A törvényesség elve

A büntetőjog törvényességének elve a *jogállamiság* általános elvéből vezethető el, amely végső soron az *állampolgárok magánszférája védelmének jogállami garanciáját* és a *büntetőhatalom korlátok közé szorítását* jelenti.⁶⁵² A törvényesség elve számos tagállam jogrendjében alkotmányos státuszt élvez, így egy általánosan elismert európai jogelvnek tekinthető⁶⁵³, amely az Emberi Jogok Európai Egyezményének 7. cikkében és az Unió Alapjogi Chartájának 49. cikkében is megjelenik.

A törvényesség elve értelmében csak az a cselekmény minősülhet bűncselekménynek, amelyet a törvény már az elkövetés előtt annak nyilvánított (*nullum crimen sine lege*), továbbá a bűnelkövetővel szemben csak olyan büntetés alkalmazható, amelyet a törvény már a bűncselekmény elkövetése idején is kilátásba helyezett (*nulla poena sine lege*). Ez azt jelenti, hogy a büntetőhatalom gyakorlásának alapvető feltételeit (a bűncselekményi tényállást és az irányadó szankciót) törvényben előre rögzíteni kell. A *nullum crimen* és *nulla poena sine lege* elvének tartalma az idők folyamán folyamatosan kibővült, így abból *négy büntetőjogi követelmény* és *négy tilalom* vezethető le, amelyek közül az első kettő elsősorban a jogalkotót, a másik kettő pedig a jogalkalmazót köti:

1. az elkövetéskor hatályos törvény alkalmazásának követelménye és a súlyosabb büntetőtörvény visszaható hatályának tilalma (*nullum crimen, nulla poena sine lege praevia*)
2. a pontos törvényi meghatározottság követelménye és a határozatlan büntetőtörvény és jogkövetkezmény tilalma (*nullum crimen, nulla poena sine lege certa*)

⁶⁵² BÉKÉS [2011] 75; HOLÉ [2009] 128; KARSAI [2015] 44; MUSIL [2000] 69. Vö. ALBRECHT–BRAUM [1999] 296; GELLÉR [2013] 35-56.

⁶⁵³ Lásd: C-303/05. sz. *Advocaten voor de Wereld* ügyben 2007. május 3-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-3633.] 49. pont

3. az írott büntetőtörvény követelménye és a büntethetőséget alapító, illetve a büntetőjogi szankciót szigorító szokásjog és bírói jog tilalma (*nullum crimen, nulla poena sine lege scripta*)
4. a jogalkalmazónak az írott büntetőjogi törvény normaszövegéhez kötésének követelménye és a büntethetőséget, illetve szankció kiszabását megállapító vagy szigorító analógia tilalma (*nullum crimen, nulla poena sine lege stricta*).⁶⁵⁴

Az uniós jogalkotás vonatkozásában a Manifesztum három követelményt emel ki: a törvényi meghatározottság elvét, a visszaható hatály tilalmát és a *lex mitior* elvét, valamint a parlamentáris törvény követelményét.

2.1.4.1. A törvényi meghatározottság elve

Mivel a büntetőjog avatkozik be legnagyobb mértékben a polgárok szabadságába, különös hangsúlyt kell fektetni a büntetőhatalommal való visszaélések lehetőség szerinti maximális kiküszöbölésére. Ennek egyik eszköze lehet a bíró mérlegelési jogkörének szűkítése a büntetőjogi felelősség minél pontosabb körülhatárolása révén.⁶⁵⁵ A törvényi meghatározottság követelménye és a határozatlan büntetőtörvény tilalma azt biztosítja, hogy a törvényhozó a *büntetendő magatartások körét és ezek jogkövetkezményeit lehetőleg pontosan állapítsa meg*, amivel megelőzhető a bíró önkényes döntésének veszélye.⁶⁵⁶

Ahogy azt az Európai Bíróság több ügyben is kimondta, a törvényi meghatározottság elve azt követeli meg, hogy az uniós szabályozás lehetővé tegye az érdekelték számára az őket terhelő *kötelezettség terjedelmének pontos ismeretét*, mivel a jogalanyoknak képeseknek kell lenniük arra, hogy egyértelműen megismerhessék jogaikat és kötelezettségeiket, és ahhoz, hogy ezeknek megfelelően jogkövető magatartást tudjanak tanúsítani.⁶⁵⁷ A büntetőjog vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a

⁶⁵⁴ NAGY F. [1995] 257-258. Vö. ASP [2012] 168-171; HEGER [2016] 482; HERLIN-KARNELL [2012] 20; SCHAUT [2012] 125-126; TIEDEMANN [1993] 28.

⁶⁵⁵ LIGETI [2004b] 385.

⁶⁵⁶ NAGY F. [1995] 262; SCHAUT [2012] 136; WEIGEND [2003] 70.

⁶⁵⁷ Lásd például: C-209/96. sz. *Egyesült Királyság kontra Bizottság* ügyben 1998. október 1-jén hozott ítélet [EBHT 1998., I-5655.] 35. pont; C-255/02. sz. *Halifax és társai* ügyben 2006. február 21-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-1609.] 72. pont; C-248/04. sz. *Koninklijke Coöperatie Cosun* ügyben 2006. október 26-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-10211.] 79. pont; C-158/06. sz. *ROM-projecten* ügyben 2007. június 21-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-5103.] 25. pont; C-308/06. sz. *Intertanko* ügyben 2008. június 3-án

büntetőjogi tényállásoknak tisztán és világosan kell meghatározniuk a büntethetőség objektív és szubjektív feltételeit, valamint az előírt jogkövetkezményeket.⁶⁵⁸

A törvényi meghatározottság elvéből fakad az a követelmény is, miszerint a büntetőjogi normát nem lehet a *terhelt hátrányára kiterjesztő vagy analóg módon értelmezni*.⁶⁵⁹ Ennek különösen az *uniókonform jogértelmezés*⁶⁶⁰ során van jelentősége, amely során – ahogy már említettük – a tagállami jogalkalmazó köteles a nemzeti jogot a lehető legnagyobb mértékben az uniós jog fényében értelmezni, ez azonban nem vezethet a nemzeti joggal ellentétes értelmezésre.⁶⁶¹

A törvényi meghatározottság elvét az uniós jog általános jogelveként és a jogállami büntetőjog elemi jelentőségű alappilléreként az uniós jogforrásoknál is érvényesíteni kell. A *lex certa* követelménye különösen az *irányelvi szabályozásnál* jelent problémát. Az irányelveket ugyanis a tagállamoknak át kell ültetniük a nemzeti jogukba, a legalitás elvéből következően – mint már említettük⁶⁶² – a magánszemélyek büntetőjogi felelősségét nem lehet kizárólag az uniós irányelv alapján megállapítani vagy súlyosítani. Így a büntetőjogi felelősség az azt implementáló nemzeti norma alapján állapítható meg, vagyis a kriminalizáció forrása nem az uniós norma, hanem az azt átültető nemzeti szabály lesz. Mivel az ilyen jogi aktusok címzettjei nem a magánszemélyek, hanem a tagállamok, kérdésként merülhet fel, hogy az irányelveknek egyáltalán kell-e, és ha igen mennyiben kell teljesítenie a határozottság elvét.

Álláspontunk szerint a *lex certa* követelményét irányelvi szabályozás esetén is érvényesíteni kell. Ha ugyanis az uniós jogalkotó ennek nem tesz eleget a nemzeti jogalkotó a következő dilemma elé kerül: vagy módosítás nélkül átülteti a nem eléggé pontosan megfogalmazott uniós szabályozást, megsértve ezzel a *nullum crimen sine lege* alkotmányos elvét, vagy pedig az uniós irányelvet kiegészítve egyoldalúan meghatározza a pontos törvényi tényállást, amivel viszont azt kockáztatja, hogy eltér az

hozott ítélet [EBHT 2008., I-4057.] 69-71. pont; C-345/06. sz. *Heinrich ügyben* 2009. március 10-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-1659.] 44. pont

⁶⁵⁸ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.4. fejezet a) pont

⁶⁵⁹ C-74/95. és C-129/95. sz. *X elleni büntetőeljárás egyesített ügyekben* 1996. december 12-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-6609.] 25. pont

⁶⁶⁰ Lásd: III. rész 1.4. fejezet

⁶⁶¹ CORSTENS–PRADEL [2002] 519-520.

⁶⁶² Lásd: III. rész 1.4.2. fejezet

uniós célkitűzéstől, amely miatt az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indíthat a mulasztó tagállam ellen.⁶⁶³ Az irányelvekkel szemben is érvényesítendő *lex certa* követelményét az a tény is alátámasztja, hogy nagyon sok irányelv már nem korlátozódik pusztán az uniós célkitűzések meghatározására, hanem olyan konkrét szabályokat, normaszövegeket is tartalmaz, amely a tagállamok mérlegelési lehetőségét jelentős mértékben leszűkíti vagy egyenesen megszünteti.⁶⁶⁴ Ezzel összhangban a Manifesztum is kimondja, hogy minél korlátozottabb a tagállam mérlegelési lehetősége az adott norma beillesztése során, annál erőteljesebben kell magában az uniós jogforrásban érvényesíteni a határozottság követelményét. Amennyiben az uniós jogi aktus a tagállamok büntetőjogi rendelkezéseink egységesítését, teljes harmonizációját irányozza elő, a büntetőjogi tényállás szabályozási szintjéhez hasonlóan kell biztosítani a határozottság követelményét.⁶⁶⁵

A *rendeleti szintű szupranacionális büntetőjogi jogalkotásnál* egyértelmű a helyzet: mivel a büntetőjogi felelősségre vonás ebben az esetben közvetlenül az uniós norma alapján történik, annak szükségképpen meg kell felelnie a *lex certa* követelményének.⁶⁶⁶

2.1.4.2. A visszaható hatály tilalma és a *lex mitior elve*

A *visszaható hatály tilalma* értelmében a büntetőjogi normák egy állampolgár hátrányára sem alkalmazhatók visszamenőleges hatállyal. E tilalom egyrészt védi az állampolgár egyéni szabadságát, mivel az általa elkövetett cselekmény törvényi értékelése utólagosan a hátrányára nem változhat, másrészt pedig korlátot jelent az államhatalom részére is, mivel megakadályozza, hogy a törvényhozó önkényes döntéseket hozzon.⁶⁶⁷

A visszaható hatály tilalma értelmében tehát az uniós jogalkotó nem fogadhat el olyan büntetőjogi szabályokat, amelyek a tagállamokat visszamenőleges hatályú büntetőjogi rendelkezések bevezetésére köteleznék. A tilalom alól egy kivétel van: a

⁶⁶³ Vö. ASP [2012] 172-173; KAIIFA-GBANDI [2011] 27; SATZGER [2013] 85.

⁶⁶⁴ KARSAI [2014c] 259; KARSAI [2016] 26.

⁶⁶⁵ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.4. fejezet a) pont

⁶⁶⁶ KARSAI [2014c] 259; KARSAI [2015] 49; SCHAUT [2012] 139.

⁶⁶⁷ NAGY F. [1995] 261.

visszaható hatály elve érvényesülhet a terhelt javára (*lex mitior elve*). Ha tehát a büntetőjogi norma az elkövetés és az elbírálás időpontja között oly módon módosul, hogy az adott cselekmény *már nem büntetendő* vagy *enyhébben büntetendő*, nem célszerű és nem méltányos az elkövetőt a régi norma szabályai szerint büntetni. Ebből következik, hogy az uniós jogalkotó nem kötelezheti a tagállamokat, hogy az elkövetés idejében hatályos rendelkezéseket alkalmazza, ha azok az elkövetés és az elbírálás közötti időben a terhelt javára változnak, vagyis ha az új norma a büntetőjogi védelmet megvonja vagy mérsékeli.⁶⁶⁸

A törvényi meghatározottság elvéhez hasonlóan az Európai Bíróság a *visszaható hatály tilalmát*⁶⁶⁹ és a *lex mitior elvét*⁶⁷⁰ is a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak részeként ismerte el, és így arra az uniós jog általános elveként tekint.⁶⁷¹

2.1.4.3. A parlamentáris törvény követelménye

Mivel a büntetőjog avatkozik be legjobban az állampolgárok magánszférájába, ezért annak a lehető legközvetlenebb, legmagasabb szintű *társadalmi legitimitációt* kell kapnia. Az uniós jogalkotó által elfogadott büntetőjogi rendelkezéseknek is szükségük van *demokratikus legitimitációra* (*nullum crimen, nulla poena sine lege parlamentaria*).⁶⁷²

A Lisszaboni Szerződés előtt komoly problémát okozott az uniós büntetőjog *demokratikus legitimitációja*. Ennek elsődlegesen az volt az oka, hogy sem a nemzeti parlamentek, sem az Európai Unió egyetlen közvetlenül választott szerve, az Európai Parlament nem rendelkezett megfelelő hatáskörökkel a büntetőjogi együttműködés területén.⁶⁷³ A demokratikus deficit kérdése ugyanakkor ennél árnyaltabb: problémát

⁶⁶⁸ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.4. fejezet b) pont. Bővebben lásd: KARSAI [2016] 33-35.

⁶⁶⁹ Lásd: 63/83. sz. *Kirk ügyben* 1984. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1984., 2689.] 22. pont; C-331/88. sz. *The Queen kontra Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte FEDESA és társai ügyben* 1990. november 13-án hozott ítélet [1990., I-4023.] 42. pont

⁶⁷⁰ Lásd: C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz. *Berlusconi és társai egyesített ügyekben* 2005. május 3-án hozott ítélet [2005., I-3565.] 68. pont. Bővebben lásd: HERLIN-KARNELL [2012] 21-22; KARSAI [2006] 7-8; KLIP [2012a] 185-187.

⁶⁷¹ CORSTENS-PRADEL [2002] 517-518; HERLIN-KARNELL [2012] 20; MIETTINEN [2013] 113-114.

⁶⁷² MUSIL [2000] 70; SCHAUT [2012] 119.

⁶⁷³ GRÖNING [2010] 127-129; LADENBURGER [2008] 24-25.

jelentett az uniós jogalkotás állampolgároktól való túl nagy távolsága, a döntéshozatal túlbürokratizált és átláthatatlan volta, a nyilvánosság kizárása és a gyenge bírói kontroll.⁶⁷⁴ Az Európai Unió működése a kormányközi jelleg és a tagállamok kormányainak képviselőiből álló Tanács domináns szerepe miatt a végrehajtó hatalom dominanciája felé mozdult el, ami azonban csak közvetett legitimitációt biztosít.⁶⁷⁵

A demokratikus legitimitáció követelményének a Lisszaboni Szerződés a *rendes jogalkotási eljárás általánossá tételével, az Európai Parlament megerősített közreműködésének megteremtésével* és a *nemzeti parlamentek jogalkotási eljárásba való fokozottabb bevonásával* próbált eleget tenni. Ezekkel az intézkedésekkel a Lisszaboni Szerződés demokratikus deficit problémáját jelentősen csökkentette, bár teljesen nem küszöbölte ki.⁶⁷⁶ A Manifesztum az uniós büntetőjog legitimitációjának további növelését az *érdekképviselői szervek és a civil társadalom jogalkotásba való bevonása* révén képzei el.⁶⁷⁷

2.1.5. A szubszidiaritás elve

A *szubszidiaritás elve* szorosan összekapcsolódik a büntetőjog *ultima ratio* jellegének elvével.⁶⁷⁸ A szubszidiaritás elve azt jelenti, hogy az Unió azokon a területeken, amelyek nem tartoznak kizárólagos hatáskörébe, csak akkor és annyiban jár el, amikor és amennyiben a tervezett intézkedés céljait a tagállamok sem központi, sem regionális, sem helyi szinten nem tudják kielégítően megvalósítani, így azok a tervezett intézkedés terjedelme vagy hatása miatt az Unió szintjén jobban megvalósíthatók.⁶⁷⁹ A szubszidiaritás elve az Unió kizárólagos hatáskörébe tartozó területek⁶⁸⁰ kivételével valamennyi uniós politika, így az EUMSz. 4. cikk (2) bekezdés j) pontja alapján megosztott hatáskörökbe tartozó szabadságon, biztonságon és jog érvényesülésén alapuló térség vonatkozásában is érvényesül.

⁶⁷⁴ HOLÉ [2009] 126; LIGETI [2004b] 375-376.

⁶⁷⁵ BÉKÉS [2015] 42.

⁶⁷⁶ KAIAFA-GBANDI [2013] 99.

⁶⁷⁷ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.4. fejezet c) pont

⁶⁷⁸ Vö. HERLIN-KARNELL [2009] 355-356.

⁶⁷⁹ EUSz. 5. cikk (3) bekezdés

⁶⁸⁰ EUMSz. 3. cikk

A szubszidiaritás elve lényegében azt a kötelezettséget rója az uniós jogalkotóra, hogy *cselekvése indokoltságát* bizonyítsa.⁶⁸¹ Az alapelv szerint az uniós fellépés csak két feltétel együttes fennállása esetén valósulhat meg. A *negatív feltétel*, hogy a tervezett intézkedés céljait tagállami szinten nem lehet kielégítően megvalósítani, a *pozitív feltétel* pedig, hogy az intézkedés az Unió szintjén jobban megvalósítható.⁶⁸² A szubszidiaritás elve tehát akkor teljesül, ha a tagállami eszközök eredménytelensége miatt az uniós fellépés szükséges és a nemzeti szintű fellépéssel szemben nagyobb hatékonyságot, valamilyen *hozzáadott értéket*⁶⁸³ jelent. Következésképpen a nemzeti jogalkotó cselekvési elsőbbséget élvez az uniós jogalkotóval szemben.⁶⁸⁴ A szubszidiaritás elve alapján arra kell törekedni, hogy a döntéseket a polgárokhoz legközelebb eső, legalacsonyabb szinten hozzák meg, és az Európai Unió csak akkor járjon el, ha az valamilyen okból elkerülhetetlen.⁶⁸⁵

A szubszidiaritás elve kihat a *jogforrási forma megválasztására* is. Így például az Uniónak azonos feltételek mellett az irányelvi formát előnyben kell részesítenie a rendelethez képest.⁶⁸⁶ Ennek az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdésének alkalmazása során van jelentősége, mivel az EUMSZ. 83. cikkével szemben a Szerződés itt nem rendelkezik a jogi aktus típusáról, így az uniós jogalkotónak minden esetben alaposan mérlegelnie kell, hogy a szubszidiaritás elvének a rendeleti vagy az irányelvi szintű szabályozás felel-e meg jobban.⁶⁸⁷

A szubszidiaritás elvéhez szorosan kapcsolódik az *arányosság elve*, amely értelmében az Unió intézkedése sem tartalmilag, sem formailag nem terjedhet túl azon, ami a Szerződések célkitűzéseinek eléréséhez szükséges.⁶⁸⁸ A szubszidiaritás elvéhez hasonlóan az arányosság elve is a szupranacionális kompetenciák gyakorlásának

⁶⁸¹ HORVÁTH [2011] 281; KECSKÉS [2005] 712.

⁶⁸² DORRA [2013] 273.

⁶⁸³ SIMON [2012] 252.

⁶⁸⁴ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.5. fejezet

⁶⁸⁵ VALKI [1997] 90. Vö. ASP [2012] 184.

⁶⁸⁶ OSZTOVITS [2011c] 45.

⁶⁸⁷ Ahogy már fentebb említettük, az Európai Bizottság 2012-ben – még az EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése alapján – előterjesztett irányelvjavaslatában az irányelvet tartotta a szubszidiaritás és arányosság elvének inkább megfelelő jogi aktusnak, hiszen az a rendelethez képes sokkal kevésbé avatkozik be a tagállamok igazságszolgáltatási rendszereibe. Bővebben lásd: III. rész 3.2.1.4. fejezet

⁶⁸⁸ EUSZ. 5. cikk (4) bekezdés

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

korlátjaként fogható fel.⁶⁸⁹ Amíg azonban a szubszidiaritás elve arra a kérdésre adja meg a választ, hogy az *Unió hozhat-e egyáltalán intézkedést*, addig az arányosság követelménye arra, hogy *milyen intézkedést hozhat*. A szubszidiaritás elvével ellentétben ugyanakkor az arányosság elve nem csak azokra a politikákra korlátozódik, amelyek az Unió nem kizárólagos hatáskörébe tartoznak, hanem azt valamennyi uniós intézkedésnél figyelembe kell venni.⁶⁹⁰

Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata⁶⁹¹ alapján az arányosság vonatkozásában három feltételt kell vizsgálni: az uniós intézkedésnek *megfelelőnek, alkalmasnak és szükségesnek* kell lennie az adott cél megvalósítására.⁶⁹² Amennyiben több alkalmas eszköz is a jogalkotó rendelkezésére áll, azt kell kiválasztani, amelyik a tagállamokra a legkisebb terhet rója.⁶⁹³ Ha azonban még ez az intézkedés is túlzott kötelezettségekkel terheli a tagállamokat, amelyek nem állnak arányban az elérni kívánt céllal, az arányosság elve nem teljesül.⁶⁹⁴

A büntetőjog területén az arányosság elvének van egy másik fontos dimenziója: a *büntetések arányosságának* követelménye. Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatával⁶⁹⁵ és az Alapjogi Charta 49. cikk (3) bekezdésével összhangban ez azt jelenti, hogy a kiszabott büntetésnek arányban kell állnia az elkövetett bűncselekmény súlyával és az elkövető bűnösségével és társadalomra veszélyességével.⁶⁹⁶

⁶⁸⁹ KARSAI [2015] 138.

⁶⁹⁰ ASP [2012] 183; HECKER [2012] 283; OSZTOVITS [2011c] 45.

⁶⁹¹ Lásd például: C-426/93. sz. *Németország kontra Tanács ügyben* 1995. november 9-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-3723] 42. pont; C-84/94. sz. *Egyesült Királyság kontra Tanács ügyben* 1996. november 12-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-5755.] 57. pont; C-233/94. sz. *Németország kontra Parlament és Tanács ügyben* 1997. május 13-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-2405.] 54. pont; C-36/97. és C-37/97. sz. *Ellinghusen kontra Amt für Land- und Wasserwirtschaft Kiel és Ketelsen / Amt für Land- und Wasserwirtschaft Husum egyesített ügyekben* 1998. október 22-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-6337.] 32. pont

⁶⁹² AMBOS [2014] 445; ESSER [2014a] 54; FRENZ [2011] 995; SATZGER [2007] 96.

⁶⁹³ 265/87. sz. *Schröder kontra Hauptzollamt Gronau ügyben* 1989. július 11-én hozott ítélet [EBHT 1989., 2237.] 21. pont; C-331/88. sz. *The Queen kontra Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte FEDESA és társai ügyben* 1990. november 13-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-4023.] 13. pont

⁶⁹⁴ HECKER [2014] 290-291.

⁶⁹⁵ Lásd például: 41/76. sz. *Donckerwolke és társai kontra Procureur de la République és társai ügyben* 1976. december 15-én hozott ítélet [EBHT 1976., 1921.] 42. pont; C-265/88. sz. *Messner ügyben* 1989. december 12-én hozott ítélet [EBHT 1989., 4209.] 14. pont; C-193/94. sz. *Skanavi és Chryssanthakopoulos ügyben* 1996. február 29-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-929.] 36. pont

⁶⁹⁶ ASP [2012] 189-190; HEGER [2016] 481-482; KARSAI [2015] 140-142.

A szubszidiaritás és az arányosság elvének folyamatos tiszteletben tartásának biztosítása *valamennyi uniós intézmény* feladata.⁶⁹⁷ E feladat ellátása során az uniós intézmények mellett a *nemzeti parlamentek* is fontos szerepet játszanak.⁶⁹⁸ E körben az EUMSZ. 69. cikke külön kihangsúlyozza a nemzeti parlamentek e feladatát a szabadságon, a biztonságon és jog érvényesülésén alapuló térséggel kapcsolatban. Eszerint a nemzeti parlamentek feladata arról gondoskodni, hogy a büntetőjogi és a rendőrségi együttműködés keretében benyújtott jogalkotási javaslatok és kezdeményezések a szubszidiaritás és az arányosság elvével összhangban legyenek.⁶⁹⁹

A *Lisszaboni Szerződéshez csatolt 2. jegyzőkönyv* értelmében a jogalkotási aktusok tervezeteit a nemzeti parlamenteknek meg kell küldeni. Ha valamely nemzeti parlament az adott tervezetet nem tartja összeegyeztethetőnek a szubszidiaritás elvével, nyolc héten belül indokolt véleményt küldhet az Európai Parlament, a Tanács, illetve a Bizottság elnökének. Amennyiben a nemzeti parlamentek legalább egyharmada – a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséggel kapcsolatos, az EUMSZ. 76. cikke alapján előterjesztett javaslatok esetén egynegyede – azt állapítja meg, hogy a jogalkotási aktus tervezete nincs összhangban a szubszidiaritás elvével, a tervezetet felül kell vizsgálni. A javaslatot akkor is felül kell vizsgálni, ha azt az Európai Bizottság a rendes jogalkotási eljárás keretében terjesztette elő és a nemzeti parlamentek egyszerű többsége nyújt be erre vonatkozó indokolt véleményt. Ezt nevezi az uniós szakzsargon „*sárga*”, illetve „*narancssárga lapos*” eljárásnak.⁷⁰⁰ A felülvizsgálat alapján jogalkotási tervezet kezdeményezője dönthet a javaslat fenntartása, módosítása és visszavonása mellett is, amennyiben azonban a javaslat fenntartása mellett foglal állást, *indokolt véleményben* kell alátámasztania, hogy álláspontja szerint miért felel meg javaslata a szubszidiaritás elvének. A szubszidiaritás elvét megsértő jogalkotási aktus az EUMSZ. 263. cikke alapján az Európai Unió Bírósága előtt megtámadható.⁷⁰¹

⁶⁹⁷ 2. jegyzőkönyv a szubszidiaritás és az arányosság elvének alkalmazásáról, 1. cikk

⁶⁹⁸ EUSz. 5. cikk (3) bekezdés és EUSz. 12. cikk b) pont

⁶⁹⁹ HERLIN-KARNELL [2010] 63; SUHR [2011b] 1070.

⁷⁰⁰ FAZEKAS [2012b] 193-194; MITSILEGAS [2009] 49.

⁷⁰¹ 2. jegyzőkönyv a szubszidiaritás és az arányosság elvének alkalmazásáról, 4. cikk, 6-8. cikk

A jogalkotási aktusok tervezeteit a szubszidiaritás és az arányosság elve tekintetében *külön indokolni* kell.⁷⁰² Ez azt jelenti, hogy a jogi aktusok tervezeteinek egy külön fejezetben részletesen tartalmaznia kell azokat az adatokat, amelyek a szubszidiaritás és az arányosság elvével való összhang megítéléséhez szükségesek. Így az adatokat kell szolgáltatni a tervezet előrelátható pénzügyi hatásairól, illetve a tagállamok által az irányelv végrehajtásra elfogadandó jogszabályokra vonatkozó hatásairól. A szubszidiaritás elvének megvalósulását alátámasztó érveket, vagyis azokat az okokat, hogy egy uniós célkitűzés az Unió szintjén hatékonyabban megvalósítható, minőségi és mennyiségi mutatókkal kell alátámasztani.⁷⁰³ A jogalkotási gyakorlat ugyanakkor ennek a szabálynak nem mindig felel meg, a Manifesztum is kritikaként fogalmazta meg, hogy a jogi aktusok többségében hiányzik a tagállami fellépés alkalmatlanságának részletes indokolása és a szubszidiaritás elvének figyelembevétele csupán egy mondatos formai rögzítést kap.⁷⁰⁴

2.1.6. A koherencia elve

Mivel a büntetőjog mélyen beavatkozik az egyén magánszférájába, ez megköveteli, hogy minden büntetőjog-rendszer *belső koherenciával* rendelkezzen. Egy megfelelően működő, szilárd jogrendszerben a koherencia kellő meggyőzőerőt és komolyságot kölcsönöz a jogszabályoknak, amely által a normák címzettjei biztosak lehetnek benne, hogy azokat nem önkényesen vagy pusztán véletlen eredményeképpen, hanem a rendszer alapvető elveivel összhangban fogadták el. A büntetőjogrend koherenciája erősíti a rendszer megbízható működésébe vetett bizalmat, ami elősegíti a generális prevenció elérését is.⁷⁰⁵ Csak ebben az esetben biztosítható a társadalom által fontosnak tartott értékek és a társadalmi igazságosság büntetőjogi leképeződése és ezáltal magának a büntetőjognak az elfogadása.⁷⁰⁶ A koherencia elvére elengedhetetlen

⁷⁰² Vö. Intézményközi megállapodás az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság között a jogalkotás minőségének javításáról [HL L 123., 2016. 05. 12., 1-14.]

⁷⁰³ 2. jegyzőkönyv a szubszidiaritás és az arányosság elvének alkalmazásáról, 5. cikk

⁷⁰⁴ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma II.5. fejezet

⁷⁰⁵ MYLONOPOULOS [2011] 643.

⁷⁰⁶ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.6. fejezet

szükség van a *kiszámíthatóság*, a konkrét esetek megfelelő elbírálása és így végső soron a *jogbiztonság* érdekében.⁷⁰⁷

A koherencia elvének két dimenzióját különböztethetjük meg: a *vertikális és a horizontális koherenciát*. A *vertikális koherencia* az Unió és a tagállamok viszonyában jelenik meg. Ezzel kapcsolatban elengedhetetlen követelmény, hogy az uniós büntetőjogi jogalkotás tiszteletben tartsa a *nemzeti büntetőjogi rendszerek koherenciáját*. Ezzel kapcsolatban az *EUSz. 4. cikk (2) bekezdése* általános jelleggel is deklarálja, hogy az Európai Unió tiszteletben tartja a tagállamok nemzeti identitását, alapvető politikai és alkotmányos berendezkedését. Ennek az elvnek a büntetőjog területén különösen nagy jelentősége van, hiszen valamennyi jogág közül ez az, amely a legszorosabban kötődik az adott társadalom kultúrájához, történelméhez és hagyományaihoz, értékszémlelétehez. Mivel a tagállamok büntetőjogi hagyományai és dogmatikája jelentősen különbözhetnek egymástól, az uniós büntetőjog folyamatos térnyerése azzal a veszéllyel járhat, hogy megtöri a nemzeti büntetőjog organikus fejlődését, és idegen megoldások átvételére kényszeríti a tagállamokat.⁷⁰⁸ Ezért az *EUMSz. 67. cikk (1) bekezdése* külön hangsúlyozza, hogy az Uniónak tiszteletben kell tartani a tagállamok eltérő jogrendszereit és jogi hagyományait.

A tagállami jogrendszerek koherenciájának védelme ugyanakkor nem jelenthet egy minden más szempontot felülíró igényt. Természetesen minden tagállam rendelkezik valamilyen fokú belső koherenciával, a jogrendszerek között azonban jelentős különbségek figyelhetők meg. Ebből következik, hogy a jogharmonizáció vagy a jogegységesítés bizonyos közös szabályok bevezetése révén legalább egy tagállam koherenciáját szükségképpen megbontja. Ezt csak akkor lehetne elkerülni, ha a tagállamok mindig pusztán olyan *közös nevezők* elfogadásában állapodnának meg, amely minden tagállam büntetőjogi rendszerébe illeszkedne, amivel azonban magának a jogharmonizációnak a célja és értelme kerülne veszélybe. Még az olyan legáltalánosabb jellegű szabályok is, amelyek pusztán egyes magatartások büntetni rendelését írják elő, koherencia-zavarokat idéznének elő azokban a tagállamokban, amelyek addig az adott cselekményt nem rendelték büntetni. Még súlyosabb problémákat idézhet elő

⁷⁰⁷ KARSAI [2015] 143.

⁷⁰⁸ LIGETI [2002] 274; SATZGER [2014b] 253.

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

természetesen, amikor az Unió a büntetési tételkeret konkrét mértékét is meghatározza.⁷⁰⁹ Ezzel kapcsolatban a Manifesztum külön kimondja, hogy a büntetési tételkeret felső határának legkisebb mértékének az Unió általi meghatározása nem eredményezhet nemzeti szinten rendszeridegen mértékű, megemelt büntetési tételeket. Ennek ellenére előfordulhat, hogy az uniós normák által előírt büntetési tételkeret nemzeti jogba illesztését csak valamilyen az adott *tagállam jogrendszerétől idegen megoldással* lehetett elérni.⁷¹⁰

Látható tehát, hogy alapvető ellentét feszül a *tagállamok nemzeti jogrendszereinek közelítése* és az azzal elérni kívánt célok (transznacionális bűnözés elleni küzdelem, szupranacionális jogtárgyak védelme), valamint a *tagállami jogrendszerek koherenciájának védelme* között, így elsődleges fontosságú, hogy az uniós jogalkotó megtalálja a megfelelő *egyensúlyt* két konkuráló érdek között.

A nemzeti identitás és az eltérő jogrendszerek védelme számos ponton megjelenik. E célt szolgálja például, hogy a Lisszaboni Szerződés több helyen konkrétan meghatározza az Európai Unió által elfogadható *büntetőjogi norma jogforrási formáját*. Így például az EUMSZ. 83. cikk (1)-(2) bekezdése alapján az uniós jogalkotó kizárólag *irányelv* kibocsátásra jogosult, rendeletek elfogadására nem. Az irányelvek ugyanis jobban figyelembe veszik a büntetőjog sajátos jellegét, érzékenységét és az alkotmányos rendben elfoglalt kivételes helyét, mint a tagállami jogrendszerekre erőteljesebb ráhatást jelentő rendeletek, mivel nagyobb szabadságot hagynak a tagállamok számára a végrehajtás formájának és eszközének megválasztására.⁷¹¹ A uniós jogalkotónak az EUMSZ. 83. cikke szerinti jogharmonizációs hatáskör gyakorlása során arra is törekednie kell, hogy az elfogadott irányelvek átültetése során a tagállamoknak a *lehető legnagyobb mozgásteret* biztosítsa, hogy ezáltal a nemzeti büntetőjog és szankciórendszer koherenciája ne sérüljön.⁷¹² A nemzeti identitás védelmét segíti elő ezenkívül az is, hogy a Szerződés több helyen is pusztán minimumharmonizációt tesz lehetővé, amely révén a tagállamoknak megmarad a joguk arra, hogy a szigorúbb szabályozást fogadjanak el vagy tartsanak fenn. Végül a nemzeti jogrendszerek védelme indokolja az EUMSZ. 83. cikk (3) bekezdésében

⁷⁰⁹ ASP [2012] 209-212; KARSAI [2015] 144.

⁷¹⁰ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.6, II.6. fejezet

⁷¹¹ LUKÁCSI [2014] 26.

⁷¹² HECKER [2012] 284.

szabályozott *vészfékeljárás* Szerződésbe foglalását is, mely segítségével a tagállamok a büntető igazságügyi rendszerüktől idegen intézkedések alkalmazását megvétőzhatják.

A szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskör alkalmazása során ugyanakkor – mint láthattuk – az uniós jogalkotás nem korlátozódik az irányelvekre, minimumharmonizációra, és a vészfékeljárás alkalmazására sincs lehetőség.⁷¹³ Ebben az esetben tehát az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének igénye egyértelműen magasabb rendű, mint a tagállami büntetőjog-rendszerek koherenciájának megóvása.

A vertikális koherencia biztosítása mellett az uniós jogalkotásnak a *horizontális koherencia* érvényesítésére is törekednie kell, vagyis az Uniónak az elfogadni kívánt jogi aktusoknál tekintettel kell lennie a *már meglévő jogi keretekre*. Ennek biztosítása érdekében a jogalkotónak meg kell vizsgálnia annak mind a tagállami büntetőjog-rendszerek mind pedig az európai jogrend koherenciájára gyakorolt hatását, és egyértelműen igazolnia kell, hogy a javaslat megfelel a koherencia elvének. A horizontális koherenciával kapcsolatban a gyakorlati problémát az jelenti, hogy az uniós büntetőjogi szankciók nem annyira differenciáltak, vagyis az uniós jogi aktusokban nagyon sokszor azonos büntetési tételkeretek irányadók olyan bűncselekményekre, amelyek társadalomra veszélyessége akár jelentősen eltérhet egymástól. Mivel az uniós normák általában csak minimumszabályokat fogalmazhatnak meg, a tagállamok számára természetesen nyitva áll a lehetőség, hogy szigorúbb büntetéssel sújtsák az általuk károsabbnak ítélt bűncselekményeket, ami által viszont a szankciós szigorúsági szintjük emelésére vannak kényszerítve, ami a vertikális koherencia miatt is problémát jelent.⁷¹⁴

2.2. A Manifesztum értékelése

Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma tekinthető a formálódó uniós büntetőpolitika első lépcsőfokának, hiszen ez volt az első olyan jelentősebb dokumentum, amely azt célozta, hogy iránymutatást nyújtson az uniós jogalkotónak. Ennek érdekében került sor az uniós szinten is érvényesülő büntetőjogi alapelvek összegyűjtésére és rögzítésére.

⁷¹³ Lásd: III. rész 3.2.1.4. fejezet

⁷¹⁴ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma I.6, II.3, II. 6. fejezet

A Manifesztumban felsorolt alapelvek újabb felsorolása természetesen nem jelent feltétlenül újdonságot, hiszen azok számos *nemzetközi – emberi jogi – dokumentumban* is megjelennek⁷¹⁵ és egyben a *tagállamok jogrendszeinek* részét képezik.⁷¹⁶ Emellett az alapelvek természetesen kivétel nélkül közvetlenül levezethetők az *Európai Unió normatív alapjaiból*.⁷¹⁷ E körben érdemes külön is kiemelni az Európai Unió 2000. december 7-én Nizzában aláírt Alapjogi Chartáját, amely a Lisszaboni Szerződéssel jogilag is kötelező erejűvé vált.⁷¹⁸

A Manifesztum alkotói szerint a legkomolyabb problémát az jelenti, hogy bár a felsorolt büntetőjogi alapelvek mind a tagállamok jogában, mind pedig az uniós jogban megjelennek, az uniós jogalkotó a jogi aktusok elfogadása során nagyon gyakran nem veszi figyelembe ezeket.⁷¹⁹ A Manifesztum ezért nemcsak az egyes alapelvek felsorolására vállalkozik, hanem az *Európai Unió büntetőjogi jogalkotását* is górcső alá veszi, és arra a kérdésre keresi a választ, hogy az egyes uniós jogi aktusok mennyiben felelnek meg a felsorolt elveknek. Ennek keretében a Manifesztum számos *pozitív és negatív példát* is hoz, amellyel a gyenge pontok feltárását és a negatív tendenciák kiküszöbölését célozza.

Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma zárszavában a szerzők az elemzett jogi aktusok példája alapján azt a következtetést vonják le, hogy az uniós büntetőjogi jogalkotásban érzékelhetők *aggasztó tendenciák*. Ilyen a *világos védelmi cél hiányában megvalósuló jogalkotás, az ultima ratio elvének figyelmen kívül hagyása, a határozatlan büntetőjogi tényállások elfogadása, valamint a társadalmi problémákra automatikusan fokozódó represszióval való reagálás*. Ezen veszélyek figyelmen kívül hagyása végső soron egy elfogadhatatlan, az alapvető szabadságjogokkal és tradíciókkal ellentmondó uniós büntetőjoghoz vezet.⁷²⁰ Fontos azonban kiemelni, hogy az uniós jogalkotás e kritikája természetesen nem fogható fel egyfajta euroszkepticista álláspontként.⁷²¹ A csoport az uniós büntető-jogalkotás hiányosságainak feltárásával és az aggasztó

⁷¹⁵ Ezek közül kiemelendő az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény (továbbiakban: Emberi Jogok Európai Egyezménye). Vö. ALBRECHT–BRAUM–FRANKENBERG–GÜNTHER–NAUCKE–SIMITS [2001] 281-282.

⁷¹⁶ ASP [2014] 62. Vö. MIETTINEN [2013] 107-109.

⁷¹⁷ PRITTWITZ [2011] 33; SATZGER [2009] 693.

⁷¹⁸ Bővebben lásd: V. rész

⁷¹⁹ ASP [2014] 62.

⁷²⁰ Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma II.7. fejezet

⁷²¹ PRITTWITZ [2011] 32.

tendenciákra való figyelemfelhívással is egy egységes, harmonikus uniós szintű büntetőpolitika megteremtésének igényét, szükségességét hangsúlyozza.⁷²²

3. Az uniós büntetőjog koherenciájának növelését célzó dokumentumok

Bár az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma formális kötelező erővel nem rendelkezik, mégis nagy jelentőséggel bír, hiszen ez volt az első olyan dokumentum, amelyben megjelentek egy jövőbeli uniós büntetőpolitika alapjai. Ezzel egyidőben az *uniós intézmények* is felismerték a koherens büntetőpolitika megteremtésének szükségességét, aminek hatására több olyan dokumentum is született, amely célja egy egységes, uniós büntetőpolitika körvonalainak felvázolása.

3.1. Az Európai Tanács stratégiai programjai

Az Európai Unió intézményei közül elsőként az *Európai Tanácsot* kell megemlíteni, mivel az EUMSz. 68. cikke értelmében e szerv feladatkörébe tartozik a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségen belüli jogalkotási és operatív programok tervezésére vonatkozó stratégiai iránymutatások meghatározása. Bár e hatáskör csak a Lisszaboni Szerződéssel került be az alapszerződésbe, az Európai Tanács már annak hatálybalépését megelőzően is fontos szerepet játszott a bel- és igazságügyi együttműködés hosszútávú célkitűzéseinek kialakítása terén. A Lisszaboni Szerződés így egy csaknem tízéves gyakorlatot intézményesített. Az Európai Tanács először 1999. október 15-16-án, Tampereben tartott egy kizárólag a bel- és igazságügyi együttműködés kérdésének szentelt rendkívüli csúcstalálkozót, amelyen az állam- és kormányfők felkérték az Európai Bizottságot, hogy dolgozzon ki egy ötéves cselekvési tervet, amely meghatározza az elérendő célkitűzéseket és az elvégzendő feladatokat.⁷²³ Az 1999. és 2004. közötti időszakra szóló *Tamperei Programot* a 2004. november 4-5-

⁷²² SATZGER [2013] 83.

⁷²³ Presidency Conclusions of the Tampere European Council 15 and 16 October 1999. Bővebben lásd: ELSÉN [2007] 16-19; FISCHER–KELLER–QUARCH–ELS–LAMBERZ [2014] 240-241; MURPHY–ARCARAZO [2014] 5.

én megtartott hágai csúcson elfogadott újabb többéves stratégia, a *Hágai Program* (2004-2009) követte.⁷²⁴

3.1.1. A Stockholmi Program

A Hágai Program kifutása folytán 2009-ben az Uniónak újból felül kellett vizsgálnia a bel- és igazságügyi politikáját. Ennek eredményeképpen december 11-én megszületett a Hágai Program továbbfejlesztését célzó *Stockholmi Program*, amely a néhány nappal korábban hatályba lépett Lisszaboni Szerződés által megreformált és megerősített jogi keretbe illeszkedve határozta meg a bel- és igazságügyi együttműködés 2010-2014-es időszakra vonatkozó stratégiai célkitűzéseit.⁷²⁵ A Stockholmi Program gyakorlati megvalósítása céljából a Bizottság 2010 áprilisában egy *cselekvési tervet* dolgozott ki, amely konkrét intézkedésekre bontotta le a program céljait és prioritásait, és egy *ütemtervet* határozott meg az egyes intézkedések elfogadására és a végrehajtására.⁷²⁶

A Stockholmi Programban az Európai Tanács leszögezte, hogy bár a Tamperei és a Hágai Programok eredményeként az Unió mára jelentős haladást ért el a bel- és igazságügyi együttműködés terén, ennek ellenére Európa még mindig kihívások előtt áll. A Program a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség továbbfejlesztése érdekében megfogalmazta a 2010-2014-es időszakra vonatkozó *ő prioritásokat*, a következő *hat fejezet* szerint csoportosítva:

1. a polgárok jogainak előmozdítása: a jogok Európája,
2. a polgárok életének megkönnyítése: a jog és a jogérvényesülés Európája,
3. a védelmet nyújtó Európa,
4. Európa elérhetősége a globalizált világban,

⁷²⁴ Hágai Program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban (2005/C 53/01) [HL C 53., 2005. 03. 03., 1-14.]; a Tanács és a Bizottság cselekvési terve az Európai Unióban a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülése megerősítéséről szóló hágai program végrehajtásáról (2005/C 198/01) [HL C 198., 2005. 08. 12., 1-22.]. Bővebben lásd: BÉKÉS [2015] 73-75; HORVÁTH [2011] 496-498; NAGY J. [2011] 5-7.

⁷²⁵ A Stockholmi Program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa (2010/C 115/01) [HL C 115., 2010. 05. 04., 1-38.]

⁷²⁶ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítása a polgárok szolgálatában. A stockholmi program végrehajtásáról szóló cselekvési terv [COM(2010) 171., 2010. 04. 20.]

5. a felelősségvállalás, a szolidaritás és a partnerség Európája migrációs és menekültügyi kérdésekben,
6. Európa a globalizált világban – a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének külső dimenziója.⁷²⁷

Bár a Stockholmi Programban az Európai Tanács elsősorban konkrét célkitűzéseket és intézkedési javaslatokat fogalmazott meg, a dokumentumban több olyan *általános elv* is megjelent, amit a büntetőjogi jogalkotás során az uniós intézményeknek figyelembe kell venniük. E körben a Program utalt arra, hogy a büntetőjogi rendelkezéseket csak akkor szabad bevezetni, ha azok a *védendő érdekek szempontjából elengedhetetlenek*, és azokat csak *végző eszközként* lehet igénybe venni. Új jogalkotási aktusokat csak az *arányosság és a szubszidiaritás elveinek* tiszteletben tartásával, alapos, előzetes hatásvizsgálatokat is magában foglaló, valamint a szükségletek és a pénzügyi következmények azonosítására is kiterjedő, a tagállamok szakértelmét felhasználó előkészítést követően lehet előterjeszteni. Az Európai Tanács emellett kihangsúlyozta a *büntetőjog koherenciájának* fontosságát is, és felhívta a többi uniós intézményt, hogy vizsgálják meg az uniós büntetőjogi rendelkezések közötti koherencia javításának lehetőségét, szükség esetén akár a már elfogadott jogi eszközök horizontális felülvizsgálata útján is. Az új jogi aktusok alkotása mellett ugyanakkor nagyobb figyelmet kell fordítani a *meglévő jogi eszközök teljes körű és hatékony végrehajtására, érvényesítésére és értékelésére* is.

A Stockholmi Program *büntetőjogi vonatkozású konkrét intézkedéseinek* többségét a jog és a jogérvényesülés Európája, illetve a védelmet nyújtó Európa című fejezetek tartalmazták. E körből kiemelést érdemel, hogy a Program fontos célkitűzésként határozta meg az *európai bűnüldözési együttműködés eredményesebbé tételét*, illetve a *súlyos bűncselekmények és a szervezett bűnözés elleni hatékonyabb fellépés* megteremtését. Az Európai Tanács megállapítása szerint az egyre inkább globalizált szervezett bűnözés egyre fontosabbá teszi, hogy a bűnüldözés a határokon és a joghatóságokon keresztül is hatékonyan tudjon működni. Az Uniónak ezért valós hozzáadott értéket kell nyújtania a fenyegetések bizonyos, magas szinten koordinált fellépést igénylő típusaival szembeni küzdelem terén. A Program különös prioritást

⁷²⁷ Bővebben lásd: BÉKÉS [2015] 80-89; BEUKELMANN [2010] 2083-2084; DANE-GOUDAPPEL [2011] 161-171; FAZEKAS [2012a] 41-46; KOBOLKA-SALLAI [2010] 47-51; MIETTINEN [2013] 234-236; SZABÓ S. [2010] 29-30.

élvező bűncselekménynek tekintette a terrorizmust, az emberkereskedelmet, a nők és gyermekek szexuális kizsákmányolását és a gyermekpornográfiát, a kábítószerkereskedelmet, a számítógépes bűncselekményeket, a korrupciót és a gazdasági bűnözést.⁷²⁸ Ezzel kapcsolatosan az Európai Tanács az Európai Bizottságot kérte fel annak megvizsgálására és eldöntésére, hogy a már elfogadott kerethatározatok megfelelő védelmet biztosítanak-e e bűncselekmények elleni küzdelemben, vagy pedig tényállások és szankciók további közelítése céljából új jogalkotási javaslatok benyújtására van szükség.

A Stockholmi Program végrehajtását szolgáló *cselekvési tervben* az Európai Bizottság szintén hitet tett a tagállami anyagi és alaki büntetőjog közelítése, a bűncselekmények és szankciók összehangolása mellett. Erre vonatkozóan a Bizottság cselekvési terve – az Európai Tanács által meghatározott prioritásokkal összhangban – számos *konkrét jogalkotási javaslatot* is megfogalmazott.

3.1.2. A Brüsszeli Program

2014-ben véget ért a Stockholmi Program, így ismét az Európai Tanács feladata volt meghatározni a bel- és igazságügyi együttműködés következő öt éves időszakra vonatkozó prioritásait. Az Európai Tanácsát ülését megelőzően már az *Európai Bizottság* is foglalkozott a bel- és igazságügyi együttműködés jövőjével, és 2014 márciusában *két közleményt* is kibocsátott, amelyekkel az Európai Tanács EUMSz. 68. cikke alapján meghatározott stratégiai útmutatásaihoz kívánt hozzájárulni.⁷²⁹

„Az Európai Unió 2020-ig tartó igazságügyi ütemterve – A bizalom, a növekedés és a mobilitás erősítése az Unión belül” című közleményében a Bizottság végső célként határozta meg, hogy az Unió 2020-ra az igazságügy és polgári jogok határok nélküli térségévé váljon. Ennek érdekében a bel- és igazságügyi együttműködés elsődleges célja a kölcsönös bizalom erősítése, a gazdasági növekedéshez való hozzájárulás, a polgárok életének megkönnyítése és az igazságszolgáltatás egyszerűsítése, valamint az alapvető jogok védelme. Ezen célkitűzések elérése érdekében az európai igazságügyi

⁷²⁸ Vö. BEUKELMANN [2010] 2084; MITSILEGAS [2014] 124; VOGEL [2011] 50-52.

⁷²⁹ Bővebben lásd: HERLIN-KARNELL [2014b] 27-31; SALAZAR [2014] 23-26.

politikának *három feladata* van: a már elért eredmények megszilárdítása, *konzolidációja*, az uniós jog és gyakorlat *kodifikációja*, és szükség esetén a meglévő keret új kezdeményezésekkel való *kiegészítése*. A Bizottság tehát már nem az új jogalkotási javaslatok kezdeményezését tekinti elsődleges feladatnak, hanem azt, hogy a tagállamok az uniós szinten elfogadott eszközöket *átültessék és hatékonyan végrehajtsák*. A meglévő jogi keret kiegészítésére így csak akkor lesz lehetőség, ha arra a szubszidiaritás és az arányosság elvére figyelemmel elengedhetetlen szükség van.⁷³⁰

A „*Nyitott és biztonságos Európa: váltsuk valóra!*” elnevezésű másik közlemény az előbbihez hasonlóan szintén az *eddig eredmények megszilárdítását, a jogszabályok és a szakpolitikák hatékonyságának nyomon követését és értékelését* tekinti elsődleges feladatnak. A közlemény fontos prioritásként határozza meg *határokon átnyúló bűncselekmények* megelőzését, aminek keretében Bizottság itt is utal az egyes bűncselekményi tényállások harmonizálása, valamint a bűncselekményekből származó jogvédelem befagyasztása és elkobzása tárgyában az elmúlt években elfogadott irányelvek átültetésének és végrehajtásának fontosságára.⁷³¹

Az Európai Bizottság közleményeire támaszkodva az *Európai Tanács* a 2014. június 26-27-i ülésén fogadta el a szabadság, a biztonság és a jog térségére 2015 és 2020 között irányadó, *Brüsszeli Programnak* is nevezett stratégiai iránymutatásokat.⁷³² A korábbi részletes programokkal szemben az Európai Tanács egy mindössze néhány oldalas dokumentumot tett közzé, amely pusztán a legalapvetőbb célkitűzéseket tartalmazza, a részletes jogalkotási és operatív intézkedések kidolgozásával és megvalósításával pedig a többi uniós intézményt és a tagállamokat bízta meg.⁷³³

A büntetőjogi együttműködéssel kapcsolatos célokat a Brüsszeli Program 10-11. pontja tartalmazza, amely keretében az Európai Tanács továbbra is fenntartja a *súlyos és szervezett bűnözés* (különösen az emberkereskedelem, embercsempészet, a korrupció és

⁷³⁰ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az Európai Unió 2020-ig tartó igazságügyi ütemterve – A bizalom, a növekedés és a mobilitás erősítése az Unión belül [COM(2014) 144., 2014. 03. 11.]

⁷³¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Nyitott és biztonságos Európa: váltsuk valóra! [COM(2014) 154., 2014. 03. 11.]

⁷³² Az Európai Tanács 2014. június 26-27-i következtetései [79/14., 2014. 06. 27.]; Kivonat a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségről és egyes kapcsolódó horizontális kérdésekről szóló, 2014. június 26-27-i európai tanácsi következtetésekből [HL C 240., 2014. 07. 24., 13-15.]

⁷³³ Vö. SALAZAR [2014] 25.

a terrorizmus), valamint az *uniós költségvetést veszélyeztető csalárd magatartások* elleni küzdelem szükségességét. Az Európai Tanács ugyanakkor a következő évek legfontosabb feladataként az Európai Bizottság álláspontjával hasonlóan már elsősorban nem új jogi aktusok elfogadását jelölte meg, hanem azt, hogy a korábbi programokra építve sikerüljön a *nemzeti jogba következetesen átültetni, eredményesen végrehajtani és konszolidálni* a már elfogadott, hatályos jogi eszközöket és szakpolitikai intézkedéseket.⁷³⁴ Ebből az következik, hogy az elkövetkezendő években várhatóan *csökkenni fog az Unió büntetőjogi jogalkotásának intenzitása*, és a hangsúly a meglévő jogi eszközök *implementálásának és végrehajtásának ellenőrzésére* fog áttevődni.

A fent említett hangsúlyváltás arra is visszavezethető, hogy *2014. december 1-jén* lejárt a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésétől számított *ötéves átmeneti időszak*, melynek következtében az Európai Bizottság korábbi III. pilléres jogi aktusokkal kapcsolatos *kötelezettségzegési eljárás-indítási határcörének korlátozása* már nem érvényesül, így az Európai Bíróság immár valamennyi uniós jogi aktus jogszerűségének felülvizsgálatára jogosult. Ezzel lényegében megszűnt a különbség a korábbi kerethatározatok és az irányelvek között, ami miatt már nem életbevágó a meglévő kerethatározatok irányelvvel történő felváltása. Így új büntetőjogi szabályozás elfogadására várhatóan már csak akkor kerül majd sor, ha a Bizottság tartalmilag is módosítani kívánja a korábbi kerethatározatokat, illetve, ha az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése alapján olyan új szakpolitikát kíván büntetőjogi szabályozás alá vonni, amelyet addig csak büntetőjogon kívüli eszközökkel szabályoznak.

A jogalkotási lendület lassulásával párhuzamosan az Európai Unió a jövőben inkább a már elfogadott jogi aktusok végrehajtására fog fókuszálni. Ennek különösen a korábbi III. pilléres kerethatározatok vonatkozásában van nagy jelentősége, hiszen a kikényszeríthetőség eddigi hiánya miatt ezek átültetése terén még mindig *komoly hiányosságokat* tapasztalhatunk.⁷³⁵ Jól ismerte fel tehát az Európai Tanács és az Európai Bizottság, hogy az uniós jogforrások csak akkor tudnak hatékonyan hozzájárulni a határokon átnyúló bűncselekmények elleni küzdelemhez, ha azokat a tagállamok megfelelően átültetik és végrehajtják. E tevékenység tehát elsődleges fontosságú lesz a

⁷³⁴ Vö. BÁRD P. [2016a] 781-782.

⁷³⁵ Bővebben lásd: NILSSON [2014] 20.

tekintetben, hogy az Európai Unió az uniós polgárok számára valóban egy, a bűncselekményekkel szemben hatékony védelmet nyújtó Európát hozzon létre.

3.2. A Tanács büntetőjogi mintarendelkezései

Az *Európai Unió Tanácsa* a 2009. novemberi ülésén dolgozott ki speciális, a büntetőjogi jogalkotás irányító mintarendelkezéseket.⁷³⁶ A dokumentumban a Tanács abból indult ki, hogy bár az Amszterdami Szerződés hatálybalépése óta már számos büntetőjogi tárgyú kerethatározat született, a 2009-ben hatályba lépett Lisszaboni Szerződés felhatalmazása várhatóan azzal a hatással fog járni, hogy a Tanács a jelenleginél is nagyobb mértékben fog büntetőjogi rendelkezésekkel foglalkozni. Ez viszont azzal a veszéllyel járhat, hogy az uniós jogszabályokban szereplő büntetőjogi rendelkezések nem lesznek egységesek és következetesek. A Tanácsban folytatott tárgyalások eredményeképp létrejövő rendelkezések indokolatlanul eltérhetnek az uniós büntető jogszabályokban általánosan használt nyelvezettől, felesleges nehézségeket támasztva ezzel az uniós jog alkalmazásában és értelmezésében.

Ennek kiküszöbölése érdekében a Tanács a büntetőjog terén végzendő munkájához *speciális iránymutatások és mintarendelkezések* megállapításáról döntött, amelyeket a Tanácsban folytatandó megbeszélések kiindulópontjának kell tekinteni. Ezek a mintarendelkezések számos előnnyel járnak. Egyrészt *előmozdítják a tárgyalásokat* azáltal, hogy több idő jutna az egyedi rendelkezések tartalmának megvitatására, másrészt a nagyobb egységesség *megkönnyíti az uniós rendelkezések nemzeti jogba való átültetését*, harmadrészt pedig a közös elemekre építő iránymutatások alapján kidolgozott új büntető jogszabályok *jogi értelmezése is könnyebb*.⁷³⁷ A dokumentum mellékletében a Tanács *konkrét normaszövegeket* is megfogalmaz, amelyeket a büntetőjogi jogalkotás során már csak megfelelően ki kell egészíteni.

A Tanács dokumentuma két nagyobb részből áll: az első rész a *büntetőjogi intézkedések szükségességét*, a másik pedig azok *struktúráját, tartalmi elemeit*

⁷³⁶ A Tanács következtetései a Tanács büntetőjogi tanácskozásait irányító mintarendelkezésekről [16542/2/09., REV 2, 2009. 11. 27.]. Bővebben lásd: BRODOWSKI [2010a] 381; MITSILEGAS [2014] 124-125; SATZGER [2013] 88; VERVAELE [2013a] 59-60; VOGEL [2011] 53-54.

⁷³⁷ Vö. SATZGER [2013] 89; VOGEL [2011] 53.

vizsgálja.⁷³⁸ A Tanács e megközelítésből következik, hogy a büntetőjogi tárgyú jogi aktusokat két lépcsőben kell elfogadni: elsőként az *ultima ratio elve* alapján dönteni kell a *büntetőjogi intézkedések szükségességéről*, majd ezt követően lehet vitázni az *intézkedés tartalmáról*.⁷³⁹ Az uniós jogalkotónak tehát először azt kell eldöntenie, hogy mikor és milyen okból kriminalizáljon, és csak ezt követően foglalkozhat azzal, hogy ez konkrétan hogyan, milyen formában történjen.

Az első kérdéssel kapcsolatban a Tanács rögzíti, hogy büntetőjogi rendelkezéseket csak alapvető fontosságú érdekek védelme céljából, és általános szabályként kizárólag *végző esetben* lehet bevezetni. Az *ultima ratio* elv legmesszemenőbb figyelembe vétele érdekében a büntetőjogi intézkedések elfogadása előtt részletes *hatásvizsgálatot* kell lefolytatni. Ennek során vizsgálni kell, hogy a büntetőjogi rendelkezések várhatóan mekkora hozzáadott értéket képviselnek más intézkedésekhez képest, hogy a büntetni kívánt káros magatartás mennyire súlyos és/vagy elterjedt és gyakori az Unióban, regionális és helyi szinten, valamint hogy az új rendelkezések milyen hatással lennének az uniós jogszabályok már létező büntetőjogi rendelkezéseire és az Unióban létező különféle jogrendszerekre. A büntetőjogi intézkedések kibocsátása során a Szerződésekben megállapított elveket, így különösen az *arányosság és a szubszidiaritás elvét* is figyelembe kell venni.

A büntetőjogi rendelkezések szerkezetével kapcsolatban a Tanács a *határozott büntetőtörvény elvét* szem előtt tartva rögzíti, hogy a büntetendő magatartás leírásának pontosnak kell lennie, hogy a rendelkezés alkalmazása, hatálya és értelmezése kiszámítható legyen. A büntetőjogi rendelkezéseknek a tényleges kárt okozó vagy a védelem alá tartozó jogot vagy alapvető érdeket súlyosan fenyegető magatartásra kell összpontosítaniuk, vagyis a bűncselekménnyé nyilvánítás során az Európai Unió kizárólag *materiálisan sértő vagy konkrét veszélyeztető deliktumokat* vonhat a szabályozás körébe. Lehetőség szerint kerülni kell valamely magatartás indokolatlanul korai szakaszban történő bűncselekménynek minősítését, vagyis a védett jogot vagy érdeket csupán közvetett módon fenyegető magatartást (*absztrakt veszélyeztető deliktum*) kizárólag akkor kell bűncselekménynek minősíteni, ha a védett jog vagy

⁷³⁸ VERVAELE [2013a] 59.

⁷³⁹ Vö. SATZGER [2013] 88.

érdek különös fontossága miatt ez indokolt. Az uniós büntető jogszabályok főszabályként csak *szándékosan* elkövetett bűncselekményeket szankcionálhatnak, a gondatlan magatartást csak akkor lehet bűncselekménynek minősíteni, ha ez a védett jog vagy alapvető érdek különleges relevanciája miatt fontos. Kizárt viszont a szándékosság vagy gondatlanság hiányában elkövetett cselekmény objektív felelősség keretében történő bűncselekménnyé nyilvánítása. E tekintetben tehát a Tanács is hitet tesz a *bűnösségen alapuló felelősség elve* mellett.

A befejezett tettesi alakzat mellett a *kísérletet*, a *felbujtást* és a *bűncselekmény elkövetéséhez való segítségnyújtást* is büntetendőnek kell nyilvánítani, e tekintetben ugyanakkor a dokumentum utal a különböző nemzeti jogrendszerek sajátosságainak lehetőség szerinti figyelembe vételére. A természetes személyek mellett a Tanács mintarendelkezései szólnak a *jogi személyek felelősségre vonásának* megteremtéséről és a velük szemben alkalmazható *szankciókról* is.

A természetes személyekkel szemben alkalmazható szankciók vonatkozásában a Tanács kimondta, hogy bizonyos esetekben elegendő lehet pusztán a *hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciók* követelményének előírása, annak pontos mértékének meghatározását a tagállamokra hagyva, más esetekben viszont szükséges lehet a *szankciók mértékének* további közelítése is. Ezen esetekben a Tanács – a Lisszaboni Szerződésre figyelemmel – egy korábbi dokumentumára, a szankciók közelítésére alkalmazandó megközelítésről szóló, *2002. áprilisi tanácsi következtetéseken*⁷⁴⁰ foglaltakra utal vissza.⁷⁴¹

Ebben a dokumentumban a Tanács megállapította, hogy a nemzeti jogrendszerek nagyfokú különbözősége miatt a szankciók közelítésének kérdésében *bizonyos fokú rugalmasságra* van szükség, hiszen a tagállamok büntetőjogi szankciókkal kapcsolatos, koherens rendszereit meg kell őrizni. Ugyanakkor bizonyos bűncselekmények esetén a szankcióknak el kell érniük a *minimális szigor egy meghatározott szintjét*. Ennek megfelelően – amennyiben nem elegendő pusztán a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció követelményének meghatározása – a Tanács felállította a szankciók súlyossági rangsorát, amely a szabadságvesztés-büntetés felső határához kötődik. A rangsor *négy szintből* áll: a büntetési tétel felső határának legkisebb mértéke lehet *1-3 év*

⁷⁴⁰ Council conclusions of 24 and 25 April 2002 on the approach to apply regarding approximation of penalties [9141/02., 2002. 05. 27.]

⁷⁴¹ VERVAELE [2013a] 59.

*között, 2-5 év között, 5-10 év között, illetve legalább 10 év.*⁷⁴² A jogi aktusok megalkotása során az uniós jogalkotónak főszabály szerint ezen rangsor alapján kell meghatározni az adott bűncselekményre vonatkozó szankciót, amely alól azonban a dokumentum két kivételt is megfogalmaz. Egyrészt, mivel az Unió hatásköre csak a minimumharmonizációra terjed ki, a tagállamoknak jogukban áll szigorúbb szabályozást is fenntartani, másrészt pedig maga a Tanács sem zárja ki a listában meghatározottnál is súlyosabb szankciók alkalmazásának lehetőségét, amennyiben azt a körülmények indokoltá teszik.

3.3. Az Európai Bizottság közleménye az uniós büntetőpolitika létrehozásáról

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően az *Európai Bizottság* is célul tűzte ki az uniós büntetőpolitika alapvető kereteinek lefektetését. Ennek érdekében a Bizottság 2011-ben „*Az uniós büntetőpolitika létrehozása: Az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján*”⁷⁴³ címmel egy közleményt adott ki. A Tanács mintarendelkezéseihez hasonlóan a Bizottság közleménye is arra a kérdésre keresi a választ, hogy az Európai Unió mikor, milyen feltételekkel és milyen tartalommal élhet a büntetőjog eszközével.⁷⁴⁴ A dokumentum elsősorban az EUMSz. 83. cikk (2) bekezdésében szabályozott járulékos harmonizációs hatáskör gyakorlati megvalósításának alapelveit rögzíti, amelyben azonban az uniós büntető jogalkotási folyamat általános kerete is körvonalazódik.

A közlemény első részében a Bizottság az *Unió fellépésének szükségességét* hangsúlyozza.⁷⁴⁵ Az uniós büntetőjog szükségességének indokai közül a Bizottság elsőként az *uniós polgárok érdekeit* említi. Egy európai felmérés⁷⁴⁶ tapasztalatai is azt

⁷⁴² Vö. DORRA [2013] 85-86; KARSAI [2008c] 443-444; SAFFERLING [2011] 419; VOGEL [2003] 51-52.

⁷⁴³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az uniós büntetőpolitika létrehozása: Az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján [COM(2011) 573., 2011. 09. 20.]. Bővebben lásd: BRODOWSKI [2011] 942; HERLIN-KARNELL [2014a] 25; KAIAFA-GBANDI [2013] 110-115; KLIP [2012b] 3-12; MIETTINEN [2013] 119-121; MITSILEGAS [2014] 125-126; SATZGER [2013] 87-88; VOGEL [2002] 61-64.

⁷⁴⁴ KAIAFA-GBANDI [2013] 111.

⁷⁴⁵ Vö. Informális dokumentum a Tanács június 10-i ülésére / az igazságügyi miniszterek munkaebédjére – A közös uniós büntetőpolitika felé [11155/11., 2011. 06. 07.]

⁷⁴⁶ Lásd az Európai Bizottság közleményét a 75. Eurobarométer eredményeiről (2011) http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb75/eb75_en.htm (2017. október 7.)

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

igazolják, hogy az uniós állampolgárok véleménye szerint a bűnözés elleni küzdelemnek – a gazdasági- és monetáris politika, a bevándorláspolitiká és az egészségügyi politika mellett – az Unió egyik legfontosabb fellépési területének kellene lennie, és szükséges az uniós fellépés további erősödése ezen a területen.⁷⁴⁷ Ezért az uniós büntetőpolitika *általános célja*, hogy jobban tudatosítsa a polgároknak, hogy valóban a szabadság, a biztonság és a jogérvényesülés Európájában élnek, valamint hogy az érdekeik védelmét szolgáló uniós jogszabályok maradéktalanul végrehajtásra kerülnek és érvényesülnek. Az Európai Unió ennek során a szubszidiaritás, az arányosság és a Szerződésben foglalt más alapelvek maradéktalan tiszteletben tartása mellett jár el.

A Bizottság kiemeli, hogy a büntetőjog kétségkívül egy igen *érzékeny szakpolitikai terület*, ahol jelentős különbségek tapasztalhatók az egyes tagállamok jogrendszerei között. Vannak azonban olyan területek, amelyeken az uniós fellépés *hozzáadott értéket* teremthet, orvosolhatja a hiányosságokat és a gyenge pontokat. A Bizottság közleménye az *uniós büntetőjog legitimitációját*⁷⁴⁸ négy érveléssel támasztja alá: az uniós büntetőjog előmozdítja a *polgárok bizalmát*, hozzájárul az *igazságügyi- és bűnüldöző hatóságok egymásba vetett bizalmának erősödéséhez*, hatékony eszköz lehet a *határokon átnyúló bűnözés és a forum shopping* ellen, valamint segít *megakadályozni és szankcionálni a hatályos uniós jogszabályok súlyos megsértését a fontosabb szakpolitikai területeken*. A Bizottság közleménye különösen ez utóbbi területre fókuszál, amivel kapcsolatban rögzíti, hogy bár főszabály szerint az uniós szakpolitikák végrehajtásának kötelessége a tagállamokat terheli, akik többnyire szabadon megválaszthatják a végrehajtás eszközét, amennyiben ezek mégsem hozzák meg a kívánt eredményt, és emiatt a végrehajtás nem lesz egységes mértékű, az Unió maga is állapíthat meg közös szabályokat a végrehajtás biztosításának módjára vonatkozóan, szükség esetén akár büntetőjogi szankciókat is előírva az uniós jog megszegése esetére. Az ehhez szükséges jogalapot az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése tartalmazza.

A közlemény második részében a Bizottság meghatározza az *uniós büntetőjog legfontosabb alapelveit*. Az Európai Büntetőpolitika Manifesztumához hasonlóan utal az *ultima ratio alapelve*re, amely értelmében a büntetőjogot csak végső eszközként

⁷⁴⁷ Vö. HERLIN-KARNELL [2014a] 25.

⁷⁴⁸ Vö. KLIP [2012b] 4.

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

lehet alkalmazni. Emellett különös figyelmet kell fordítani a valamennyi uniós jogszabályra alkalmazandó *szubszidiaritás elvére*, valamint az Alapjogi Chartában és az Emberi Jogok Európai Egyezményében rögzített *alapvető jogok* tiszteletben tartására is. Végezetül a Bizottság utal a büntetőjogi szabályok *következetességének és koherenciájának* szükségességére is, amely biztosítása különösen fontos annak érdekében, hogy az uniós büntetőjogi jogszabályok valódi hozzáadott értéket teremtsenek.

Ezen alapvető elveket is figyelembe véve a Bizottság – a Tanács álláspontjához hasonlóan – a büntetőjogi intézkedések meghozatalának „*kétlépcsős módszerét*” tartja indokoltnak.

Első lépésben el kell dönteni, hogy szükség van-e egyáltalán büntetőjogi intézkedés meghozatalára. Arra tekintettel, hogy a büntetőjog jelenti a legjelentősebb mértékű beavatkozást az uniós polgárok jogaiba, a büntetőjogot mindig csak végső eszközként lehet alkalmazni. Az *ultima ratio* elvének figyelembe vételének biztosítása érdekében az uniós jogalkotónak így minden esetben alaposan vizsgálnia kell, hogy az adott szakpolitika végrehajtását más, nem büntetőjogi jellegű intézkedésekkel (például közigazgatási vagy polgári jellegű szankciókkal) nem lehetne-e kellőképpen biztosítani, és hogy a büntetőjog ténylegesen hatékonyabban tudja-e orvosolni a problémákat, mint a nem büntetőjogi eszközök. Ennek során az uniós intézményeknek egyértelmű tényszerű bizonyítékok alapján kell megállapítaniuk, hogy a szóban forgó bűncselekmény milyen jellegű, milyen hatásokkal jár, és a különböző tagállamok esetlegesen eltérő jogi helyzete mennyiben veszélyeztetheti a harmonizáció hatálya alá tartozó uniós szakpolitika hatékony végrehajtását.

Amennyiben a büntetőjogi eszközök igénybevételének szükségességére igenlő válasz született, *második lépésben* azt kell eldönteni, hogy a konkrét esetben *milyen intézkedésre* van szükség. Erre vonatkozóan a Bizottság álláspontja szerint szem előtt kell tartani, hogy az EUMSZ. 83. cikke mindössze a bűncselekményi tényállásokra és a büntetési tételekre vonatkozó *szabályozási minimumok* elfogadására korlátozódik, ami a teljes körű harmonizációt kizárja. A Bizottság ugyanakkor utal a *jogbiztonság elvére*, ami megköveteli, hogy az uniós jogalkotó a tényállásszerű elkövetési magatartásokat pontosan, egyértelműen fogalmazza meg, annak érdekében hogy a nemzeti jogalkotó tisztában legyen azzal, hogy milyen eredményeket kell elérnie az uniós jogszabály

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

végrehajtásakor. A szükségesség és arányosság elve ugyanakkor a második lépcsőn is érvényesül. A szükségesség követelményének vizsgálata annál fontosabb, minél részletesebb a tervezett intézkedés a büntetések fajtája és mértéke tekintetében. Ennek keretében érvényesíteni kell azt a már említett alapelvet, hogy a büntetések súlyossága nem lehet aránytalan a bűncselekményhez mérten.

A Tanácshoz hasonlóan a Bizottság is megvizsgálta, hogy a bűncselekményi tényállásokra és a büntetőjogi szankciókra vonatkozó uniós *minimumszabályok* milyen elemeket tartalmazhatnak. A *bűncselekmény fogalma* a Bizottság szerint mindig a *tettesi magatartást* veszi alapul, de emellett gyakran kitér a bűncselekményhez kapcsolódó *részesi magatartásokra*, illetve a befejezett bűncselekmény mellett a *kísérletre* is. A *szándékos magatartás* valamennyi uniós büntetőjogi jogi aktus esetében szerepel a tényállásban, de néhány esetben a rendelkezés kitér a *gondatlanság súlyosabb formáira* is. A természetes személyek felelősségre vonásán túl az uniós jog általában rendelkezik a *jogi személyek felelősségéről* is.

A *büntetőjogi szankciókra* vonatkozó minimumszabályok vonatkozásában a Bizottság közleménye rögzíti, hogy az uniós szintű jogközelítés elsődleges célja nem az, hogy szigorítson az egyes tagállamokban kiszabható szankciókon, hanem sokkal inkább az, hogy csökkentse az egyes tagállami rendszerek közötti eltéréseket, és biztosítsa, hogy valamennyi tagállamban ténylegesen teljesüljön a szankciók *„hatékonyságára, arányosságára és visszatartó erejére”* vonatkozó követelmény. Az uniós jogalkotó ennek megfelelően előírhatja a *büntetés nemét* (például szabadságvesztés-büntetés, pénzbüntetés, eltiltás) és/vagy annak *mértékét*, továbbá elrendelheti a vagyoni értékek elkobzását is. A jogalkotó meghatározhatja azt is, hogy a szankciók megállapítása során mi minősül súlyosító és mi enyhítő körülménynek. A bűncselekmények és a szankciók meghatározása mellett a Bizottság közleménye értelmében az Unió kitérhet a *joghatósági szabályokra* is, valamint egyéb olyan szempontokra, amelyek a jogi rendelkezés hatékony alkalmazása szempontjából elengedhetetlen, a bűncselekmény tényállásához tartozó elemnek tekinthetők.

A közlemény záró következtetéseiben a Bizottság előirányozta, hogy az Európai Uniónak *2020-ig egy koherens és következetes uniós büntetőpolitikát* kell kialakítani. Ennek elérése érdekében a Bizottság vállalta, hogy a Parlamenttel és a Tanáccsal együttműködve kifejleszt egy *alkalmazandó nyelvhasználati mintát*, ami útmutatóul szolgálna az uniós jogalkotónak a bűncselekményekre és a szankciókra vonatkozó

szabályozási minimumok kidolgozásakor, hozzájárulna a következetesség biztosításához, növelné a jogbiztonságot és megkönnyítené az uniós jog végrehajtását.

A Bizottság emellett célul küzte ki egy *szakértői csoport* felállítását, amely segíti a Bizottságot a tényszerű adatok összegyűjtésében és a fontos jogi kérdésekről szóló további megbeszélések elindításában. A megvitatandó kérdések közé tartozik például a *büntetőjogi és nem büntetőjogi szankciórendszerek közötti kapcsolat*, továbbá az uniós jogszabályokban rendszeresen előforduló *büntetőjogi fogalmak* – például „*hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció*”, „*kevésbé súlyos ügy*”, „*bűnsegély és felbujtás*” – értelmezése.⁷⁴⁹ A Bizottság közleményében említett szakértői csoport 2012-ben került felállításra. Az azt felállító bizottsági határozat értelmében a legfeljebb 20 tagból álló csoport feladata, hogy az uniós büntetőpolitika kialakítása során tanácsot adjon a Bizottságnak a büntető anyagi joggal kapcsolatban felmerülő jogi kérdésekben, illetve hogy tényszerű bizonyítékokat gyűjtsön össze arra vonatkozóan, hogy az uniós büntetőjogi intézkedések alapvető fontosságúak-e az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásához. A Bizottság az uniós büntetőpolitika kialakításával kapcsolatos bármely kérdésben tanácsot kérhet a csoporttól.⁷⁵⁰ Megalakulása óta a csoport összesen *hat ülést* tartott, amely során olyan kérdéseket vitatott meg, mint a büntetőjogi és adminisztratív szankciók közötti kapcsolat, a büntetőjogi szankciók harmonizációja, a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció fogalma, a minimumszankciók jellemzői, az Európai Ügyészség, a bűncselekmény elkövetéséhez használt eszközök elkobzása és befagyasztása, az előzetes letartóztatás, a büntetőeljárás jogok, valamint a kölcsönös elismerés és az uniós büntető-igazságszolgáltatás jövője.⁷⁵¹

3.4. Az Európai Parlament állásfoglalása a büntetőjog uniós megközelítéséről

*Az Európai Parlament 2012. május 22-i ülésén fogadott el egy állásfoglalást a büntetőjog uniós megközelítéséről.*⁷⁵² A dokumentum preambulumban a Parlament

⁷⁴⁹ Vö. SATZGER [2013] 93-94.

⁷⁵⁰ A Bizottság határozata (2012. február 21.) az uniós büntetőpolitikával foglalkozó szakértői csoport létrehozásáról. [HL C 53., 2012. 02. 23., 9-10.]

⁷⁵¹

<http://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupDetail&groupID=2760&NewSearch=1&NewSearch=1> (2017. október 7.)

⁷⁵² Az Európai Parlament 2012. május 22-i állásfoglalása a büntetőjog uniós megközelítéséről [2010/2310(INI) – P7_TA(2012) 208, HL C E 264., 2012. 05. 22., 7-11.]. Bővebben lásd: BRODOWSKI [2012] 558; MITSILEGAS [2014] 126-127; SATZGER [2013] 89; VERVAELE [2013a] 64-65.

hangsúlyozza, hogy a büntetőjog alapvetően a tagállamok hatáskörébe tartozik, hiszen azok büntetőjogi és büntető eljárásjogi rendszerei évszázadok során alakultak ki, és minden államnak megvannak a maga egészen egyedi jellegzetességei és sajátosságai. Éppen ezért az uniós büntetőjog csak *kiegészítheti, de nem helyettesíti a nemzeti jogi hagyományokat*. Mindazonáltal bizonyos területeken a bűnözés elleni küzdelem céljából nélkülözhetetlen a nemzeti büntetőjogok unión belüli egymáshoz közelítése.

A Parlament álláspontja szerint az uniós büntetőjognak egy *egységes jogalkotási rendszert* kell képeznie, amelyre egy sor alapvető elv és a felelősségteljes kormányzás normái az irányadók. A Parlament állásfoglalása így elsődlegesen azokra az alapelvekre fókuszál, amelyeknek az Unió büntetőjogi fellépését kellene irányítaniuk.⁷⁵³

A büntetőjogi alapelvek közül a Parlament elsődlegesen a *szubszidiaritás és arányosság* elvének, valamint a gyanúsítottak, vádlottak vagy elítéltek *alapvető jogainak teljeskörű tiszteletben tartásának* szükségességét hangsúlyozza. Ezzel kapcsolatban az Európai Parlament Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottsága indokolásában külön kihangsúlyozta az Európai Unió Alapjogi Chartájának, és más nemzetközi emberi jogi eszközök tiszteletben tartásának fontosságát is.⁷⁵⁴

A büntetőjogi alapelvek közül a Parlament megkülönböztetett figyelmet szentel az *ultima ratio elvének*. Bár a Bizottság közleményétől eltérően a Parlament kifejezetten nem ad választ arra a kérdésre, hogy mely uniós politikák érdemesek a büntetőjogi védelemre⁷⁵⁵, általánosan rögzíti, hogy új büntető anyagi jogi rendelkezések elfogadásánál nem elég elvont fogalmakra vagy jelképes hatásokra hivatkozni, hanem az *ultima ratio* elvét *részletes hatásvizsgálattal* kell alátámasztani. Ennek során az uniós jogalkotónak igazolnia kell, hogy a büntetőjogi rendelkezések a társadalom vagy a magánszemélyek számára jelentős anyagi vagy nem anyagi kárt okozó magatartásra összpontosítanak, hogy a szóban forgó bűncselekmény különösen súlyos jellegű és határokon átnyúló vetülettel rendelkezik, vagy közvetlenül hátrányos hatása van valamely harmonizációs intézkedésekkel érintett területen az uniós politika eredményes végrehajtására, hogy az ilyen magatartás kezelésére nem állnak rendelkezésre más, kevésbé szigorú intézkedések, valamint hogy a közös uniós megközelítés hozzáadott

⁷⁵³ Vö. MITSILEGAS [2014] 126.

⁷⁵⁴ Az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság jelentése [A7-0144/2012, 2012. 04. 24.]

⁷⁵⁵ Vö. VERVAELE [2013a] 64.

gyakorlati értékkel bír, figyelemmel többek között arra, hogy a bűncselekmény mennyire elterjedt és gyakori a tagállamokban.

Az *ultima ratio* elve mellett a Parlament elismeri a büntetőjog egyéb általános elveinek fontosságát is. Az állásfoglalás utal a *bűnösség elvére (nulla poena sine culpa)*, a *jogbiztonság elvére (lex certa)*, a *visszaható hatály tilalmára* és a *lex mitior elvére*. A többi uniós intézmény által elfogadott dokumentumhoz képest ugyanakkor újdonság, hogy a Parlament állásfoglalásában megjelenik a *ne bis in idem elve*, valamint az *ártatlanság véelme* is. Végezetül a többi uniós intézményhez hasonlóan a Parlament is utal a *koherencia elvére* és egy *egységesebb uniós megközelítés* szükségességére, mivel az Európai Unió eddig alapvetően eseti jelleggel alakította ki büntetőjogi rendelkezéseit.

A konkrét javaslatok terén a Parlament ösztönzi a Bizottságot, hogy terjesszen elő olyan intézkedéseket, amelyek megkönnyítik az uniós büntető anyagi jog fennálló rendelkezéseinek nemzeti szinten történő *következetesebb és egységesebb végrehajtását*, valamint hogy hatásvizsgálataiba építse be a *szükségesség és az arányosság* vizsgálatát és az *alapvető jogok érvényesülésének* értékelését. A Parlament emellett a jövőbeli uniós büntető anyagi jogi rendelkezésekre irányuló javaslatokkal kapcsolatos általános elvek és munkamódszerek kialakítása érdekében a Bizottság és a Tanács bevonásával egy *intézményközi megállapodást* szorgalmaz. Az intézményközi munkacsoport segítséget jelenthet a jelenlegi töredezett megközelítés kiküszöbölésében és az uniós szintű büntetőjogi szankciók megfelelő hatályának és alkalmazásának meghatározásában.

3.5. Az uniós intézmények álláspontjainak összegzése

A fenti elemzés alapján megállapíthatjuk, hogy az egyes uniós intézmények álláspontjai között nagyfokú hasonlóság fedezhető fel. Az Európai Büntetőpolitika Manifesztumában rögzített büntetőjogi alapelvek az uniós intézmények jogi dokumentumokban is megjelennek. A felsorolt alapelvek közül kiemelt, megkülönböztetett hangsúlyt élvez a büntetőjog *ultima ratio elve*, habár az egyes uniós szervek némileg máshova helyezik a hangsúlyt. Míg a Tanács a *jogrendszer konzisztenciáját* említi és annak vizsgálatát, hogy az új rendelkezések milyen hatással lennének az uniós jog már létező büntetőjogi rendelkezéseire és az Unióban létező

különböző jogrendszereire, addig a Bizottság és a Parlament a *büntetőjog megőrző hatását és az állami beavatkozás drasztikus voltát* emelik ki.⁷⁵⁶

Az uniós intézmények véleményeinek többségében megjelenik az a megközelítési mód, miszerint az uniós jogalkotónak a büntetőjogi tárgyú jogi aktusokat *két lépésben* kell elfogadniuk. Elsőként az *ultima ratio* elv alapján dönteni kell a *büntetőjogi fellépés szükségességéről, indokoltságáról*, ezt követően lehet csak mérlegelni az *intézkedés tartalmát*. Az uniós dokumentumok egyöntetűen kiemelik, hogy büntetőjogi intézkedéseket csak komoly indokok alapján és csak végső esetben lehet elfogadni, ezen elv hangsúlyozásával az uniós intézmények egyértelműen a túlzott büntetőjogi represszió tendenciájának kívánnak gátat szabni.

Az azonosságok mellett ugyanakkor megfigyelhető az is, hogy az egyes uniós szervek eltérő nézőpontból közelítik meg a kérdést, ami által más-más szempontokra helyezik a hangsúlyt. A hosszútávú stratégiai prioritásokat megfogalmazó *Európai Tanács* programjaiban a súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények elleni küzdelem szükségességét, és így a büntetőjogi tárgyú uniós jogi aktusok elfogadásának folytonosságát, valamint azok átültetésének és eredményes végrehajtásának fontosságát hangsúlyozza. A *Tanács* elsődlegesen az Európai Unió büntetőjogi hatáskörei gyakorlásának feltételeire és korlátaira fókuszál, ily módon inkább a Lisszaboni Szerződéssel megerősödő szupranacionalizáció csökkentését, tompítását célozza. Az *Európai Bizottság* közleménye elsősorban az uniós büntetőjog hozzáadott értékét kívánja alátámasztani, és az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti járulékos jogharmonizációs hatáskör gyakorlásának feltételeire fókuszál. Az *Európai Parlament* pedig alapvetően a büntetőjogi jogalkotás során tiszteletben tartandó alapvető elveket emeli ki.⁷⁵⁷

Ahogy az uniós büntetőjog történetében sokszor megfigyelhető, a legkomolyabb töréspont most is a Tanács és a Bizottság álláspontja között húzódik. A tagállamok nemzeti érdekeit képviselő, és ekképp restriktív álláspontot megfogalmazó Tanács véleményében alapvetően az uniós büntetőjogi jogalkotási hatáskörök szűkebb értelmezése mellett foglal állást, míg a Bizottság szerint a Lisszaboni Szerződés szerinti

⁷⁵⁶ LUKÁCSI [2015] 34.

⁷⁵⁷ Vö. MITSILEGAS [2014] 127.

kompetenciákat a lehető legtágabb körben alkalmazni kell, így a jogalkotás-kezdemenyezési jogát a Tanács mintarendelkezéseiben foglaltaktól függetlenül fogja gyakorolni.⁷⁵⁸ E nézetkülönbség várhatóan a jövőben is problémákat jelenthet a jogi aktusok elfogadása során.

4. Büntetőjogi jogalkotás a Lisszaboni Szerződés után az uniós büntetőpolitika tükrében

A továbbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően elfogadott anyagi büntetőjogi tárgyú uniós jogforrások mennyiben felelnek meg az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma és az egyes uniós dokumentumokban lefektetett kívánalmaknak.

4.1. Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésén alapuló irányelvek

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdésén alapuló első két irányelv 2011-ben született meg az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolása tárgyában. A Tanács már mindkét bűncselekménnyel kapcsolatban fogadott el korábban kerethatározatot⁷⁵⁹, az új irányelvek ezeket a kerethatározatokat váltották fel. Az *emberkereskedelem megelőzéséről és az ellene folytatott küzdelemről szóló irányelv*⁷⁶⁰ és a *gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről szóló irányelv*⁷⁶¹ szoros kapcsolatban áll egymással. Amint azt az utóbbi irányelv preambuluma meg is jegyzi, a két

⁷⁵⁸ VOGEL [2011] 53-54.

⁷⁵⁹ A Tanács 2002/629/IB kerethatározata (2002. július 19.) az emberkereskedelem elleni küzdelemről [HL L 203., 2002. 08. 01., 1-4.] és a Tanács 2004/68/IB kerethatározata (2003. december 22.) a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről [HL L 13., 2004. 01. 20., 44-48.]

⁷⁶⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 101., 2011. 04. 15., 1-11.]

⁷⁶¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 335., 2011. 12. 17., 1-14.]

bűncselekmény szoros kapcsolata miatt a két irányelvnek ki kell egészítenie egymást. Így a két irányelv felépítése és szabályozása nagyfokú hasonlóságot mutat.

Elsőként mindkét irányelv meghatározza azon magatartások körét, amelyeket a tagállamoknak *büntetendővé kell nyilvánítaniuk*, és előírja a bűncselekmények elkövetése esetén kilátásba helyezett *szankciók felső határának minimális mértékét*. Az emberkereskedelemtől szóló irányelv a bűncselekményi tényállást az e tárgyban korábbi elfogadott kerethatározathoz hasonlóan, annál azonban kissé tágabban állapítja meg, a szankciók tekintetében azonban jóval *szigorúbb szabályokat* ír elő. Az irányelv által előírt büntetési tétel felső határa alapesetben legalább ötévi szabadságvesztés, minősített esetben⁷⁶² pedig legalább tízévi szabadságvesztés.⁷⁶³ Összehasonlítva, a kerethatározat kizárólag minősített esetben írta elő a szabadságvesztés-büntetés felső határának minimális mértékét (nyolc év), alapesetben mindössze a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció követelményét fogalmazta meg, a konkrét büntetési tételkeret meghatározását a tagállamokra hagyta.⁷⁶⁴

A gyermekek szexuális kizsákmányolásáról szóló irányelv a büntetendő magatartásokat a korábbi kerethatározathoz képest lényegesen differenciáltabban állapítja meg. Az irányelv *négy bűncselekményi kategóriát* különít el: a *szexuális bántalmazással kapcsolatos bűncselekményeket*, a *szexuális kizsákmányolással kapcsolatos bűncselekményeket*, a *gyermekpornográfiával kapcsolatos bűncselekményeket*, valamint a *gyermekkel való, szexuális céllal történő kapcsolatfelvételt*. Az egyes kategóriákon belül az irányelv meghatározza az egyes elkövetési magatartásokat, amelyekre vonatkozóan eltérő mértékű büntetési tételkeret kiszabását írja elő. A szabadságvesztés felső határa – a korábbi kerethatározathoz hasonlóan – a legenyhébb elkövetési magatartások esetén legalább egy év, míg a súlyosabb esetekben legalább tíz év.⁷⁶⁵ Bizonyos alakzatok súlyosabban

⁷⁶² Az irányelv 4. cikk (2) bekezdése – a kerethatározattal lényegében egyező módon – minősítő körülményként határozza meg a különösen kiszolgáltatott személy sérelmére történő elkövetést, a bünszervezet keretében történő elkövetést, a szándékosan vagy súlyos gondatlanságból az áldozat életét veszélyeztetve történő elkövetést, valamint a súlyos erőszakot alkalmazva, vagy az áldozatnak különösen súlyos sérelmet okozva történő elkövetést. A 4. cikk (3) bekezdése értelmében a hivatalos személy által, a feladatának teljesítése során történő elkövetést a tagállamoknak súlyosító körülménynek kell tekinteniük.

⁷⁶³ 2011/36/EU irányelv 2-4. cikk

⁷⁶⁴ 2002/629/IB kerethatározat 3. cikk

⁷⁶⁵ 2011/93/EU irányelv 3-7. cikk

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

büntetendők, ha a passzív alany gyermek a *beleegyezési korhatárt*⁷⁶⁶ még nem érte el. Az irányelv meghatároz olyan eseteket is, amelyeket a tagállamoknak *súlyosító körülménynek* kell tekinteniük, ezekhez azonban súlyosabb szankciót nem kapcsol.⁷⁶⁷ A bűncselekmények ismételt elkövetése kockázatának elkerülése érdekében az irányelv speciális szankcióként előírja a gyermekekkel való közvetlen és rendszeres kapcsolattartással járó *szakmai tevékenységek gyakorlásától való átmeneti vagy végleges hatályú eltiltást*, valamint a bűncselekményhez felhasznált eszközök és az abból származó jövedelmek *lefoglalását és elkobzását*.⁷⁶⁸

Ezt követően mindkét irányelv, lényegében egyező módon meghatározza a *jogi személyek felelősségre vonásának* feltételeit. A jogi személy felelőssége akkor állapítható meg, ha a bűncselekményt akár saját nevében, akár a jogi személy valamely szervének tagjaként eljárva olyan személy követte el a jogi személy javára, aki a jogi személyen belül vezető tisztséget tölt be. A vezető tisztség alapulhat a jogi személy képviselőjére való jogosultságon, a jogi személy nevében történő döntéshozatalra irányuló jogosultságon vagy a jogi személyen belüli ellenőrzés gyakorlásának jogkörén. A jogi személy emellett akkor is felelősségre vonható, amennyiben a vezető tisztséget betöltő személy általi felügyelet vagy ellenőrzés hiánya tette lehetővé, hogy a neki alárendelt személy az érintett jogi személy javára a bűncselekményt elkövetesse.⁷⁶⁹ A két irányelv rendelkezik a *jogi személyekkel szemben alkalmazható szankciók fajtáiról* is. Jogi személyekkel szemben alkalmazható szankcióként az irányelvek – példálózó felsorolással – a büntetőjogi vagy nem büntetőjogi pénzbüntetéseket, az állami kedvezményekből és támogatásokból való kizárást, a gazdasági tevékenységek gyakorlásától való ideiglenes vagy végleges eltiltást, a bírósági felügyelet alá helyezést,

⁷⁶⁶ Az irányelv a beleegyezési korhatár meghatározását a nemzeti büntetőjog határákörébe utalja. A 2. cikk b) pontja szerint beleegyezési korhatár azon életkor, amely alatt a nemzeti joggal összhangban tilos a gyermekkel folytatott szexuális tevékenység.

⁷⁶⁷ Az irányelv 9. cikke alapján, amennyiben nem tartoznak eleve a vonatkozó bűncselekmények tényállási elemei közé, ilyennek minősül a szellemi vagy testi fogyatékosága, kiszolgáltatottsága vagy eltartotti helyzete miatt különösen kiszolgáltatott gyermek sérelmére történő elkövetés, a családtag illetve a gyermekkel közös háztartásban élő, vagy elismert bizalmi vagy hatalmi helyzetével visszaélő személy által történő elkövetés, a több személy általi elkövetés, a bünszervezetben vagy különös visszaesőként történő elkövetés, a szándékosan vagy gondatlanságból a gyermek életét veszélyeztetve, illetve a súlyos erőszakot alkalmazva vagy súlyos sérelmet okozva történő elkövetés.

⁷⁶⁸ 2011/93/EU irányelv 10-11. cikk

⁷⁶⁹ 2011/36/EU irányelv 5. cikk és 2011/93/EU irányelv 12. cikk

a bíróság által elrendelt végelszámolást, valamint a bűncselekmény elkövetésére használt létesítmények ideiglenes vagy végleges bezárását írják elő.⁷⁷⁰

A két irányelv – szintén gyakorlatilag teljesen azonos tartalommal – rendezi a *joghatósági kérdéseket* is. Ennek megfelelően a tagállamok mindkét esetben akkor kötelesek megállapítani joghatóságukat, ha a bűncselekményt részben vagy egészben a területükön követték el, vagy ha az elkövető az adott tagállam állampolgára.⁷⁷¹ Végül mindkét irányelv részletesen foglalkozik a *bűncselekmények áldozataivá vált személyek jogaival, az áldozatok védelmével, segítésével és támogatásával*, valamint az *emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolásának megelőzését célzó lehetséges intézkedések kidolgozásával*.⁷⁷²

Az első két irányelv elfogadását követően két évet kellett várni a következő büntetőjogi tárgyú jogforrás, az *információs rendszerek elleni támadásokról szóló irányelv*⁷⁷³ kibocsátására. A számítástechnikai bűncselekmény tárgyában korábban már szintén született kerethatározat⁷⁷⁴, az elfogadott irányelv ezt váltotta fel.

Az információs rendszerek elleni támadásokról szóló irányelv mind a szerkezeti felépítés, mind pedig a tartalom terén nagyban támaszkodik a két korábbi irányelv megoldásaira. Az irányelv elsőként meghatározza a vonatkozó bűncselekményi tényállásokat és előírja az alkalmazandó szankciókat. Az irányelv *négy bűncselekményt* definiál, az *információs rendszerekhez való jogellenes hozzáférést, a rendszert érintő jogellenes beavatkozást, az adatot érintő jogellenes beavatkozást* és a *jogellenes adatszerzést*, valamint *sui generis* előkészületi jellegű bűncselekményként büntetni rendel az előbbi cselekmények *elkövetéséhez használt eszközökkel* kapcsolatos meghatározott elkövetési magatartásokat is. A tagállamok legalább a súlyosabb esetekben kötelesek *szabadságvesztés-büntetést* előírni, amely felső határának minimális mértéke alapesetben két, illetve három év, amennyiben pedig a

⁷⁷⁰ 2011/36/EU irányelv 6. cikk és 2011/93/EU irányelv 13. cikk

⁷⁷¹ 2011/36/EU irányelv 10. cikk és 2011/93/EU irányelv 17. cikk

⁷⁷² 2011/36/EU irányelv 11-20. cikk és 2011/93/EU irányelv 18-25. cikk. Ezen rendelkezések nem vagy csak nagyon korlátozott mértékben szerepeltek a korábbi kerethatározatokban, így az irányelvek ezen a területen jelentős előrelépést jelentettek.

⁷⁷³ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 218., 2013. 08. 14., 8-14.]

⁷⁷⁴ A Tanács 2005/222/IB kerethatározata (2005. február 24.) az információs rendszerek elleni támadásokról [HL L 69., 2005. 03. 16., 67-71.]

bűncselekményeket bűnszervezet keretében, súlyos kárt okozva, vagy kritikus infrastruktúra részét képező információs rendszer ellen követték el, öt év. A tagállamok emellett kötelesek a nemzeti joggal összhangban *súlyosító körülménynek* tekinteni azt az esetet, amikor a rendszert vagy az adatot érintő jogellenes beavatkozást egy másik személy személyes adataival visszaélve követték el egy harmadik fél bizalmának elnyerése céljából, és ezáltal kárt okoztak a személyazonosság jogos tulajdonosának.⁷⁷⁵

A 2011. évi irányelvekkel azonos módon szabályozza a jogforrás a *jogi személyek felelősségét* és az *alkalmazható szankciók* körét, valamint a *joghatósági kérdéseket*.⁷⁷⁶ A tagállamok továbbá a bűncselekményekre vonatkozó *információk cseréjének* céljából kötelesek saját operatív nemzeti kapcsolattartó pontot felállítani, és a rendelkezésre álló operatív kapcsolattartó hálózatot igénybe venni.⁷⁷⁷

A következő irányelvet 2014-ben bocsátották ki *az euro és más pénznemek hamisítás elleni védelméről*.⁷⁷⁸ Az irányelv – az azonos tárgykört szabályozó korábbi kerethatározattal⁷⁷⁹ megegyező módon – meghatározza a *pénzhamisítás büntetőjogi tényállását és egyes elkövetési magatartásait*. A felsorolt elkövetési magatartások nemcsak akkor büntetendők, ha azokat törvényes fizetőeszközre követik el, hanem akkor is, ha olyan bankjegyekre vagy érmékre, amelyeket még nem bocsátottak ki, de amelyeket törvényes fizetőeszközként történő forgalomba hozatalra szánnak.⁷⁸⁰ A kerethatározathoz képest, amely mindössze egy elkövetési magatartás esetén, összeghatártól függetlenül határozta meg a büntetés felső határát (nyolc év), az irányelv *differenciált szankciórendszert* ír elő. A kevésbé súlyos elkövetési magatartások esetén az irányelv pusztán arra kötelezi a tagállamokat, hogy szabadságvesztéssel járó szankciókat írjanak elő, azok pontos mértékének meghatározását ugyanakkor a nemzeti jogalkotóra hagyja. Súlyosabb esetekben viszont az uniós jogalkotó már a szabadságvesztés felső határát is meghatározza, amelyet egyes elkövetési

⁷⁷⁵ 2013/40/EU irányelv 3-9. cikk

⁷⁷⁶ 2013/40/EU irányelv 10-12. cikk

⁷⁷⁷ 2013/40/EU irányelv 13. cikk

⁷⁷⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/62/EU irányelve (2014. május 15.) az euro és más pénznemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, valamint a 2000/383/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 151., 2014. 05. 21., 1-8.]. Bővebben lásd: GULA [2017] 107-110.

⁷⁷⁹ A Tanács 2000/383/IB kerethatározata (2000. május 29.) az euro bevezetésével kapcsolatos pénzhamisítás elleni, büntetőjogi és egyéb szankciókkal megvalósuló védelem megerősítéséről [HL L 140., 2000. 06. 14., 1-3.]

⁷⁸⁰ 2014/62/EU irányelv 3. cikk

magatartásokra nézve öt, illetve nyolc évben állapítja meg. A hagyományos pénzhamisító magatartások mellett pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztéssel büntetendő az is, aki az átvételkor nem tudott a pénz hamis vagy hamisított voltáról, de azt e tény tudatában adta tovább. Ebben az esetben az irányelv szintén nem határozza meg a szankció legkisebb mértékét, hanem a tagállamokra bízta annak meghatározását.⁷⁸¹

A irányelv – a már taglalt jogforrásokkal azonos módon – szól a jogi személyek felelőségéről, és a tagállamok joghatóságának megállapításáról⁷⁸², valamint speciális rendelkezésként előírja a tagállamoknak, hogy a büntetőeljárások során az illetékes hatóságok a hamis bankjegyeket és érméket a további hamisítványok elemzése, azonosítása és felderítése céljából haladéktalanul vizsgálják meg.⁷⁸³

2017-ben fogadta el az Európai Unió a *terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelvet*⁷⁸⁴, amely az eddig ismertetett jogi aktusokhoz hasonlóan az azonos tárgyú korábbi III. pilléres kerethatározatot⁷⁸⁵ váltotta fel.

A korábbi kerethatározathoz képest az irányelv a tagállamok által büntetendővé nyilvánítandó magatartások körét lényegesen részletesebben és differenciáltabban, három bűncselekményi kategória szerint csoportosítva határozza meg. Az irányelv egyrészt rögzíti a *terrorista bűncselekmények* (meghatározott, terrorista célzattal megvalósuló alapcselekmények) és a *terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmények* (a terrorista csoport irányítása, illetve a terrorista csoport tevékenységében való részvétel, információk vagy anyagi források szolgáltatása, vagy a terrorista csoport tevékenységeinek bármilyen módon történő finanszírozása) körét, amely lényegében megegyezik a kerethatározat szabályaival.⁷⁸⁶ Emellett a *terrorista tevékenységekhez kapcsolódó bűncselekmények* között sorolja fel az irányelv a terrorista bűncselekmény elkövetésére való nyilvános uszítást, a terroristák toborzását, a terrorista

⁷⁸¹ 2014/62/EU irányelv 5. cikk

⁷⁸² 2014/62/EU irányelv 6-8. cikk

⁷⁸³ 2014/62/EU irányelv 10. cikk

⁷⁸⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2017/541/EU irányelve (2017. március 15.) a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról [HL L 88., 2017. 03. 31., 6-21.]. Bővebben lásd: SÁNTHA [2017a] 64-73.

⁷⁸⁵ A Tanács 2002/475/IB kerethatározata (2002. június 13.) a terrorizmus elleni küzdelemről [HL L 164., 2002. 06. 22., 3-7.]

⁷⁸⁶ 2017/541/EU irányelv 3-4. cikk és 2002/475/IB kerethatározat 1-2. cikk

kiképzésben részesítést, a terrorista kiképzésben való részvételt, a terrorizmus céljából való utazást, a terrorizmus céljából való utazás szervezését vagy egyéb módon történő elősegítését, a terrorizmus finanszírozását, valamint a terrorista tevékenységekhez kapcsolódó egyéb bűncselekményeket.⁷⁸⁷ Ez utóbbi deliktumok közül az első három szerepelt a 2002. évi kerethatározat 2008. évi módosításában⁷⁸⁸, az utolsó pedig a kerethatározat eredeti szövegében⁷⁸⁹, a többi bűncselekményi kategória viszont az irányelvben került először szabályozásra.

A szankciókra vonatkozó szabályok a korábbi kerethatározathoz képest nem hoztak sok változást. Az irányelv előírja, hogy a tagállamok kötelesek a bűncselekményeket *hatékony, arányos és visszatartó erejű büntetőjogi szankciókkal* sújtani. A terrorista bűncselekményekkel kapcsolatban az irányelv előírja, hogy azokat a tagállamoknak súlyosabb szabadságvesztéssel kell büntetniük, mint a terrorista célzat hiányában megvalósuló alap-bűncselekményeket, kivéve, ha az adott alapcselekményre kiszabható büntetés már eleve a nemzeti jog szerinti legsúlyosabb büntetés. A szabadságvesztés felső határának legkisebb mértékét az irányelv a terrorista csoporthoz kapcsolódó bűncselekmények esetén határozza meg, ez a terrorista csoport irányítása esetén legalább tizenöt, a terrorista csoportban való részvétel esetén pedig legalább nyolc év.⁷⁹⁰ Az irányelv ezenkívül rögzít olyan tényezőket is, amelyeket a tagállamoknak a büntetés kiszabása során – súlyosító vagy enyhítő körülményként – figyelembe vehetnek.⁷⁹¹

A korábban említett jogi aktusokhoz hasonlóan rendelkezik az irányelv a *jogi személyek felelősségéről*, a velük szemben *alkalmazható szankciókról*, valamint a *joghatósági kérdésekről*.⁷⁹² Speciális rendelkezéseket tartalmaz továbbá az irányelv a

⁷⁸⁷ 2017/541/EU irányelv 5-12. cikk

⁷⁸⁸ A Tanács 2008/919/IB kerethatározata (2008. november 28.) a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat módosításáról [HL L 330., 2008. 12. 09., 21-23.] 1. cikk

⁷⁸⁹ 2002/475/IB kerethatározat 3. cikk

⁷⁹⁰ 2017/541/EU irányelv 15. cikk

⁷⁹¹ Az irányelv 15. cikk (4) bekezdése kötelezi a tagállamokat arra, hogy amennyiben a terroristák toborzása vagy a terrorista kiképzésben részesítés gyermekkorú személyre irányul, ezt a körülményt a nemzeti joggal összhangban a büntetéskiszabás során figyelembe lehessen venni. A 16. cikk alapján pedig a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a büntetések enyhíthetők legyenek, ha az elkövető felhagy a terrorista tevékenységgel és a hatóságoknak információkat szolgáltat a bűncselekmény következményeinek megakadályozása vagy enyhítése, a többi elkövető személyazonosságának megállapítása vagy azok bíróság elé állítása, a bizonyítékok megszerzése vagy további bűncselekmények elkövetésének megakadályozása érdekében.

⁷⁹² 2017/541/EU irányelv 17-19. cikk

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

nyilvános uszításnak minősülő *online tartalmakkal szembeni intézkedésekkel*, valamint a *terrorizmus áldozatainak nyújtott segítséggel, támogatással és védelemmel* kapcsolatban.⁷⁹³

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdés alapján elfogadott öt irányelv mellett az Európai Bizottság 2016-ban egy hatodik irányelvjavaslatot is benyújtott, amelyet azonban a Tanács és az Európai Parlament eddig még nem fogadott el. Az irányelvjavaslat a *pénzmosás elleni büntetőjogi fellépésről* rendelkezik.⁷⁹⁴ A pénzmosás tárgyában az Európai Unió már korábban elfogadott négy pénzmosás elleni irányelvet⁷⁹⁵, amelyek azonban a bűncselekmény elleni fellépés büntetőjogon kívüli, *preventív eszközrendszerét* szabályozzák, amely keretében az elsődleges cél az ügyfél-átvilágítási és bejelentési kötelezettség előírása révén annak megakadályozása, hogy a pénzügyi szektort pénzmosás céljára felhasználják.⁷⁹⁶ Jelen javaslat ugyanakkor – a korábbi kerethatározat⁷⁹⁷ részbeni felülírásával – a pénzmosás elleni küzdelem büntetőjogi *represszív eszközeit* rögzíti.

Az irányelvjavaslat elsőként meghatározza a *pénzmosás bűncselekményi fogalmát*, valamint – a pénzmosás jellegéből adódóan – az *alapcselekmények körét*. Ezzel kapcsolatban érdemes rögzíteni, hogy a bűncselekményi tényállás lényegében megegyezik a korábbi pénzmosási irányelvekben használt definícióval, az alapcselekményi katalógus azonban a preventív irányelvekhez képest jóval bővebb. A

⁷⁹³ 2017/541/EU irányelv 21, 24-26. cikk

⁷⁹⁴ Az Európai Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a pénzmosással szembeni büntetőjogi fellépésről [COM(2016) 826., 2016. 12. 21.]. Bővebben lásd: JACSÓ [2017b] 128-131.

⁷⁹⁵ A Tanács 91/308/EGK irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről [HL L 166., 1991. 06. 28., 77-82.]; az Európai Parlament és a Tanács 2001/97/EK irányelve (2001. december 4.) a Tanács a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásáról szóló 91/308/EGK irányelvének módosításáról [HL L 344., 2001. 12. 28., 76-82.]; az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről [HL L 309., 2005. 11. 25., 15-36.]; az Európai Parlament és a Tanács 2015/849/EU irányelve (2015. május 20.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 141., 2015. 06. 05., 73-117.].

⁷⁹⁶ Bővebben lásd: BAUSCH-VOLLER [2014] 6-9; BÜLTE [2010] 94-99; GÁL [2004] 42-45; GÁL [2005] 85-89; JACSÓ [2004] 142-157; JACSÓ [2005] 98-122; JACSÓ [2009] 221-228; JACSÓ [2011] 116-121; JACSÓ [2013] 55-60; JACSÓ [2017b] 119-128; LANGLOIS [2013] 96-98; MET-DOMESTICI [2013] 89-95; MET-DOMESTICI [2016] 170-179; SÁNTHA [2002b] 137-141.

⁷⁹⁷ A Tanács 2001/500/IB kerethatározata (2001. június 26.) a pénzmosásról, valamint a bűncselekményhez használt eszközök és az abból származó jövedelmek azonosításáról, felkutatásáról, befagyasztásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról [HL L 182., 2001. 07. 05., 1-2.]

javaslat közel harminc bűncselekményt sorol fel taxatívén, valamint kiegészítő szabályként rögzíti, hogy minden további olyan bűncselekmény – többek között a közvetlen és közvetett adózáshoz kapcsolódó, a tagállamok nemzeti jogában meghatározott adóbűncselekmény – is alapcselekmény lehet, amely esetében a maximálisan kiszabható büntetési tétel egy évnél hosszabb szabadságvesztés vagy szabadságelvonás, illetve azon tagállamok tekintetében, amelyek jogrendszere a bűncselekményekre minimum büntetési tételt ír elő, minden olyan bűncselekmény, amely esetében a legalacsonyabb kiszabható büntetési tétel hat hónapnál hosszabb szabadságvesztés vagy szabadságelvonás.⁷⁹⁸

A pénzmosás miatti felelősségre vonás megkönnyítése céljából a javaslat kimondja, hogy a pénzmosás büntetendőségének nem feltétele az alapcselekmény miatti korábbi vagy egyidejű büntetőjogi felelősséget megállapító ítélet, az alapcselekmény elkövetője személyazonosságának vagy a büntetendő cselekmény egyéb körülményeinek megállapítása, valamint az sem, hogy az alapcselekmény elkövetésére egy másik tagállam vagy egy harmadik ország területén került sor.⁷⁹⁹

Az alkalmazható szankciókat az irányelv a korábbi kerethatározat szabályozásával lényegében azonos módon rögzíti. Eszerint a tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a pénzmosást hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciókkal, a súlyos esetekben pedig legalább négy év maximális időtartamú szabadságvesztéssel büntessék. Újdonság viszont, hogy az irányelv szerint *súlyosító körülménynek* kell tekinteni a bűnszervezetben történő elkövetést, illetve azt, ha az elkövető a IV. pénzmosási irányelv hatálya alá tartozó szolgáltatóval szerződéses kapcsolatban áll, vagy felelősséggel tartozik iránta, és a bűncselekményt szakmai tevékenységének gyakorlása során követte el.⁸⁰⁰ Az irányelv a szokásos módon rendelkezik a *jogi személyekkel szembeni szankciókról* és a *joghatósági szabályokról* is.⁸⁰¹

A teljesség kedvéért érdemes megemlíteni, hogy az uniós jogalkotó 2014-ben – részben – az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése alapján egy további irányelvet is elfogadott, amely azonban nem egy bűncselekményi tényállás harmonizációját célozza, hanem *a bűncselekményekhez felhasznált eszközök és az abból származó jövedelem*

⁷⁹⁸ COM(2016) 826. javaslat 2-3. cikk

⁷⁹⁹ COM(2016) 826. javaslat 3. cikk (2) bekezdés

⁸⁰⁰ COM(2016) 826. javaslat 5-6. cikk

⁸⁰¹ COM(2016) 826. javaslat 7-9. cikk

befagyasztásáról és elkobzásáról rendelkezik.⁸⁰² A preambulum szerint a határokon átnyúló szervezett bűnözés fő indítéka az anyagi haszonszerzés, így az ellene való küzdelem terén az illetékes hatóságok egyik legfontosabb fegyvere a bűncselekményekből származó jövedelem befagyasztása és elkobzása. Mivel azonban a szervezett bűnözői csoportok igen gyakran a határokon átnyúlóan fejtik ki tevékenységüket, a vagyonvisszaszerzés terén is nagy szükség van hatékony nemzetközi együttműködésre. Ezért az irányelv minimumszabályainak célja a tagállamok befagyasztási és elkobzási rendszereinek közelítése, ami előmozdítja a határon átnyúló hatékony együttműködést.

4.2. Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésén alapuló irányelvek

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése szerinti járulékos jogharmonizációs hatáskör alapján az uniós jogalkotó az első irányelvet 2014-ben fogadta el. A *piaci visszaélések büntetőjogi szankcióiról* szóló irányelv⁸⁰³ preambuluma leszögezi, hogy a bennfentes kereskedelemre és a piaci visszaélésekre vonatkozó tagállami szabályozások között igen nagy eltérések mutatkoznak, ami aláássa a belső piac működési feltételeinek egységességét, ezért szükséges, hogy az uniós jogalkotó minimumszabályokat fogadjon el a bűncselekményi tényállások meghatározása és a vonatkozó szankciók tekintetében. A piaci visszaélések megelőzéséhez és leküzdéséhez a korábbi uniós dokumentumok⁸⁰⁴ által előírt közigazgatási szankciók eddig elégtelennek bizonyultak, így nélkülözhetetlen a büntetőjogi fenyegetés kilátásba helyezése. Ebben az esetben tehát az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésében foglalt mindkét feltétel teljesül: az érintett szakpolitika már *harmonizációs intézkedések hatálya alá tartozik*, hiszen korábban is fogadtak el uniós jogforrásokat ezen a területen, és mivel a korábbi intézkedések nem vezettek eredményre, a *büntetőjogi fellépés elengedhetetlen* az uniós politika hatékony végrehajtásához.

⁸⁰² Az Európai Parlament és a Tanács 2014/42/EU irányelve (2014. április 3.) a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelemnek az Európai Unión belüli befagyasztásáról és elkobzásáról [HL L 127., 2014. 04. 29., 39-50.]

⁸⁰³ Az Európai Parlament és a Tanács 2014/57/EU irányelve (2014. április 16.) a piaci visszaélések büntetőjogi szankcióiról [HL L 173., 2014. 06. 12., 179-189.]

⁸⁰⁴ Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács 2003/6/EK irányelve (2003. január 28.) a bennfentes kereskedelemről és a piaci manipulációról (piaci visszaélés) [HL L 96., 2003. 04. 12., 16-25.]

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

Az irányelv büntetni rendeli a *bennfentes kereskedelmet*, az arra való *rábírást* vagy abban való *részvételre felhívást*, a *bennfentes információk jogosulatlan közzétételét*, illetve a *piaci manipulációt*, meghatározza a bűncselekmények elkövetési magatartásait, és az elkövetők lehetséges körét.⁸⁰⁵ A kiszabható *szabadságvesztés-büntetés* felső határának minimumát az irányelv a bennfentes információk jogosulatlan közzététele esetén két évben, a többi bűncselekmény esetén pedig négy évben állapítja meg.⁸⁰⁶ A többi dokumentumhoz hasonlóan kitér az irányelv a *jogi személyek felelősségére* és a velük szemben *alkalmazható szankciók körére*, illetve a *joghatósági szabályokra* is.⁸⁰⁷

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdésén alapuló második irányelvet 2017-ben fogadták el az *Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás elleni büntetőjogi küzdelem*⁸⁰⁸ tárgyában.⁸⁰⁹ Az irányelv elsőként meghatározza az *Unió pénzügyi érdekeinek fogalmát*, illetve az *Unió pénzügyi érdekeit sértő csalás büntetőjogi tényállását*. Az irányelv emellett három további olyan bűncselekmény (*pénzmosás, aktív és passzív hivatali vesztegetés, hűtlen kezelés*)⁸¹⁰ tényállását is rögzíti, amely szintén sértheti vagy veszélyezteti az Unió pénzügyi érdekeit. Az irányelv definiálja az egyes bűncselekmények tényállásaiban szereplő – uniós és nemzeti – tisztségviselő fogalmát is.⁸¹¹

Az irányelv kötelezi a tagállamokat arra, hogy a felsorolt bűncselekményeket a tagállamok *büntetendővé nyilvánítsák és szankcionálják*. A szankciórendszer alapvetően a *bűncselekményi értékhatárok* alapján differenciálódik. A *10.000 eurónál kevesebb* kárt okozó vagy előnyt eredményező kisebb súlyú cselekmények esetén a tagállamok szabadon eldönthetik, hogy *büntetőjogi vagy más jogágba tartozó (például polgári jogi,*

⁸⁰⁵ 2014/57/EU irányelv 3-5. cikk

⁸⁰⁶ 2014/57/EU irányelv 7. cikk

⁸⁰⁷ 2014/57/EU irányelv 8-10. cikk

⁸⁰⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 2017/1371/EU irányelve (2017. július 5.) az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [HL L 198., 2017. 07. 28., 29-41.]. Az irányelvről, elsősorban a jogalapját érintő vita és annak kihatása kapcsán, korábban már tettünk említést. Lásd: III. rész 3.2.1.3-3.2.1.5. fejezet

⁸⁰⁹ Bővebben lásd: JACSÓ [2017a] 47-52.

⁸¹⁰ Ahogy azt korábban már említettük, az Európai Bizottság eredetileg benyújtott javaslata még négy csaláshoz kapcsolódó deliktumot sorolt fel, a közbeszerzési eljárásban elkövetett csalás azonban végül nem került be az irányelvbe.

⁸¹¹ 2017/1371/EU irányelv 2-4. cikk

adminisztratív) szankciókat írjanak elő. Amennyiben az adott bűncselekmény a *10.000 eurós értékhatárt* eléri, a tagállamok már kötelesek azt hatékony, arányos és visszatartó erejű *büntetőjogi szankciókkal* sújtani. Befejezett bűncselekmények tetteseire a tagállamok *szabadságvesztés-büntetést* kötelesek előírni. Különösen súlyos esetben pedig, amikor a bűncselekmény *jelentős* előnnyel vagy kárral jár, az irányelv a *szabadságvesztés-büntetés* felső határának legkisebb mértékét is meghatározza: a tagállamoknak *maximális büntetesként legalább négy éves szabadságvesztést* kell előírniuk. A bűncselekmény akkor minősül jelentősnek, ha az abból eredő kár vagy haszon *meghaladja a 100.000 eurót*, a tagállamok ugyanakkor joguk van arra, hogy a legalább négy év szabadságvesztéssel járó maximális büntetési tételt a nemzeti jog által meghatározott egyéb súlyos körülmények alapján is előírják. Az irányelv továbbá kötelezi a tagállamokat, hogy a *bűnszervezetben* történő elkövetést súlyosító körülménynek tekintsék.⁸¹²

Az irányelv ezenkívül – a többi uniós irányelvhez hasonló módon – szabályozza a *jogi személyek felelősségét*, velük szemben alkalmazható *szankciók körét* és a *joghatóság* megállapításának feltételeit.⁸¹³ Rendelkezik még az irányelv a bűncselekményekből származó *jövedelmek és eszközök befagyasztásáról és elkobzásáról*, a pénzügyi érdekeket érintő bűncselekmények *elévüléséről*, valamint a tagállamok és az Európai Bizottság közötti *együttműködésről és információcseréről*, amely keretében a Bizottság technikai és operatív támogatást nyújt a tagállamoknak.⁸¹⁴

4.3. Az irányelvekből kirajzolódó általános tendenciák

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően elfogadott jogi aktusok rövid bemutatása alapján összegzésképpen megállapítható, hogy az Európai Unió, élve a Szerződésben ráruházott jogalkotási hatáskörökkel, az utóbbi években számos büntetőjogi tárgyú jogi aktust dolgozott ki és fogadott el. Az anyagi büntetőjog területéhez tartozó jogforrások döntő többsége – az elkobzásról és befagyasztásról szóló irányelv kivételével – valamely *bűncselekmény tényállásának és büntetési tételének harmonizációját* célozza.

⁸¹² 2017/1371/EU irányelv 7-8. cikk

⁸¹³ 2017/1371/EU irányelv 6, 9, 11. cikk

⁸¹⁴ 2017/1371/EU irányelv 10, 12, 15. cikk

IV. rész: Az Európai Unió formálódó büntetőpolitikája

Az irányelvek szerkezetileg és tartalmilag igen *nagy hasonlóságot* mutatnak, sőt egyes rendelkezéseik szóról-szóra megegyeznek. Minden irányelv elsőként meghatározza az adott *bűncselekmény definícióját*, vagyis azt a magatartást, amelyet a tagállamoknak büntetendővé kell nyilvánítaniuk, valamint az elkövetés esetén *kiszabható szankciókat*. Néhány irányelv mindössze a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciók előírásának követelményét fogalmazza meg, a legtöbb dokumentum azonban előírja a szabadságvesztés-büntetés felső határának legkisebb mértékét is. A jogi aktusok a büntetési tételkeretet gyakran az elkövetési magatartások, az elkövetési értékhatár, vagy más szempont alapján differenciáltan határozzák meg. A befejezett tettesi alakzat kriminalizálása mellett kivétel nélkül mindegyik irányelv kitér a bűncselekményhez kapcsolódó *részesi magatartások (bűnsegély és felbujtás)*, és a *kísérlet* büntetendővé nyilvánítására is. A természetes személyek felelősségre vonásán túl az uniós jogforrások – egymással szinte teljesen megegyező formában – rendelkeznek a *jogi személyek felelősségéről*, és a velük szemben alkalmazható *szankciók lehetséges fajtáiról* is. Az irányelvek emellett általában kitérnek a *joghatósági szabályokra*, a bűncselekmény eszközeinek és az abból származó jövedelem *elkobzására*, valamint *egyéb olyan szempontokra*, amelyek a jogi rendelkezés hatékony alkalmazása szempontjából elengedhetetlenek.

Az Európai Unió büntetőjogi tárgyú jogalkotásával kapcsolatban megfigyelhető az is, hogy a tárgyalt irányelvek többsége egy *azonos tárgyú korábbi III. pilléres jogi aktust, leggyakrabban kerethatározatot vált fel*. A korábbi kerethatározatok tartalmilag nagyon hasonló szabályokat tartalmaznak, mint a helyükbe lépő irányelvek: mindegyik III. pilléres dokumentum meghatározta a bűncselekményi tényállást, a természetes és jogi személyekkel szemben alkalmazható szankciókat és a joghatóság megállapításának feltételeit. Látható tehát, hogy az irányelvek tartalmi szempontból a korábbi kerethatározatokhoz képest radikális változást nem hoztak. Az elfogadott irányelvek leggyakrabban a bűncselekmény tényállását és elkövetési magatartásait pontosították és egészítették ki, de vannak olyan irányelvek is, amelyek a korábbi kerethatározattal teljesen egyezően határozták meg a büntetendő magatartások körét. A kiszabható szankciók megállapítása során viszont elmondható, hogy az irányelvek egy része *jelentősen szigorított* a korábbi vonatkozó kerethatározat szabályozásán. Míg a kerethatározatok nem minden esetben határozták meg a szankciók felső határát és gyakran megelégedtek a hatékony, arányos és visszatartó erejű szankciók követelményének előírásával, a tagállamokra bízva a büntetési tételkeret konkrét

megállapítását, addig a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követő irányelvek szinte kivétel nélkül minden esetben meghatározzák a szabadságvesztés-büntetés felső határának legkisebb mértékét is, általában szigorúbban, mint ahogy azt a korábbi kerethatározatok tették. Az irányelvek nagy része a minősítő és/vagy súlyosító körülmények körét is kibővítette a korábbi kerethatározatokhoz képest. Egyértelműen megfigyelhető tehát egy *fokozódó büntetőjogi represszióra* irányuló tendencia.

Egyebekben az irányelvek szabályozása általában jelentős újdonságot nem hozott, ugyanakkor egyes esetekben az új jogforrások olyan kérdéseket is szabályoznak, amelyek a korábbi *III. pilléres aktusokban nem jelentek meg*. Ilyen például a *bűncselekmények áldozatává vált személyek jogairól és védelméről szóló rendelkezések* az emberkereskedelemtől, a gyermekek szexuális kizsákmányolásáról, illetve a terrorizmusról szóló irányelvekben, vagy a *bűncselekmények elévülésére vonatkozó szabályok* a pénzügyi érdekek védelméről szóló irányelvben.

Fontos még kiemelni, hogy bár a kerethatározatok irányelvekkel történő felváltása tartalmilag nem mindig hozott jelentős változást, formai szempontból azonban egy nagyon fontos következménnyel járt. Ahogy azt már korábban említettük, a *III. pilléres kerethatározatok közvetlen hatállyal nem rendelkeztek*, és a *kerethatározatok tagállami átültetésének elmulasztása bírósági úton nem volt szankcionálható*. Ezzel szemben az *irányelv* átültetésének elmulasztása miatt a Bizottság a mulasztó tagállammal szemben *kötelességzegési eljárást* indíthat, így azok kikényszeríthetőségére a Bizottság már hatékony jogi eszközzel rendelkezik. Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy ennek pusztán a *2014. december 1-jét* megelőzően volt jelentősége, hiszen ettől a dátumtól kezdve megszűntek a uniós intézmények jogköreit érintő, a korábbi *III. pilléres jogi aktusokkal* kapcsolatos korlátozások, és az Európai Bíróság már valamennyi uniós jogi aktus átültetését ellenőrizheti. Ezzel a kerethatározatok és az irányelvek közötti jogi különbségek lényegében megszűntek.

Az elfogadott irányelveket az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma szemszögéből vizsgálva megállapíthatjuk, hogy e jogi aktusok kivétel nélkül megfelelnek a *legitim védelmi cél* és az *ultima ratio elv* követelményeinek. Az irányelvek célja meghatározott súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények elleni küzdelem, valamely uniós szakpolitika hatékony végrehajtásának biztosítása, illetve az Európai Unióhoz kapcsolódó szupranacionális jogtárgyak (a pénzügyi érdekek) hatékony védelmének megteremtése. Ezen célok elsősorban a *büntetőjogi eszközök*

igénybevételével érhetőek el a leghatékonyabban, így a büntetőjog *ultima ratio* elve érvényesül. Mivel pedig a fent említett célokat tagállami szinten nem lehet olyan hatékonyan megvalósítani, mint az Unió szintjén, így a tárgyalt irányelvek a *szubszidiaritás elvét* is kielégítik.

A vizsgált jogi aktusok tekintetében is érvényesül ugyanakkor a Manifesztum által is említett tendencia, hogy az *ultima ratio* és a szubszidiaritás elvének igazolása általában csak *pusztán formai rögzítést nyer*, részletes érvekkel, indokokkal ugyanakkor nincs alátámasztva. Az elfogadott jogi aktusok között e tekintetben *pozitív és követendő ellenpéldát* jelent a *bennfentes kereskedelemről szóló irányelv*, amely – mint láthattuk – részletesen megindokolja, hogy a korábban elfogadott uniós dokumentumokban meghatározott adminisztratív szankciók elégtelennek bizonyultak az uniós szakpolitika megfelelő szintű védelmének megteremtésére, ezért a hatékony és eredményes végrehajtás érdekében elengedhetetlen a büntetőjogi eszközök igénybevétele.

Az *ultima ratio* és a szubszidiaritás elveivel kapcsolatban ugyanakkor megfigyelhetők *aggasztó tendenciák* is. Bár az irányelvek tárgyát képező bűncselekmények elleni uniós szintű fellépés általánosságban egyértelműen megfelel az *ultima ratio* és a szubszidiaritás elvének, ez nem jelenti azt, hogy a meghatározott bűncselekményekhez kapcsolódó *valamennyi potenciális elkövetési magatartást uniós szinten kellene szabályozni és büntetni*.⁸¹⁵ A már említett túlzott repressziót megkövetelő jogalkotási tendencia miatt az irányelvekben szabályozott *bűncselekmények köre sokszor jelentősen kibővült*, és az uniós jogalkotó – a Tanács 2009. évi mintarendelkezéseiben foglaltak ellenére – több esetben is olyan, jellemzően *előkészületi vagy részesi jellegű magatartások* kriminalizálására kötelezi a tagállamokat, amelyek a jogtárgy veszélyeztetésére pusztán absztrakt módon, objektíve alkalmas. Így például az *információs rendszerek elleni támadásokról és a pénzhamisítás elleni küzdelemről szóló irányelv* is pönalizálja a irányelv hatálya alá tartozó bűncselekmények elkövetéséhez használt eszközökkel (például számítógépes programok, jelszavak, belépési programok, biztonsági hologramok és vízjelek) kapcsolatos előkészületi jellegű magatartásokat (például előállítás, elfogadás, megszerzés, birtoklás, forgalomba hozatal).⁸¹⁶ A *terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelv* pedig számos olyan előkészületi jellegű magatartást is a büntethetőség körébe

⁸¹⁵ Vö. Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma II.5. fejezet

⁸¹⁶ 2013/40/EU irányelv 7. cikk; 2014/62/EU irányelv 3. cikk (1) bekezdés d) pont

von, amelyek csak nagyon távoli összefüggésben vannak a konkrét terrorista cselekmények megvalósításával (például terrorista kiképzésben részesítés, terrorista kiképzésben való részvétel, terrorizmus céljából való utazás szervezése vagy elősegítése), és amelyek akkor is büntetendők, amennyiben az elkövetőnek nem is állt szándékában konkrét terrorista bűncselekmény elkövetése, és cselekménye semmilyen kapcsolatban nem volt egy ténylegesen elkövetett terrorcselekménnyel sem.⁸¹⁷ A büntetőjogi fenyegetettség ily módon történő kiterjesztése esetén komolyan felmerül az *ultima ratio* elv figyelembe vételének kérdése.

Az *ultima ratio* elvvel kapcsolatban említett negatív tendencia mellett ugyanakkor több *pozitív példát* is találhatunk. Vannak olyan uniós jogi aktusok, amelyek csak a *bűncselekmények súlyosabb formáinak kriminalizálását* írják elő, az enyhébb alakzatok esetén viszont a tagállamok lehetőséget kapnak a büntetőjogon kívüli eszközök alkalmazására is. Az ilyen szabályozás egyértelműen tiszteletben tartja az *ultima ratio* elvét, hiszen csak a bűncselekmények kiemelten súlyos eseteire teszi kötelezővé a büntetőjogi eszközök alkalmazását. Így például a *pénzügyi érdekeket sértő csalások elleni büntetőjogi küzdelemről szóló irányelv* a 10.000 eurós értékhatárt el nem érő cselekmények esetén lehetővé teszi a tagállamoknak a büntetőjogon kívüli szankciók alkalmazását.⁸¹⁸ Hasonlóképpen a *szexuális bántalmazás és kizsákmányolás elleni irányelv* bizonyos, beleegyezésen alapuló elkövetési magatartások (például a beleegyezésen alapuló szexuális tevékenység olyan társsal, akinek az életkora, valamint lelki és testi fejlettségi vagy érettségi szintje a passzív alanyhoz hasonló, vagy a beleegyezési korhatárt betöltött személy részvételével való pornográf előadáson való részvétel) kriminalizálását a tagállamok mérlegelési jogkörébe utalja.⁸¹⁹ További példaként hozható fel az *információs rendszerek elleni támadásról szóló irányelv* és a *bennfentes kereskedelemről szóló irányelv*, amelyek értelmében a tagállamoknak nem kell valamennyi esetben a kriminalizáció eszközéhez nyúlni, de a vonatkozó cselekményeket „*legalább súlyos esetekben*” bűncselekménynek kell nyilvánítaniuk.⁸²⁰ Azt azonban, hogy mi minősül súlyosabb esetnek, az irányelv nem határozza meg, hanem a tagállamokra hagyja, ami viszont álláspontunk szerint nem feltétlenül áll összhangban a *lex certa* követelményével.

⁸¹⁷ 2017/541/EU irányelv 7-10. cikk. Lásd: SÁNTHA [2017a] 69-73.

⁸¹⁸ 2017/1371/EU irányelv 7. cikk (4) bekezdés

⁸¹⁹ 2011/93/EU irányelv 5. cikk (8) bekezdés, 8. cikk

⁸²⁰ 2013/40/EU irányelv 3-7. cikk; 2014/57/EU irányelv 3-5. cikk

A *törvényesség elvével* kapcsolatban egyébként megállapítható, hogy a tárgyalt irányelvek igyekeznek az egyes bűncselekmények *elkövetési magatartásait minél részletesebben és pontosabban meghatározni*, ezáltal eleget téve a határozott büntetőtörvény követelményének. Ennek ugyanakkor vannak árnyoldalai is, hiszen gyakran nem lehetséges valamennyi potenciális elkövetési magatartást a büntetendő cselekmények köré vonni, így az uniós jogforrásokban használt fogalmak gyakran átfedik egymást és nehezen határolhatók el egymástól (például a pénzhamisítás elleni irányelv esetén a hamis vagy hamisított pénz elfogadása és a megszerzése⁸²¹).⁸²² Mindazonáltal dicsérendő az a tendencia, hogy az uniós jogalkotó általában törekszik arra, hogy a *lex certa* követelményének megfelelően az adott bűncselekményeket *közérthetően és világosan, ugyanakkor kellő részletességgel és pontossággal* írja le.

A *bűnösségen alapuló felelősség* elvével kapcsolatban szintén pozitív megállapítások tehetők. Valamennyi említett irányelv kizárólag *szándékos* elkövetés esetén rendeli büntetni az ott meghatározott cselekményeket, így a bűnösség hiányában történő, objektív felelősségen alapuló bűncselekménnyé nyilvánítás kizárt.⁸²³ Szintén üdvözlendő, hogy az irányelvek *jogi személyek felelősségével* kapcsolatos rendelkezései egy esetben sem írnak elő kifejezetten büntetőjogi szankcionálási kötelezettséget, hanem a tagállamokra bízzák, hogy a nemzeti jogukkal összhangban a jogi személyek felelősségét milyen eszközökkel biztosítják.⁸²⁴

A *koherencia elvét* vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően elfogadott *jogi aktusok szerkezete és tartalma* – ahogy arra már korábban is utaltunk – nagyon hasonló. Az uniós jogalkotásban tehát egyre jobban érvényesül a koherencia követelménye, amelyhez nagy segítséget nyújtanak az uniós intézmények által kibocsátott dokumentumok, különösen a Tanács 2009-es mintarendelkezései, hiszen az abban foglalt normaszöveg-mintákat az elfogadott uniós

⁸²¹ 2014/62/EU irányelv 3. cikk c) pont

⁸²² Vö. Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma II.4. fejezet

⁸²³ 2011/36/EU irányelv 2. cikk; 2011/93/EU irányelv 3-6. cikk; 2013/40/EU irányelv 3-7. cikk; 2014/57/EU irányelv 3-5. cikk; 2014/62/EU irányelv 3. cikk; 2017/541/EU irányelv 3-12. cikk; 2017/1371/EU irányelv 3-4. cikk; COM(2016) 826. javaslat 3. cikk

⁸²⁴ 2011/36/EU irányelv 5. cikk; 2011/93/EU irányelv 12. cikk; 2013/40/EU irányelv 10. cikk; 2014/57/EU irányelv 8. cikk; 2014/62/EU irányelv 6. cikk; 2017/541/EU irányelv 17. cikk; 2017/1371/EU irányelv 6. cikk; COM(2016) 826. javaslat 7. cikk

jogforrások több helyen szó szerint átvesznek. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy a *túlzott koherencia* megteremtése se feltétlenül mindig kívánatos. Az elfogadott uniós büntetőjogi dokumentumok például kivétel nélkül rendelkeznek a jogi személyek felelősségre vonásáról és a velük szemben alkalmazható szankciókról, holott vannak olyan bűncselekmények (például gyermekek szexuális kizsákmányolása vagy egyes terrorista tevékenységekhez kapcsolódó bűncselekmények, így például a terroristák toborzása vagy a terrorizmus céljából történő utazás), ahol a *jogi személy nevében és javára történő elkövetés fogalmilag is kizárt*. Ebben az esetben az egységesítés helyett szerencsésebb lenne *differentiáltabbá tenni a jogi szabályozást*, amivel elkerülhetővé válna, hogy az uniós jogalkotó felesleges normaszövegeket fogadjon el.

A *vertikális koherencia elve* alapján az uniós jogalkotó általában törekszik arra, hogy a tagállamok nemzeti identitását, büntetőjog-rendszerük koherenciáját tiszteletben tartsa. Erre jó példa a *jogi személyek felelősségével* kapcsolatos már említett megoldás, amely maximálisan figyelembe veszi a nemzeti büntetőjog-rendszerek dogmatikáját. Ugyanezen okból, az egyes tagállamok büntetőjogi rendszereit érintő különbségek miatt az uniós büntetőjogi aktusok mindig külön utalnak arra, hogy a befejezett tettesi alakzat mellett a tagállamoknak büntetniük kell a bűncselekmények elkövetésének *kísérletét*, valamint a *felbujtást és a bűnsegélyt* is.⁸²⁵ Szintén pozitív példaként hozhatjuk, hogy az uniós jogforrások egy része bizonyos esetekben *nem írja elő konkrétan a büntetés felső határának legkisebb mértékét*, hanem pusztán a büntetőjogi szankciókra vonatkozó általános követelményekre (hatékony, arányos és visszatartó erejű szankció) utal⁸²⁶, így kellő mozgásteret biztosít a tagállamok számára, hogy a bűncselekményre kiszabható szankció mértéke a nemzeti büntetőjog rendszerének figyelembe vételével legyen meghatározva.

A vertikális koherencia szempontjából ugyanakkor kevésbé szerencsés megoldásokat is megfigyelhetünk. Számos olyan irányelv van, amely az alapeseti bűncselekményi tényállás mellett olyan körülményeket is felsorol, amelyek

⁸²⁵ 2011/36/EU irányelv 3. cikk; 2011/93/EU irányelv 7. cikk; 2013/40/EU irányelv 8. cikk; 2014/57/EU irányelv 6. cikk; 2014/62/EU irányelv 4. cikk; 2017/541/EU irányelv 14. cikk; 2017/1371/EU irányelv 5. cikk; COM(2016) 826. javaslat 4. cikk

⁸²⁶ Lásd például: 2013/40/EU irányelv 9. cikk (1) bekezdés; 2014/57/EU irányelv 7. cikk (1) bekezdés; 2014/62/EU irányelv 4. cikk (1) bekezdés; 2017/541/EU irányelv 15. cikk (1) bekezdés; 2017/1371/EU irányelv 7. cikk (1) bekezdés; COM(2016) 826. javaslat 5. cikk (1) bekezdés

megvalósulása a *bűncselekmény súlyosabb megítélését* vonja maga után. Problémásnak érezzük viszont, hogy ezeket egyes irányelvek *minősítő körülménynek* tekintik, amikhez az alapesethez képest magasabb szankciót is kapcsolnak⁸²⁷, mások viszont pusztán ún. *súlyosító körülményként* definiálják őket.⁸²⁸ A súlyosító körülmények normaszövegbe történő foglalása ugyanakkor a egyes tagállamok büntetőjogi dogmatikájának egyáltalán nem felel meg, így helyesebb volna, ha az uniós jogalkotó ezeket egységesen szabályozná.

Az uniós jogforrásoknak a vertikális mellett a *horizontális koherencia* követelményére is figyelemmel kell lenniük. Ezzel kapcsolatban vannak figyelemre méltó, pozitív megoldások. Így például a *pénzmosás elleni büntetőjogi küzdelemről szóló irányelvjavaslat* kifejezetten utal a *pénzügyi érdekeket sértő bűncselekmények elleni fellépésről szóló irányelvre*, és kimondja, hogy az utóbbi jogforrás különös szabályai hatálya alá tartozó bűncselekményekből származó pénzmosásra az irányelv rendelkezései nem alkalmazhatók.⁸²⁹ A javaslat egyébként a pénzmosás alapcselekményi körbe tartozó deliktumok egy részét is az adott bűncselekmény tárgyában hozott uniós irányelvre vagy kerethatározatra utalással határozza meg.⁸³⁰

Az uniós büntetőjogi aktusok egymáshoz való viszonya terén ugyanakkor hiányosságok is tapasztalhatók, mivel előfordul, hogy az irányelvek *nincsenek tekintettel a már meglévő jogforrásokra*. Így például a *pénzügyi érdekek védelméről szóló irányelv* lehetővé teszi a 10.000 eurót el nem érő, ún. *bagatell*” esetek nem büntetőjogi eszközökkel történő fenyegetését.⁸³¹ Bár ez a szabályozási koncepció az *ultima ratio* elv szempontjából üdvözlendő, viszont nincs összhangban más uniós jogi aktusokkal, mivel az irányelv hatálya alá tartozó bűncselekmények tárgyában elfogadott vagy elfogadni tervezett jogforrások – a négy pénzmosási irányelv, az új pénzmosás elleni büntetőjogi fellépésről szóló javaslat, a korrupció elleni küzdelemről szóló kerethatározat⁸³² – egyike se tartalmaz olyan rendelkezést, amely meghatározott

⁸²⁷ 2011/36/EU irányelv 4. cikk (2) bekezdés; 2013/40/EU irányelv 9. cikk (4) bekezdés

⁸²⁸ 2011/93/EU irányelv 9. cikk; 2017/1371/EU irányelv 8. cikk; COM(2016) 826. javaslat 6. cikk

⁸²⁹ COM(2016) 826. javaslat 1. cikk (2) bekezdés

⁸³⁰ COM(2016) 826. javaslat 2. cikk (1) bekezdés

⁸³¹ 2017/1371/EU irányelv 7. cikk (4) bekezdés

⁸³² A Tanács 2003/568/IB kerethatározata (2003. július 22.) a magánszektorban tapasztalható korrupció elleni küzdelemről [HL L 192., 2003. 07. 31., 54-56.]

összeghatárt el nem érő bűncselekmények esetén lehetővé teszi a büntetőjogi szankciók alkalmazásának mellőzését. Emiatt komoly ellentmondás áll fenn ezen uniós jogforrások között, amely feloldása szükséges lenne.

A horizontális koherencia szempontjából általános problémát jelent, hogy az uniós jogi aktusok a *büntetőjogi szankciókat kevésbé differenciáltan* határozzák meg, emiatt gyakran *azonos büntetések* vonatkoznak *eltérő társadalomra veszélyességgel* bíró deliktumokra. Így például a *terrorizmus elleni küzdelemről szóló irányelv* szerint a terrorista csoport tevékenységében való részvétel büntetési tételének felső határa egységesen legalább nyolc év, függetlenül attól, hogy a terrorista csoport célja pusztán terrorista cselekmények elkövetésével való fenyegetés vagy ténylegesen terrorista cselekmények elkövetése, holott a két eset társadalomra veszélyessége egyértelműen eltér egymástól.⁸³³ Ezzel kapcsolatban ugyanakkor pozitív példát jelent a *gyermekek szexuális kizsákmányolásáról szóló irányelv*, amely az elkövetés magatartásokat kellő részletességgel definiálja, és valamennyi elkövetési magatartáshoz külön (egy és tíz éves felső határ közötti) büntetési tételt társít.⁸³⁴

5. Részösszegzés

A Lisszaboni Szerződéssel párhuzamosan megindult az Európai Unióban egy folyamat, amely a *büntetőjogi jogalkotás harmonizációját, koherenciájának növelését, a büntetőjogi alapelvek lefektetését*, és ezáltal egy *egységes uniós szintű büntetőpolitika megalapozását* célozza. Ennek első lépését a jogtudósok által kidolgozott *Európai Büntetőpolitika Manifesztuma* jelentette, amelynek a célja elsősorban az volt, hogy az uniós büntetőpolitika alapelveinek összegyűjtésével iránymutatást nyújtson az uniós jogalkotónak.

A Manifesztum az uniós intézmények számára is fontos példaként szolgált, hiszen az utóbbi években Európai Tanács, a Tanács, az Európai Bizottság és az Európai Parlament több büntetőpolitikai tárgyú dokumentumot is elfogadott, amelyben a Manifesztumban szereplő alapelvek is hangsúlyosan megjelennek. Bár az uniós intézmények által elfogadott dokumentumok csak *politikai állásfoglalásoknak*

⁸³³ 2017/541/EU irányelv 2. cikk 3. pont, 4. cikk, 15. cikk (3) bekezdés. Vö. Az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma II.3. fejezet

⁸³⁴ 2011/93/EU irányelv 3-6. cikk

tekinthetők, jogi kötelezőerővel nem rendelkeznek, ugyanakkor hasznos iránymutatásokat adnak arról, hogy az intézmények hogyan értelmezik az elsődleges jog által biztosított kereteket.⁸³⁵ Emellett gyakran hivatkoznak rájuk az Európai Bíróság előtt is, így azok a Bíróság érvelését, indokolását is irányíthatják, befolyásolhatják.⁸³⁶ A formális jogi kötőerő hiánya ellenére e dokumentumok jelentősége vitathatatlan, hiszen ezáltal megindult egy folyamat, amely egy *dinamikusan fejlődő, egységes jogalkotási praxis* kialakításához vezethet. Az uniós intézmények ugyanis felismerték a koherens, racionális uniós szintű büntetőpolitika hiányának veszélyét, és próbálnak fellépni ellene.⁸³⁷ Így – néhány, elsősorban a szankciók koherenciáját érintő korábbi próbálkozástól eltekintve⁸³⁸ – ezek a dokumentumok tekinthetők a formálódó uniós büntetőpolitika első lépéseinek. Az uniós intézmények álláspontjai – kisebb hangsúlyeltolódások ellenére – számos ponton mutatnak hasonlóságot egymással, emiatt nem kizárt, hogy a jövőben egy *egységes dokumentumban* fognak megjelenni az uniós büntetőpolitikára vonatkozó legfontosabb követelmények.⁸³⁹

Ha a Lisszaboni Szerződés utáni uniós büntetőjogi jogalkotást az Európai Büntetőpolitika Manifesztum és az uniós intézmények álláspontjai tükrében elemezzük, számos *pozitív tendenciát* figyelhetünk meg. A Manifesztum és az uniós intézmények iránymutatásai hatására megnövekedett az *uniós jogi aktusok koherenciája*, a büntetőjogi irányelvek hasonló szerkezeti és tartalmi sémát követnek, ami egyértelműen megkönnyíti mind a jogalkotást, mind pedig a jogalkalmazást, jogértelmezést. Az uniós jogalkotó egyre inkább törekszik az irányelveket az *ultima ratio és a szubszidiaritás elvének* figyelembe vételével megalkotni, és a bűncselekményi tényállásokat a *lex certa elvre* tekintettel a lehető legrészletesebben és legpontosabban megfogalmazni. A *bűnösségen alapuló büntetőjogi felelősség elve* és az *objektív felelősség tilalma* úgyszintén egyértelműen érvényesül az uniós büntetőjogban.

⁸³⁵ LUKÁCSI [2015] 34.

⁸³⁶ MIETTINEN [2013] 119.

⁸³⁷ SATZGER [2013] 89; VOGEL [2011] 53.

⁸³⁸ Lásd például: Green paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union [COM(2004) 334., 2004. 04. 30.]. Lásd bővebben: NUOTIO [2005] 90-91.

⁸³⁹ Vö. Council Document: Guiding principles for legislative initiatives in the field of substantive criminal law – Towards a common inter-institutional documents? [14004/16., 2016. 11. 07.]

A pozitív folyamatok mellett ugyanakkor nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy bizonyos problémákat a Lisszaboni Szerződéssel kialakuló uniós büntetőpolitika sem tudott kiküszöbölni. A legnagyobb aggodalomra továbbra is az uniós szinten (is) megfigyelhető *fokozódó büntetőjogi repressziós tendencia* adhat okot. E körben fontos leszögeznünk, hogy álláspontunk szerint az Európai Unió büntetőjogi jogharmonizációs tevékenységének növekedése önmagában még nem tekinthető negatív tendenciának, hiszen a határokon átnyúló bűncselekmények elleni hatékony fellépés biztosítása és a szupranacionális jogtárgyak védelme érdekében szükség van az egységes uniós szabályozás megteremtésére. Az igazi problémát ezzel kapcsolatban véleményünk szerint az jelenti, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépést követő büntetőjogi jogalkotás több esetben is már olyan magatartások kriminalizálását is előírja, amely indokoltsága a fenti szempont alapján se mindig védhető. A represszió erősödése így egy komplex problémának tekinthető, hiszen a büntetőjogi fenyegetettség és a szankciók kibővítése miatt közvetett módon más alapelvek, így az *ultima ratio elve*, a *határozott büntetőtörvény követelménye* és a *nemzeti büntetőjogok koherenciája* is sérülhet.

Emellett álláspontunk szerint bizonyos esetekben a *túlzott egységesítésre való törekvés* sem kívánatos, a *differenciáltabb szabályozás* hatékonyabban tudná segíteni az uniós alapelvek, különösen az *ultima ratio*, a szubszidiaritás és a koherencia elveinek érvényesülését. Az uniós büntetőjogi jogalkotás javítása érdekében e kihívásokra a jövő uniós büntetőpolitikájának kell választ találnia.

V. RÉSZ

ALAPJOGVÉDELEM AZ EURÓPAI UNIÓBAN AZ ALAPJOGI CHARTA TÜKRÉBEN ÉS HATÁSA AZ UNIÓS ÉS A NEMZETI BÜNTETŐJOGRA

1. Az alapvető jogok védelmének fejlődése az Európai Unióban

Az uniós büntetőpolitikával kapcsolatban már tettünk említést a büntetőjog egyes alapelveinek az uniós büntetőjogi jogalkotásban való érvényesülésének kérdéséről. A uniós alapjogvédelem vizsgálata ugyanakkor szélesebb körben is indokolt, hiszen az alapvető jogok és alapelvek figyelembe vétele valamennyi jogág területén alapvető elvárás, különösen a büntetőjog esetén, amely valamennyi jogterület közül a leginkább avatkozik be magánszemélyek szabadságába és jogaiba. Mivel a büntetőjognak immár uniós dimenziói is vannak, szükségesnek mutatkozik górcső alá venni az *alapvető jogok védelmének Európai Unió dimenzióit* is, különös tekintettel az Európai Bíróság joggyakorlatából leszűrhető tendenciákra.

Az Európai Közösségek alapító atyái még nem gondoltak arra, hogy az európai integrációban szükség lenne az *alapjogok védelmére*. Az eredeti elképzelés szerint a Közösségek elsődlegesen gazdasági célok megvalósítása érdekében jöttek létre, a gazdasági integráció kialakítása során pedig nem tartották szükségesnek az emberi jogi kérdések érintését, így azok védelme a nemzeti jogrend feladata maradt.⁸⁴⁰ Ebből fakadóan az alapító szerződések egyike se tartalmazta az alapvető emberi jogok katalógusát, pusztán néhány, a gazdasági tevékenység szabadságához kapcsolódó alapjogot (például szabad mozgáshoz való jog, diszkrimináció tilalma) rögzítettek.⁸⁴¹ Mindössze a *Maastrichti Szerződéssel* került be az elsődleges jogforrások szövegébe egy rövid utalás az *emberi jogok formális elismeréséről*.⁸⁴² Mivel az alapszerződések

⁸⁴⁰ CRISÓSTOMO [2011] 134; DEFEIS [2007] 1104-1107; DOUGLAS-SCOTT [2011] 647-648; KARDOS [1994] 31; KARSAI [2004a] 150-151; RAISZ [2014] 315-316; SÜLYOK [2005] 32.

⁸⁴¹ WELLER [1994] 349, 362; DE VRIES [2013a] 59.

⁸⁴² EU-Szerződés F. cikk. Az Amszterdami Szerződés hatálybalépését követően az F. cikk némileg módosult. A korábbi EUSz. 6. cikk (1)-(2) bekezdése értelmében az Unió a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és az alapvető szabadságok tiszteletben tartása és a jogállamiság elvein alapul, amely

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

kifejezett utalást nem tartalmaztak erre nézve, kezdetben az *Európai Bíróság*⁸⁴³ is elutasította az alapjogokat érintő ügyek vizsgálatát arra hivatkozva, hogy a nemzeti jog értelmezése és alkalmazása nem tartozik a hatáskörébe.⁸⁴⁴

Az integráció fokozatos elmélyülésével azonban világossá vált, hogy az Európai Közösségek nem kerülhetik meg az alapjogvédelem kérdését. A gazdasági célok megvalósítása során ugyanis a Közösségek tevékenysége szükségképpen érintette a tagállamok polgárainak alapvető jogait. Mivel az emberi jogok védelme kezdetben még a tagállamok hatáskörébe tartozott, az állampolgárok sérelmeikkel elsődlegesen a tagállami hatóságokhoz, bíróságokhoz és alkotmánybíróságokhoz fordulhattak, akik azonban e jogok biztosítása érdekében szükségszerűen *szembehelyezkedtek a közösségi aktusokkal*.⁸⁴⁵

A közösségi (uniós) jog az Európai Bíróság gyakorlata értelmében *primátust* élvez a nemzeti joggal szemben. Ennek az elvnek a kimondása az alapjogok tekintetében ugyanakkor annak a veszélyét is magában hordozta, hogy mivel a tagállamok megfelelő védelmet biztosító szabályaival ellentétben a közösségi jog nem biztosított hasonló szintű védelmet, a tagállamok állampolgárai számára sem a közösségi, sem a nemzeti jog nem tudott volna jogorvoslatot biztosítani abban az esetben, ha az alkotmányos jogait közösségi normák alapján sértik meg.⁸⁴⁶ A nemzeti és a közösségi jog összeütközése esetén az elsőbbség elve miatt a tagállamok jogalkalmazó szervei kötelesek voltak az alapjogokat adott esetben nem megfelelően védő közösségi jogi normák javára a magasabb védelmi szintet biztosító belső jogi szabályok alkalmazásától eltekinteni, vagyis az alapjogok tiszteletben tartására irányuló kötelezettségeiket megsérteni.⁸⁴⁷ Emiatt a tagállamok egy része – különösen Németország és Olaszország

alapelvek közösek a tagállamokban. Az Unió a közösségi jog általános elveiként tartja tiszteletben az alapvető jogokat, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományáiból erednek.

⁸⁴³ Lásd például: 1/58. sz. *Stork & Cie. kontra Főhatóság ügyben* 1959. február 4-én hozott ítélet [EBHT 1959., 43.]; 36-40/59. sz. *Präsident Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft és társai kontra Főhatóság egyesített ügyekben* 1960. július 15-én hozott ítélet [EBHT 1960., 857.]; 40/64. sz. *Scarlati kontra az EGK Bizottsága ügyben* 1965. április 1-jén hozott ítélet [EBHT 1965., 279.]

⁸⁴⁴ GARAI [2008] 808; SZEMESI [2006] 53; WELLER [1994] 352.

⁸⁴⁵ WELLER [1994] 350-351. Vö. KARDOS [1994] 31-32.

⁸⁴⁶ GARAI [2008] 809.

⁸⁴⁷ CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011a] 51-52.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

– *vonakodott elismerni az uniós jog szupremáciájának elvét. A német alkotmánybíróság álláspontja szerint, amíg a közösségi jog nem biztosít a német alkotmányhoz hasonló mértékű alapjogvédelmet, addig a közösségi jog nem rendelkezik abszolút elsőbbséggel, a szuverenitás átruházása tehát az alapvető jogok védelmét nem érinti.*⁸⁴⁸ Az *olasz alkotmánybíróság* véleménye alapján pedig a közösségi jog a személyeknek biztosított alapvető jogok vonatkozásában nem áll az olasz alkotmány felett.⁸⁴⁹

A tagállamok alkotmánybíróságai tehát csak akkor voltak hajlandók elfogadni a közösségi jog elsőbbségének elvét, ha a *közösségi jog megfelel az alkotmányaikban foglalt emberi jogi követelményeknek.*⁸⁵⁰ Mivel a tagállamok ezirányú magatartása a közösségi (uniós) jog alapelveinek érvényesülését és végső soron az uniós jogrend egységét fenyegette, szükségessé vált ezen jogok uniós szintű védelmének kialakítása is.⁸⁵¹ Mivel a tagállamok a szerződésekből erre a kérdésre kevés figyelmet szenteltek, ez a feladat az *Európai Bíróságra* maradt.

Az Európai Bíróság az emberi jogok védelmének jogi alapjait és forrásait *három lépésben* határozta meg.⁸⁵² Elsőként mindössze azt rögzítette, hogy az alapvető emberi jogok tiszteletben tartása az *uniós jog általános jogelveinek részét* képezik, amelyek tiszteletben tartását és védelmét a Bíróság biztosítja.⁸⁵³ A Bíróság által kialakított, a jog általános elveinek fogalma addig kifejezetten egyetlen uniós jogforrásban sem jelent meg, annak meghatározását a testület a nemzeti jogok összehasonlító elemzése révén látta lehetségesnek.⁸⁵⁴ Ennek érdekében második lépésként a Bíróság kimondta, hogy az általános jogelvek a *tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból* erednek, így azok

⁸⁴⁸ Ez volt a híres Solange I. ítélet. *BVerfG 37, 271. 2 BvL 52/71.* (1971)

⁸⁴⁹ HOLÉ [2003] 144; O'NEILL [2011a] 217-221; RAISZ [2014] 316; WELLER [1994] 352-353; WELLER [2005] 65-66.

⁸⁵⁰ DI FEDERICO [2011] 19; EHLERS [2014] 514; LENAERTS–GUTIÉRREZ-FONS [2014] 1559; SÜLYÖK [2005] 36; WELLER [2001] 32.

⁸⁵¹ KARSAI [2004a] 150-151; WELLER [1994] 350-351.

⁸⁵² Vö. BLANKE [2012] 161-163; CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOCISIS–ZELLER [2011a] 49-51; CRISÓSTOMO [2011] 139-140; DEFEIS [2007] 1110; GARAI [2008] 809-812; KARDOS [1994] 32-33; MARINKÁS [2013] 108-111; RAISZ [2014] 316-317; ROSAS [2015] 11; SÜLYÖK [2005] 33-34; SZEMESI [2006] 53-54; WELLER [1994] 353-354; WELLER [2005] 66-67.

⁸⁵³ 29/69. sz. *Stauder kontra Stadt Ulm* ügyben 1969. november 12-én hozott ítélet [EBHT 1969., 419.] 7. pont

⁸⁵⁴ GARAI [2008] 808. Vö. KARSAI [2015] 35-36; SÜLYÖK [2005] 37-38.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

meghatározásánál a nemzeti jogra is tekintettel kell lenni.⁸⁵⁵ A tagállamok alkotmányos hagyományainak körét az Európai Bíróság nem szűkíti le pusztán a nemzeti alkotmányok alapjogi katalógusainak legkisebb közös többszörösét képező, valamennyi tagállamban közös elemekre, hanem az alkotmány-összehasonlítás módszerével próbál a nemzeti alkotmányos hagyományokból egy, az Unió felépítésének és céljainak leginkább megfelelő, optimális védelmi szintet levezetni.⁸⁵⁶ Végül, harmadik lépcsőfokként a Bíróság az általános jogelvek további forrásaként jelölte meg az *emberi jogok védelmét célzó nemzetközi egyezményeket*, amelyek kidolgozásában a tagállamok közreműködtek, illetve amelyekhez csatlakoztak.⁸⁵⁷ E körben a Bíróság különösen az *Emberi Jogok Európai Egyezményét* emelte ki.⁸⁵⁸

Az Európai Bíróság alapjogvédelmi joggyakorlata a *többi uniós intézményre* és a *tagállamokra* is hatással volt. 1977-ben az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság közös nyilatkozatban⁸⁵⁹ ismerte el a Bíróság az alapvető jogoknak a közösségi jog általános jogelveiként történő alkalmazására irányuló tevékenységét, egyben megerősítette az esetjogban megfogalmazott elveket, és hangsúlyozta az alapvető emberi jogok Európai Közösség általi tiszteletben tartásának szükségességét és fontosságát.⁸⁶⁰ Az 1970-es évek közepétől a jogbiztonság és a demokratikus jogállam követelményéből fakadóan fokozatosan felmerült az igény az alapjogok egy demokratikusan elfogadott katalógusának létrehozására, ami kezdetben különböző

⁸⁵⁵ 11/70. sz. *Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* ügyben 1970. december 17-én hozott ítélet [EBHT 1970., 1125.] 4. pont

⁸⁵⁶ CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011a] 77; KARDOS [1994] 33-34; KOKOTT–SOBOTTA [2010] 2; LENAERTS [2012] 397; LENAERTS–GUTIÉRREZ-FONS [2014] 1586. Vö. BESSELINK [2012] 67-78.

⁸⁵⁷ 4/73. sz. *Nold KG kontra Bizottság* ügyben 1974. május 14-én hozott ítélet [EBHT 1974., 491.] 12-13. pont

⁸⁵⁸ 36/75. sz. *Rutili kontra Ministre de l'intérieur* ügyben 1975. október 28-án hozott ítélet [1975., 1219.] 32. pont; 44/79. sz. *Hauer* ügyben 1979. december 13-án hozott ítélet [EBHT 1979., 3727.] 14-19. pont; 136/79. sz. *National Panasonic kontra Bizottság* ügyben 1980. június 26-án hozott ítélet [EBHT 1980., 2033.] 17-19. pont; 374/87. sz. *Orkem kontra Bizottság* ügyben 1989. október 18-án hozott ítélet [EBHT 1989., 3283.] 18. pont

⁸⁵⁹ Joint Declaration by the European Parliament, the Council and the Commission concerning the Protection of Fundamental Rights and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [HL C 103., 1977. 04. 27., 1.]

⁸⁶⁰ CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011a] 53; KARDOS [1994] 42; WELLER [1994] 354.

*politikai állásfoglalásokban és szándéknyilatkozatokban öltött testet.*⁸⁶¹ Az igazi áttörést az *Alapjogi Charta*⁸⁶² megalkotása jelentette.

2. Az Európai Unió Alapjogi Chartája

Az *Európai Tanács* az 1999. június 3-4-i kölni csúcsértekezletén döntött egy alapjogi katalógus összeállításának szükségességéről. Az 1999 októberében Tamperében felállított, a tervezet kidolgozására hivatott 62 tagú *Konventben* a tagállamok állam- és kormányfői 15 fővel, az Európai Bizottság elnöke 1 fővel, az Európai Parlament 16 fővel, a tagállamok parlamentjei pedig 30 (államonként 2-2) fővel képviselheték magukat. A testület által kidolgozott, az európai közös értékek kifejeződésének és az európai identitás részének tekintett *Alapjogi Chartát* a 2000. december 7-i Nizzában proklamálta ünnepélyesen az Európai Unió három szerve, a Tanács, a Bizottság és a Parlament.⁸⁶³

Az Alapjogi Charta *hat témakör* (méltóság, szabadságok, egyenlőség, szolidaritás, a polgárok jogai és igazságszolgáltatás) szerint csoportosítja az alapvető emberi jogokat. A büntetőjog szempontjából releváns jogokat elsősorban az igazságszolgáltatás címet viselő VI. cím tartalmazza. Ebben a részben rögzíti a Charta a *hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogot*⁸⁶⁴, az *ártatlanság védelmét és a védelemhez való jogot*⁸⁶⁵, a *bűncselekmények és büntetések törvényességének elveit*⁸⁶⁶, valamint a *ne bis in idem elvét*.⁸⁶⁷ A Charta emellett több helyen is tartalmaz büntetőjogi jellegű vagy kihatású rendelkezéseket. Így például az élethez való jog kapcsán rögzíti a *halálbüntetés tilalmát*⁸⁶⁸, kimondja a *kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés*

⁸⁶¹ Bővebben lásd: WELLER [1994] 361-364.

⁸⁶² Az Európai Unió Alapjogi Chartája [HL C 326., 2012. 10. 26., 391-407.]

⁸⁶³ BÁRD P. [2009] 108; CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011a] 53-54; EHLERS [2014] 517; NAGY F. [2002] 4; WEBER [2002] 1-5.

⁸⁶⁴ Alapjogi Charta 47. cikk

⁸⁶⁵ Alapjogi Charta 48. cikk

⁸⁶⁶ Alapjogi Charta 49. cikk

⁸⁶⁷ Alapjogi Charta 50. cikk

⁸⁶⁸ Alapjogi Charta 2. cikk (2) bekezdés

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

*tilalmát*⁸⁶⁹, a rabszolgaság és a kényszermunka tilalmával összefüggésben deklarálja az *emberkereskedelem tilalmát*⁸⁷⁰, valamint biztosítja a *szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jogot*.⁸⁷¹

A Chartával kapcsolatban már a Konvent 1999. december 17-i alakuló ülésén kifejtésre került, hogy a kidolgozandó szöveg *nem lesz azonnal kötelező erejű*, hanem csak később, az Európai Tanács döntésétől függően válik az uniós jog részévé.⁸⁷² A kezdetben pusztán politikai nyilatkozatnak minősülő dokumentum végül a *Lisszaboni Szerződéssel* vált jogilag is kötelező erejűvé. Az EUSz. 6. cikk (1) bekezdése értelmében az Unió elismeri az Európai Unió Alapjogi Chartájának 2000. december 7-i⁸⁷³, Strasbourgban 2007. december 12-én kiigazított szövegében⁸⁷⁴ foglalt jogokat, szabadságokat és elveket. A Charta – bár formális értelemben nem képezi a Szerződések részét – *ugyanolyan jogi kötőerővel bír*, mint a Szerződések.⁸⁷⁵ A Lisszaboni Szerződés tehát az Alapjogi Chartát az *elsődleges jog* rangjára emelte, amely így már primátussal és közvetlen hatállyal is rendelkezhet.⁸⁷⁶

Az Alapjogi Charta kötelezővé nyilvánítása mellett a Lisszaboni Szerződés – a Maastrichti és az Amszterdami Szerződéshez hasonlóan – deklarálja az *alapvető jogok tiszteletben tartásának elvét*. Az EUSz. 2. cikke értelmében az Unió az emberi méltóság

⁸⁶⁹ Alapjogi Charta 4. cikk

⁸⁷⁰ Alapjogi Charta 5. cikk (3) bekezdés

⁸⁷¹ Alapjogi Charta 6. cikk

⁸⁷² CRISÓSTOMO [2011] 136-137; O'NEILL [2011b] 376; WELLER [2001] 33.

⁸⁷³ HL C 364., 2000. 12. 18., 1-22.

⁸⁷⁴ HL C 303., 2007. 12. 14., 1-16.

⁸⁷⁵ Meg kell említeni ugyanakkor, hogy a Charta két tagállam, Lengyelország és az Egyesült Királyság vonatkozásában csak korlátozottan érvényesül. A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 30. jegyzőkönyv értelmében ugyanis sem az Európai Bíróság, sem pedig az érintett tagállamok nemzeti bíróságai sem rendelkeznek hatáskörrel a két tagállam törvényi, rendeleti és közigazgatási rendelkezései, gyakorlatai vagy intézkedései Chartában foglalt jogokkal való összhangjának vizsgálatára. A Charta IV. címe (szolidaritás) nem keletkeztet a két tagállamra alkalmazható, jogilag érvényesíthető jogokat, kivéve, ha azok ilyen jogokról nemzeti jogukban rendelkeznek. Továbbá amennyiben a Charta valamely rendelkezése nemzeti jogszabályokra vagy gyakorlatokra hivatkozik, ezt a két államban kizárólag annyiban kell alkalmazni, amennyiben a benne foglalt jogokat és elveket a két tagállam jogszabályaiban és gyakorlatában elismeri. Lásd: A Lisszaboni Szerződéshez csatolt 30. jegyzőkönyv az Európai Unió Alapjogi Chartájának Lengyelországra és az Egyesült Királyságra történő alkalmazásáról, 1-2. cikk. Bővebben lásd: ARNULL [2014] 1595-1612; BÁRD P. [2009] 109-111; BEAL-HICKMAN [2011] 122-125; BESSELINK [2012] 111-113; BLANKE [2012] 174-177; BOROWSKY [2014] 731-732; CHRONOWSKI-DRINÓCZI-KOCSIS-ZELLER [2011b] 464-465; DI FEDERICO [2011] 42-44; DOUGLAS-SCOTT [2011] 653-655; EHLERS [2014] 520-521; KOKOTT-SOBOTTA [2010] 12-13; O'NEILL [2011b] 380-382.

⁸⁷⁶ ESSER [2014b] 956; KARSAI [2015] 36.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Az EUSz. 6. cikk (3) bekezdése szerint pedig az alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományyaiból következnek, az uniós jogrend részét képezik mint annak általános elvei. A Szerződés szövege nem változott ugyan jelentősen, azonban fontos tartalmi módosítást jelentett, hogy míg a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése előtt az emberi jogok érvényesülése csak az I. pillér területén érvényesült, addig a pillérrendszer eltörlése következtében a jelenlegi szabály az alapvető jogok tiszteletben tartásának kötelezettségét az *uniós jogrendszer egészére kiterjeszti*.⁸⁷⁷ E rendelkezés jelentősége, hogy ezáltal az Európai Unió akkor is köteles biztosítani az alapvető jogok, mint az uniós jog általános elvei védelmét, amennyiben az adott helyzetben a *Charta valamilyen okból nem alkalmazható*.⁸⁷⁸

3. Az Alapjogi Charta alkalmazási köre

Az Európai Unió Alapjogi Chartája megalkotóinak nem az volt a célja, hogy egy teljesen új emberi jogi katalógust hozzanak létre. A Charta legfontosabb célkitűzése, hogy az Európai Bíróság esetjogában, az egyes nemzetközi és uniós jogi forrásokban biztosított jogaik egy dokumentumba történő összefoglalásával a polgárok számára láthatóbbá, érthetőbbé tegye az uniós jogból eredő jogaikat és hogy védelmet biztosítson az uniós jog alkalmazása során felmerülő alapjogsértésekkel szemben. Ebből következik tehát, hogy – ahogy azt a Charta preambuluma⁸⁷⁹ is megerősíti – a dokumentum nem alkot új jogokat, hanem a polgárok számára az uniós jogban, a

⁸⁷⁷ CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011a] 48-49, 77.

⁸⁷⁸ BAKÓ [2015] 183; BESSELINK [2012] 82-85; CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011b] 463; DOUGLAS-SCOTT [2011] 671; EHLERS [2014] 518-519; ROSAS [2012] 1281-1282; SATZGER [2016a] 103; SZALAYNÉ SÁNDOR [2013] 19-20; DE VRIES [2013b] 184-185.

⁸⁷⁹ A preambulumban értelmében a Charta, tiszteletben tartva az Unió hatásköreit és feladatait, valamint a szubszidiaritás elvét, újlag megerősíti azokat a jogokat, amelyek különösen a tagállamok közös alkotmányos hagyományyaiból és nemzetközi kötelezettségeiből, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményből, az Unió és az Európa Tanács által elfogadott szociális chartákból, valamint az Európai Unió Bíróságának és az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogából következnek.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

nemzetközi emberi jogi egyezményekben és a tagállamok alkotmányaiban foglalt jogokat foglalja össze.⁸⁸⁰

Már a Charta megalkotása során komoly vitát gerjesztett az a kérdés, hogy mi legyen a *dokumentum funkciója, alkalmazási köre*. Az egyik álláspont szerint a Chartának a polgárok számára új értékeket kell keletkeztetnie, ami azonban az Unió hatásköre kiterjesztésének veszélyével járt volna. Ezzel szemben végül az az álláspont kerekedett felül, hogy egy olyan alapjogi listát kell kidolgozni, amely nem a tagállamok, hanem elsődlegesen az *uniós intézmények* tevékenységét köti.⁸⁸¹

Az Európai Unió Alapjogi Chartájának alkalmazási körét az *51. cikk (1) bekezdése* rögzíti. Ennek érdekében a Charta rendelkezéseinek címzettjei – a szubszidiaritás elvének megfelelő figyelembevételével – az *Unió intézményei, szervei és hivatalai*, valamint a *tagállamok* annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre. A Charta címzettjei a saját hatáskörükben és a Szerződésekben az Unióra ruházott hatáskörök korlátain belül tiszteletben tartják az abban rögzített jogokat és betartják az abban foglalt elveket, valamint előmozdítják azok alkalmazását.

Annak érdekében, hogy a Charta ne veszélyeztesse a tagállamok szuverén jogköreit, biztosítékok kerültek beépítésre a Szerződések és a Charta rendelkezéseibe.⁸⁸² Ezek közül a legfontosabb a *Charta 51. cikk (2) bekezdése*, amely – az *EUSz. 6. cikk (1) bekezdésével* összhangban – kimondja, hogy a Charta az uniós jog alkalmazási körét nem terjeszti ki az Unió hatáskörein túl, nem hoz létre új hatásköröket vagy feladatokat az Unió számára, és nem módosítja a Szerződésekben meghatározott hatásköröket és feladatokat. E rendelkezés az előző bekezdésben említett *szubszidiaritás elvével*, valamint az Európai Unió működésének alapját jelentő *hatáskör-átruházás elvével* áll összhangban, amely révén a Charta kötelezővé válása sem hoz változást az Unió és a tagállamok közötti hatáskörmegosztás szempontjából.⁸⁸³ A Szerződés és a Charta e rendelkezését a Bíróság is megerősítette, amikor több ítéletében is egységesen kimondta, hogy a Charta alapján az uniós jogot az *Unió számára biztosított*

⁸⁸⁰ BÉKÉS [2011] 78-79; NAGY F. [2002] 5; WELLER [2001] 34.

⁸⁸¹ ECKHOUT [2002] 952; WELLER [2001] 34.

⁸⁸² VARGA [2013b] 19.

⁸⁸³ BOROWSKY [2014] 765-766; CHRONOWSKI [2014] 85-86; CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOCIS–ZELLER [2011b] 463.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

hatáskörökön belül kell értelmezni.⁸⁸⁴ A hatáskörök és feladatok fogalmát ugyanakkor tágan kell értelmezni, az előbbi alá az Unió valamennyi kizárólagos, megosztott és egyéb hatásköre beletartozik, míg az utóbbi fogalom alatt az Unió Szerződésében – és azok preambulumaiban – meghatározott célkitűzéseit kell érteni.⁸⁸⁵

A Charta 51. cikk (1) és (2) bekezdéséből következik, hogy az abban foglalt uniós alapjogok csak az uniós jog hatáskörében érvényesülnek, *önmagukban nem alapoznak meg uniós hatáskört, uniós jogalkotásra jogalapot*. Fontos hangsúlyoznunk, hogy a Chartában foglalt alapvető jogokra önmagában, más uniós jogalap, az uniós joggal fennálló kapcsolat hiányában nem lehet hivatkozni.⁸⁸⁶

3.1. Az Alapjogi Charta és az uniós intézmények

Az Alapjogi Charta címzettjeinek körét két csoportba lehet sorolni: a dokumentum vonatkozik egyrészt az *Unió intézményeire, szerveire és hivatalaira*, másrészt pedig a *tagállamokra*. A Charta alkalmazási körének első csoportjába minden olyan uniós intézmény beletartozik, amelyet elsődleges vagy másodlagos jogforrások hoztak létre.⁸⁸⁷ Az uniós intézmények, szervek és hivatalok kivétel nélkül minden esetben, valamennyi tevékenységük során, a lehető legtágabb körben és legmesszemenőbb mértékben kötve vannak a Charta rendelkezéseihez.⁸⁸⁸

Az uniós intézmények közül kiemelést érdemel az *Európai Bizottság*, amelynek a jogalkotási kezdeményezései és végrehajtási intézkedései során figyelembe kell vennie a Charta rendelkezéseit, és minden alapvető jogokkal kapcsolatos dokumentum elfogadása során külön indokolnia kell, hogy az megfelel-e a Chartában foglalt jogoknak. 2010-ben a Bizottság egy közleményt⁸⁸⁹ is kibocsátott, amelyben részletesen meghatározta, hogy milyen eszközökkel kell a Bizottságon belül és a jogalkotási eljárás

⁸⁸⁴ Lásd például: C-249/96. sz. *Grant kontra South-West Trains* ügyben 1998. február 17-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-621.] 45. pont; C-483/09. és C-1/10. sz. *Gueye és Salmerón Sánchez egyesített ügyekben* 2011. szeptember 15-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-8263.] 69. pont; C-256/11. sz. *Dereci és társai ügyben* 2011. november 15-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-11315.] 71. pont; C-466/11. sz. *Currà és társai ügyben* 2012. július 12-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve] 25-26. pont

⁸⁸⁵ BOROWSKY [2014] 766.

⁸⁸⁶ KARSAI [2015] 37-38; VARGA [2013b] 17.

⁸⁸⁷ Bővebben lásd: BOROWSKY [2014] 751-753; EHLERS [2014] 542-543; WARD [2014] 1425-1427.

⁸⁸⁸ BOROWSKY [2014] 749-750.

⁸⁸⁹ A Bizottság közleménye: Az Európai Unió Alapjogi Chartájának hatékony végrehajtására irányuló stratégiáról [COM(2010) 573., 2010. 10. 19.]

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

során tiszteletben tartani a Charta rendelkezéseit.⁸⁹⁰ Amennyiben az uniós jogalkotók által elfogadott másodlagos jogforrások ellentétben állnak a Charta rendelkezéseivel, azokat az *Európai Bíróság*⁸⁹¹ előtt meg lehet támadni.⁸⁹²

3.2. Az uniós alapjogok tagállamokra való alkalmazhatósága

Az Alapjogi Charta címzettjeinek másik csoportját a *tagállamok* alkotják. Amíg az uniós intézmények, szervek és hivatalok a Chartában foglalt alapjogokat korlátozás nélkül kötelesek tiszteletben tartani, addig a tagállamokra csak szűkebb körben vonatkoznak a dokumentum rendelkezései. A tagállamok és a magánszemélyek vertikális viszonyában a Charta kizárólag akkor alkalmazható, ha az állam az adott intézkedésével *uniós jogot hajt végre*. Az Unió jogával kapcsolatban nem álló tagállami aktusok és helyzetek (*tisztán belső jogi ügyek*) tehát nem tartoznak a Charta alkalmazási körébe, a tisztán belső jogi rendelkezések uniós alapjogokkal való összhangjának megítélésére az Unió nem rendelkezik hatáskörrel. A tagállamok aktusaira vonatkozó hatáskör korlátozása is arra a már említett alapgondolatra vezethető vissza, hogy az Alapjogi Charta alapján az *Unió ne kapjon további hatásköröket*.⁸⁹³

3.2.1. Jogértelmezési nehézségek

A látszólag egyértelmű hatáskör-elhatárolás ellenére ugyanakkor gyakran nehézségbe ütközik annak megállapítása, hogy mely tagállami aktusok tartoznak az uniós jog hatálya alá. Ezek a bizonytalanságok részben a terminológia egyértelműségének hiányára vezethetők vissza. Az értelmezési nehézségek – az egyes nyelvi változatok jelentésbeli eltérésein kívül – elsősorban abból erednek, hogy a Charta

⁸⁹⁰ BAZZOCCHI [2011a] 56; BOROWSKY [2014] 735-736; CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011b] 464-465, 569; HEGER [2009] 408; WELLER [2001] 43.

⁸⁹¹ Lásd például: C-185/95. P. sz. *Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben* 1998. december 17-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-8417.]; C-274/99. P. sz. *Connolly kontra Bizottság ügyben* 2001. március 6-án hozott ítélet [EBHT 2001., I-1611.]; C-402/05. P. és C-415/05. P. sz. *Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben* 2008. szeptember 3-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-06351.]

⁸⁹² BOROWSKY [2014] 733; DI FEDERICO [2011] 23; KOKOTT–SOBOTTA [2010] 6; SAFJAN [2012] 2; WARD [2014] 1425-1426.

⁸⁹³ BAKÓ [2015] 184, 188-189; VARGA [2013b] 18; WEGNER [2013] 127.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

szövege az *uniós jog végrehajtása*, a Charta magyarázata⁸⁹⁴ és az Európai Bíróság alapvető jogokkal kapcsolatos ítélkezési gyakorlata viszont az *uniós jog hatálya alá vagy alkalmazási körébe tartozás* kifejezést használja. A két fogalom között azonban nem tehető egyenlőségjel. Az uniós jog végrehajtása szűk, szó szerinti értelemben az uniós jog átültetését jelenti, vagyis azt a helyzetet, amikor a tagállam az Unió meghatalmazottjaként cselekszik és eljárása szoros kapcsolatban áll egy konkrét uniós jogforrás érvényesítésével. Az uniós jog hatálya alá vagy alkalmazási körébe tartozás ezzel szemben egy tágabb értelmezésre utal, amelyben az uniós jog végrehajtásán kívül egyéb helyzetek is beletartoznak.⁸⁹⁵

A fenti ellentmondás hatására a Charta alkalmazási körével kapcsolatban két megközelítés alakult ki. A *megszorító értelmezés* az EUSz. 6. cikk (1) bekezdése és a Charta 51. cikk (2) bekezdése alapján abból indul ki, hogy a Charta az Európai Unió normatív hatáskörének korlátain belül alkalmazandó. A nemzeti jog tekintetében tehát a Charta csak annyiban érvényesül, amennyiben a tagállam szigorú értelemben uniós jogot hajt végre, vagy ehhez a végrehajtáshoz szorosan és közvetlenül kapcsolódó körben jár el. Amennyiben viszont a tagállami és az uniós jog között mindössze lazább kapcsolat áll fenn, a Charta nem alkalmazható. A megszorító értelmezés hívei szerint ezt az értelmezést támasztja alá a Charta és az ahhoz fűzött magyarázat szövege, valamint a Charta elfogadásának körülményei, a megszóvegezés körüli hosszas tárgyalások. Emellett ez az értelmezés egyértelműen tiszteletben tartja a Szerződés, a Charta és a magyarázatok által is hangsúlyozott szubszidiaritás és hatáskör-átruházás elvét, továbbá világos hatáskörmegosztást tesz lehetővé az Unió és a tagállamok között.⁸⁹⁶

A *kiterjesztő értelmezés* alapján a Charta rendelkezései nem csak az uniós jog szigorúan vett végrehajtása során kötelezik a tagállamokat, hanem minden olyan esetben is, amikor azok az uniós jog hatálya alatt cselekszenek. Így a Charta alkalmazási köre arra a tagállami szabályozásra is kiterjed, amely nem közvetlenül az

⁸⁹⁴ Magyarázatok az Alapjogi Chartához [HL C 303., 2007. 12. 14., 17-35.]. Bár a Magyarázatok formális jogi kötelezőerővel nem rendelkeznek, a Charta 52. cikk (7) bekezdése – a preambulummal és az EUSz. 6. cikk (1) bekezdésével összhangban – kimondja, hogy a Charta értelmezésére vonatkozó iránymutatásként készült magyarázatokat az Unió és a tagállamok bíróságainak kellően figyelembe kell venniük. Bővebben lásd: JACQUÉ [2014] 1715-1724.

⁸⁹⁵ VARGA [2013b] 17-19. Vö. EECKHOUT [2002] 959-962; MUIR [2014] 31; ROSAS [2012] 1276-1281.

⁸⁹⁶ SAFJAN [2012] 3-4; VARGA [2013b] 19.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

uniós jog végrehajtását szolgálja, hanem ahhoz csak közvetett módon kapcsolódik. Az uniós és a nemzeti jog közötti kapcsolatot az uniós jog végrehajtása mellett megalapozhatja többek között az a tény is, hogy a tagállami aktus valamely uniós jogi rendelkezés alóli kivételt szabályoz, vagy az uniós jog hatékony és megfelelő alkalmazásához vagy értelmezéséhez szükséges. A kiterjesztő értelmezés hívei szerint a Charta 51. cikkének megfogalmazása e tágabb értelmezést nem zárja ki. Emellett e megközelítés lehetővé teszi a Charta és az Unió általános elvei alkalmazási körének egységes meghatározását, elkerülve a kettő közötti nehezen értelmezhető és indokolható különbségtételeket⁸⁹⁷, ami egyébként is ellentétes lenne a Charta azon rendelkezésével, melynek értelmében az alapvető jogok védelmi szintje nem csökkenhet. A tágabb értelmezésből fakadó esetleges hatásköri átfedések feloldásában pedig a Charta és a Szerződések további rendelkezési nyújtanak segítséget.⁸⁹⁸

3.2.2. Az Európai Bíróság gyakorlata

Bár a Szerződések és a Charta szövege inkább a megszorító értelmezést támogatja, az *Európai Bíróság gyakorlata* – ahogy azt a továbbiakban látni fogjuk – a *Charta alkalmazhatóságát tágabb körben* vonja meg. Az alapvető jogok védelme kapcsán az Európai Bíróság már a Charta megalkotása, illetve kötelezővé válása előtt rendkívül kiterjedt ítélkezési gyakorlatot alakított ki. Bár formálisan kötelező erejű emberi jogi dokumentum hiányában az ott kidolgozott tételeket még nem kifejezetten az Alapjogi Charta, hanem pusztán az általános jogelvek alkalmazhatóságával kapcsolatban mondta ki, ezeket a Charta hatályba lépését, illetve kötelezővé válását követően is fenntartotta, hiszen ennek hiányában a Charta elfogadása visszalépést jelentett volna az alapvető jogok uniós védelme terén.⁸⁹⁹

A Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján a Charta alkalmazási körébe tartozó esetek *három csoportba* sorolhatók. Ezek közül az első eset feleltethető meg a Charta szűk, szó szerinti, megszorító értelmezésének, a másik két esetkör a tágabb értelmezés Bíróság általi elfogadását jelenti.

⁸⁹⁷ Vö. SAFJAN [2012] 13-14.

⁸⁹⁸ DE VRIES [2013a] 72-73; SAFJAN [2012] 4-5; VARGA [2013b] 19.

⁸⁹⁹ RAUCHEGGER [2015] 96; RISSE [2014] 95-96; VERVAELE [2013b] 127.

3.2.2.1. Az agency szituáció

Az első csoportba tartoznak azok az esetek, amikor a tagállami aktus az *uniós jog végrehajtását, annak érvényesülését, illetve az uniós joggal való harmonizáció biztosítását* szolgálja. Ide sorolhatók az elsődleges vagy másodlagos jogforrások hatályba léptetése érdekében hozott intézkedések, az irányelvek tagállami átültetése, valamint egyéb uniós szabályok alkalmazása és végrehajtása. Ilyenkor a tagállamok az Unió „*meghosszabbított karjaiként*”⁹⁰⁰, az *uniós szabályok végrehajtóiként* járnak el, az *uniós intézmények meghatalmazottjaiként* cselekszenek, így az alapvető jogok tiszteletben tartását illetően ugyanazok a szabályok vonatkoznak rájuk. Ezt nevezzük *agency szituációnak*. Az Európai Bíróság először a *Wachauf ügyben*⁹⁰¹ mondta ki, hogy az uniós jog alapján hozott tagállami határozatoknak összhangban kell állniuk az uniós jog alapján védelemben részesített alapvető jogok védelmének követelményével, és hogy a tagállamoknak az uniós jogi szabályozás végrehajtása során figyelemmel kell lenniük az alapvető jogok uniós jogrendbeli védelmének követelményeire, és e szabályokat, amennyire lehetséges, e követelményekkel összhangban kell alkalmazniuk. Az ügyben a *rendeletek* tekintetében kimondott elvet a Bíróság⁹⁰² később kiterjesztette az *irányelvek és más uniós jogforrások* átültetésének és végrehajtásának esetére is, valamint ítéleteiben folyamatosan kitágította a végrehajtás fogalmát.⁹⁰³

Ahogy már korábban is említettük a büntetőjog területén elsősorban az *irányelveknek (és a III. pilléres kerethatározatoknak)* van meghatározó jelentőségük. Az *agency szituáció* alapján az Alapjogi Charta rendelkezéseit alkalmazni kell minden olyan *nemzeti intézkedésre, amely az irányelv által kitűzött cél elérésére alkalmas*. E

⁹⁰⁰ Vö. BOROWSKY [2014] 755; RISSE [2014] 94; SATZGER [2016a] 107.

⁹⁰¹ 5/88. sz. *Wachauf kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft* ügyben 1989. július 13-án hozott ítélet [EBHT 1989., 2609.] 19. pont

⁹⁰² Lásd például: C-16/89. sz. *Spronk ügyben* 1990. július 12-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-3185.] 13. pont; C-107/97. sz. *Rombi és Arkopharma ügyben* 2000. május 18-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-3367.] 65-67. pont; C-292/97. sz. *Karlsson és társai ügyben* 2000. április 13-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-2737.] 37. pont; C-313/99. sz. *Mulligan és társai ügyben* 2002. június 20-án hozott ítélet [EBHT 2002., I-5719] 35-36. pont; C-20/00. és C-64/00. sz. *Booker Aquaculture és Hydro Seafood egyesített ügyekben* 2003. július 10-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-7411.] 88-93. pont; C-442/00. sz. *Rodríguez Caballero ügyben* 2002. december 12-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-11915.] 31. pont; C-540/03. sz. *Parlament kontra Tanács ügyben* 2006. június 27-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-5769.] 104-105. pont; C-144/04. sz. *Mangold ügyben* 2005. november 22-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-9981.] 75-77. pont; C-81/05. sz. *Cordero Alonso ügyben* 2006. szeptember 7-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-7569.] 29. pont; C-427/06. sz. *Bartsch ügyben* 2008. szeptember 23-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-7245.] 18, 24. pont

⁹⁰³ BOROWSKY [2014] 754-757; EECKHOUT [2002] 952-953, 964-967; LENAERTS [2012] 378-379; RISSE [2014] 94; VARGA [2013a] 73-74; VARGA [2013b] 18, 20-21; WEGNER [2013] 127.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

körbe sorolhatók az uniós irányelvet átültető belső jogi normák, az implementációt követően az átültető nemzeti szabályokat kiegészítő vagy módosító normák, a nemzeti jog és az irányelv összhangját biztosító, már meglévő nemzeti rendelkezések, valamint a beillesztést követő jogalkalmazás is. Így például a Chartában rögzített uniós alapjogokat kell alkalmazni minden olyan tagállami büntetőeljárás során, amely olyan bűncselekmény miatt folyik, amely tárgyában a nemzeti jogok harmonizációját célzó uniós jogforrást fogadtak el, illetve ahol az eljárási jogok közelítésére irányuló másodlagos uniós normák érvényesülnek. Ezzel szemben viszont az uniós relevanciával nem rendelkező, tisztán nemzeti vonatkozású bűncselekmények⁹⁰⁴ miatt indított eljárásokra a Charta alkalmazási köre nem terjed ki, ilyenkor a nemzeti hatóságokat pusztán a belső alapjogok kötik.⁹⁰⁵

3.2.2.2. A derogációs helyzet

A Charta alkalmazási körének második csoportját az ún. *derogációs szituáció* alkotja, amely arra az esetre vonatkozik, amikor a tagállamok a Szerződésekben foglalt *alapvető szabadságok érvényesülése alól* az uniós jog által megengedett körben *kivételeket* fogadnak el. Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében, amennyiben egy tagállam valamely alapszabadság korlátozására alkalmas szabályozását vezet be, ennek igazolása érdekében a Szerződésben meghatározott kivételekre csak akkor hivatkozhat, ha azok összeegyeztethetők az alapvető jogokkal.⁹⁰⁶ Az alapszabadságok korlátozásának tehát ki kell elégítenie az alapvető jogok uniós jogrendbeli védelmének követelményét. A Bíróság ítélkezési gyakorlata⁹⁰⁷ alapján ez a

⁹⁰⁴ Vö. C-299/95. sz. *Kremzow kontra Republik Österreich* ügyben 1997. május 29-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-2629.]; C-328/04. sz. *Vajnai* ügyben 2005. október 6-án hozott végzés [EBHT 2005., I-8577.]

⁹⁰⁵ KARSAI [2015] 38; VARGA [2013b] 21. Vö. ESSER [2014b] 955-956.

⁹⁰⁶ C-260/89. sz. *ERT kontra DEP* ügyben 1991. június 18-án hozott ítélet [EBHT 1991., I-2925.] 41-45. pont

⁹⁰⁷ Lásd például: C-368/95. sz. *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH kontra Bauer Verlag* ügyben 1997. június 26-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-3689.] 24. pont; C-60/00. sz. *Carpeniter* ügyben 2002. július 11-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-6279.] 40. pont; C-112/00. sz. *Schmidberger* ügyben 2003. június 12-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-5659.] 74. pont; C-36/02. sz. *Omega* ügyben 2004. október 14-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-9609.] 34. pont; C-341/05. sz. *Laval un Partneri* ügyben 2007. december 18-án hozott ítélet [2007., I-11767.] 90-91. pont; C-438/05. sz. *The International Transport Workers' Federation és The Finnish Seamen's Union* ügyben 2007. december 11-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-1779.] 43-44. pont; C-244/06. sz. *Dynamic Medien* ügyben 2008. február

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

szabály azokra az esetekre is vonatkozik, amikor egy tagállam *kényszerítő körülményekre* hivatkozik valamely alapvető szabadságokat korlátozó jogszabály indokolásaként, illetve amikor az uniós szabadság korlátozását közvetlenül valamely *alapvető jog mint legitim indok* igazolja. Ilyenkor a tagállam az alapvető jogok védelmére hivatkozik valamely uniós szabályozástól való eltérés igazolására, amit a Bíróság gyakorlata szerint az uniós jog általános elveinek figyelembevételével kell értékelni.⁹⁰⁸

3.2.2.3. Az uniós jog hatálya alá tartozás

A Charta tagállami aktusokra való alkalmazásának harmadik – legproblematisabb – esetköre, amikor a nemzeti aktus az *uniós jog hatálya alá tartozik*. Ezen legtágabb értelmezés szerint a Chartában foglalt jogok alkalmazási köre egybeesik az uniós jog hatályával, vagyis a Charta rendelkezései nem csak akkor kötik a tagállamot, amikor az az uniós jogot hajtja végre, hanem akkor is, amikor a *belső jogi aktus valamely egyéb kapcsolódási pontot mutat az Unió jogrendjével*, vagyis ha a tagállam az uniós jog hatályán belül cselekszik. Ez esetben a Charta alkalmazásának egyetlen feltétele az *uniós joggal való kapcsolat megléte vagy hiánya*, amelyet a Bíróság mindig a konkrét szituációban, esetről-esetre vizsgálja. Az uniós jog és a nemzeti jog közötti kapcsolat többféleképpen is létrejöhet, így például ha az uniós jog valamely szabálya az adott helyzetre alkalmazható, ha funkcionális kapcsolat áll fenn a nemzeti és az uniós jog között, vagy ha a tényállás egyéb (határon átnyúló) elemei teremtik meg a kapcsolatot a tagállami és az uniós jog között.⁹⁰⁹

A Bíróság ez utóbbi esetkört érintő, kiterjedt ítélkezési gyakorlatát⁹¹⁰ a nemrég meghozott és büntetőjogi relevanciája miatt is lényeges *Åkerberg Fransson ügy*

14-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-505.] 42-44. pont; C-208/09. sz. *Sayn-Wittgenstein ügyben* 2010. december 22-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-13693.] 86-87. pont

⁹⁰⁸ GROUSSOT–PECH–PETURSSON [2013] 114-116; KOKOTT–SOBOTTA [2010] 9-10.; VARGA [2013b] 22-23. Bővebben lásd: CURZON [2011] 148-155; DE VRIES [2013a] 61-70; DE VRIES [2013b] 178-182; DI FEDERICO [2011] 28-32; EECKHOUT [2002] 977-979; LENAERTS [2012] 383-386; WARD [2014] 1427-1429; WEATHERILL [2013] 22-29; WEATHERILL [2015] 217-227.

⁹⁰⁹ VARGA [2013c] 12; WARD [2014] 1432. Vö. SAFJAN [2012] 11-12.

⁹¹⁰ Lásd például: C-309/96. sz. *Annibaldi kontra Sindaco del Comune di Guidonia és Presidente Regione Lazio ügyben* 1997. december 18-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-7493.] 14-25. pont; C-117/01. sz. *K.B. ügyben* 2004. január 7-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-541.] 34-36. pont; C-71/02. sz. *Karner ügyben*

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

példáján keresztül kívánjuk bemutatni.⁹¹¹ Hans Åkerberg Fransson egy halászattal és halak értékesítésével foglalkozó vállalkozó volt, aki elmulasztotta teljesíteni egyes adózással kapcsolatos kötelezettségeit, így többek között a hozzáadottérték-adó (HÉA) bevallását. Az elmaradt adóbevétel miatt a svéd adóhatóság adóbírságot szabott ki Åkerberg Franssonra, majd annak jogerőre emelkedését követően ugyanazon tények alapján adócsalás miatt büntetőeljárás is indult ellene. Az alapügy vádlottja azt sérelmezte, hogy véleménye szerint ez ellentétes az Alapjogi Chartában is deklarált *ne bis in idem* elvével.

Bár az előzetes döntéshozatali indítvány kifejezetten a kétszeres büntetés tilalmának értelmezésére vonatkozott, az Európai Bíróság elsőként azt a kérdést vizsgálta meg, hogy *alkalmazható-e egyáltalán a Charta* ebben az ügyben. Ez azért volt kérdéses, mert Åkerberg Fransson ugyan az uniós HÉA-szabályokat is megsértette, de nem kifejezetten emiatt, hanem a *svéd jog alapján* bírságolták meg, majd indítottak ellene büntetőeljárást.⁹¹² Az észrevételeket megfogalmazó tagállamok és az Európai Bizottság szerint a Bíróság csak akkor rendelkezne hatáskörrel az ügyben, ha a kiszabott adóbírság és a büntetőjogi vádak az uniós jog végrehajtásából erednének. Álláspontjuk szerint ugyanakkor az érintett közigazgatási és büntetőeljárások alapjául szolgáló nemzeti jogszabályok *nem az uniós jog végrehajtását szolgálják*, vagyis a kérdéses helyzet tisztán belső joginak minősül, így az nem tartozik a Charta alkalmazási körébe, azt nem lehet az uniós jog alapján elbírálni.⁹¹³

Hasonló következtetésre jutott *Pedro Cruz Villalón főtanácsnok* is.⁹¹⁴ Az indítványában a főtanácsnok abból a tényből indult ki, hogy az alapjogok védelme főszabály szerint a nemzeti jog hatáskörébe tartozik, a tagállamok Chartához való

2004. március 25-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-3025.] 49-51. pont; C-279/09. sz. *DEB ügyben* 2010. december 22-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-13849.] 59-62. pont; C-483/09. és C-1/10. sz. *Gueye és Salmerón Sánchez egyesített ügyekben* 2011. szeptember 15-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-8263.] 51-78. pont; C-400/10 PPU. sz. *McB. ügyben* 2010. október 5-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-8965.] 51-62. pont; C-411/10. és C-493/10. sz. *N. S. és társai egyesített ügyekben* 2011. december 21-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-13905.] 64-108. pont; C-370/12. sz. *Pringle ügyben* 2012. november 27-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve] 179-180. pont

⁹¹¹ C-617/10. sz. *Åkerberg Fransson ügyben* 2013. február 26-án hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]

⁹¹² BAKÓ [2015] 189; WARD [2014] 1434.

⁹¹³ BERNITZ [2015] 160-161; VARGA [2013a] 69; WARD [2014] 1434.

⁹¹⁴ Pedro Cruz Villalón főtanácsnok indítványa, 2012. június 12., 22-65. pont

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

kötöttségére csak kivételesen kerülhet sor. Ahhoz, hogy az alapvető jogok biztosítása tekintetében a főszabályként érvényesülő tagállamok eredeti felelőssége áthelyeződjön az Unió felelősségi területére, azaz az Unió átvállalja e jogok biztosítását, az *Unió különös érdekének* fennállása szükséges. Álláspontja szerint tehát a Charta rendelkezései akkor alkalmazhatók a tagállami aktusokra, ha az adott helyzetben az *uniós jog jelenléte elég erőteljes* ahhoz, hogy igazolja a helyzet uniós jog szempontjából való megítélését. A konkrét ügyben viszont a *ne bis in idem* elv a svéd jogban elfogadott értelmezésével kapcsolatos általános problémaként jelentkezik, önmagában tehát független az uniós joggal való kapcsolatot esetlegesen megalapozó HÉA-beszédéstől. Az uniós jog és a tagállami szabályozás közötti kapcsolat ebben az esetben mindössze *véletlen esetként (causa)* és nem *közeli okként (occasio)* fogható fel. A főtanácsnok szerint tehát ez egy, az uniós jog alkalmazásának helyzetén kívüli eset, mivel csak *véletlenül* esnek egybe a svéd szabályok az uniós HÉA-irányelv céljaival, ez pedig nem alapozhatja meg az uniós alapjogok alkalmazását. Aránytalan lenne tehát pusztán e véletlen esetből kiindulva arra a következtetésre jutni, hogy az alapvető jogok biztosítására vonatkozó felelősség áthelyeződik a tagállamokról az Unióra.⁹¹⁵

A Bíróság ugyanakkor eltérő következtetésre jutott. Leszögezte, hogy az ügy tárgyát képező adóbírságok és büntetőeljárások részben a *HÉÁ-val összefüggő bevallási kötelezettség megszegéséhez* kapcsolódnak. Mivel a HÉA az Unió költségvetésének egyik saját forrását képezi⁹¹⁶, *közvetlen kapcsolat* áll fenn a HÉA-bevételek uniós jog tiszteletben tartásával történő beszédése és a HÉA-források uniós költségvetés rendelkezésére bocsátása között, hiszen az előbbi beszédése során történt mulasztások, vagyis a HÉÁ-ra elkövetett bűncselekmények az *Unió bevételeinek potenciális csökkenésével* járhatnak. A releváns elsődleges⁹¹⁷ és másodlagos jogforrások⁹¹⁸, valamint a bírói gyakorlat⁹¹⁹ alapján tehát a kérdéses nemzeti szabályozás a HÉA

⁹¹⁵ BAKÓ [2015] 189-190; DANNECKER [2013b] 617; ECKSTEIN [2013] 222-223; VARGA [2013a] 69-70; VARGA [2013c] 15-16; VERVAELE [2013b] 120-122; WARD [2014] 1436-1437.

⁹¹⁶ A Tanács 2007/436/EK, Euratom határozata (2007. június 7.) az Európai Közösségek saját forrásainak rendszeréről [HL L 163., 2007. 06. 23., 17-21.] 2. cikk

⁹¹⁷ EUSz. 4. cikk (3) bekezdés, EUMSz. 325. cikk (1)-(2) bekezdés

⁹¹⁸ A Tanács 2006/112/EK irányelve (2006. november 28.) a közös hozzáadottértékadó-rendszerről [HL L 347., 2006. 12. 11., 1-118.] 2. cikk, 250. cikk (1) bekezdés, 273. cikk

⁹¹⁹ C-132/06. sz. *Bizottság kontra Olaszország* ügyben 2008. július 17-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-5457.] 37. és 46. pont; C-367/09. sz. *SGS Belgium és társai* ügyben 2010. október 28-án hozott ítélet

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

beszedésére, valamint az Unió pénzügyi érdekeit sértő magatartások hatékony szankcionálására vonatkozó kötelezettség teljesítését szolgálja, következésképpen a kiszabott adóbírságok és adócsalás miatt indított nemzeti büntetőeljárások az *uniós jog végrehajtásának* minősülnek a Charta 51. cikke értelmében. E körben nincs jelentősége annak, hogy a vonatkozó nemzeti szabályozásokat nem a HÉA-irányelv átültetése érdekében fogadták el, mivel alkalmazásuk végeredményben az említett irányelv rendelkezései megsértésének szankcionálására irányul, amit a tagállamoknak az EUMSZ. 325. cikke is előír.⁹²⁰

Az Åkerberg Fransson ügyben az Európai Bíróság – megerősítve a korábbi ítélkezési gyakorlatát⁹²¹ – ismét kimondta, hogy az uniós jogrendben biztosított alapvető jogokat az uniós jog által szabályozott valamennyi tényállásra alkalmazni kell. Ha valamely *nemzeti szabályozás az uniós jog alkalmazási körébe tartozik, a Charta által biztosított alapvető jogokat tiszteletben kell tartani, ha viszont a tényállás nem tartozik az uniós jog alkalmazási körébe, a Bíróság annak elbírálására nem rendelkezik hatáskörrel, a Charta rendelkezései önmagukban nem alapozhatják meg e hatáskört.*⁹²²

3.2.3. Az Európai Bíróság gyakorlatából levonható következtetések

Az Åkerberg Fransson ügyből – és a Bíróság más hasonló döntéseiből – az következik, hogy a Charta olyan esetekben is alkalmazandó, amikor *nem beszélhetünk az uniós jog szorosabb értelemben vett végrehajtásáról*, de az adott ügy egyes *tényállási elemei* megteremtik a szükséges *kapcsolatot az uniós jog és a nemzeti jog között.*⁹²³ Az Åkerberg Fransson ügyben a Bíróság annak ellenére állapította meg a Charta alkalmazhatóságát, hogy az ügy látszólag tisztán belső jogi tényálláson alapult, vagyis a nemzeti bíróság előtt alkalmazott normák *formálisan nem az uniós jogon nyugodtak.*⁹²⁴ A nemzeti tényállást mindössze az kapcsolta az uniós joghoz, azáltal vált az *uniós jog*

[EBHT 2010., I-10761.] 40-42. pont; C-539/09. sz. Bizottság kontra Németország ügyben 2011. november 15-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-11235. o.] 72. pont

⁹²⁰ C-617/10. sz. Åkerberg Fransson ügyben 2013. február 26-án hozott ítélet, 24-28. pont

⁹²¹ WEGNER [2013] 129.

⁹²² C-617/10. sz. Åkerberg Fransson ügyben 2013. február 26-án hozott ítélet, 17-22. pont

⁹²³ CHRONOWSKI [2014] 91; VARGA [2013c] 16.

⁹²⁴ SATZGER [2016a] 108.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

által meghatározottá, determinálttá⁹²⁵, hogy a bűncselekmény a HÉA bevételek csökkenése révén nemcsak a nemzeti, hanem az uniós költségvetést is sértette. Mivel a vádlott a bűncselekményét a HÉÁ-ra követte el, magatartása potenciálisan érintheti az uniós költségvetést, vagyis közvetlen kapcsolat áll fenn Åkerberg Fransson cselekménye és az Unió pénzügyi érdekeinek védelme között. Bár a vádlott ellen indult eljárások alapjául szolgáló nemzeti jogszabályokat nem az uniós jog szigorú értelemben vett végrehajtása, átültetése érdekében fogadták el, azok a Szerződésekben a tagállamokkal szemben előírt kötelezettségek teljesítését, vagyis az Európai Unió pénzügyi érdekeit veszélyeztető magatartások hatékony szankcionálását hivatottak biztosítani. A HÉA megfelelő bevallására és megfizetésére vonatkozó kötelezettséget a HÉA-irányelv és közvetett módon a Szerződések vonatkozó rendelkezései is előírják, következésképpen a vádlott cselekménye az uniós jog szabályaiba is ütközik.⁹²⁶

A Bíróság szerint tehát önmagában az a tény, hogy az alapügyben a büntetőeljárás HÉÁ-val összefüggő jogsértések miatt indult, elegendő kapcsolatot biztosít a tagállami jog alapján indult eljárások és az uniós jog vonatkozó szabályai között ahhoz, hogy a helyzet a Charta alkalmazási körébe tartozzon. Az ítéletet azonban a *Charta hatálya túlzott kiterjesztéseként* is értékelhetjük. Az alapügy ugyanis látszólag egyértelműen egy *belső jogi helyzetre* vonatkozik, amely nem tartozik a Charta alkalmazási körébe. A svéd hatóság nem az Unió megbízottjaként járt el, a nemzeti jogszabály nem az uniós jog végrehajtását célozta, a belső jog és az uniós jog közötti kapcsolatot pusztán az eset egyedi tényállási elemei teremtették meg. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy a Bíróság valószínűsíthetően nem állapította volna meg a Charta alkalmazhatóságát, amennyiben Åkerberg Fransson cselekménye nem a HÉÁ-val állt volna összefüggésben, vagyis ha az adócsalást valamilyen más svéd adónemre követte volna el.⁹²⁷ Az uniós jog és a tagállami jogrendszer közötti különbséget pusztán a *tényállás véletlenszerű elemei* teremtették meg, amiből az következik, hogy a Bíróság szerint az Alapjogi Charta alkalmazhatóságát még az *uniós és a nemzeti jog közötti csekély, marginális kapcsolat* is megalapozza.⁹²⁸

⁹²⁵ DANNECKER [2013b] 617.

⁹²⁶ BERNITZ [2015] 161; DANNECKER [2013b] 617, 620; VARGA [2013a] 72; VERVAELE [2013b] 124, 128; WEGNER [2013] 128.

⁹²⁷ VARGA [2013a] 71-74. Vö. BERNITZ [2015] 160.

⁹²⁸ VARGA [2013a] 74; WARD [2014] 1452; WEGNER [2013] 128. Vö. RISSE [2014] 96-97.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

Az Åkerberg Fransson ítélet alapján megállapítható, hogy annak ellenére, hogy a Charta megszövegezői világossá tették, hogy az abban foglalt alapvető jogokra nem lehet önállóan, az Unió hatáskörén kívül hivatkozni, a Bíróság egyre *szélesebb körben állapítja meg a Charta alkalmazási körét*, az abban foglalt alapvető jogok személyi és tárgyi hatályát.⁹²⁹ A Bíróság ezirányú ítélkezési gyakorlata ugyanakkor nem problémamentes. Bár az ítéleteiben a Bíróság általában talált módot a nemzeti rendelkezés és az uniós jog közötti kapcsolat megalapozására, a kapcsolatot gyakran pusztán a tényállás véletlenszerű elemei teremtették meg. Az ítélkezési gyakorlat jelenlegi tendenciái szerint a Bíróság törekszik minden esetben a lehető legtágabban értelmezni a Charta hatályát, és minden olyan esetben megállapítani a Charta alkalmazhatóságát, amikor a nemzeti jog és az uniós jog közötti – akár távoli, esetleges, véletlenszerű – kapcsolóelem ezt lehetővé teszi. Emiatt azonban kérdéses, hogy mennyire alapulhat *objektív és megalapozott kritériumokon* a tagállami aktus Charta szempontjából történő felülvizsgálhatósága, hiszen a Charta alkalmazási körének pusztán véletlen körülményektől való függővé tétele *esetleges és önkényes megkülönböztésekhez* vezethet. Álláspontunk szerint is szükséges lenne egy olyan *egységes érvrendszer* kidolgozása, amely nélkülözhetővé tenné az ügy tényállási elemeinek vizsgálatát, és a két jogrendszer közötti kapcsolatot a nemzeti és az uniós jogi normák szintjén értékelné.⁹³⁰

Ezzel kapcsolatban egy megfontolandó megoldási javaslat lehet Sharpston főtanácsnok *Zambrano ügyben*⁹³¹ megfogalmazott álláspontja, amely szerint a Charta alkalmazási körével kapcsolatban egy olyan szabály megalkotására lenne szükség, amely *kizárólag az Unió hatáskörének meglététől* teszi függővé az alapvető jogok védelmét. A főtanácsnok véleménye szerint hosszú távon egy olyan szabály kialakítása lenne célszerű, amely alapján az uniós alapvető jogoknak minden olyan területen érvényesülniük kell, ahol az Unió – akár kizárólagos, akár megosztott – hatáskörrel rendelkezik, még akkor is, ha az említett hatáskört még nem gyakorolták, vagyis ha az adott területen még nem fogadtak el másodlagos jogi aktust.

⁹²⁹ Vö. BAKÓ [2015] 189-190, 196.

⁹³⁰ VARGA [2013a] 75, 77; VARGA [2013c] 16, 18.

⁹³¹ C-34/09. sz. *Ruiz Zambrano ügyben* 2011. március 8-án hozott ítélet [EBHT 2011., I-1177.]

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

A főtanácsnok indokolása szerint a tagállamok olyan hatásköröket ruháztak az Európai Unióra, amely olyan intézkedések elfogadására jogosítja fel, amelyek elsőbbséget élveznek a nemzeti joggal szemben és amelyek közvetlenül hatályosulhatnak. Ennek következtében e hatáskörök biztosítását követően az Uniónak egyszerre hatásköre és feladata az alapvető jogok biztosítása, függetlenül attól, hogy azokat a hatásköröket gyakorolták-e már.⁹³²

A főtanácsnok szerint ez a megközelítés számos *előnyvel* járna. Egyrészt elkerülhető lenne, hogy a Charta alkalmazhatósága érdekében az uniós joggal meglévő, kitalált vagy feltételezett kapcsolóelemeket kelljen létrehozni vagy elősegíteni, amelyek összezavarhatják és esetleg kiterjeszthetik a Szerződés rendelkezéseinek hatályát. Ezért ez az elképzelés jelentősen *növelné a jogbiztonságot*. Másrészt ez a megközelítés *hatásköreinek kerete között tartja az Uniót*, hiszen az alapvető jogok uniós jog szerinti védelme csak akkor lenne releváns, ha az arra való hivatkozáshoz vezető körülmények valamely kizárólagos vagy megosztott uniós hatásköri területre tartoznak. Harmadrészt, ha az alapvető jogokat az Unió valamennyi megosztott vagy kizárólagos hatásköri területein biztosítanák, az ösztönözné a tagállamokat arra, hogy egyes különösen érzékeny területeken (mint például a bevándorlási politika vagy a büntetőjog) az *uniós alapjogok pontos terjedelmét másodlagos jogforrásokban szabályozzák*, ahelyett hogy az azokkal kapcsolatos problémák megoldását eseti alapon a Bíróságra bízzák. Negyedrészt pedig az uniós alapvető jogok hatályának ilyen módon történő meghatározása összhangban lenne az *uniós polgárság hatályával*, mivel ez a jogállás egyáltalán nem felel meg az alapvető jogok részleges és széttöredezett védelmével kapcsolatos elgondolással. Hosszú távon csak az alapvető jogoknak a kizárólagos vagy megosztott uniós hatáskörök valamennyi területén alkalmazott, uniós jog szerinti teljes körű védelme egyeztethető össze az uniós polgárság fogalmával.⁹³³

Az Alapjogi Charta alkalmazási körével kapcsolatban még nem alakult ki megszilárdult, kikristályosodott ítélkezési gyakorlat, a Bíróság folyamatosan fejleszti saját jogértelmezését. Bár a Charta megszövegezőinek egyértelműen nem állt szándékában, nem kizárt, hogy a Bíróság olyan bírói aktivizmust tanúsít, amely végül

⁹³² BEAL–HICKMAN [2011] 129; CHRONOWSKI [2014] 92-93; DE VRIES [2013a] 62-63; DOUGLAS-SCOTT [2011] 673-644; GROUSSOT–PECH–PETURSSON [2013] 104-105; MUIR [2014] 32; VARGA [2013a] 77; VARGA [2013c] 18.

⁹³³ E. Sharpston főtanácsnok indítványa, 2010. szeptember 30., 163-170. pont

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

elvezet egy olyan *föderalista megoldáshoz*, hogy az uniós polgárok bármely, még az *uniós joggal kapcsolatban nem álló tagállami aktussal* szemben is hivatkozhatnak a Chartában foglalt jogokra.⁹³⁴

4. Az Alapjogi Charta kapcsolata más alapjogvédelmi mechanizmusokkal

Ahogy arra már korábban is utaltunk, az Európai Unió Alapjogi Chartája alapvetően nem egy teljesen új alapjogi katalógust hozott létre, hanem inkább a már fennálló, nemzeti, nemzetközi és uniós forrásokban megtalálható emberi jogokat foglalta össze. A dokumentum e sajátossága folytán elengedhetetlen volt rendezni a Charta más alapjogvédelmi mechanizmusokhoz, vagyis egyrészt a *nemzetközi egyezményekhez*, így különösen az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, másrészt a *nemzeti alkotmányokhoz* való viszonyát.

4.1. A Charta és az Emberi Jogok Európai Egyezménye viszonya

Az Alapjogi Charta és a nemzetközi emberi jogi egyezmények viszonyát érintően a Charta elsődlegesen az *Emberi Jogok Európai Egyezményével* való kapcsolatra fókuszál. Az *Alapjogi Charta 52. cikk (3) bekezdése* értelmében, amennyiben a dokumentum olyan jogokat tartalmaz, amelyek megfelelnek az Egyezményben biztosított jogoknak, akkor e jogok *tartalmát és terjedelmét azonosnak* kell tekinteni azokéval, amelyek az Egyezményben szerepelnek. Ez a rendelkezés ugyanakkor nem akadályozza meg azt, hogy az *Unió joga kiterjedtebb védelmet* nyújtson. A Chartában foglalt jogoknak közel fele feleltethető meg az Emberi Jogok Európai Egyezményével vagy annak kiegészítő jegyzőkönyveivel⁹³⁵, így ezek az Egyezmények megfelelő

⁹³⁴ VARGA [2013a] 76-77; VARGA [2013c] 17.

⁹³⁵ Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a Charta 52. cikk (3) bekezdése nem tesz különbséget az Egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvei között, így annak a rendelkezése egyaránt vonatkozik azokra a jegyzőkönyvekre, amelyeket valamennyi tagállam ratifikált, illetve amelyeknek nem mindegyik uniós tagállam a részese. PEERS–PRECHAL [2014] 1492.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

tartalommal és terjedelemmel bírnak.⁹³⁶ Bár a Charta szövege erre külön nem utal, a hozzá fűzött magyarázatok és az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata⁹³⁷ szerint ilyenkor nemcsak az *Egyezmény és a jegyzőkönyvek szövege*, hanem az *Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélkezési gyakorlata* is irányadó.⁹³⁸ A Charta ugyanakkor lehetőséget biztosít az Unió számára, hogy szélesebb körű védelmet biztosítson. Ahol tehát a Charta rendelkezései túlmutatnak az Egyezmény alkalmazási körén, ott ezt a kiterjedtebb védelmet kell biztosítani. A Charta által nyújtott alapjogvédelem szintje azonban semmilyen esetben sem lehet alacsonyabb az Egyezményben biztosított védelem szintjénél. Az Emberi Jogok Európai Egyezményében és a Chartában egyaránt rögzített jogok vonatkozásában tehát az Egyezmény egy *minimális védelmi szintet*⁹³⁹ jelent, vagyis az Egyezménynek a Chartával átfedésben lévő részei az elsődleges jog szintjére emelkednek, hacsak az uniós jog adott esetben nem nyújt többletvédelmet.⁹⁴⁰

A Charta és a nemzetközi emberi jogi mechanizmusok kapcsolatrendszerét emellett befolyásolja a *Charta 53. cikke* is. Eszerint a Charta egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, mint amely szűkíti vagy hátrányosan érinti azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyeket saját alkalmazási területükön az Unió

⁹³⁶ A Chartához fűzött magyarázatok alapján ide tartozik az élethez való jog (Charta 2. cikk, Egyezmény 2. cikk), a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód és büntetés tilalma (Charta 4. cikk, Egyezmény 3. cikk), a rabszolgaság és kényszermunka tilalma (Charta 5. cikk (1)-(2) bekezdés, Egyezmény 4. cikk), a szabadsághoz és biztonsághoz való jog (Charta 6. cikk, Egyezmény 5. cikk), a magán- és családi élet tiszteletben tartása (Charta 7. cikk, Egyezmény 8. cikk), a gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság (Charta 10. cikk (1) bekezdés, Egyezmény 9. cikk), a véleménynyilvánítás és a tájékoztatás szabadsága (Charta 11. cikk, Egyezmény 10. cikk), a tulajdonhoz való jog (Charta 17. cikk, 1. kiegészítő jegyzőkönyv 1. cikk), a kitoloncolással, a kiutasítással és a kiadatással szembeni védelem (Charta 19. cikk, Egyezmény 3. cikk, 4. kiegészítő jegyzőkönyv 4. cikk), az ártatlanság véelme és a védelemhez való jog (Charta 48. cikk, Egyezmény 6. cikk (2)-(3) bekezdés), valamint a bűncselekmények és büntetések törvényességének és arányosságának elve (Charta 49. cikk (1)-(2) bekezdés, Egyezmény 7. cikk). Emellett vannak a Chartában olyan alapjogok, amelyek tartalmilag megfeleltethetők az Egyezményben szabályozott jogokkal, de alkalmazási körük szélesebb azoknál. Ide sorolható a házasságkötéshez és családalapításhoz való jog (Charta 9. cikk, Egyezmény 12. cikk), a gyülekezés és az egyesülés szabadsága (Charta 12. cikk (1) bekezdés, Egyezmény 11. cikk), az oktatáshoz való jog (Charta 14. cikk (1) és (3) bekezdés, 1. kiegészítő jegyzőkönyv 2. cikk), a tisztességes eljáráshoz való jog (Charta 47. cikk (2)-(3) bekezdés, Egyezmény 6. cikk (1) bekezdés), valamint a kétszeres eljárás alá vonás és a kétszeres büntetés tilalma (Charta 50. cikk, 7. kiegészítő jegyzőkönyv 4. cikk).

⁹³⁷ C-450/06. sz. *Varec-ügyben* 2008. február 14-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-581.] 48. pont; C-400/10. PPU sz. *McB. ügyben* 2010. október 5-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-8965.] 53. pont

⁹³⁸ DOUGLAS-SCOTT [2011] 655; PEERS-PRECHAL [2014] 1495; ROSAS [2015] 14. Bővebben lásd: BRITAIN [2015] 495-504.

⁹³⁹ Vö. BESSELINK [2012] 133; BRITAIN [2015] 505; DOUGLAS-SCOTT [2011] 655; EHLERS [2014] 527; KONDOROSI [2008] 754; RAUCHEGGER [2015] 94; WEIB [2011] 67, 72-75.

⁹⁴⁰ BAKÓ [2015] 207; BEAL-HICKMAN [2011] 117-119; ESSER [2014b] 959; LENAERTS [2012] 394-395; WEIB [2011] 69-72.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

joga, a nemzetközi jog, a tagállamok alkotmányai, illetve az Unió vagy a tagállamok mindegyikének részességével kötött nemzetközi megállapodások, így különösen az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény elismernek. E rendelkezés szerint a Charta deklarált célja, hogy az *alapvető jogok védelmének magas szintjét* biztosítsa, anélkül, hogy ezzel a meglévő – nemzeti és nemzetközi – *emberi jogi mechanizmusokat csorbítaná*.⁹⁴¹ Ezzel a szabályozással a jogalkotó a Charta – a preambuluma által is említett – szubszidiárius jellegét hangsúlyozza.⁹⁴²

Összegzésképpen az Alapjogi Charta és az Emberi Jogok Európai Egyezménye kapcsolatát illetően megállapítható, hogy főszabály szerint a mindkét dokumentumban szereplő jogok tartalmát és terjedelmét azonosnak kell tekinteni. Az Európai Unió a Charta 52. cikk (3) bekezdése alapján jogosult az Egyezményhez képest szélesebb körű védelmet biztosítani, azonban a Charta 53. cikke alapján a dokumentum rendelkezései nem szűkíthetik az Egyezményben foglalt emberi jogok és alapvető szabadságok védelmi szintjét. Az Egyezmény tehát egy minimális védelmi szintet rögzít, ez alá az uniós alapjogvédelem nem mehet, viszont kiterjedtebb védelmet biztosíthat.⁹⁴³

4.2. A Charta és a nemzeti alapjogok kapcsolata

Az Alapjogi Charta és a nemzeti alapjogvédelem viszonyával kapcsolatban a *Charta 52. cikk (4) bekezdése* rögzíti, hogy amennyiben a Charta a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból eredő alapvető jogokat ismer el, akkor ezeket a jogokat e hagyományokkal összhangban kell értelmezni. Emellett a *Charta 53. cikkében* rögzített „*legkedvezőbb rendelkezés elve*”⁹⁴⁴ a nemzeti alkotmányok vonatkozásában is érvényesül, vagyis a Charta nem szűkítheti a saját alkalmazási területükön a tagállamok

⁹⁴¹ DE WITTE [2014] 1524-1525.

⁹⁴² Vö. BÉKÉS [2015] 108-110.

⁹⁴³ Megjegyzést érdemel ugyanakkor, hogy a Charta és az Egyezmény viszonyát jelentősen befolyásolhatja, amennyiben az Európai Unió csatlakozik az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, amelyre az EUSz. 6. cikk (2) bekezdése alapján nemcsak jogosult, hanem kötelezett is. A csatlakozás azonban mindeztől még nem történt meg, hiszen az számos jogi és politikai kérdést és problémát is felvetett. Bővebben lásd: BAKÓ [2015] 211-217; BÁRD P. [2015] 18-38; BÉKÉS [2015] 109-112; BESSELINK [2012] 34-41; BLANKE [2012] 178-183; DI FEDERICO [2011] 45-52; DOUGLAS-SCOTT [2011] 658-669; DOUGLAS-SCOTT [2013] 165-175; DOUGLAS-SCOTT [2015] 22-38; KOKOTT-SOBOTTA [2010] 4-5; MARINKÁS [2013] 102-120; O'NEILL [2011b] 389-398; RAISZ [2014] 323-325; SZALAYNÉ SÁNDOR [2013] 22-25; SZEMESI [2006] 55, 65-68; WELLER [1994] 357-361.

⁹⁴⁴ Bővebben lásd: BOROWSKY [2014] 816-825; DE WITTE [2014] 1524-1538.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

alkotmányai által elismert emberi jogokat és alapvető szabadságokat. E rendelkezés szó szerinti értelmezéséből következően tehát a Charta egyetlen rendelkezését sem szabad a nemzeti alapjogok korlátozásának értelmezni, vagyis az *uniós jog nem eredményezhet alacsonyabb szintű védelmet*, mint a nemzeti jog.⁹⁴⁵ Bár a Charta e rendelkezései látszólag egyértelműen rendezik a nemzeti és az uniós alapjogvédelem kapcsolatát, e viszonyrendszert más szempontok is árnyalják.

Ahogy azt már korábban részletesen elemeztük, a Charta rendelkezései nem minden esetben alkalmazhatók a tagállami aktusokra, csak amennyiben uniós jogot hajtanak végre. A Charta tagállami aktusokra való alkalmazhatóságára vonatkozó szabálya alapján a gyakorlatban *három eshetőséget* lehet megkülönböztetni.⁹⁴⁶

1. Uniós érintettség hiányában, *tisztán belső jogi jogvitáknál* a tagállamok pusztán saját alapjogvédelmi szabályaik alapján járnak el.
2. Az uniós jog alá tartozó és *teljes egészében az uniós jog által meghatározott területeken* kizárólag az uniós alapjogok érvényesülnek, a tagállami alapjogok alkalmazására nincs lehetőség.
3. Az uniós jog hatálya alá tartozó, de *az uniós jog által nem determinált területeken* pedig egyszerre kell tiszteletben tartani a tagállami és az uniós alapjogokat.⁹⁴⁷ Ez utóbbi esetben beszélhetünk az *alapjogok kumulációjáról*⁹⁴⁸, amely során viszont problémát jelenthet, hogy a két alapjogvédelmi szint között különbségek lehetnek.

Optimális esetben a *nemzeti és az uniós alapjogi norma tartalma egybeesik*, vagyis az adott tagállami aktus mind a nemzeti, mind az uniós normák szerint alapjogkonform vagy alapjogellenes. Amennyiben az *uniós jog biztosít a tagállami normánál magasabb szintű alapjogvédelmet*, a Charta 51. cikk (1) bekezdésében rögzített szubszidiaritás elve alapján a tagállami alapjogvédelem mellett az uniós

⁹⁴⁵ CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011b] 575; NAGY F. [2002] 6.

⁹⁴⁶ Vö. BAKÓ [2015] 189; CHRONOWSKI [2014] 91; EHLERS [2014] 531-532; DE WITTE [2014] 1527.

⁹⁴⁷ Vö. C-617/10. sz. *Åkerberg Fransson ügyben* 2013. február 26-án hozott ítélet, 29. pont. Az uniós jog által determinált terület alatt azt értjük, amikor a tagállamoknak nincs mozgásterük az uniós normák alkalmazása során. Ez elsősorban a közvetlen hatállyal és alkalmazhatósággal rendelkező rendeleti szintű jogalkotás esetén fordul elő. Ezzel szemben az uniós jog által nem determinált területeken a tagállamoknak meghatározott mozgásterük van az uniós normák átültetésére. Erre irányelvek vagy a korábbi kerethatározatok kibocsátása esetén kerülhet sor.

⁹⁴⁸ BESSELINK [2012] 133; DANNECKER [2013b] 618, 620; EHLERS [2014] 549-550; LENAERTS–GUTIÉRREZ-FONS [2014] 1592. Vö. RISSE [2014] 103-104.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

alapjogvédelem is rendelkezésre áll, vagyis a konfliktus az *uniós alapjogvédelemi mérce javára* oldható fel.⁹⁴⁹ Az igazi probléma az ezzel ellentétes esetben merül fel, vagyis amikor a *tagállami alapjogvédelem szintje magasabb*, mint az uniós alapjogvédelem. Ebben az esetben a Charta 53. cikke – elméletben – lehetővé tenné a *magasabb fokú védelmet biztosító nemzeti szabályok* alkalmazását.⁹⁵⁰ Ezzel párhuzamosan ugyanakkor figyelemmel kell lenni arra is, hogy a Lisszaboni Szerződés a Chartát elsődleges jogforrási rangra emelte, amiből az is következik, hogy tagállami és az uniós alapjogi normák ütközése esetén a nemzeti hatóságok – a korábban már említett uniós alapelvek alapján – kötelesek biztosítani a Charta teljes érvényesülését, a belső normákat a Charta fényében értelmezni, illetve az uniós jog elsőbbségéből következően szükség esetén eltekinteni a Chartával ellentétes nemzeti rendelkezések alkalmazásától.⁹⁵¹ A fent említett esetben tehát a Charta 53. cikke az *uniós jog elsőbbségének elvébe ütközik*.

A fent említett ellentmondást az Európai Bíróság a *Melloni ügyben* hozott döntésével oldotta fel.⁹⁵² Az alapügy vádlottját, a Spanyolországban tartózkodó Stefano Mellonit Olaszországban csődbűncselekmény miatt tíz év szabadságvesztésre ítélték. A büntetőeljárást a terhelt távollétében folytatták le, a tárgyalásokon kizárólag annak védői vettek részt. Az olasz hatóságok az ítélet végrehajtása érdekében európai elfogatóparancsot adtak ki Melloni ellen, aki azonban az olasz hatóságoknak való átadása ellen alkotmányjogi panasszal élt, azzal érvelve, hogy az olasz jog a terhelt távollétében meghozott bűnösséget megállapító ítéletekkel szemben nem ad lehetőséget jogorvoslatra, ami a spanyol alkotmány alapján sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot és az emberi méltósághoz való jogot, amelyet az Alapjogi Charta is rögzít.⁹⁵³ A spanyol alkotmánybíróság álláspontja szerint a spanyol alkotmányban garantált jogorvoslati és tisztességes eljáráshoz való jog megsértését vagy korlátozását csak akkor tudnák elkerülni, amennyiben a távollétében elítélt személy kiadását ahhoz az egyébként az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározatban nem szereplő további feltételhez

⁹⁴⁹ SZALAYNÉ SÁNDOR [2013] 25-26.

⁹⁵⁰ DE WITTE [2014] 1527.

⁹⁵¹ DANNECKER [2013b] 619; KARSAI [2015] 38.

⁹⁵² C-399/11. sz. *Melloni ügyben* 2013. február 23-án hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]

⁹⁵³ Alapjogi Charta 47. cikk és 48. cikk (2) bekezdés

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

kötik, hogy a másik tagállamban nyitva áll majd számára a jogorvoslat lehetősége.⁹⁵⁴ A Melloni ügyben tehát a *nemzeti és az uniós alapjogok ütköztek* oly módon, hogy az *előbbi biztosított magasabb szintű jogvédelmet*. A spanyol alkotmánybíróság így – mások mellett – arra a kérdésre kereste a választ, hogy a Charta 53. cikke alapján lehetőség van-e arra, hogy az Alapjogi Chartával szemben a belső alapjogvédelemi szabályoknak adjanak elsőbbséget annak érdekében, hogy elkerüljék a nemzeti alkotmányos alapjog korlátozását.⁹⁵⁵

A feltett kérdésre az Európai Bíróság *negatív választ* adott. A Bíróság álláspontja szerint a Charta 53. cikke nem teszi általános jelleggel lehetővé, hogy a tagállamok az alapvető jogoknak alkotmányuk által biztosított, a Chartához képest magasabb védelmi szintjét alkalmazzák. A Charta 53. cikkének ilyen értelmezése lehetővé tenné a tagállamok számára, hogy megakadályozzák a Chartával teljes összhangban álló uniós jogi aktusok alkalmazását, ha azok nem tartják tiszteletben az alkotmányaik által biztosított alapvető jogokat. Ez pedig az uniós jog elsőbbségének elvébe ütközne.⁹⁵⁶ Az *Internationale Handelsgesellschaft* ügy óta ugyanakkor a Bíróság gyakorlata egységes abban, hogy az uniós jog elsőbbségének elvét a nemzeti rendelkezések nem írhatják felül, még az alkotmányi szintű szabályok sem. A Bíróság szerint tehát a nemzeti hatóságok és bíróságok továbbra is *alkalmazhatják az alapvető jogok védelmének nemzeti szintjét* amennyiben egy uniós jogi aktus nemzeti végrehajtó intézkedéseket tesz szükségessé, feltéve hogy ennek *alkalmazása nem sodorja veszélybe a Charta által meghatározott és a Bíróság által értelmezett védelmi szintet, sem pedig az uniós jog elsőbbségét, egységességét és hatékonyságát*.⁹⁵⁷

⁹⁵⁴ C-399/11. sz. *Melloni ügyben* 2013. február 23-án hozott ítélet, 13-18, 26. pont

⁹⁵⁵ RAUCHEGGER [2015] 112.

⁹⁵⁶ Hasonló véleményt fogalmazott meg Yves Bot főtanácsnok. Álláspontja szerint a Charta 53. cikkét nem úgy kell értelmezni, mint valamely alapvető jog védelmének adott szintjét megállapító és a Chartára figyelemmel értelmezett másodlagos jogi norma és ugyanezen alapvető jog nemzeti alkotmányra alapított magasabb védelmi szintjéről rendelkező szabály közötti ütközés feloldására szolgáló klauzulát. Ilyen esetben e cikknek sem a célja, sem a hatása nem lehet az, hogy elsőbbséget adjon az erősebb védelmet adó azon normának, amely a nemzeti alkotmányból következik, hiszen ennek elfogadása a Bíróságnak az uniós jog elsőbbségére vonatkozó állandó ítélkezési gyakorlatának figyelmen kívül hagyásához vezetne. A Charta 53. cikke tehát nem állapít meg kivételt az uniós jog elsőbbségének elve alól. Yves Bot főtanácsnok indítvány, 2012. október 2., 99-100. pont

⁹⁵⁷ C-399/11. sz. *Melloni ügyben* 2013. február 23-án hozott ítélet, 56-60. pont. Vö. C-396/11. sz. *Radu ügyben* 2013. január 29-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve] 39-43. pont

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

A Melloni ügyben hozott döntés értelmében tehát az Alapjogi Charta 53. cikke *nem szolgálhat mentesülési okként az uniós jog elsőbbségének elve alól.*⁹⁵⁸ A Bíróság álláspontja szerint a Charta 53. cikke alapján a nemzeti alapjogi szabályok csak addig vehetők igénybe, amíg azok az *uniós jog elsőbbségét és hatékonyságát nem sértik.* Az uniós joggal ellentétes nemzeti szintű szabályok így még akkor sem alkalmazhatók, ha a Chartánál magasabb szintű alapjogvédelmet tesznek lehetővé.⁹⁵⁹

Az Európai Bíróság ezirányú gyakorlata ugyanakkor *komoly problémákat* vethet fel. Bár amennyiben az adott jogvita az uniós jog hatálya alá tartozik, a nemzeti alapjogok mellett az uniós alapjogokat is figyelembe kell venni, a Bíróság ítélete értelmében ilyen esetekben a *nemzeti alapjogok csak akkor alkalmazhatók,* amennyiben azok *alacsonyabb szintű védelmet* biztosítanak, mint az uniós alapjogok és ennél fogva nem befolyásolják az uniós jog elsőbbségét és hatékonyságát. Az uniós jog elsőbbségének elvébe ütközés miatt a magasabb szintű tagállami alapjogi normák nem alkalmazhatók, ez pedig a *nemzeti alapjogvédelem szintjének a csökkenéséhez,* ezáltal pedig a *büntetőjogi alapelvek és alapjogok korlátozásához* vezethet.⁹⁶⁰

5. Részösszegzés

Ahogy az elmondottak alapján láthatjuk, az Európai Unióban az alapvető jogok védelme szorosan összekapcsolódik az *uniós jog elsőbbségének elvével.* Az Európai Közösségek hatáskörébe eredetileg még nem tartozott bele az alapvető emberi jogok védelme, az Európai Bíróság csak akkor kezdett el foglalkozni ezzel a kérdéssel, amikor az uniós jog elsőbbsége érvényesítése érdekében erre rákényszerült.

Az alapvető jogok uniós szintű védelme kezdetben az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata révén öltött formát. A Bíróság az *uniós jog általános jogelveiként* tekintett az alapvető jogokra, amelynek *két forrását* határozta meg: a *tagállamok közös alkotmányos hagyományait,* valamint a tagállamok részvételével kötött *nemzetközi emberi jogi*

⁹⁵⁸ DE WITTE [2014] 1532-1533.

⁹⁵⁹ EHLERS [2014] 560; RISSE [2014] 103; WARD [2014] 1419.

⁹⁶⁰ ESSER [2014b] 955; RISSE [2014] 105-106. Vö. C-681/11. sz. *Schenker & Co. és társai* ügyben 2013. június 18-án hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

egyezményeket. A bíróság joggyakorlatának elmélyülésével párhuzamosan egyre nagyobb hiányt jelentett, hogy az Unió nem rendelkezik egy átfogó, írott alapjogi katalógussal. Bár a probléma nem volt olyan sürgető, mivel az uniós tagállamok egyben az Európa Tanács tagállamai is voltak, akikre nézve így az Emberi Jogok Európai Egyezménye kötelező volt, az 1990-es évek második felétől egyre erősebb igény mutatkozott arra, hogy az emberi jogok meghatározására az uniós jogon belül is sor kerüljön.⁹⁶¹ Erre végül az *Alapjogi Charta* elfogadásával került sor, amely a Lisszaboni Szerződés által jogilag is kötelező erejűvé vált.

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően így az uniós szintű alapjogvédelem *két pilléren* alapul. Az egyik pillér maga az *Alapjogi Charta*, a másik pedig az *EUSz. 6. cikke*, amely – amellet, hogy deklarálja a Charta kötőerejét – kimondja, hogy az alapvető jogok, ahogyan azokat az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény biztosítja, továbbá ahogyan azok a tagállamok közös alkotmányos hagyományaiból következnek, az uniós jogrend részét képezik mint annak általános elvei.

Az Alapjogi Charta elsődleges célja nem az volt, hogy új alapjogokat hozzon létre, hanem az, hogy az *uniós hatalmat közvetlen módon is alapjogi korlátok közé szorítsa*, vagyis, hogy az ne csak közvetett módon, a tagállami alapjogvédelem és az Emberi Jogok Európai Egyezménye révén érvényesüljön.⁹⁶² Ennélfogva a Charta nem alkalmazható általános jelleggel, a dokumentum elsődleges címzettjei az uniós szervek, hivatalok és intézmények, a tagállamokat viszont csak abban az esetben köti, ha azok uniós jogot hajtanak végre. Az Európai Bíróság ugyanakkor ezt a kitételt tágan értelmezi. A bírósági joggyakorlat szerint a Charta nemcsak akkor alkalmazható, ha a tagállam szoros értelemben uniós jogot hajt végre, hanem akkor is, amennyiben a konkrét tényállás valamely – akár távoli, esetleges – eleme teremt kapcsolatot a nemzeti jog és az uniós jog között. Az Európai Bíróság jelenleg a kapcsolódási pont meglétét vagy hiányát mindig az egyes konkrét eset összes körülménye alapján állapítja meg, ugyanakkor ez akár önkényes megkülönböztetésekhez is vezethet, ezért álláspontunk szerint szükséges lenne a tagállami aktusok Charta szempontjából történő

⁹⁶¹ BÉKÉS [2011] 78. Vö. KONDOROSI [2008] 757-759.

⁹⁶² Vö. KARSAI [2015] 37.

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

felülvizsgálhatóságát objektív szempontokhoz (például az Unió hatásköreinek meglétéhez vagy hiányához) kötni.

Az uniós alapjogvédelem megteremtése és kiterjedése természetesen a *büntetőjog területére* is hatással van. Ahogy azt az előző fejezetekben részletesen elemeztük, az uniós jog számos területen gyakorol hatást a tagállami büntetőjogokra, ami felveti az uniós alapjogok alkalmazhatóságának kérdését. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy míg a *tisztán belső jogi tényállások esetén kizárólag a nemzeti alapjogok* érvényesülnek, addig az *uniós dimenzióval rendelkező ügyekben* a tagállami mellett az *uniós alapjogokat* is alkalmazni kell.

Az Európai Bíróság újabb büntetőjogot érintő joggyakorlata alapján *két tendencia* figyelhető meg. Az Európai Bíróság egyrészt, ahogy az az Åkerberg Fransson ügyben hozott ítéletéből is látszik, igyekszik az *Alapjogi Charta tagállami aktusokra való alkalmazhatóságát minél tágabb körben meghatározni*. Ez azt jelenti, hogy a jövőben várhatóan egyre több – látszólag tisztán belső jogi – büntetőügy kerülhet az uniós alapjogvédelem hatókörébe. Ebben az esetben pedig ezekre a tényállásokra a *nemzeti alapjogvédelmi szabályok mellett az uniós alapjogi normákat is alkalmazni kell*. Ez a tendencia ugyanakkor csak látszólag pozitív, az alapjogok kumulációja önmagában nem jelenti az emberi jogok védelmi szintjének növekedését. Az Európai Bíróság gyakorlata szerint ugyanis a tagállami alapjogok csak annyiban alkalmazhatók, amennyiben azok az *uniós jog elsőbbségét, egységességét és hatékonyságát nem sértik*. A Melloni ügyben hozott ítéletek alapján kirajzolódó másik tendencia szerint a Bíróság az uniós jog elsőbbségének, egységességének és hatékonyságának biztosítása érdekében a *nemzeti alapjogvédelmet igazítja a Charta védelmi szintjéhez*, adott esetben akár azáltal is, hogy ezzel a *nemzeti büntetőjogi dogmatikai rendszerekbe avatkozik bele*. A nemzeti jogvédelem így az uniós jogvédelem szintjére csökken, ami igen komoly veszélyekkel járhat.

A megalkotói szándéka szerint az Alapjogi Charta igen fontos szimbolikus szerepet tölt be: az uniós alapjogok „*láthatóvá tételével*” kifejezi a közös európai értékeket, és megerősíti, hogy az Unió a pusztán gazdasági érdekközösség irányából az

V. rész: Alapjogvédelem az Európai Unióban az Alapjogi Charta tükrében és hatása az uniós és a nemzeti büntetőjogra

emberi jogi értékközösség irányába tolódik el.⁹⁶³ Az Európai Bíróság ítéleteiből ugyanakkor az Unió emberközpontúbbá tételére irányuló szándék nem tükröződik. A Bíróság ezirányú gyakorlatából az következik, hogy amennyiben az alapvető jogok védelmének igénye és az uniós jog elsőbbségének, hatékonyságának elve konfliktusba kerül egymással, a Bíróság az emberi jogok helyett továbbra is egyértelműen az utóbbit, vagyis a *gazdasági szempontokat részesíti előnyben*. Az Európai Bíróság már a korábbi döntéseiben is hajlamos volt alárendelni az alapvető jogokat az uniós jog hatékonyságának, és az értékelvű szemlélet helyett csak addig figyelembe venni az emberi jogokat, amíg azok a közös piac céljait szolgálják.⁹⁶⁴ Az Åkerberg Fransson és Melloni ügyek alapján ugyanakkor arra következtethetünk, hogy az uniós alapjogok alkalmazási körének a lehető legnagyobb mértékű kiterjesztésének célja végső soron nem az uniós polgárok még átfogóbb és szélesebb körű alapjogvédelmének megteremtése, hanem mindössze az *uniós jog hatékonyságának biztosítása*.⁹⁶⁵

Ez a tendencia a büntetőjog területén különösen problematikus, hiszen ez a *büntetőjogi garanciák csökkenéséhez* vezethet. Bár az uniós jogalkotó hajlamos a büntetőjogra úgy tekinteni, mint valamely uniós politika hatékony végrehajtása biztosításának egyik eszközére, a büntetőjog célja nem ez, hanem a megtorlás és a prevenció, vagyis a megsértett jogrend helyreállítása, a jogellenes magatartásokat elkövetők szankcionálása és az újabb normaszegések megakadályozása.⁹⁶⁶ Mivel a büntetőjog jelenti a legerősebb fegyvert a jogalkotó kezében, elengedhetetlen, hogy annak alkalmazását szigorú garanciális szabályokkal bátyázzák körül. A büntetőjog fundamentális alapelveit az uniós jog hatékonyságának és elsőbbségének követelményei nem szoríthatják háttérbe, hiszen ez álláspontunk szerint végső soron az *uniós büntetőjog legitimitását is veszélyeztetheti*.

⁹⁶³ Vö. BAKÓ [2015] 218; CHRONOWSKI–DRINÓCZI–KOC SIS–ZELLER [2011a] 51; SAFJAN [2012] 2; VARGA [2013b] 17.

⁹⁶⁴ Vö. BAKÓ [2015] 182; DOUGLAS–SCOTT [2011] 679; WELLER [2001] 38; WELLER [2005] 71–72.

⁹⁶⁵ RISSE [2014] 107.

⁹⁶⁶ Vö. LUKÁCSI [2015] 38–39.

VI. RÉSZ

ZÁRÓ GONDOLATOK, TÉZISEK

Az értekezésünkben – a kitűzött céloknak megfelelően – bemutattuk az uniós büntetőjog fejlődésének főbb szakaszait és jellemzőit, az uniós jog és a nemzeti büntetőjog összetett kapcsolatrendszerének elemeit és az Európai Unió büntetőjogi jogalkotási hatásköreit, az Európai Unió büntetőpolitikájának alakulását, valamint a büntetőjogi alapelvek és alapjogok uniós szintű érvényesülését és azok uniós és nemzeti büntetőjogra gyakorolt hatásait. A kutatás eredményeit az alábbiak szerint összegezzük.

Az uniós büntetőjog alapvetően *pragmatikus szempontok* miatt alakult ki. Bár a tagállamok sokáig ódzkodtak attól, hogy a szuverenitásuk utolsó bástyájának tartott büntetőjogot is az európai integráció körébe vonják, két tényező rákényszerítette őket, hogy e téren is fokozatosan lemondjanak a szuverenitásuk egy részéről: az egyik a *megnövekedett határokon átnyúló, transznacionális bűnözés*, amelyre a hagyományos nemzetközi együttműködési formák nem tudtak megfelelő válaszokat adni, a másik pedig az *Unióhoz köthető, szupranacionális jogtárgyak egységes védelmének igénye*, ami pusztán a nemzeti büntetőjogok segítségével nem oldható meg. Mint láhattuk, ezek a szempontok továbbra is kihatnak az uniós büntetőjogra, meghatározva annak terjedelmét.

A fent említett kihívásokra az uniós büntetőjog alapvetően *két módon* kívánt választ adni. Az egyik megoldási módszer – amelyet jelen értekezés keretében nem érintettünk – a *tagállamok bűnüldözési hatóságai közötti kooperáció erősítése*, egyrészt a már létező együttműködési formák (például a kiadatás, az eljárási jogsegély, a büntetőeljárás vagy a büntetés-végrehajtás átadása-átvétele) hatékonyabbá tétele által, másrészt pedig új, az uniós bűnügyi együttműködés sarokkövének tartott kölcsönös elismerés elvén alapuló megoldások kifejlesztése révén.

A másik megoldás a *nemzeti jogrendszerek folyamatos egymáshoz közelítése, harmonizálása, egységesítése*. A tagállami büntetőjogok közötti különbségek fokozatos eltüntetésének elsődleges célja annak megakadályozása, hogy a transznacionális bűnelkövetők a bűncselekményeket abban a tagállamban kövessék el, ahol a büntetőjogi

felelősségre vonás esélye a legkisebb, feltételei pedig a legenyhébbek. Ezzel kapcsolatban ugyanakkor két további tényezőt is figyelembe kell venni. Egyrészt – bár az értekezésünkben csak ezt vizsgáltuk – a *jogharmonizáció nem áll meg az anyagi büntetőjogok egymáshoz közelítésénél*, hanem kiterjed a *büntető eljárásjogra* és a *büntetés-végrehajtási jogra* is. Hiába vannak ugyanis azonos anyagi jogi normák, ha a nemzeti büntető eljárásjogi és büntetés-végrehajtási szabályok jelentősen különböznek egymástól, a jogalkalmazás sem lesz egységes, ami a tagállamokban a büntetőjogi védelem eltérő szintjeit eredményezné.⁹⁶⁷ Másrészt a fent említett célkitűzés, vagyis a *forum shopping* kiküszöbölése kizárólag a *nemzeti büntetőjog-rendszerek – bizonyos területeinek – teljes egységesítésével* valósulhat meg teljesen, ennek azonban még jelenleg nincs meg a politikai realitása. Már maga a jogharmonizáció is számos nehézséggel jár, hiszen ezzel az uniós jogalkotó nem kevesebbre vállalkozik, minthogy közös nevezőre hozza a többé-kevésbé közös európai történeti és kulturális gyökerekkel rendelkező, de erőteljesen nemzeti karakterekkel és hagyományokkal, eltérő fogalmi és nyelvi sajátosságokkal bíró tagállami büntetőjogi rendszereket.⁹⁶⁸ Éppen ezért az uniós jogalkotó kiemelt figyelmet fordít a *nemzeti büntetőjogi hagyományok és dogmatikai rendszerek* lehető legnagyobb mértékben történő tiszteletben tartására is.

A tagállami szuverenitás és a nemzeti büntetőjog-rendszerek fokozott védelme miatt az uniós büntetőjogi együttműködés fejlődéstörténetét a „*fontolva haladás*” elve jellemezte. Bár az egységes gazdasági térség mintájára kialakított *egységes európai igazságügyi térség* gondolatát Valéry Giscard d'Estaing már 1977-ben előterjesztette, azt az uniós szervek csak az 1990-es években tudták újra a politikai diskurzus szintjére emelni.⁹⁶⁹ Az első, jellemzően kormányközi együttműködésen alapuló próbálkozásokat (ilyen volt például az Európai Politikai Együttműködés, a TREVI-együttműködés és a Schengeni együttműködés) követően az 1992-ben aláírt *Maastrichti Szerződés* vonta be a bel- és igazságügyi együttműködést az európai integrációba, amely azonban ekkor még nem vált a közösségi jog részévé, hanem külön pillérbe került, amelyre külön szabályok vonatkoztak. Bár a bel- és igazságügyi együttműködés sajátos „*közösségi*

⁹⁶⁷ LIGETI [2004a] 15; RÜTER [1993] 36-47.

⁹⁶⁸ FARKAS [2010] 50; FARKAS [2016] 95.

⁹⁶⁹ Lásd: FARKAS [2007a] 501-502; M. NYITRAI [2006] 249.

jogon kívülisége” a gyakorlatban számos nehézséget eredményezett, azt csak a 2007-ben aláírt Lisszaboni Szerződés szüntette meg.

A *Lisszaboni Szerződés* eltörölte az Európai Unió pilléres szerkezetét, amely következtében a bűnügyi együttműködés is *szupranacionális hatáskörbe* került. A Szerződés a rendes jogalkotási eljárás és a korábbi egyhangúság helyetti minősített többség előírásával javított a döntéshozatal hatékonyságán, az Európai Parlament és a nemzeti parlamentek fokozottabb bevonásával többé-kevésbé kiküszöbölte a demokratikus legitimitáció hiányából adódó problémákat, az Európai Bíróság jogkörének kiterjesztésével pedig biztosította a büntetőjogi aktusok bírói felülvizsgálhatóságát. Hátrányként értékelhetjük ugyanakkor, hogy a Lisszaboni Szerződés nem szüntette meg teljes egészében a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség speciális státuszát, és a már többször említett tagállami szuverenitás védelme céljából több, a *büntetőjogi integráció elmélyítését potenciálisan megnehezítő rendelkezést* bevezetett vagy fenntartott. Ilyennek tekinthető a bizonyos területeken (például az Unió jogharmonizációs hatásköre alá tartozó bűncselekmények körének kiterjesztése vagy az Európai Ügyészség felállítása kérdésében) fennmaradó *egyhangú döntéshozatal*, az Egyesült Királyságot, Írországot és Dániát megillető *opt-out jog* vagy a nemzeti büntetőjog-rendszerek koherenciájának megóvását célzó *vészfékeljárás*. Ezek alapján is látható, hogy bár a Lisszaboni Szerződés az uniós büntetőjogi együttműködést jelentősen megerősítette, elmélyítette és felgyorsította, a *nemzeti szuverenitás védelme* még mindig egy igen jelentős korlátot állít a büntetőjogi integráció elé.

Az uniós büntetőjog története tehát egy hosszú, de folyamatosan elmélyülő, bővülő folyamat, melynek eredményeképpen ma már nyugodtan kijelenthetjük, hogy az uniós jog számos területen befolyásolja a tagállamok anyagi büntetőjogát és büntető eljárásjogát. Az uniós jog és a nemzeti büntetőjog viszonyrendszerét – a vonatkozó magyar és külföldi szakirodalmi álláspontok elemzését figyelembe véve – három főbb csoportra bontottuk, ez alapján beszélhetünk egyrészt a *nemzeti büntetőjog uniós jog általi közvetett befolyásolásáról*, másrészt a *büntetőjogi jogharmonizációról*, harmadrészt pedig az Európai Unió *szupranacionális büntetőjog-alkotási hatásköréről*.

A nemzeti büntetőjogra gyakorolt hatásuk tekintetében a fent említett kategóriák egy *intenzitási sorrendiséget* is képeznek. A tagállamok büntetőjogára a legenyhébb befolyást az első csoportba tartozó jogintézmények (az asszimiláció elve, a kerettényállások, a nemzeti büntetőjog semlegesítése és az uniókonform jogértelmezés

elve) jelentik, mivel ezek nem járnak semmilyen közös normaanyag elfogadásával és átültetésével. Ezekben az esetekben az uniós jog kifejezett büntetőjogi tárgyú jogi aktusok kibocsátása nélkül, közvetett módon, gyakran nem is tudatosan, hanem pusztán egyes uniós jogi alapelvek révén hat a nemzeti büntetőjog alkotására vagy alkalmazására. A büntetőjogi jogharmonizáció során az Európai Unió már konkrét jogalkotási tevékenységet folytat és büntetőjogi tárgyú jogi normákat bocsát ki, amelyeket azonban a tagállamoknak belső jogukba át kell ültetniük, így a büntetőjogi felelősségre vonás végső soron ebben az esetben is a nemzeti büntetőjogi normák alapján történik. A tagállamok szuverenitását legdrasztikusabban érintő szupranacionális büntetőjogi jogalkotás esetén az Unió szintén aktív jogalkotó tevékenységet folytat, ebben az esetben viszont már a tagállamokban közvetlenül alkalmazandó uniós normákat fogad el, mely következtében a felelősségre vonás alapjául már e szupranacionális tényállás szolgál.

A nemzeti büntetőjog közvetett befolyásolásnak *négy fajtáját* különböztetjük meg. Az első az *asszimiláció elve*, amely fogalmilag a nemzeti büntetőjog és az uniós jog hasonlóná vagy azonossá tételét jelenti, és azt követeli meg a tagállamoktól, hogy az uniós jog megsértését hasonlóképpen ítélik meg, mint a nemzeti joguk megsértését, és ennek során valamely nemzeti büntetőjogi tényállásuk hatályát a vonatkozó uniós jogtárgyak védelmére is terjesszék ki. Ennek során a nemzeti büntetőjog az uniós jog védelmének egyik eszközévé válik. Az asszimilációs kötelezettség alapulhat egyrészt az EUMSZ. 4. cikk (3) bekezdésébe foglalt lojális együttműködés elvén, másrészt pedig konkrét elsődleges és másodlagos jogforrásokon is.

Az uniós és nemzeti jog összekapcsolódásának második esetét a nemzeti büntetőjogban megjelenő *kerettényállások* alkotják, amelyek szintén az uniós jog megsértésének nemzeti jog általi szankcionálását teszik lehetővé. Az asszimilációval szemben, amikor az uniós jog utal a nemzeti jogra, a kerettényállások esetén a tagállami büntetőjog utal vissza az uniós jogra, mivel a büntetőjogi tényállás egyes elemei az uniós jogra hivatkozással kerülnek meghatározásra. Ilyenkor a nemzeti büntetőjogi kerettényállást az uniós jog tölti ki tartalommal. Ezen szabályozási technikát ugyanakkor az egyes büntetőjogi alapelvek (így például a jogbiztonság elve, a határozott büntetőtörvény elve, a visszaható hatály tilalma) szempontjából aggályosnak tekinthetjük.

Míg az előző két esetben az uniós jog pozitív (kriminalizációs) hatást gyakorol a nemzeti büntetőjogra, addig a harmadik esetben, a *nemzeti büntetőjog semlegesítése* során az uniós jog negatív irányú (dekriminalizációs) kötelezettséget ró a tagállamokra. Ez a semlegesítő hatás szintén az uniós jog alapelvein, a már említett lojális együttműködés elvén, és a primátus elvén alapul. Ez utóbbi elv alapján a nemzeti jog nem írhatja felül az uniós jogot, ily módon a közvetlen hatállyal és alkalmazhatósággal bíró elsődleges vagy másodlagos uniós joggal összeegyeztethetetlen tagállami büntetőjogi rendelkezések a nemzeti jogalkalmazó fórum előtti konkrét ügyekben alkalmazhatatlanná válnak, helyükbe az uniós normák lépnek.

Végül, az uniós jog nemzeti büntetőjogra gyakorolt közvetett hatásának negyedik típusát az *uniókonform jogértelmezés elve* jelenti, amely értelmében a nemzeti jogalkalmazók eljárásuk során kötelesek a nemzeti jogot – amennyire lehet – az uniós jog fényében értelmezni, hogy ezáltal is elkerülhető legyen a kettő közötti összeütközés és a nemzeti jog emiatti semlegesítése. Az uniókonform értelmezés korlátját jelentik ugyanakkor, hogy az nem ütközhet az uniós jog által is elismert általános jogelvekbe (a büntetőjog területén különösen a legalitás elvébe, a jogbiztonság elvébe és a visszaható hatály tilalmába), illetve nem vezethet a nemzeti joggal *contra legem* értelmezéshez.

A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően a *büntetőjogi jogharmonizáció* elsődlegesen a bel- és igazságügyi együttműködést szabályozó *III. pillérben* zajlott. Ennek keretében az Unió számos olyan III. pilléres aktust (egyezményt, együttes fellépést és kerethatározatot) bocsátott ki, amelyek egy-egy bűncselekmény tényállási elemeit, a kiszabható szankció fajtáját és/vagy mértékét, illetve egyéb, a büntetőjogi felelősségre vonás szempontjából lényeges kérdéseket szabályoztak. Az Amszterdami Szerződés hatálybalépését követően a jogharmonizáció elsődleges eszközévé a *kerethatározat* vált, amely a többi III. pilléres jogforráshoz képest ugyan hatékonyabb jogi eszköznek bizonyult, de a közvetlen hatályának és a bírósági felülvizsgálhatóságának hiánya miatt végrehajtásuk kikényszeríthetősége nem volt megfelelően biztosítva.

Mivel a tagállamok a büntetőjogi együttműködést a III. pillérben helyezték el, általános volt az a vélemény, hogy az Európai Közösség, az *I. pillér büntetőjogi hatáskörökkel nem rendelkezik*. Emiatt több olyan próbálkozás is kudarcot vallott, melynek során kifejezetten I. pilléres jogforrásokban kívántak büntetőjogi kérdéseket szabályozni. Bizonyos esetben az uniós jogalkotó elfogadott ugyan olyan uniós jogi

aktusokat, amelyek egyes magatartások szankcionálását követelték meg a tagállamoktól, ezek azonban minden esetben szabadon hagyták azt a kérdést, hogy a tagállamok e kötelezettségüknek büntetőjogi vagy egyéb jogágbeli szankciókkal tegyenek-e eleget. Végző soron tehát ezek a jogi normák *sem írtak elő konkrét kriminalizációs kötelezettséget*, így ezeket sem tekinthetjük büntetőjogi normáknak.

Az I. pillér büntetőjogi hatásköreinek kérdésében az *Európai Bíróság gyakorlata* jelentett komoly fordulópontra és szemléletváltást. A környezetvédelmi kerethatározat és a hajók által okozott szennyezésről szóló kerethatározat megsemmisítését kimondó ítéleteiben a Bíróság radikálisan *fellazította a határt az I. és a III. pillér között*, amikor kimondta, hogy az uniós jogalkotó az I. pillérben is elfogadhat büntetőjogi intézkedéseket, amennyiben az valamely uniós politika eredményes végrehajtásához elengedhetetlen. Az Európai Bíróság ezzel jelentős mértékben előlendítette az uniós büntetőjogi integráció elmélyülését, a döntés következtében megindult a büntetőjogi jogalkotás az I. pillérben is. Az ítéletben megfogalmazott, sokat kritizált elvi tételt később a Lisszaboni Szerződés is átvette.

A Lisszaboni Szerződés a pillérrendszer megszüntetésével pontot tett az I. és III. pillér közötti büntetőjogi hatáskör-összeütközésből eredő viták végére, és az EUMSZ. 83. cikke alapján *megerősítette és kibővítette az Európai Unió büntetőjogi jogharmonizációs hatásköreit*.

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése alapján az Európai Unió jogosult szabályozási minimumokat megállapítani meghatározott bűncselekmények tényállásai és büntetési tételei vonatkozásában. A büntetőjogi jogharmonizációra olyan deliktumok esetén kerülhet sor, amelyek különösen súlyosak és több államra kiterjedő vonatkozásúak. A Szerződés tíz ilyen *uniós dimenziójú deliktumot* sorol fel, ugyanakkor álláspontunk szerint indokolt lenne, hogy a Tanács éljen a Szerződésben felsorolt hatáskörével, és további bűncselekményekre is kiterjessze a jogharmonizációs hatáskör hatályát, hiszen több más olyan deliktum is van, amely megfelel a különös súlyosság és a határokon átnyúló jelleg feltételeinek (például a környezet elleni bűncselekmények, a szellemi tulajdon elleni bűncselekmények, egyes gazdasági bűncselekmények).

Az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése alapján az Európai Unió büntetőjogi jogharmonizációs intézkedéseket fogadhat el, amennyiben ez az Unió valamely harmonizált szakpolitikája eredményes végrehajtása szempontjából elengedhetetlen. A Szerződés e szabálya lényegében az Európai Bíróság 2005. évi ítéletében

megfogalmazott elvi tétel elsődleges jogforrásba történő inkorporálását jelenti. A járulékos jogharmonizációs hatáskör bármely uniós szakpolitika esetén alkalmazható, amennyiben az már harmonizációs intézkedések hatálya alatt áll, vagyis amennyiben az uniós jogalkotó az adott területen a büntetőjogi jogharmonizációt megelőzően már fogadott el – nem büntetőjogi – intézkedéseket. A büntetőjog alkalmazásának másik feltétele, hogy annak elengedhetetlennek kell lennie a szakpolitika eredményes végrehajtásához, amihez az uniós jogalkotónak azt kell bizonyítania, hogy a fennálló büntetőjogon kívüli eszközök nem elég hatékonyak az adott szakterület szabályozására és az egyes jogsértések szankcionálására. A járulékos jogharmonizációs hatáskör értelmében tehát a *büntetőjog funkcionális szerepet* tölt be, feladata mindössze egy másik uniós szakpolitika, egy igazgatási szabályanyag effektív végrehajtásának kikényszerítése.

Az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdés és (2) bekezdés szerinti jogharmonizációs hatáskör egyaránt ún. *minimumharmonizációt* tesz lehetővé, amely alapján az uniós jogi normák egy minimum repressziót biztosítanak, azonban a tagállamok szigorúbb szabályokat is bevezethetnek vagy fenntarthatnak. A minimumharmonizációs jogalkotási technika szintén a *tagállami szuverenitás és a jogrendszerek közötti különbségek maximális figyelembe vételét* célozza.

Az EUMSZ. 83. cikke szerint a jogharmonizáció eszköze az *irányelv*, amely a korábbi kerethatározatokhoz képest sokkal hatékonyabb eszköznek tekinthető, mivel bizonyos feltételek esetén közvetlen hatállyal rendelkezik, és az átültetésének elmulasztása miatt az Európai Bíróság előtt kötelezettségszegési eljárás indítható. Emiatt a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően megfigyelhető az a jogpolitikai törekvés, hogy az uniós jogalkotó a *korábban elfogadott kerethatározatokat irányelvvé alakítja át*, ily módon még ha az új irányelvek néhány esetben tartalmilag nem sokban különböznek a korábbi kerethatározatoktól, joghatásuk az előbbiek miatt sokkal erősebb lett. A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően az Unió eddig összesen hat irányelvet fogadott el az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése, két irányelvet pedig az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdése alapján, ez alapján tehát megállapíthatjuk, hogy az *uniós jogalkotó él a ráruházott hatáskörével*, és aktív büntetőjogi jogalkotást folytat, amit álláspontunk szerint a *jövőben is folytatni kellene*.

Szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel az Európai Unió sokáig nem rendelkezett. A Lisszaboni Szerződést megelőzően az Unió kizárólag a közigazgatási

jog és a büntetőjog határterületét képező *punitív jellegű szankcionálási jogkörrel* bírt, amely formális értelemben nem tartozott a szűkebb értelemben felfogott büntetőjog területébe, azonban jogági besorolása erősen vitatott volt.

A Lisszaboni Szerződés ugyanakkor a közigazgatási büntetőjog mellett már olyan szupranacionális jogalkotási hatáskörrel is felruházta az uniós jogalkotót, amely egyértelműen a büntetőjog területéhez tartozik. Az *EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdése* értelmében ugyanis az Unió jogosult arra, hogy a pénzügyi érdekeket sértő csalások megelőzése és az azok elleni küzdelem terén a szükséges intézkedéseket elfogadja. A szakirodalom többsége egyetért abban, hogy e szerződési cikk felhatalmazza az Uniót arra, hogy a tagállamokban *közvetlenül alkalmazható, szupranacionális büntetőjogi tényállásokat* fogadjon el a pénzügyi érdekek védelme terén. Ennek ellenére megfogalmazódtak olyan álláspontok is, amelyek – a Szerződés nyelvtani értelmezése, a korlátozott felhatalmazás elve, a szubszidiaritás és arányosság elve vagy az EUMSZ. 325. cikke, 86. cikke, és 83. cikke rendszertani értelmezése alapján – tagadják a szupranacionális hatáskör fennállását. A legelterjedtebb kritika szerint az EUMSZ. 83. cikke elsőbbséget élvez az EUMSZ. 325. cikkével szemben, hiszen az utóbbi szerinti büntetőjog-alkotási hatáskör elfogadása végeredményben az EUMSZ. 83. cikke szerinti jogharmonizációs hatáskört érintő, a nemzeti szuverenitást védő rendelkezések (például minimumharmonizáció, vészfékeljárás, *opt-out* jog) kijátszását jelenti. Ezek az álláspontok ugyanakkor véleményünk szerint nem megalapozottak. Az Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekményekkel szembeni fellépést ugyanis az Európai Unió költségvetésének rendeltetésszerű működtetése indokolja, ami egy olyan alapvető fontosságú szupranacionális jogtárgynak tekinthető, amely *legitimálja a két cikk közötti különbségeket*. Az Uniós költségvetés védelme ugyanis egységes fellépést kíván, így az csak akkor lehet hatékony, ha az azt sértő vagy veszélyeztető jogellenes magatartásokkal szembeni fellépésből egy tagállam se vonja ki magát. Ebben az esetben tehát a jogharmonizációval ellentétben a Szerződés a *nemzeti szuverenitás és a nemzeti büntetőjog-rendszerek integrációjának megóvása* helyett egyértelműen az *egységes védelem igénye* mellett tette le a voksát.

Láthattuk azonban, hogy az EUMSZ. 325. cikkének értelmezésével kapcsolatos viták nem maradtak meg elméleti síkon, hanem az uniós intézmények is eltérően értelmezik a Szerződés rendelkezéseit, így nem elképzelhetetlen, hogy az Európai Bíróság fog majd végső állást foglalni a kérdésben.

Az EUMSZ. 325. cikke mellett a Szerződés több más olyan cikket is tartalmaz, amely esetén a hasonló megszővegezés miatt lehet érvelni a szupranacionális jogalkotási hatáskör mellett. Álláspontunk szerint ugyanakkor az Európai Unió csak akkor rendelkezik szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel, amennyiben valamely *szupranacionális jogtárgy védelme ezt indokolja* (jelenleg a pénzügyi érdekek védelmét biztosító EUMSZ. 325. cikk (4) bekezdés mellett a vámügyi együttműködésről szóló EUMSZ. 33. cikke tartozik ebbe a körbe), a közös politikák végrehajtása vagy más határon átnyúló bűncselekmény elleni küzdelem terén viszont az Unió megfelelő jogalap hiányában – jelenleg még – szupranacionális büntetőjogi hatásköröket nem gyakorolhat.

Az előbbiek alapján is megállapítható, hogy az uniós jogalkotó *nem rendelkezik általános hatáskörrel* valamennyi bűncselekmény szabályozására, hanem csak egyes meghatározott bűncselekmények tárgyában fogadhat el jogi aktusokat: az EUMSZ. 83. cikk (1) bekezdése alapján az ott meghatározott súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények, az EUMSZ. 83. cikk (2) bekezdés alapján a harmonizált uniós szakpolitikák eredményes végrehajtását gátló bűncselekmények, az EUMSZ. 33. és 325. cikke alapján pedig a pénzügyi érdekeket sértő deliktumok vonhatók az uniós büntetőjog hatókörébe. Ez szorosan összefügg az *uniós büntetőjogi integráció kialakulását előmozdító indítóokkal*, a transznacionális bűncselekmények elleni küzdelemmel, valamint a szupranacionális jogtárgyak és az egyes uniós politikák, célkitűzések védelmével. Az *uniós büntetőjogot ezek az indokok legitimálják*, így annak hatóköre se terjed ezen túl. Mindezek alapján rögzíthetjük, hogy az uniós büntetőjog a Lisszaboni Szerződés után sem képez egységes normaanyagot, hanem *fragmentált jellegű, szektorális megközelítésű*.

Ezzel szorosan összefügg az uniós büntetőjog másik sajátossága, a *különös rész központú megközelítési mód*. Az uniós büntetőjog még a fent említett bűncselekményi kategóriák vonatkozásában sem rendelkezik hatáskörrel valamennyi büntetőjogilag releváns kérdés szabályozására, mindössze az egyes különös részi tényállások és az irányadó szankciók közelítését, egységesítését célozza, de az általános részre kevesebb figyelmet fordít.

Az uniós jogalkotó sokáig egyáltalán nem foglalkozott a fragmentált jellegből és a különös rész központú megközelítésből fakadó problémákkal, *hiányzott egy egységes, koherens uniós büntetőpolitika*. A Lisszaboni Szerződéssel ugyanakkor megnőtt az

igény az uniós büntetőjogi jogalkotás koherenciájának növelésére, vagyis a *büntetőjogi harmonizáció harmonizációjára*. 2009-ben született meg az Európai Büntetőpolitika Manifesztuma, illetve az egyes uniós intézmények (az Európai Tanács, a Tanács, az Európai Bizottság és az Európai Parlament) is bocsátottak ki hasonló tárgyú közleményeket. Ezen dokumentumok felvázolják az uniós büntetőjogi jogalkotás során alkalmazandó *büntetőjogi alapelveket* (például *ultima ratio* elve, szubszidiaritás elve, törvényesség elve, bűnösségen alapuló felelősség elve, koherencia elve), valamint iránymutatást adnak az *uniós büntetőjogi rendelkezések elfogadhatóságának és tartalmának egyes kérdéseit* illetően. Ezek a dokumentumok tekinthetők tehát a formálódó uniós büntetőpolitika első leképződéseinek.

Ha a Lisszaboni Szerződést követően elfogadott irányelveket megvizsgáljuk, láthatjuk, hogy az uniós intézmények törekvései nem voltak hiábavalók, hiszen az azokban megfogalmazott kritikai észrevételekre válaszul számos *pozitív tendencia* figyelhető meg, az uniós jogalkotó a büntetőjogi aktusok során egyre inkább *figyelemmel van a büntetőjogi alapelvekre*. A pozitívumok mellett azonban *negatív tendenciákat* is észlelhetünk. A koherencia elve továbbra sem érvényesül teljes körűen, az elfogadott uniós jogi aktusok gyakran kerülnek összeütközésbe egymással vagy a nemzeti büntetőjoggal. Problémát jelenthet továbbá az uniós szinten is érvényesülő fokozott büntetőjogi represszióra irányuló tendencia, amely közvetett módon más büntetőjogi alapelv, különösen az *ultima ratio* elv sérelmét is maga után vonhatja. Ezekre a problémákra álláspontunk szerint az uniós jogalkotónak a jövőben választ kell találnia az uniós büntetőjog *demokratikus legitimitásának fenntartása és növelése* érdekében.

Az előbbi tárgykörrel szorosan összefügg az *uniós alapjogvédelem* kérdése. Ha beszélhetünk uniós büntetőjogról, szükségképpen érinteni kell az alapvető jogok uniós szintű védelmének kérdéskörét is. A büntetőjog területén ugyanis különösen fontos az állami büntetőmonopólium jogok közé szorítása.

A büntetőjoghoz hasonlóan kezdetben az alapvető jogok védelme is kívül esett a közösségi jog hatókörén, az elsődlegesen a tagállamok kompetenciába tartozott. Az alapjogok uniós védelmének alapjait az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata fektette le, amely betetőzését az *Európai Unió Alapjogi Chartájának* 2000. évi proklamálása jelentette. A Lisszaboni Szerződés az alapjogvédelem terén is fontos előrelépést hozott: kötelező erővel ruházta fel az Alapjogi Chartát és – a Maastrichti és az Amszterdami

Szerződés rendelkezéseit kibővítve – kimondta, hogy az alapvető jogok az uniós jog általános elveiként az uniós jogrend részét képezik.

Az uniós alapjogvédelemmel kapcsolatos európai bírósági ítélkezési gyakorlat alapján két tendenciát figyelhetünk meg, amely az uniós és a nemzeti büntetőjogokra is hatással lehet. Az Európai Bíróság egyrészt igyekszik a *Charta alkalmazási körét minél szélesebben meghúzni*. A Charta elsődlegesen az uniós szervekre, hivatalokra és intézményekre nézve kötelező, a tagállamokat viszont csak abban az esetben köti, ha azok uniós jogot hajtanak végre. Az Európai Bíróság ugyanakkor ezt tágan értelmezi, és nemcsak az uniós jogot szoros értelemben végrehajtó tagállami aktusokat vonja a Charta alkalmazási körébe, hanem azokat a helyzeteket is, amikor az uniós jog és a nemzeti jog között valamilyen kapcsolat áll fenn. Ebből következik, hogy a jövőben várhatóan egyre több büntetőjogi tárgyú konkrét eset kerülhet a Charta hatálya alá. Ilyen esetben a nemzeti alapjogvédelem mellett az uniós alapjogi normákat is alkalmazni kell. A Bíróság gyakorlatából kirajzolódó második tendencia alapján ugyanakkor a *nemzeti alapjogvédelem csak akkor alkalmazható, ha ezzel az uniós jog elsőbbségének és hatékonyságának elve nem sérül*. Ilyen esetekben a magasabb szintű tagállami alapjogvédelem az uniós alapjogvédelmi szintre csökken le, ami adott esetben a *büntetőjogi garanciák csökkenéséhez* is vezet. Az Európai Bíróság ezirányú ítélkezési gyakorlata ugyanakkor álláspontunk szerint nagyon problematikus, hiszen az uniós jog elsőbbségének és hatékony végrehajtásának elve nem szoríthatja háttérbe a büntetőjog területén kialakult, az állami büntetőhatalmat korlátok közé szorító alapvető garanciális szabályokat. Ez végső soron az egész *uniós büntetőjog legitimitását* is veszélybe sodorhatja.

A fentiek alapján megállapítható, hogy az *uniós büntetőjog egy gyakorlati indokok alapján kialakult és azokhoz szorosan kapcsolódó, folyamatosan és visszafordíthatatlanul fejlődő, elmélyülő és egységesülő*, de ennek ellenére továbbra is *szétagolt, fragmentált, szektorális és különös részi megközelítésű jogterület*, amely – a *tagállami szuverenitás és a nemzeti büntetőjog-rendszerek koherenciájának*, valamint a *klasszikus büntetőjogi és az újonnan kialakuló, sui generis uniós alapelvek és alapjogok*⁹⁷⁰ *figyelembe vételére törekedve – közvetlenül és közvetve számos módon befolyásolja a nemzeti büntetőjogokat.*

⁹⁷⁰ Vö. KARSAI [2015] 43, 89-90.

Ahogy láthattuk az uniós büntetőjog nem egy statikus joganyag, hanem egy *dinamikusan fejlődő jogterület*. Ezért az értekezés zárásaként szükségesnek tartunk röviden kitekinteni az uniós büntetőjog *lehetséges jövőbeli fejlődési irányaira*. Természetesen e területen nem könnyű jóslásokba bocsátkozni, hiszen a tagállami szuverenitás fokozott védelme miatt az uniós büntetőjogi integráció elmélyítése során a jogi mellett a politika szempontok is fontos szerepet játszanak.

Az uniós büntetőjog továbbfejlődésének egyik iránya álláspontunk szerint a *tagállami büntetőjogok általános részeinek egymáshoz közelítése*.⁹⁷¹ Ahogy azt már említettük, a különös rész központú uniós anyagi büntetőjog eddig főleg az egyes bűncselekmények kriminalizálására korlátozódott, a büntetőjog általános részével csak érintőlegesen foglalkozott (például a jogi személyek felelősségének kérdése, a büntethetőség elévülése). Az eddig elfogadott büntetőjogi tárgyú uniós aktusok *tartalmaznak ugyan általános részhez kapcsolódó fogalmakat* (például szándékosság, gondatlanság, kísérlet, bűncselekményben való részvétel), ezeket ugyanakkor az uniós jogalkotó mindeddig még *nem definiálta*. Egységes uniós fogalom hiányában pedig ezekre a jogintézményekre a *nemzeti jog szabályait kell alkalmazni*.⁹⁷² Mivel azonban a tagállami büntetőjogok általános részét érintően is lehetnek jelentős különbségek, az uniós büntetőjogi célok, így a transznacionális bűnözés elleni fellépés, a *forum shopping* megszüntetése és a szupranacionális jogtárgyak védelme érdekében indokolt lehet az egyes bűncselekmények harmonizációja mellett a tagállami büntetőjogok *általános részének közelítése* is. Ezt elősegítheti az a tény is, hogy az egyes általános részi jogintézmények nemzeti szabályozása között nincsenek akkora eltérések, mint a különös részi tényállások tekintetében, továbbá a szankciórendszer vonatkozásában is érezhetők közös tendenciák (például a halálbüntetés eltörlése, a szabadságvesztéssel szemben az alternatív szankciók előtérbe kerülése).⁹⁷³

Az uniós büntetőjog továbblépésének másik lehetséges útja a *jogegységesítés*. Az uniós jogalkotó eddig alapvetően a *jogharmonizációt részesítette előnyben*, a nemzeti szuverenitást leginkább érintő, a tagállami büntetőjogokban legdrasztikusabban

⁹⁷¹ Bővebben lásd: BLOMSMA–PERISTERIDOU [2013] 117-136; GRÜNEWALD [2011] 975-977; KLIP [2011] 16-33; SATZGER [2016b] 771-776; SICURELLA [2011] 242-249; VOGEL [1995] 331-341.

⁹⁷² STUCKENBERG [2013] 386. Vö. SATZGER [2013] 92.

⁹⁷³ KARSAI [2004a] 33-34.

beavatkozó jogegységesítésnek a tagállamok eddig még sikeresen ellenálltak, mely következtében az egységesítési kísérletek mindig megghiúsultak. Álláspontunk szerint ugyanakkor az uniós büntetőjogot legitimáló már sokszor említett célok csak a tagállami büntetőjogok – bizonyos részének – egységesítésével érhetők el teljes mértékben. Természetesen nem tartjuk sem szükségesnek, sem pedig kívánatosnak a tagállami büntetőjogok egészét érintő egységesítést, ugyanakkor az uniós büntetőjog hatókörébe tartozó bűncselekmények (határokon átnyúló bűncselekmények, szupranacionális uniós jogtárgyakat sértő bűncselekmény) vonatkozásában a bűncselekményi tényállások, szankciók és egyes releváns általános részi kérdések egységesítését kívánatosnak gondoljuk. Ezáltal létrejöhetne egy *valódi szupranacionális uniós büntetőjog*, amely a jogalkalmazás (például a bünygyi együttműködés) hatékonyabbá tételéhez is hozzá tudna járulni.

A jogegységesítés álláspontunk szerint alapvetően *két módon* képzelhető el. Az egyik lehetőség, hogy az Unió bátrabban él az *EUMSZ. 325. cikk szerinti szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörével*, és a pénzügyi érdekeket sértő bűncselekményeket a tagállamokban átültetés nélkül közvetlenül alkalmazható rendeletek útján szabályozza, amely a tagállami büntetőjogi tényállások és szankciók egységesítését vonná maga után. Meg kell ugyanakkor jegyezni, hogy bár a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése óta az uniós jogalkotó rendelkezik a szupranacionális jogalkotási hatáskörrel, a tagállamok és az uniós intézmények továbbra is inkább a jogharmonizációt részesítik előnyben, amit jól példáz, hogy 2012-ben az Európai Bizottság se rendelet, hanem irányelv elfogadására tett javaslatot az EUMSZ. 325. cikke alapján.

A jogegységesítés másik – talán még nehezebben járható⁹⁷⁴ – útja az *átfogó modelljogszabályok* kidolgozása. E téren már történtek kísérletek. Ezek közül az egyik az *Európai Modell Büntető Törvénykönyv*, amely megvalósíthatóságára vonatkozó memorandumot az Európa Tanács megbízatására Ulrich Sieber professzor dolgozta ki. A Modell Btk. az anyagi büntetőjog egészére kiterjedne, eljárásjogi és büntetés-végrehajtási jogi kérdéseket azonban nem érintene. A dokumentum modell-jellegének megfelelően kötelező erővel nem rendelkezik, mindössze mintaadó, ajánló, orientáló

⁹⁷⁴ Vö. AMBOS [2011] 227-232; CADOPPI [1996] 2-17.

funkciót tölt be, amely révén a tagállami szuverenitást is nagy mértékben tiszteletben tartja.⁹⁷⁵

A modelljogalkotás másik – jóval sikeresebb – példája a *Corpus Juris projekt* volt.⁹⁷⁶ A Corpus Juris Europae elnevezésű javaslatot 1997-ben terjesztette elő egy, az Európai Parlament felkérésére és az Európai Bizottság megbízásából 1995-ben felállt európai büntetőjogászokból álló munkacsoport.⁹⁷⁷ A Modell Btk.-tól eltérően a Corpus Juris nem volt egy egységes, átfogó, minden területen közvetlenül alkalmazható büntető törvénykönyv és büntetőeljárás kódex.⁹⁷⁸ A Corpus Juris megalkotói kimondottan a *szektorális, ágazati megközelítést* tartották szem előtt, így a dokumentum kizárólag az *Európai Unió pénzügyi érdekek védelmére* korlátozódik, ezzel kapcsolatban ugyanakkor egyaránt tartalmaz anyagi büntetőjogi és büntető eljárásjogi rendelkezéseket.

A dokumentum *anyagi büntetőjogi különös része* az Unió pénzügyi érdekeit sértő nyolc bűncselekmény (az Európai Közösségek pénzügyi érdekeit károsító csalás, piac manipulálása, pénzmosás és orgazdaság, bűnszervezetben való részvétel, korrupció, pénzügyi alapok hűtlen kezelése, hivatali visszaélés és hivatali titok megsértése) tényállási elemeit és a rájuk irányadó szankciókat (szabadságvesztés, pénzbüntetés) tartalmazta. A Corpus Juris a különös rész mellett *általános részi rendelkezéseket* is tartalmazott. Ennek keretében rendelkezett a dokumentum a természetes személyek felelősségre vonásának feltételeiről, a befejezett tettesi alakzat mellett a részesek, a kísérlet felelősségre vonhatóságáról, a tévedésről mint büntethetőséget kizáró okról, a jogi személyek és a gazdasági szervezet vezetőjének, vagy önálló döntéshozatalra vagy ellenőrzésre jogosult tagjának felelősségre vonásáról, a természetes és jogi személyekkel szemben alkalmazható szankciók fajtáiról és mértékéről, valamint büntetéskiszabás egyes szabályairól, így a büntetéskiszabás elveiről, a súlyosító körülményekről és halmazati büntetésről. A Corpus Juris ezzel a legtöbb uniós

⁹⁷⁵ JUNG [2000] 423; NAGY F. [2002] 3; SIEBER [1997] 369-381.

⁹⁷⁶ Bővebben lásd: DELMAS-MARTY [1997] 13-144; DELMAS-MARTY [1998] 49-57; DELMAS-MARTY [2000] 641-645; DELMAS-MARTY-VERVAELE [2000] 7-394; DONA [1998] 282-297; FARKAS [2001a] 50-69; GARAMVÖLGYI [2008] 324-326; HECKER [2012] 485-488; HOLÉ [2004] 311-319; KAIAFA-GBANDI [1999] 162-180; KAIAFA-GBANDI [2001] 255-260; KISS A. [1998] 297-315; KISS A. [2009] 116-117; LÉVAI [1998a] 71-88; LIGETI [2011] 123-127; NÜRNBERGER [2009] 496-497; POLT [2014] 161-162; RASNER [2005] 65-73, 132-234; SPINELLIS [1999] 144-161; VAN DEN WYNGAERT [2004] 215-224; WATTENBERG [2000] 95-103; WEIGEND [2001] 65-67; WHITE [1998] 179-186.

⁹⁷⁷ A csoport vezetője: Mireille Delmas-Marty (Franciaország), tagjai: Enrique Bacigalupo (Spanyolország), Giovanni Grasso (Olaszország), Nils Jareborg (Svédország), John R. Spencer (Egyesült Királyság), Dionysios Spinellis (Görögország), Klaus Tiedemann (Németország), Christine van der Wynagaert (Belgium)

⁹⁷⁸ Vö. DELMAS-MARTY [1998] 49.

büntetőjogi aktushoz képest jóval tovább ment, hiszen nem pusztán utalt bizonyos általános részi jogintézményekre, hanem pontosan meghatározta például a felbujtás, a bűnsegély, a kísérlet vagy a tévedés fogalmát. Az *eljárési részben* pedig a Corpus Juris a fent említett bűncselekmények üldözése céljából létrehozandó uniós szervezet, az Európai Ügyészség felállításáról, szervezeti felépítéséről, hatásköréről és eljárásáról rendelkezett. A Corpus Juris tehát az említett bűncselekmények vonatkozásában egy *részleges jogegységesítést* valósított volna meg.

A Corpus Juris végül a megfelelő szerződéses felhatalmazás hiányában nem vált az uniós jog részévé, ugyanakkor megjegyezni kívánjuk, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépésével és a pillérrendszer megszűnésével megszűntek a Corpus Juris jogalapjával kapcsolatos alapvető problémák, így megfelelő politikai akarat esetén álláspontunk szerint ma már nem lehetne akadály, hogy az EUMSZ. 325. cikke alapján elfogadják azt.

Az uniós büntetőjog továbbfejlődésének harmadik lehetséges módja az *Európai Ügyészség felállítása*, amely bár az értekezés tárgykörén kívül esik, e körben érdemes röviden megemlíteni. Bár az Európai Ügyészség gondolata már korábban is felmerült (például a Corpus Jurisban vagy az Európai Bizottság 2001. évi Zöld Könyvében⁹⁷⁹), az ehhez szükséges jogalapot mindössze a Lisszaboni Szerződés teremtette meg. Az EUMSZ. 86. cikke alapján az *Európai Bizottság 2013-ban nyújtott be rendeletjavaslatot* az Európai Ügyészség felállítására.⁹⁸⁰ Bár az Európai Ügyészség szervezeti felépítéséről, hatásköréről és eljárására vonatkozó szabályairól jelenleg is heves vita zajlik mind a szakirodalomban⁹⁸¹, mind pedig az uniós intézmények körében, egy szupranacionális nyomozóhatóság felállítása álláspontunk szerint nagy lendületet

⁹⁷⁹ Green paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor [COM(2001) 715., 2001. 12. 11.]. Bővebben lásd: BRÜNER–SPITZER [2002] 393-398; FARKAS [2007a] 490-493; FIJNAUT–GROENHUIJSEN [2002] 321-336; GARAMVÖLGYI [2008] 327-328; KISS A. [2009] 117-125, 129-130; LIGETI [2011] 127-131; NÜRNBERGER [2009] 497-502; RADTKE [2005] 103-118; SATZGER–ZIMMERMANN [2008] 182-187; ZÖLLER [2013] 825-826, 829-840; ZWIERS [2011] 355-385.

⁹⁸⁰ Az Európai Bizottság javaslata: A Tanács rendelete az Európai Ügyészség létrehozásáról [COM(2013) 534., 2013. 07. 17.]

⁹⁸¹ Lásd például: AMBOS [2014] 660-665; CAIANIELLO [2013] 118-125; CSÚRI [2012] 80-82; ERKELENS–MEIJ–PAWLIK [2015] 12-226; GARAMVÖLGYI–KISS [2016] 66-79; HAJDU [2014] 500-508; HAMRAN–SZABOVA [2013] 46-58; HARMATI–LÁRIS [2008] 144-116; KILLMANN–HOFMANN [2014] 761-766; KLIP [2012c] 372-376; LÁRIS [2015] 28-34; LIGETI–SIMONATO [2013] 12-21; POLT [2014] 174-181; POLT [2015] 1-6; RHEINBAY [2014] 123-329; WADE [2013] 441-481; WHITE [2012] 68-74; WHITE [2013] 30-39; ZWIERS [2011] 409-480.

adhatna az uniós büntetőjog fejlődésének, ami az anyagi büntetőjogi kérdésekre is kihatással lehetne.

Értekezésünk zárásaként álljon itt Nagy Ferenc egy 2001-ben saját maga által (is) utópisztikusnak minősített gondolata: „*az európai bűnelkövető európai területen euro-bűncselekményt követ el, ami miatt európai rendőrség nyomoz, majd európai ügyészség vádat emel az európai büntető bíróság előtt, és az ott született elmarasztaló ítéletet európai büntetés-végrehajtás foganatosítja*”.⁹⁸² Némi maliciával azt is lehet mondani, hogy a helyzet azóta se tekinthető kevésbé utópisztikusnak, hiszen az uniós büntetőjog ma se írható le a hagyományos büntetőjogi fogalmakkal, nem beszélhetünk egységes általános és különös részről, koherens büntetőjogi dogmatikáról.⁹⁸³ A fragmentált, szektorális, a jogegységesítés helyett alapvetően a jogharmonizáción alapuló uniós büntetőjog ugyanakkor óvatosan, bizonytalanul, fontolva haladva ugyan, de folyamatosan, töretlenül és visszafordíthatatlanul fejlődik, így alappal bízhatunk abban, hogy – a tagállami szuverenitás és a nemzeti büntetőjog-rendszerek sajátosságainak, koherenciájának a lehető legnagyobb mértékben történő tiszteletben tartásával – idővel megkezdődik egy valódi szupranacionális uniós büntetőjog kiépítése is.

⁹⁸² NAGY F. [2001] 5.

⁹⁸³ FARKAS [2017a] 17.

ÖSSZEFOGLALÓ

Az értekezésünk célja az uniós büntetőjog aktuális helyzetének és alkotmányos alapjainak bemutatása a Lisszaboni Szerződés tükrében. Bár a büntetőjogra a tagállamok hagyományosan a nemzeti szuverenitásuk utolsó védőbástyáiként tekintenek, pragmatikus szempontok miatt mégis kénytelenek voltak azt fokozatosan bevonni az európai integráció körébe. Az Európai Unió büntetőjoga egy feltartóztathatatlanul és dinamikusan fejlődő jogterület, ami magával vonja a tudományos vizsgálódás igényét és szükségességét is.

Az értekezés első részében bemutatjuk az uniós büntetőjog kialakulásának körülményeit, az azt elsősegítő tényezőket (a súlyos, határokon átnyúló, transznacionális bűnözés növekedését, és a szupranacionális uniós jogtárgyak védelmét), valamint fejlődését az elsődleges jogforrások tükrében. A fejlődési ív bemutatása a Maastrichti Szerződéstől az uniós büntetőjog elsődleges jogforrási kereteit jelentősen megerősítő és megreformáló Lisszaboni Szerződésig terjed. A történeti fejlődést követően összegezzük az európai büntetőjog fogalmával kapcsolatos fontosabb szakirodalmi megállapításokat, melynek során – a témával foglalkozó hazai és külföldi szerzők véleményének bemutatása és szintetizálása alapján – magunk is kísérletet teszünk az európai és az uniós büntetőjog fogalmának meghatározására.

A második – a disszertáció gerincét adó – részben az uniós jog tagállami büntetőjogra gyakorolt hatásait és a két jogterület közötti viszonyrendszert vesszük górcső alá. Álláspontunk szerint az uniós jog és a nemzeti jog kapcsolatának három területét lehet megkülönböztetni: ez alapján beszélhetünk egyrészt a nemzeti büntetőjog uniós jog általi közvetett befolyásolásáról, másrészt a büntetőjogi jogharmonizációról, harmadrészt pedig az Európai Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatásköréről. Az első esetben az uniós jog kifejezett büntetőjogi tárgyú jogi aktusok kibocsátása nélkül, közvetett módon, gyakran nem is tudatosan, hanem pusztán egyes uniós jogi alapelvek révén hat a nemzeti büntetőjog alkotására vagy alkalmazására. Ebbe a körbe tartozik az asszimiláció elve, a kerettényállások, a nemzeti büntetőjog semlegesítése és az uniókonform jogértelmezés elve. Büntetőjogi jogharmonizáció esetén az Európai

Unió már konkrét jogalkotási tevékenységet folytat, és büntetőjogi tárgyú jogi normát bocsát ki, amelyek célja a tagállamok nemzeti jogának közelítése. Az ehhez szükséges jogalapot jelenleg az EUMSZ. 83. cikk (1) és (2) bekezdése tartalmazza. Szupranacionális büntetőjog-alkotás esetén az Unió olyan büntetőjogi aktusokat fogad el, amelyek a tagállamokban közvetlenül alkalmazhatók. A Lisszaboni Szerződés hatálybalépését megelőzően az Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörrel nem bírt, az ehhez szükséges jogalapot az EUMSZ. 325. cikke teremtette meg.

Az EUMSZ. 83. és 325. cikke alapján az Unió nem rendelkezik általános büntetőjogi hatáskörökkel, kompetenciája kizárólag meghatározott bűncselekmények szabályozására terjed ki. Az uniós büntetőjog e fragmentált jellegéből adódóan sokáig hiányzott egy koherens uniós büntetőpolitika. A Lisszaboni Szerződéssel ugyanakkor megnőtt az igény az uniós büntetőjogi jogalkotás egységességének növelésére, vagyis a büntetőjogi harmonizáció harmonizációjára. Az értekezésben ezért részletesen megvizsgáljuk az uniós büntetőpolitika kialakítására irányuló törekvéseket, valamint elemezzük, hogy a Lisszaboni Szerződés hatálybalépését követően elfogadott büntetőjogi aktusok mennyiben felelnek meg a megfogalmazott elvárásoknak.

Az előbbi kérdéskörrel szorosan összefügg az alapvető jogok uniós szintű védelmének kérdése is. Ezért az Európai Bíróság joggyakorlata tükrében vizsgáljuk az uniós alapjogvédelem fejlődését, valamint az uniós és a nemzeti büntetőjogra gyakorolt lehetséges hatásait. A Bíróság gyakorlata alapján ugyanis sajnos megfigyelhetők olyan tendenciák, amelyek a nemzeti alapjogvédelem szintjének csökkenéséhez, a büntetőjogi garanciák csorbulásához vezethetnek, ami végső soron magát az uniós büntetőjog legitimitását veszélyeztetheti.

Végezetül a leírtak összegzése mellett röviden vázoljuk az uniós büntetőjog továbbfejlődésének lehetséges irányait, amely során utalunk a büntetőjog általános részének harmonizációjának igényére, a nemzeti büntetőjogok egységesítésének lehetőségére, illetve az Európai Ügyészség jövőbeli felállítására.

SUMMARY

The main objective of the dissertation is to analyze the actual state and the constitutional basis of the EU criminal law in the light of the Treaty of Lisbon. Although the Member States considered criminal law as the last rampart of their national sovereignty for a long time, they were forced to include it into the European integration due to practical reasons. The criminal law of the European Union is a dynamically developing area, which involves the need of its scientific analyzation.

In the first part of the dissertation we present the most important motivating factors (the growth of serious cross-border transnational criminality and the need of the criminal law protection of new supranational legal interests) and the development of EU criminal law in light of the primary law. The evolution begins with the Treaty of Maastricht and – at the moment – ends with the Treaty of Lisbon which reformed and reinforced the primary law framework of EU criminal law. After the presentation of the historical development, we summarize the most important standpoints in the legal literature in connection with the definition of European criminal law and based on the presentation and synthetization of the relevant domestic and foreign literature we also attempt to define the notions of European criminal law and EU criminal law.

In the second – most extensive – part of the dissertation we examine the influence of EU law on national criminal law and the linking points between national and EU criminal law. According to our point of view this relationship can be divided into three different categories: we can speak about the indirect influence of EU law on national criminal law, about legal harmonization and about supranational criminal law competence of the EU. In the first case, the EU law effects the national criminal legislation or the application of national criminal law indirectly through the basic principles of EU law, without issuing criminal law secondary legal acts. This category includes the assimilation principle, the reference of national criminal laws to the EU law, the neutralization of national criminal law by the EU law and the principle of the interpretation of national law in light of the EU law. In case of legal harmonization, the European Union adopt secondary criminal legal acts which intends to approximate the

Summary

national criminal laws of the Member States. The legal basis of criminal legal harmonization can be found in Article 83(1)-(2) TFEU. In case of a supranational criminal legislation the EU legislator adopt criminal law norms which are directly applicable in all Member States without implementation. Before the Treaty of Lisbon, the European Union did not have any supranational criminal legislation competence, its legal basis was created by Article 325(4) TFEU.

According to Articles 83 and 325 TFEU, the European Union does not possess general criminal law competences, because they are limited to the regulation of specified criminal offences. Because of this fragmented nature of EU criminal law, there was a lack of a unified and coherent criminal policy at EU level as well. However, the Treaty of Lisbon induced a great need to enhance the uniformity of EU criminal legislation, i.e. the harmonization of the harmonization. In the dissertation we present the first steps of the new, developing EU criminal policy and analyze the criminal legal acts adopted by the EU after the Treaty of Lisbon in light of the expectations of the EU institutions and the legal experts.

The dissertation also aims to introduce the protection of the fundamental rights in the level of the European Union which is tightly connected to the aforementioned question. Therefore, we analyze the development of the protection of fundamental rights in the EU and its potential effects to the EU and national criminal law in light of the judicial practice of the Court of Justice of the European Union. Unfortunately, there are disquieting tendencies which may lead to the decrease of the national level of protection and to the violation of the criminal guarantees which could indirectly also endanger the democratic legitimacy of the EU criminal law.

In the final part of the dissertation we summarize our most important statements and briefly outline the possible ways of further development of EU criminal law. Among these possibilities we refer to the need of the harmonization of the general part of the national criminal laws, to the possibilities of the unification of the criminal laws of the Member States and to the establishment of the European Public Prosecutor's Office.

JOGSZABÁLYJEGYZÉK

Nemzetközi szerződések

1. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950. november 4-én Rómában aláírt európai egyezmény
2. Megállapodás a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről [HL L 239., 2000. 09. 22., 13-18.]
3. Egyezmény a Benelux Gazdasági Unió államai, a Németországi Szövetségi Köztársaság és a Francia Köztársaság kormányai között a közös határaikon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetéséről szóló, 1985. június 14-i Schengeni Megállapodás végrehajtásáról [HL L 239., 2000. 09. 22., 19-62.]

Elsődleges uniós jogforrások

1. Az Európai Unióról szóló Szerződés [HL C 191., 1992. 07. 29., 1-112.]
2. Amszterdami Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés, az Európai Közösségeket létrehozó szerződések és egyes kapcsolódó okmányok módosításáról [HL C 340., 1997. 11. 10., 1-144.]
3. Nizzai Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés, az Európai Közösségeket létrehozó szerződések és egyes kapcsolódó okmányok módosításáról [HL C 80., 2001. 03. 10., 1-87.]
4. Szerződés Európai alkotmány létrehozásáról [HL C 310., 2004. 12. 16., 3-474.]
5. Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról [HL C 306., 2007. 12. 17., 1-271.]
6. Az Európai Unió Alapjogi Chartája [HL C 326., 2012. 10. 26., 391-407.]

Másodlagos uniós jogforrások**Rendeletek**

1. 17/62. rendelet a Szerződés 85. és 86. cikkének végrehajtásáról [HL 13., 1962. 02. 21., 204-211.]
2. A Tanács 729/70/EGK rendelete (1970. április 21.) a közös agrárpolitika finanszírozásáról [HL L 94., 1970. 04. 28., 13-18.]
3. A Tanács 1907/90/EGK rendelete (1990. június 26.) a tojásra vonatkozó egyes forgalmazási előírásokról [HL L 173., 1990. 07. 06., 5-11.]
4. A Tanács 2847/93/EGK rendelete (1993. október 12.) a közös halászati politika ellenőrző rendszerének létrehozataláról [HL L 261., 1993. 10. 20., 1-16.]
5. A Tanács 2988/95/EK, Euratom rendelete (1995. december 18.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről [HL L 312., 1995. 12. 23., 1-4.]
6. A Tanács 2580/2001/EK rendelete (2001. december 27.) a terrorizmus leküzdése érdekében egyes személyekkel és szervezetekkel szemben hozott különleges korlátozó intézkedésekről [HL L 344., 2001. 12. 28., 70-75.]
7. A Tanács 1/2003/EK rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról [HL L 1., 2003. 01. 04., 1-25.]
8. A Tanács többször módosított 1210/2003/EK rendelete (2003. július 7.) az Irakkal fennálló gazdasági és pénzügyi kapcsolatok egyes korlátozásairól és a 2465/96/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről [HL L 169., 2003. 07. 8., 6-23.]; a Tanács többször módosított 423/2007/EK rendelete (2007. április 19.) az Iránnal szembeni korlátozó intézkedésekről [HL L 103., 2007. 04. 20., 1-23.]
9. A Tanács 1784/2003/EK rendelete (2003. szeptember 29.) a gabonafélék piacának közös szervezéséről [HL L 270., 2003. 10. 21., 78-95.]
10. A Tanács 139/2004/EK rendelete (2004. január 20.) a vállalkozások közötti összefonódások ellenőrzéséről [HL L 24., 2004. 01. 29., 1-22.]
11. A Bizottság 612/2009/EK rendelete (2009. július 7.) a mezőgazdasági termékek után járó export-visszatérítési rendszer alkalmazása közös részletes szabályainak megállapításáról [HL L 186., 2009. 07. 17., 1-58.]

12. A Bizottság 1122/2009/EK rendelete (2009. november 30.) a 73/2009/EK tanácsi rendeletnek a kölcsönös megfeleltetés, a moduláció és az integrált igazgatási és ellenőrzési rendszer tekintetében, az említett rendeletben létrehozott, mezőgazdasági termelők részére meghatározott közvetlen támogatási rendszerek keretében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról, valamint az 1234/2007/EK tanácsi rendeletnek a kölcsönös megfeleltetés tekintetében, a borágazatban meghatározott támogatási rendszer keretében történő végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról [HL L 316., 2009. 12. 02., 65-112.]

Irányelvek

1. A Tanács 89/592/EGK irányelve (1989. november 13.) a bennfentes kereskedelemre vonatkozó rendelkezések összehangolásáról [HL L 334., 1989. 11. 18., 30-32.]
2. A Tanács 91/308/EGK irányelve (1991. június 10.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásának megelőzéséről [HL L 166., 1991. 06. 28., 77-82.]
3. Az Európai Parlament és a Tanács 2001/97/EK irányelve (2001. december 4.) a Tanács a pénzügyi rendszerek pénzmosás céljára való felhasználásáról szóló 91/308/EGK irányelvének módosításáról [HL L 344., 2001. 12. 28., 76-82.]
4. A Tanács 2002/90/EK irányelve (2002. november 28.) a jogellenes be- és árututazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás meghatározásáról [HL L 328., 2002. 12. 05., 17-18.]
5. Az Európai Parlament és a Tanács 2003/6/EK irányelve (2003. január 28.) a bennfentes kereskedelemről és a piaci manipulációról (piaci visszaélés) [HL L 96., 2003. 04. 12., 16-25.]
6. Az Európai Parlament és a Tanács 2005/35/EK irányelve (2005. szeptember 7.) a hajók által okozott szennyezésről és a jogsértésekre alkalmazandó szankciók bevezetéséről [HL L 255., 2005. 09. 30., 11-21.]

7. Az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről [HL L 309., 2005. 11. 25., 15-36.]
8. A Tanács 2006/112/EK irányelve (2006. november 28.) a közös hozzáadottértékadó-rendszerről [HL L 347., 2006. 12. 11., 1-118.]
9. Az Európai Parlament és a Tanács 2008/99/EK irányelve (2008. november 19.) a környezet büntetőjog általi védelméről [HL L 328., 2008. 12. 06., 28-37.]
10. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/52/EK irányelve (2009. június 18.) az illegálisan tartózkodó harmadik országbeli állampolgárokat foglalkoztató munkáltatókkal szembeni szankciókra és intézkedésekre vonatkozó minimumszabályokról [HL L 168., 2009. 06. 30., 24-32.]
11. Az Európai Parlament és a Tanács 2009/123/EK irányelve (2009. október 21.) a hajók által okozott szennyezésről és a jogsértésekre alkalmazandó szankciók bevezetéséről szóló 2005/35/EK irányelv módosításáról [HL L 280., 2009. 10. 27., 52-55.]
12. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/36/EU irányelve (2011. április 5.) az emberkereskedelem megelőzéséről, és az ellene folytatott küzdelemről, az áldozatok védelméről, valamint a 2002/629/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 101., 2011. 04. 15., 1-11.]
13. Az Európai Parlament és a Tanács 2011/93/EU irányelve (2011. december 13.) a gyermekek szexuális bántalmazása, szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről, valamint a 2004/68/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 335., 2011. 12. 17., 1-14.]
14. Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 218., 2013. 08. 14., 8-14.]
15. Az Európai Parlament és a Tanács 2014/42/EU irányelve (2014. április 3.) a bűncselekmény elkövetési eszközeinek és az abból származó jövedelemnek az Európai Unión belüli befagyasztásáról és elkobzásáról [HL L 127., 2014. 04. 29., 39-50.]

16. Az Európai Parlament és a Tanács 2014/57/EU irányelve (2014. április 16.) a piaci visszaélések büntetőjogi szankcióiról [HL L 173., 2014. 06. 12., 179-189.]
17. Az Európai Parlament és a Tanács 2014/62/EU irányelve (2014. május 15.) az euro és más pénznemek hamisítás elleni, büntetőjog általi védelméről, valamint a 2000/383/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról [HL L 151., 2014. 05. 21., 1-8.]
18. Az Európai Parlament és a Tanács 2015/849/EU irányelve (2015. május 20.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről [HL L 141., 2015. 06. 05., 73-117.]
19. Az Európai Parlament és a Tanács 2017/541/EU irányelve (2017. március 15.) a terrorizmus elleni küzdelemről, a 2002/475/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról, valamint a 2005/671/IB tanácsi határozat módosításáról [HL L 88., 2017. 03. 31., 6-21.]
20. Az Európai Parlament és a Tanács 2017/1371/EU irányelve (2017. július 5.) az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [HL L 198., 2017. 07. 28., 29-41.]

Határozatok

1. A Tanács 1999/435/EK határozata (1999. május 20.) az Európai Közösséget létrehozó szerződés és az Európai Unióról szóló szerződés vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően a schengeni vívmányokat alkotó valamennyi rendelkezés, illetve határozat jogalapjának megállapítása céljából a schengeni vívmányok meghatározásáról [HL L 176., 1999. 07. 10., 1-16.]
2. A Tanács 1999/436/EK határozata (1999. május 20.) az Európai Közösséget létrehozó szerződés és az Európai Unióról szóló szerződés vonatkozó rendelkezéseinek megfelelően a schengeni vívmányokat alkotó valamennyi rendelkezés, illetve határozat jogalapjának meghatározásáról [HL L 176., 1999. 07. 10., 17-30.]

3. A Tanács 2001/427/IB határozata (2001. május 28.) az európai bűnmegelőzési hálózat létrehozásáról [HL L 153., 2001. 06. 08., 1-3.]
4. A Tanács 2007/436/EK, Euratom határozata (2007. június 7.) az Európai Közösségek saját forrásainak rendszeréről [HL L 163., 2007. 06. 23., 17-21.]
5. A Bizottság határozata (2012. február 21.) az uniós büntetőpolitikával foglalkozó szakértői csoport létrehozásáról. [HL C 53., 2012. 02. 23., 9-10.]

III. pilléres jogi aktusok

1. A Tanács jogi aktusa (1995. július 26.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény létrehozásáról [HL C 316., 1995. 11. 27., 48-57.]
2. A Tanács jogi aktusa (1996. szeptember 27.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezményhez csatolt jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 313., 1996. 10. 23., 1-11.]
3. A Tanács jogi aktusa (1996. november 29.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3 cikke alapján, az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezménynek az Európai Közösségek Bírósága által, előzetes döntéshozatal révén történő értelmezéséről szóló jegyzőkönyv létrehozásáról [HL C 151., 1997. 05. 20., 1-14.]
4. A Tanács jogi aktusa (1997. június 19.) az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek védelméről szóló egyezmény második jegyzőkönyve szövegének kidolgozásáról [HL C 221., 1997. 07. 19., 11-22.]
5. A Tanács jogi aktusa (1997. május 26.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke (2) bekezdésének c) pontja alapján, az Európai Közösségek tisztviselőit és az Európai Unió tagállamainak tisztviselőit érintő korrupció elleni küzdelemről szóló egyezmény kidolgozásáról [HL C 195., 1997. 06. 25., 1-11.]
6. A Tanács 96/443/IB együttes fellépése (1996. július 15.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, a rasszizmus és az idegengyűlölet elleni küzdelemről [HL L 185., 1996. 07. 24., 5-7.]

7. A Tanács 96/750/IB együttes fellépése (1996. december 17.) az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján, az Európai Unió tagállamainak a kábítószer-függőség elleni küzdelemmel, valamint a tiltott kábítószer-kereskedelem megelőzésével és az ellene folytatott küzdelemmel kapcsolatos jogszabályainak és gyakorlatainak közelítéséről [HL L 342., 1996. 12. 31., 6-8.]
8. A Tanács 97/154/IB együttes fellépése (1997. február 24.) az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke alapján, az emberkereskedelem és a gyermekek szexuális kizsákmányolása elleni küzdelmet szolgáló fellépésről [HL L 63., 1997. 03. 04., 2-6.]
9. A Tanács 97/396/IB együttes fellépése (1997. június 16.) az Európai Unióról szóló szerződés K. 3. cikke alapján, az új szintetikus kábítószerekre vonatkozó információcseréről, kockázatértékelésről és ellenőrzésről [HL L 167., 1997. 06. 25., 1-3.]
10. A Tanács 98/699/JHA együttes fellépése (1998. december 3.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, a pénzmosásról, az elkövetéshez használt eszközök, valamint a bűncselekményekből származó jövedelmek azonosításáról, felkutatásáról, zárolásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról [HL L 333., 1998. 12. 09., 1-3.]
11. A Tanács 98/733/IB együttes fellépése (1998. december 21.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, az Európai Unió tagállamaiban a bűnszervezetben való részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról [HL L 351., 1998. 12. 29., 1-3.]
12. A Tanács 98/742/IB együttes fellépése (1998. december 22.) az Európai Unióról szóló szerződés K.3. cikke alapján, a magánszektorban tapasztalható korrupcióról [HL L 358., 1998. 12. 31., 2-4.]
13. A Tanács 2000/383/IB kerethatározata (2000. május 29.) az euro bevezetésével kapcsolatos pénzhamisítás elleni, büntetőjogi és egyéb szankciókkal megvalósuló védelem megerősítéséről [HL L 140., 2000. 06. 14., 1-3.]
14. A Tanács 2001/413/IB kerethatározata (2001. május 28.) a nem készpénzes fizetőeszközökkel összefüggő csalás és hamisítás elleni küzdelemről [HL L 149., 2001. 06. 02., 1-4.]

15. A Tanács 2001/500/IB kerethatározata (2001. június 26.) a pénzmosásról, valamint a bűncselekményhez felhasznált eszközök és az abból származó jövedelmek azonosításáról, felkutatásáról, befagyasztásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról [HL L 182., 2001. 07. 05., 1-2.]
16. A Tanács 2001/888/IB kerethatározata (2001. december 6.) az euró bevezetésével kapcsolatos pénzhamisítás elleni, büntetőjogi és egyéb szankciókkal megvalósuló védelem megerősítéséről szóló 2000/383/IB kerethatározat módosításáról [HL L 329., 2001. 12. 14., 3.]
17. A Tanács 2002/475/IB kerethatározata (2002. június 13.) a terrorizmus elleni küzdelemről [HL L 164., 2002. 06. 22., 3-7.]
18. A Tanács 2002/629/IB kerethatározata (2002. július 19.) az emberkereskedelem elleni küzdelemről [HL L 203., 2002. 08. 01., 1-4.]
19. A Tanács 2002/946/IB kerethatározata (2002. november 28.) a jogellenes be- és átutazáshoz, valamint a jogellenes tartózkodáshoz történő segítségnyújtás elleni küzdelem büntetőjogi keretének megerősítéséről [HL L 328., 2002. 12. 05., 1-3.]
20. A Tanács 2003/80/IB kerethatározata (2003. január 27.) a környezet büntetőjog általi védelméről [HL L 29., 2003. 02. 05., 55-58.]
21. A Tanács 2003/568/IB kerethatározata (2003. július 22.) a magánszektorban tapasztalható korrupció elleni küzdelemről [HL L 192., 2003. 07. 31., 54-56.]
22. A Tanács 2004/68/IB kerethatározata (2003. december 22.) a gyermekek szexuális kizsákmányolása és a gyermekpornográfia elleni küzdelemről [HL L 13., 2004. 01. 20., 44-48.]
23. A Tanács 2004/757/IB kerethatározata (2004. október 25.) a tiltott kábítószer-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról [HL L 335., 2004. 11. 11., 8-11.]
24. A Tanács 2005/222/IB kerethatározata (2005. február 24.) az információs rendszerek elleni támadásokról [HL L 69., 2005. 03. 16., 67-71.]
25. A Tanács 2005/667/IB kerethatározata (2005. július 12.) a hajók által okozott szennyezésre vonatkozó jogszabályok végrehajtásához szükséges büntetőjogi keret megerősítéséről [HL L 255., 2005. 09. 30., 164-167.]

26. A Tanács 2008/841/IB kerethatározata (2008. október 24.) a szervezett bűnözés elleni küzdelemről [HL L 300., 2008. 11. 11., 42-45.]
27. A Tanács 2008/913/IB kerethatározata (2008. november 28.) a rasszizmus és az idegengyűlölet egyes formái és megnyilvánulásai elleni, büntetőjogi eszközökkel történő küzdelemről [HL L 328., 2008. 12. 06., 55-58.]
28. A Tanács 2008/919/IB kerethatározata (2008. november 28.) a terrorizmus elleni küzdelemről szóló 2002/475/IB kerethatározat módosításáról [HL L 330., 2008. 12. 09., 21-23.]

Jogalkotási javaslatok és kapcsolódó dokumentumok

1. Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a környezet büntetőjog általi védelméről [COM(2001) 139., 2001. 03. 15.]
2. Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a Közösség pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelméről [COM(2001) 272., 2001. 05. 23.]
3. Az Európai Bizottság javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítését biztosító büntetőjogi intézkedésekről [COM(2005) 276., 2005. 07. 12.]
4. Az Európai Bizottság javaslata: a Tanács kerethatározata a szellemi tulajdonjogokat érő sérelmek visszaszorítására kidolgozott büntetőkeret megerősítéséről [COM(2005) 276., 2005. 07. 12.]
5. Az Európai Bizottság módosított javaslata: az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szellemi tulajdonjogok érvényesítését biztosító büntetőjogi intézkedésekről [COM(2006) 168., 2006. 04. 26.]
6. Az Európai Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [COM(2012) 363., 2012. 07. 11.]
7. A Bizottság szolgálati munkadokumentuma: A hatásvizsgálat összefoglalója, amely a következő dokumentumot kíséri: Javaslát – az Európai Parlament és a

- Tanács irányelve az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről [SWD(2012) 196., 2012. 07. 11.]
8. A Tanács Jogi Szolgálatának véleménye az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvjavaslatról [15309/12., 2012. 10. 22.]
 9. A Tanács (Bel- és Igazságügyi Tanács) általános megközelítése az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvjavaslatról [10729/13., 2013. 06. 10.]
 10. Az Európai Parlament 2014. április 16-i jogalkotási állásfoglalása az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelve irányuló javaslatról [C7-0192/2012., 2014. 04. 16.]
 11. A Tanács álláspontja első olvasatban az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló Európai Parlamenti és Tanácsi irányelv elfogadása céljából – a Tanács által 2017. április 25-én elfogadott szöveg [6182/1/17., REV 1, 2017. 04. 25.]
 12. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek az Európai Unió működéséről szóló szerződés 294. cikkének (6) bekezdése alapján az Unió pénzügyi érdekeit érintő csalás ellen büntetőjogi eszközökkel folytatott küzdelemről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelv elfogadása céljából első olvasatban elfogadott tanácsi álláspontról [COM(2017) 246., 2017. 05. 16.]
 13. Az Európai Bizottság javaslata: A Tanács rendelete az Európai Ügyészség létrehozásáról [COM(2013) 534., 2013. 07. 17.]
 14. Az Európai Bizottság javaslata: Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a pénzmosással szembeni büntetőjogi fellépésről [COM(2016) 826., 2016. 12. 21.]

Egyéb uniós dokumentumok

1. Joint Declaration by the European Parliament, the Council and the Commission concerning the Protection of Fundamental Rights and the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms [HL C 103., 1977. 04. 27., 1.]

2. Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice – Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998 (1999/C 19/01) [HL C 19., 1999. 01. 23., 1-15.]
3. Presidency Conclusions of the Tampere European Council 15 and 16 October 1999.
4. Green paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor [COM(2001) 715., 2001. 12. 11.]
5. Council conclusions of 24 and 25 April 2002 on the approach to apply regarding approximation of penalties [9141/02., 2002. 05. 27.]
6. Green paper on the approximation, mutual recognition and enforcement of criminal sanctions in the European Union [COM(2004) 334., 2004. 04. 30.]
7. Hágai Program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban (2005/C 53/01) [HL C 53., 2005. 03. 03., 1-14.]
8. A Tanács és a Bizottság cselekvési terve az Európai Unióban a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülése megerősítéséről szóló hágai program végrehajtásáról (2005/C 198/01) [HL C 198., 2005. 08. 12., 1-22.]
9. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak: a Bíróság által (a C-176/03 sz. Bizottság kontra Tanács ügyben) 2005. szeptember 13-án hozott ítélet következményeiről [COM(2005) 583., 2005. 11. 23.]
10. Az Európai Parlament állásfoglalása a Bíróság által 2005. szeptember 13-án (C-176/03. sz. Bizottság kontra Tanács ügy) hozott ítélet következményeiről [2006/2007(INI), 2006. 06. 14.]
11. Magyarázatok az Alapjogi Chartához [HL C 303., 2007. 12. 14., 17-35.]
12. A Tanács következtetései a Tanács büntetőjogi tanácskozásait irányító mintarendelkezésekről [16542/2/09., REV 2, 2009. 11. 27.]
13. A Stockholmi Program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa (2010/C 115/01) [HL C 115., 2010. 05. 04., 1-38.]

14. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítása a polgárok szolgálatában. A stockholmi program végrehajtásáról szóló cselekvési terv [COM(2010) 171., 2010. 04. 20.]
15. A Bizottság közleménye: Az Európai Unió Alapjogi Chartájának hatékony végrehajtására irányuló stratégiáról [COM(2010) 573., 2010. 10. 19.]
16. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek a büntetőjog és igazgatási vizsgálatok által biztosított védelméről – Integrált politika az adófizetők pénzének megóvására [COM(2011) 293., 2011. 05. 26.]
17. Informális dokumentum a Tanács június 10-i ülésére / az igazságügyi miniszterek munkaebédjére – A közös uniós büntetőpolitika felé [11155/11., 2011. 06. 07.]
18. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az uniós büntetőpolitika létrehozása: Az uniós szakpolitikák hatékony végrehajtásának biztosítása a büntetőjog útján [COM(2011) 573., 2011. 09. 20.]
19. Az Európai Parlament 2012. május 22-i állásfoglalása a büntetőjog uniós megközelítéséről [2010/2310(INI) – P7_TA(2012) 208, HL C E 264., 2012. 05. 22., 7-11.]
20. Az Állampolgári Jogi, Bel- és Igazságügyi Bizottság jelentése [A7-0144/2012, 2012. 04. 24.]
21. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Az Európai Unió 2020-ig tartó igazságügyi ütemterve – A bizalom, a növekedés és a mobilitás erősítése az Unión belül [COM(2014) 144., 2014. 03. 11.]
22. A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Nyitott és biztonságos Európa: váltsuk valóra! [COM(2014) 154., 2014. 03. 11.]
23. Az Európai Tanács 2014. június 26-27-i következtetései [79/14., 2014. 06. 27.]

24. Kivonat a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségről és egyes kapcsolódó horizontális kérdésekről szóló, 2014. június 26-27-i európai tanácsi következtetésekből [HL C 240., 2014. 07. 24., 13-15.]
25. Intézményközi megállapodás az Európai Parlament, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Bizottság között a jogalkotás minőségének javításáról [HL L 123., 2016. 05. 12., 1-14.]
26. Council Document: Guiding principles for legislative initiatives in the field of substantive criminal law – Towards a common inter-institutional documents? [14004/16., 2016. 11. 07.]

BÍRÓSÁGI HATÁROZATOK JEGYZÉKE

1. 1/58. sz. *Stork & Cie. kontra Főhatóság ügyben* 1959. február 4-én hozott ítélet [EBHT 1959., 43.]
2. 36-40/59. sz. *Präsident Ruhrkohlen-Verkaufsgesellschaft és társai kontra Főhatóság egyesített ügyekben* 1960. július 15-én hozott ítélet [EBHT 1960., 857.]
3. 6/64. sz. *Costa kontra E.N.E.L. ügyben* 1964. július 15-én hozott ítélet [EBHT 1964., 1141.]
4. 40/64. sz. *Scarlata kontra az EGK Bizottsága ügyben* 1965. április 1-jén hozott ítélet [EBHT 1965., 279.]
5. 4/68. sz. *Schwarzwaldmilch GmbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Fette ügyben* 1968. július 11-én hozott ítélet [EBHT 1968., 549.]
6. 29/69. sz. *Stauder kontra Stadt Ulm ügyben* 1969. november 12-én hozott ítélet [EBHT 1969., 419.]
7. 11/70. sz. *Internationale Handelsgesellschaft mbH kontra Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel ügyben* 1970. december 17-én hozott ítélet [EBHT 1970., 1125.]
8. 4/73. sz. *Nold KG kontra Bizottság ügyben* 1974. május 14-én hozott ítélet [EBHT 1974., 491.]
9. 41/74. sz. *Van Duyn kontra Home Office ügyben* 1974. december 4-én hozott ítélet [EBHT 1974., 1337.]
10. 36/75. sz. *Rutili kontra Ministre de l'intérieur ügyben* 1975. október 28-án hozott ítélet [1975., 1219.]
11. 118/75. sz. *Watson és Belmann ügyben* 1976. július 7-én hozott ítélet [EBHT 1976., 1185.]
12. 41/76. sz. *Donckerwolke és társai kontra Procureur de la République és társai ügyben* 1976. december 15-én hozott ítélet [EHBT 1976., 1921.]

13. 50/76. sz. *Amsterdam Bulb BV kontra Produktschap voor Siergewassen* ügyben 1977. február 2-án hozott ítélet [EBHT 1977., 137.]
14. 8/77. sz. *Sagulo és társai* ügyben 1977. július 14-én hozott ítélet [EBHT 1977., 1495.]
15. 30/77. sz. *Regina kontra Bouchereau* ügyben 1977. október 27-én hozott ítélet [EBHT 1977., 1999.]
16. 106/77. sz. *Amministrazione delle finanze dello Stato kontra Simmenthal* ügyben 1978. március 9-én hozott ítélet [EBHT 1978., 629.]
17. 148/78. sz. *Ratti* ügyben 1979. április 5-én hozott ítélet [EBHT 1979., 1629.]
18. 179/78. sz. *Rivoira* ügyben 1979. március 28-án hozott ítélet [EBHT 1979., 1147.]
19. 44/79. sz. *Hauer* ügyben 1979. december 13-án hozott ítélet [EBHT 1979., 3727.]
20. 136/79. sz. *National Panasonic kontra Bizottság* ügyben 1980. június 26-án hozott ítélet [EBHT 1980., 2033.]
21. 27/80. sz. *Fietje* ügyben 1980. december 16-án hozott ítélet [EBHT 1980., 03839.]
22. 100-103/80. sz. *Musique Diffusion française kontra Bizottság egyesített ügyekben* 1983. június 7-én hozott ítélet [1983., 1825.]
23. 203/80. sz. *Casati* ügyben 1981. november 11-én hozott ítélet [EBHT 1981., 2595.]
24. 271/82. sz. *Auer kontra Ministère public* ügyben 1983. szeptember 22-én hozott ítélet [EBHT 1983., 2727.]
25. 5/83. sz. *Rienks* ügyben 1983. december 15-én hozott ítélet [EBHT 1983., 4233.]
26. 14/83. sz. *Von Colson és Kamann kontra Land Nordrhein-Westfalen* ügyben 1984. április 10-én hozott ítélet [EBHT 1984., 1891.]
27. 16/83. sz. *Prantl* ügyben 1984. március 13-án hozott ítélet [EBHT 1984., 1299.]
28. 63/83. sz. *Kirk* ügyben 1984. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1984., 2689.]
29. 152/84. sz. *Marshall kontra Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority* ügyben 1986. február 26-án hozott ítélet [EBHT 1986., 723.]
30. 14/86. sz. *Pretore di Salò kontra X* ügyben 1987. június 11-én hozott ítélet [EBHT 1987., 2545.]

31. 45/86. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 1987. március 26-án hozott ítélet [EBHT 1987., 1493.]
32. 80/86. sz. *Kolpinghuis Nijmegen ügyben* 1987. október 8-án hozott ítélet [EBHT 1987., 3969.]
33. 299/86. sz. *Drexel ügyben* 1988. február 25-én hozott ítélet [EBHT 1988., 1213.]
34. 186/87. sz. *Cowan kontra Trésor public ügyben* 1989. február 2-án hozott ítélet [EBHT 1989., 195.]
35. 265/87. sz. *Schröder kontra Hauptzollamt Gronau ügyben* 1989. július 11-én hozott ítélet [EBHT 1989., 2237.]
36. 374/87. sz. *Orkem kontra Bizottság ügyben* 1989. október 18-án hozott ítélet [EBHT 1989., 3283.]
37. 5/88. sz. *Wachauf kontra Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft ügyben* 1989. július 13-án hozott ítélet [EBHT 1989., 2609.]
38. 68/88. sz. *Bizottság kontra Görögország ügyben* 1989. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 1989., 2965.]
39. C-265/88. sz. *Messner ügyben* 1989. december 12-én hozott ítélet [EBHT 1989., 4209.]
40. C-326/88. sz. *Hansen ügyben* 1990. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-2911.]
41. C-331/88. sz. *The Queen kontra Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte FEDESA és társai ügyben* 1990. november 13-án hozott ítélet [1990., I-4023.]
42. C-358/88. sz. *Hopermann kontra BALM ügyben* 1990. május 2-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-1687.]
43. T-13/89. sz. *ICI kontra Bizottság ügyben* 1992. március 10-én hozott ítélet [1992., II-1021.]
44. C-16/89. sz. *Spronk ügyben* 1990. július 12-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-3185.]
45. C-106/89. sz. *Marleasing kontra Comercial Internacional de Alimentación ügyben* 1990. november 13-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-4135.]

46. C-169/89. sz. *Van den Burg ügyben* 1990. május 23-án hozott ítélet [EBHT 1990., I-2143.]
47. C-260/89. sz. *ERT kontra DEP ügyben* 1991. június 18-án hozott ítélet [EBHT 1991., I-2925.]
48. C-300/89. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 1991. június 11-én hozott ítélet [EBHT 1991., I-2867.]
49. C-7/90. sz. *Vandevenne és társai ügyben* 1991. október 2-án hozott ítélet [EBHT 1991., I-4371.]
50. C-240/90. sz. *Németország kontra Bizottság ügyben* 1992. október 27-én hozott ítélet [EBHT 1992., I-5383.]
51. C-352/92. sz. *Milchwerke Köln/Wuppertal kontra Hauptzollamt Köln-Rheinau ügyben* 1994. július 14-én hozott ítélet [EBHT 1994., I-3385.]
52. C-365/92. sz. *Schumacher kontra Bezirksregierung Hannover ügyben* 1993. november 23-án hozott ítélet [EBHT 1993., I-6071.]
53. C-382/92. sz. *Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben* 1994. június 8-án hozott ítélet [EBHT 1994., I-2435]
54. C-358/93. és C-416/93. sz. *Bordessa és társai egyesített ügyekben* 1995. február 23-án hozott ítélet [EBHT 1995., I-361.]
55. C-426/93. sz. *Németország kontra Tanács ügyben* 1995. november 9-én hozott ítélet [EBHT 1995., I-3723]
56. C-84/94. sz. *Egyesült Királyság kontra Tanács ügyben* 1996. november 12-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-5755.]
57. C-149/94. sz. *Vergy ügyben* 1996. február 8-án hozott ítélet [EBHT 1996., I-299.]
58. C-163/94., C-165/94. és C-250/94. sz. *Sanz de Lera és társai egyesített ügyekben* 1995. december 14-én hozott ítélet [1995., I-4821.]
59. C-193/94. sz. *Skanavi és Chryssanthakopoulos ügyben* 1996. február 29-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-929.]
60. C-233/94. sz. *Németország kontra Parlament és Tanács ügyben* 1997. május 13-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-2405.]

61. C-74/95. és C-129/95. sz. *X elleni büntetőeljárások egyesített ügyekben* 1996. december 12-én hozott ítélet [EBHT 1996., I-6609]
62. C-168/95. sz. *Arcaro ügyben* 1996. szeptember 26-án hozott ítélet [EBHT 1996., I-4705.]
63. C-177/95. sz. *Ebony Maritime és Loten Navigation ügyben* 1997. február 27-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-1111.]
64. C-185/95. P. sz. *Baustahlgewebe kontra Bizottság ügyben* 1998. december 17-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-8417.]
65. C-299/95. sz. *Kremzow kontra Republik Österreich ügyben* 1997. május 29-én hozott ítélet [EBHT 1997., I-2629.]
66. C-368/95. sz. *Vereinigte Familiapress Zeitungsverlags- und vertriebs GmbH kontra Bauer Verlag ügyben* 1997. június 26-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-3689.]
67. C-129/96. sz. *Inter-Environnement Wallonie kontra Région wallonne ügyben* 1997. december 18-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-7411.]
68. C-209/96. sz. *Egyesült Királyság kontra Bizottság ügyben* 1998. október 1-jén hozott ítélet [EBHT 1998., I-5655.]
69. C-249/96. sz. *Grant kontra South-West Trains ügyben* 1998. február 17-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-621.]
70. C-309/96. sz. *Annibaldi kontra Sindaco del Comune di Guidonia és Presidente Regione Lazio ügyben* 1997. december 18-án hozott ítélet [EBHT 1997., I-7493.]
71. C-348/96. sz. *Calfa ügyben* 1999. január 19-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-11.]
72. C-36/97. és C-37/97. sz. *Ellinghusen kontra Amt für Land- und Wasserwirtschaft Kiel és Ketelsen / Amt für Land- und Wasserwirtschaft Husum egyesített ügyekben* 1998. október 22-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-6337.]
73. C-107/97. sz. *Rombi és Arkopharma ügyben* 2000. május 18-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-3367.]
74. C-124/97. sz. *Läärä és társai ügyben* 1999. szeptember 21-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-6067.]

75. C-226/97. sz. *Lemmens ügyben* 1998. június 16-án hozott ítélet [EBHT 1998., I-3711.]
76. C-269/97. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 2000. április 4-én hozott ítélet [EBHT 2000., I-2257.]
77. C-292/97. sz. *Karlsson és társai ügyben* 2000. április 13-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-2737.]
78. C-394/97. sz. *Heinonen ügyben* 1999. június 15-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-3599.]
79. C-67/98. sz. *Zenatti ügyben* 1999. október 21-én hozott ítélet [EBHT 1999., I-7289.]
80. C-186/98. sz. *Nunes és de Matos ügyben* 1999. július 8-án hozott ítélet [EBHT 1999., I-4883.]
81. C-448/98. sz. *Guimont ügyben* 2000. december 5-én hozott ítélet [EBHT 2000., I-10663.]
82. C-274/99. P. sz. *Connolly kontra Bizottság ügyben* 2001. március 6-án hozott ítélet [EBHT 2001., I-1611.]
83. C-313/99. sz. *Mulligan és társai ügyben* 2002. június 20-án hozott ítélet [EBHT 2002., I-5719]
84. C-20/00. és C-64/00. sz. *Booker Aquaculture és Hydro Seafood egyesített ügyekben* 2003. július 10-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-7411.]
85. C-60/00. sz. *Carpenter ügyben* 2002. július 11-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-6279.]
86. C-112/00. sz. *Schmidberger ügyben* 2003. június 12-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-5659.]
87. C-144/00. sz. *Hoffmann ügyben* 2003. április 3-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-2921.]
88. C-336/00. sz. *Huber-ügyben* 2002. szeptember 19-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-7699.]
89. C-442/00. sz. *Rodríguez Caballero ügyben* 2002. december 12-én hozott ítélet [EBHT 2002., I-11915.]

90. C-117/01. sz. *K.B. ügyben* 2004. január 7-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-541.]
91. C-243/01. sz. *Gambelli és társai ügyben* 2003. november 6-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-13031.]
92. C-462/01. sz. *Hammarsten ügyben* 2003. január 13-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-781.]
93. C-482/01. és C-493/01. sz. *Orfanopoulos és Oliveri egyesített ügyekben* 2004. április 29-én hozott ítéletben [EBHT 2004., I-05257.]
94. C-12/02. sz. *Grilli ügyben* 2003. október 2-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-11585.]
95. C-36/02. sz. *Omega ügyben* 2004. október 14-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-9609.]
96. C-60/02. sz. *X elleni büntetőeljárás* ügyében 2004. január 7-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-651.]
97. C-71/02. sz. *Karner ügyben* 2004. március 25-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-3025.]
98. C-255/02. sz. *Halifax és társai ügyben* 2006. február 21-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-1609.]
99. C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz. *Berlusconi és társai egyesített ügyekben* 2005. május 3-án hozott ítélet [2005., I-3565.]
100. C-467/02. sz. *Cetinkaya ügyben* 2004. november 11-én hozott ítéletben [EBHT 2004., I-10895.]
101. C-105/03. sz. *Pupino ügyben* 2005. június 16-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-5285.]
102. C-176/03. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 2005. szeptember 13-án hozott ítélet [EBHT 2005., I-7879.]
103. C-373/03. sz. *Aydinli ügyben* 2005. július 7-én hozott ítéletben [EBHT 2005., I-06181.]
104. C-383/03. sz. *Dogan ügyben* 2005. július 7-én hozott ítéletben [EBHT 2005., I-06237.]

105. C-540/03. sz. *Parlament kontra Tanács ügyben* 2006. június 27-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-5769.]
106. C-144/04. sz. *Mangold ügyben* 2005. november 22-én hozott ítélet [EBHT 2005., I-9981.]
107. C-212/04. sz. *Adeneler és társai ügyben* 2006. július 4-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-6057.]
108. C-248/04. sz. *Koninklijke Coöperatie Cosun ügyben* 2006. október 26-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-10211.]
109. C-289/04. P. sz. *Showa Denko kontra Bizottság ügyben* 2006. június 29-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-5859. o.]
110. C-328/04. sz. *Vajnai ügyben* 2005. október 6-án hozott végzés [EBHT 2005., I-8577.]
111. C-434/04. sz. *Ahokainen és Leppik ügyben* 2006. szeptember 28-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-9171.]
112. C-81/05. sz. *Cordero Alonso ügyben* 2006. szeptember 7-én hozott ítélet [EBHT 2006., I-7569.]
113. C-303/05. sz. *Advocaten voor de Wereld ügyben* 2007. május 3-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-3633.]
114. C-341/05. sz. *Laval un Partneri ügyben* 2007. december 18-án hozott ítélet [2007., I-11767.]
115. C-402/05. P. és C-415/05. P. sz. *Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben* 2008. szeptember 3-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-06351.]
116. C-438/05. sz. *The International Transport Workers' Federation és The Finnish Seamen's Union ügyben* 2007. december 11-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-1779.]
117. C-440/05. sz. *Bizottság kontra Tanács ügyben* 2007. október 23-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-9097]
118. C-132/06. sz. *Bizottság kontra Olaszország ügyben* 2008. július 17-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-5457.]

119. C-158/06. sz. *ROM-projecten ügyben* 2007. június 21-én hozott ítélet [EBHT 2007., I-5103.]
120. C-244/06. sz. *Dynamic Medien ügyben* 2008. február 14-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-505.]
121. C-266/06. P. sz. *Evonik Degussa kontra Bizottság és Tanács ügyben* 2008. május 22-én hozott ítélet [2008., I-81.]
122. C-308/06. sz. *Intertanko ügyben* 2008. június 3-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-4057.]
123. C-345/06. sz. *Heinrich ügyben* 2009. március 10-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-1659.]
124. C-427/06. sz. *Bartsch ügyben* 2008. szeptember 23-án hozott ítélet [EBHT 2008., I-7245.]
125. C-450/06. sz. *Varec-ügyben* 2008. február 14-én hozott ítélet [EBHT 2008., I-581.]
126. C-413/08. P. sz. *Lafarge kontra Bizottság ügyben* 2010. június 17-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-5361.]
127. C-34/09. sz. *Ruiz Zambrano ügyben* 2011. március 8-án hozott ítélet [EBHT 2011., I-1177.]
128. C-208/09. sz. *Sayn-Wittgenstein ügyben* 2010. december 22-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-13693.]
129. C-279/09. sz. *DEB ügyben* 2010. december 22-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-13849.]
130. C-367/09. sz. *SGS Belgium és társai ügyben* 2010. október 28-án hozott ítélet [EBHT 2010., I-10761.]
131. C-483/09. és C-1/10. sz. *Gueye és Salmerón Sánchez egyesített ügyekben* 2011. szeptember 15-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-8263.]
132. C-539/09. sz. *Bizottság kontra Németország ügyben* 2011. november 15-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-11235. o.]
133. C-17/10. sz. *Toshiba Corporation e.a ügyben* 2012. február 14-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]

134. C-400/10 PPU. sz. *McB. ügyben* 2010. október 5-én hozott ítélet [EBHT 2010., I-8965.]
135. C-411/10. és C-493/10. sz. *N. S. és társai egyesített ügyekben* 2011. december 21-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-13905.]
136. C-617/10. sz. *Åkerberg Fransson ügyben* 2013. február 26-án hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]
137. C-256/11. sz. *Dereci és társai ügyben* 2011. november 15-én hozott ítélet [EBHT 2011., I-11315.]
138. C-396/11. sz. *Radu ügyben* 2013. január 29-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]
139. C-399/11. sz. *Melloni ügyben* 2013. február 23-án hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]
140. C-466/11. sz. *Currà és társai ügyben* 2012. július 12-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]
141. C-681/11. sz. *Schenker & Co. és társai ügyben* 2013. június 18-án hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]
142. C-370/12. sz. *Pringle ügyben* 2012. november 27-én hozott ítélet [az elektronikus EBHT-ban közzétéve]
143. C-105/14. sz. *Taricco és társai ügyben* 2015. szeptember 8-án hozott ítélet [az elektronikus EBH-ban közzétéve]

IRODALOMJEGYZÉK

1. ALBRECHT, Hans-Jörg [2000]: *A büntetőjog európaizálása és a belső biztonság Európában*. Belügyi Szemle, 2000/3.
2. ALBRECHT, Peter-Alexis – BRAUM, Stefan [1999]: *Deficiencies in the Development of European Criminal Law*. European Law Journal, Vol. 5/3, 1999.
3. ALBRECHT, Peter-Alexis – BRAUM, Stefan [2001]: *Kontingentes »Europäisches Strafrecht« in actio: Schwerpunkte, Konturen, Defizite*. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 3/2001.
4. ALBRECHT, Peter-Alexis – BRAUM, Stefan – FRANKENBERG, Günter – GÜNTHER, Klaus – NAUCKE, Wolfgang – SIMITS, Spiros [2001]: *11 Thesen zur Entwicklung rechtsstaatlicher Grundlagen europäischen Strafrechts*. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 3/2001.
5. ALFÖLDI Ágnes Dóra [2011]: *A bűnügyi együttműködés általános kérdései az Európai Unióban*. Európai Jog, 2011/2.
6. AMBOS, Kai [2011]: *Comments on the Model Penal Code and European Criminal Law*. In: Klip, André (ed.): *Substantive Criminal Law of the European Union*. Maklu Publishers, Antwerp – Apeldoorn – Portland, 2011.
7. AMBOS, Kai [2014]: *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Völkerstrafrecht – Europäisches Strafrecht – Rechtshilfe*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2014.
8. ARNULL, Anthony [2014]: *Protocol (No 30) on the Application of the Charter of Fundamental Rights of the European Union to Poland and the United Kingdom*. In: Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
9. ASP, Petter [2012]: *The Substantive Criminal Law Competence of the EU*. Jure Bokhandel, Stockholm, 2012.

10. ASP, Petter [2014]: *European Criminal Law – Challenges for the Future*. In: Bergström, Maria – Cornell, Anna Jonsson (ed.): *European Police and Criminal Law Co-operation*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
11. BAKER, Estella [2013]: *The United Kingdom and its Protocol 36 Opt-Out: Is Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters within the EU Losing Momentum?* *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 21/3-4, 2013.
12. BAKÓ Beáta [2015]: *Unió alapjogok a tagállamokban. Az Alapjogi Charta alkalmazása és értelmezési problémái*. *Iustum Aequum Salutare*, 2015/1.
13. BÁRD Károly [1995]: *Európai büntetőpolitika*. In: Erdei Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1995.
14. BÁRD Károly [2003]: *Az Európai Emberi Jogi Egyezmény szerepe az „európai” büntetőjog alakításában*. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2003/3.
15. BÁRD Petra [2009]: *Európai Unió: a szabadság, a biztonság vagy a jog érvényesülésének a térsége?* In: Virág György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 46*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2009.
16. BÁRD Petra [2015]: *Az Európai Unió csatlakozása az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez: a csatlakozás menete és kutatási kérdések*. *Fundamentum*, 2015/4.
17. BÁRD Petra [2016a]: *A kriminálpolitika nemzetközi keretei*. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2016.
18. BÁRD Petra [2016b]: *Jogállamiság és európai büntetőpolitika*. *Jogtudományi Közlöny*, 2016/9.
19. BAUSCH, Olaf – VOLLER, Thomas [2014]: *Geldwäsche-Compliance für Güterhändler*. Springer Verlag, Wiesbaden, 2014.
20. BAUER, Michael [2008]: *Organisation und rechtlicher Rahmen des Politikfelds Inneres und Justiz nach dem Vertrag von Lissabon*. In: Weidenfeld, Werner (Hrsg.): *Lissabon in der Analyse. Der Reformvertrag der Europäischen Union*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2008.

21. BAZZOCCHI, Valentina [2011a]: *The European Charter of Fundamental Rights and the Courts*. In: Di Federico, Giacomo (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights – From Declaration to Binding Instrument*. Springer Verlag, Dordrecht – Heidelberg – London – New York, 2011.
22. BAZZOCCHI, Valentina [2011b]: *The European Charter of Fundamental Rights and the Area of Freedom, Security and Justice*. In: Di Federico, Giacomo (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights – From Declaration to Binding Instrument*. Springer Verlag, Dordrecht – Heidelberg – London – New York, 2011.
23. BEAL, Kieron – HICKMAN, Tom [2011]: *Beano No More: The EU Charter of Rights after Lisbon*. *Judicial Review*, Vol. 16/2, 2011.
24. BÉKÉS Ádám [2010]: *Az európai közigazgatási büntetőjog, mint a szupranacionális büntetőhatalom alapja*. *Iustum Aequum Salutare*, 2010/1.
25. BÉKÉS Ádám [2011]: *A jogállami büntetőjog elveinek érvényesülési lehetőségei az európai büntetőjogban*. In: Belovics Ervin – Tamási Erzsébet – Varga Zoltán (szerk.): *Örökség és büntetőjog: Emlékkönyv Békés Imre tiszteletére*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, Budapest, 2011.
26. BÉKÉS Ádám [2013]: *Az Európai Unió büntetőjogi tárgyú harmonizációs törekvései 2009 decembere óta*. In: Geller Balázs – Csige Zoltán (szerk.): *Békés Imre emlékkötet*. Tullius Kiadó, Budapest, 2013.
27. BÉKÉS Ádám [2015]: *Nemzetek feletti büntetőjog az Európai Unióban*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2015.
28. BERNITZ, Ulf [2015]: *The Scope of the Charter and its Impact on the Application of the ECHR: The Åkerberg Fransson Case on Ne Bis in Idem in Perspective*. In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument – Five Years Old and Growing*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2015.
29. BERTA Krisztina [2014]: *A bűnüldöző szervek együttműködése*. In: Hollán Miklós (szerk.): *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014.

30. BESSELINK, Leonard F. M. [2012]: *General Report*. In: Laffranque, Julia (ed.): *The Protection of Fundamental Rights Post-Lisbon: The Interaction between the Charter of Fundamental Rights of the European Union, the European Convention on Human Rights and National Constitutions – Reports of the XXV. FIDE Congress Tallinn 2012, Volume 1*. Tartu University Press, Tallinn, 2012.
31. BEUKELMANN, Stephan [2010]: *Europäisierung des Strafrechts – Die neue strafrechtliche Ordnung nach dem Vertrag von Lissabon*. *Neue Juristische Wochenschrift*, 29/2010.
32. BIEBER, Roland [1994]: *Links Between the «Third Pillar» (Title VI) and the European Community (Title II) of the Treaty on European Union*. In: Monar, Jörg – Morgan, Roger (ed.): *The Third Pillar of the European Union. Cooperation in the fields of justice and home affairs*. European Interuniversity Press, Brussels, 1994.
33. BLANKE, Hermann-Josef [2012]: *The Protection of Fundamental Rights in Europe*. In: Blanke, Hermann-Josef – Mangiameli, Stelio (ed.): *The European Union after Lisbon – Constitutional Basis, Economic Order and External Action*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2012.
34. BLASKÓ Béla – POLT Péter [2014]: *A büntetőjog fejlődésének nemzetközi tendenciáiról*. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014.
35. BLOMSMA, Jeroen H. – PERISTERIDOU, Christina [2013]: *The way forward: A general part of European criminal law*. In: Galli, Francesca – Weyembergh, Anne (ed.): *Approximation of substantive criminal law in the EU. The way forward*. Editions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 2013.
36. BOCK, Stefanie [2011]: *Tagungsbericht: Europäisches Strafrecht post Lissabon – (Normalisierungs-)Chancen oder (Verstetigungs-)Risiken? Das IV. Kriminalwissenschaftliche Kolloquium der Universität Göttingen*. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 4/2011.
37. BORBÍRÓ Andrea [2016]: *Kriminálpolitika*. In: Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós (szerk.): *Kriminológia*. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2016.

38. BORGERS, Matthias J. – KOOIJMANS, Tijs [2008]: *The Scope of the Community's Competence in the Field of Criminal Law*. European Journal of Crime, Criminal Law & Criminal Justice, Vol. 16/4, 2008.
39. BOROWSKY, Martin [2014]: *Allgemeine Bestimmungen über die Auslegung und Anwendung der Charta*. In: Meyer, Jürgen (Hrsg.): Charta der Grundrechte der Europäischen Union. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
40. BÖSE, Martin [2010]: *Die Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Vertrag von Lissabon und ihre Bedeutung für die Europäisierung des Strafrechts*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 2/2010.
41. BÖSE, Martin [2012]: *Justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen*. In: Schwarze, Jürgen (Hrsg.): EU-Kommentar. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
42. BÖSE, Martin [2013a]: *Einleitung*. In: Böse, Martin (Hrsg.): Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
43. BÖSE, Martin [2013b]: *Kompetenzen der Union auf dem Gebiet des Straf- und Strafverfahrensrechts*. In: Böse, Martin (Hrsg.): Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
44. BRITAIN, Stephen [2015]: *The Relationship Between the EU Charter of Fundamental Rights and the European Convention on Human Rights: an Originalist Analysis*. European Constitutional Law Review, Vol. 11/3, 2015.
45. BRODOWSKI, Dominik [2010a]: *Strafrechtsrelevante Entwicklungen in der Europäischen Union – ein Überblick*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 5/2010.
46. BRODOWSKI, Dominik [2010b]: *Strafrechtsrelevante Entwicklungen in der Europäischen Union – ein Überblick*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 12/2010.
47. BRODOWSKI, Dominik [2011]: *Strafrechtsrelevante Entwicklungen in der Europäischen Union – ein Überblick*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 11/2011.

48. BRODOWSKI, Dominik [2012]: *Strafrechtsrelevante Entwicklungen in der Europäischen Union – ein Überblick*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 11/2012.
49. BRÖHMER, Jürgen [2011]: *Art. 75 AEUV*. In: Calliess, Christian – Ruffert, Matthias (Hrsg.): *EUV/AEUV Kommentar. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2011.
50. BRÜNER, F. H. – SPITZER, H. [2002]: *Der Europäische Staatsanwalt – ein Instrument zur Verbesserung des Schutzes der EU-Finzen oder ein Beitrag zur Verwirklichung eines Europas der Freiheit, der Sicherheit und des Rechts?* Neue Zeitschrift für Strafrecht, 8/2002.
51. BUISMAN, Sanne [2011]: *The Influence of the European Legislator on the National Criminal Law of Member States: It Is All in the Combination Chosen*. Utrecht Law Review, Vol. 7/3, 2011.
52. BÜLTE, Jens [2010]: *Rechtspolitische und strafrechtliche Grundlagen der Geldwäsche-Compliance*. In: Dannecker, Gerhard – Leitner, Roman (Hrsg.): *Handbuch der Geldwäsche-Compliance für die rechts- und steuerberatende Berufen*. Linde Verlag, Wien, 2010.
53. BÜLTE, Jens [2015]: *Blankette und normative Tatbestandmerkmale: Zur Bedeutung von Verweisungen in Strafgesetzen*. Juristische Schulung, 9/2015.
54. CADOPPI, A. [1996]: *Towards a European Criminal Code?* European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 4/1, 1996.
55. CAIANIELLO, Michele [2013]: *The Proposal for a Regulation on the Establishment of an European Public Prosecutor's Office: Everything Changes, or Nothing Changes?* European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 21/2, 2013.
56. CALDERONI, Francesco [2010]: *Organized Crime Legislation in the European Union*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2010.
57. CALLIESS, Christian [2010]: *Die neue Europäische Union nach dem Vertrag von Lissabon*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2010.

58. CERIZZA, Margherita [2010]: *Solutions Offered by the Lisbon Treaty*. Eu crim – The European Criminal Law Associations’ Forum, 2/2010.
59. CHRONOWSKI Nóra [2014]: *Az Európai Unió Alapjogi Chartája hatályának kiterjesztéséről – alkotmánypolitikai megfontolások*. In: Blutman László (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tanulmányegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014.
60. CHRONOWSKI Nóra – DRINÓCZI Tímea – KOCSIS Miklós – ZELLER Judit [2011a]: *EUSz. 6. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 1. kötet: *Az Európai Unióról szóló szerződés magyarázata*. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
61. CHRONOWSKI Nóra – DRINÓCZI Tímea – KOCSIS Miklós – ZELLER Judit [2011b]: *Az Európai Unió Alapjogi Chartájának magyarázata*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 1. kötet: *Az Európai Unióról szóló szerződés magyarázata*. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
62. CORSTENS, Geert J. M. [2003]: *Criminal Law in the First Pillar?* *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 11/1, 2003.
63. CORSTENS, Geert – PRADEL, Jean [2002]: *European Criminal Law*. Kluwer Law International, The Hague – London – New York, 2002.
64. CRISÓSTOMO, Cristina [2011]: *The Charter of Fundamental Rights of the European Union – The role of the Court of Justice in the Jurisdiction of Fundamental Rights*. JANUS.NET e-journal of International Relations, Vol. 2/2, 2011.
65. CROWE, Richard [2008]: *The Treaty of Lisbon: A Revised Legal Framework for the Organisation and Functioning of the European Union*. ERA Forum, Vol. 9/2, 2008.
66. CURZON, Stephen J. [2011]: *Internal Market Derogations in Light of the Newly Binding Character of the EU Charter of Fundamental Rights*. In: Di Federico, Giacomo (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights – From Declaration to Binding Instrument*. Springer Verlag, Dordrecht – Heidelberg – London – New York, 2011.

67. CZINE Ágnes – SZABÓ Sándor – VILLÁNYI József [2006]: *Az előzetes döntéshozatali eljárás a büntető ügyszakban*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006.
68. CSÚRI András [2012]: *Naming and Shaping. The Changing Structure of Actors Involved in the Protection of EU Finances*. Eucrium – The European Criminal Law Associations’ Forum, 2/2012.
69. DANE, Marlen – GOUDAPPEL, Flora [2011]: *European Criminal Law*. In: Wolff, Sarah – Goudappel, Flora – De Zwaan, Jaap (ed.): *Freedom, Security and Justice after Lisbon and Stockholm*. Asser Press, The Hague, 2011.
70. DANNECKER, Gerhard [1996]: *Strafrechtlicher Schutz der Finanzinteressen der Europäischen Gemeinschaft gegen Täuschung*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 3/1996.
71. DANNECKER, Gerhard [2006]: *Der zeitliche Geltungsbereich von Strafgesetzen und der Vorrang des Gemeinschaftsrechts*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 7/2006.
72. DANNECKER, Gerhard [2013a]: *Einführung von Tatbeständen mit supranationaler Schutzrichtung (Europadelikte)*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
73. DANNECKER, Gerhard [2013b]: *Anmerkungen: EuGH, 26. 2. 2013 – C-617/10 Åkerberg Fransson*. JuristenZeitung, 12/2013.
74. DEFEIS, Elisabeth F. [2007]: *Human Rights and the European Court of Justice: An Appraisal*. Fordham International Law Journal, Vol. 31/5, 2007.
75. DELMAS-MARTY, Mireille [1997]: *Corpus Juris Introducing Penal Provisions for the Purpose of the Financial Interests of the European Union*. Economica, Paris, 1997.
76. DELMAS-MARTY, Mireille [1998]: *The European Union and Penal Law*. European Law Journal, Vol. 4/1, 1998.
77. DELMAS-MARTY, Mireille [2000]: *A Corpus Juris szükségessége, legitimitása és megvalósíthatósága*. Magyar Jog, 2000/11.

78. DELMAS-MARTY, Mireille – VERVAELE, John A. E. (ed.) [2000]: *The Implementation of the Corpus Juris in the Member States. Vol. 1.* Intersentia Publishing, Antwerp – Groningen – Oxford, 2000.
79. DENZA, Eileen [2005]: *The Intergovernmental Pillars of the European Union.* Oxford University Press, Oxford – New York, 2005.
80. DE VRIES, Sybe [2013a]: *The Protection of Fundamental Rights within Europe's Internal Market after Lisbon – An Endeavour for More Harmony.* In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The Protection of Fundamental Rights in the EU After Lisbon.* Hart Publishing, Oxford – Portland, 2013.
81. DE VRIES, Sybe [2013b]: *Balancing Fundamental Rights with Economic Freedoms According to the European Court of Justice.* Utrecht Law Review, Vol. 9/1, 2013.
82. DE WITTE, Bruno [2014]: *Article 53.* In: Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary.* Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
83. DE ZWAAN, Jaap [1999]: *The Future of the Third Pillar and the Fight against EU Fraud: Evaluation of the IGC and the Treaty of Amsterdam.* In: Vervaele, John A. E. (ed.): *Transnational Enforcement of the Financial Interests of the European Union. Developments in the Treaty of Amsterdam and the Corpus Juris.* Intersentia Law Publishers, Antwerp – Groningen – Oxford, 1999.
84. DI FEDERICO, Giacomo [2011]: *Fundamental Rights in the EU: Legal Pluralism and Multi-Level Protection After the Lisbon Treaty.* In: Di Federico, Giacomo (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights – From Declaration to Binding Instrument.* Springer Verlag, Dordrecht – Heidelberg – London – New York, 2011.
85. DONA, Gabriele [1998]: *Towards a European Judicial Area? A Corpus Juris Introducing Penal Provisions for the Purpose of the Protection of the Financial Interests of the European Union.* European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 6/3, 1998.

86. DORRA, Fabian [2013]: *Strafrechtliche Legislativkompetenzen der Europäischen Union. Eine Gegenüberstellung der Kompetenzlage vor und nach dem Vertrag von Lissabon*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
87. DOUGLAS-SCOTT, Sionaidh [2011]: *The European Union and Human Rights after the Treaty of Lisbon*. Human Rights Law Review, Vol. 11/4, 2011.
88. DOUGLAS-SCOTT, Sionaidh [2013]: *The Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights after Lisbon*. In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The Protection of Fundamental Rights in the EU After Lisbon*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2013.
89. DOUGLAS-SCOTT, Sionaidh [2015]: *The Relationship Between the EU and the ECHR Five Years on from the Treaty of Lisbon*. In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument – Five Years Old and Growing*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2015.
90. ECKSTEIN, Ken [2013]: *Im Nezt des Unionsrechts – Anmerkungen zum Fransson-Urteil des EuGH*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsgematik, 5/2013.
91. EECKHOUT, Piet [2002]: *The EU Charter of Fundamental Rights and the Federal Question*. Common Market Law Review, Vol. 39, 2002.
92. EHLERS, Dirk [2014]: *Allgemeine Lehren der Unionsgrundrechte*. In: Ehlers, Dirk (Hrsg.): *Europäische Grundrechte und Grundfreiheiten*. De Gruyter Studium, Berlin – Boston, 2014.
93. ELSSEN, Charles [2007]: *From Maastricht to The Hague: the politics of judicial and police cooperation*. ERA Forum, Vol. 8/1, 2007.
94. EMMERT, Frank [1996]: *Europarecht*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 1996.
95. ERDŐS Éva [2005]: *Az Európai Unió költségvetése*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bűnügyi együttműködési rendszerében*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005.
96. ERKELENS, L. H. – MEIJ, A. W. H. – PAWLIK, M. (ed.) [2015]: *The European Public Prosecutor's Office. An Extended Arm or a Two-Headed Dragon?* Asser Press, The Hague, 2015.

97. ESSER, Robert [2014a]: *Europäisches und Internationales Strafrecht*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2014.
98. ESSER, Robert [2014b]: *Garantien in der EU*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
99. FANTOLY Zsanett [2008]: *A jogi személyek büntetőjogi felelőssége*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2008.
100. FANTOLY Zsanett [2014]: *A büntető eljárásjog harmonizációja*. In: Hollán Miklós (szerk.): *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014.
101. FARKAS Ákos [1999]: *A büntetőjogi együttműködés sajátosságai az Európai Unióban*. Jogtudományi Közöny, 1999/9.
102. FARKAS Ákos [2000]: *A büntetőjogi együttműködés néhány problémája az Európai Unióban*. In: Irk Ferenc (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok XXXVII*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2000.
103. FARKAS Ákos [2001a]: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
104. FARKAS Ákos [2001b]: *Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után*. Európai Jog, 2001/2.
105. FARKAS Ákos [2001c]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme és a jogi személyek (büntetőjogi) felelőssége*. In: Róth Erika (szerk.): *A jogi személyek jogsértő cselekményeinek felelősségi kérdései: A 2000. november 7-i tudományos ülés anyaga*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001.
106. FARKAS Ákos [2003]: *Egy lehetséges Európai Unió büntetőjog fejlődésének állomásai*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 5. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2003.
107. FARKAS Ákos [2004]: *Az Európai Unió törekvései a büntetőjogi együttműködés (át)alakítására*. In: Lévay Miklós (szerk.): *Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 7. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004.

108. FARKAS Ákos [2005]: *Az OLAF szerepe az EU csalások elleni fellépésben*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bünyügyi együttműködési rendszerében*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005.
109. FARKAS Ákos [2007a]: *Az Európai Unió bünyetőjog fejlődésének újabb állomásai*. In: Farkas Ákos – Nagy Anita – Róth Erika – Sántha Ferenc – Váradi Erika (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. h. c. Horváth Tibor professor emeritus 80. születésnapja tiszteletére*. Bünyügyi Tudományi Közlemények 8. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2007.
110. FARKAS Ákos [2007b]: *Why Delays the Ratification of the PFI Convention in Hungary*. Eucrium – The European Criminal Law Associations' Forum, 1-2/2007.
111. FARKAS Ákos [2008]: *Az EU-csalás*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai bünyetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
112. FARKAS Ákos [2010]: *Új alkotmányos elv a magyar bünyetőeljárás bizonyításban? A kölcsönös elismerés elve*. In: Erdei Árpád (szerk.): *A bünyető ítélet igazságtartalma*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
113. FARKAS Ákos [2011]: *Az Európai Bíróság és a kölcsönös elismerés elvének hatása az európai bünyetőjog fejlődésére*. Miskolci Jogi Szemle, 2011. különszám
114. FARKAS Ákos [2012]: *Az európai bünyetőjog fejlődésének irányai Lisszabon után*. In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): *Sapientia sat: Ünnepi kötet Dr. Cséka Ervin professor 90. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012.
115. FARKAS Ákos [2016]: *A kölcsönös elismerés elve az európai bünyetőjogban I*. Ügyészségi Szemle, 2016/1.
116. FARKAS Ákos [2017a]: *Az európai bünyetőjog értelmezési tartománya*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai bünyetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.
117. FARKAS Ákos [2017b]: *A kölcsönös elismerés elve*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai bünyetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.
118. FAZEKAS Judit [2011]: *Az Európai Unió jogforrása rendszere és jogalkotási eljárásai a Lisszaboni Szerződés után*. Miskolci Jogi Szemle, 2011. különszám

119. FAZEKAS Judit [2012a]: *Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban – a hágai programtól a stockholmi programig*. In: Vókó György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 49*. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2012.
120. FAZEKAS Judit [2012b]: *Az EU jogrendszere és döntéshozatali, jogalkotási eljárásai; a jogközelítés módszerei*. In: Osztovits András (szerk.): *EU-jog*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012.
121. FAZEKAS Judit [2012c]: *A tagállamok kötelezettségei az uniós jog érvényesítése érdekében*. In: Osztovits András (szerk.): *EU-jog*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012.
122. FEJES Péter [2005]: *Az Európai Unió, mint büntető joghatóság?* *Európai Jog*, 2005/2.
123. FEJES Péter [2009]: *Vigyázó szemetek Luxembourgra vessétek!* *Magyar Jog*, 2009/1.
124. FEJES Péter [2010]: *Az európai ügyész a Lisszaboni Szerződés tükrében*. In: Bihari Mihály – Patyi András (szerk.): *Ünnepi kötet Szalay Gyula tiszteletére, 65. születésnapjára*. Széchényi István Egyetem, Győr, 2010.
125. FELFÖLDI Enikő [2011]: *EUMSz. 67. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 2. kötet: *Az Európai Unió működéséről szóló szerződés magyarázata I*. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
126. FIJNAUT, C. – GROENHUIJSEN, M. S. [2002]: *A European Public Prosecution Service: Comments on the Green Paper*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 10/4, 2002.
127. FINSZTER Géza [2004]: *Rendészetek alkotmányos integrációja az unióban*. *Belügyi Szemle*, 2004/5.
128. FISCHER, Hans Georg – KELLER, Matthias – QUARCH, Matthias – ELS, Frank – LAMBERZ, Markus [2014]: *Justiz und innere Sicherheit im EU-Recht. Die EU als Raum der Freiheit, der Sicherheit und des Rechts*. Bundesanzeiger Verlag, Köln, 2014.

129. FLETCHER, Maria [2011]: *EU criminal justice: beyond Lisbon*. In: Eckes, Christina – Konstadinides, Theodore (ed.): *Crime within the Area of Freedom, Security and Justice*. Cambridge University Press, Cambridge, 2011.
130. FLETCHER, Maria – LÖÖF, Robin – GILMORE, Bill [2008]: *EU Criminal Law and Justice*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham – Northampton, 2008.
131. FOFFANI, Luigi [2013]: *The Protection of EU Financial Interests: The Tip of the Iceberg of the Europeanization of the Criminal System*. In: Ruggeri, Stefano (ed.): *Transnational Inquiries and the Protection of Fundamental Rights*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2013.
132. FRENZ, Walter [2010]: *Justizielle Zusammenarbeit in Strafsachen*. Österreichische Juristen-Zeitung, 20/2010.
133. FRENZ, Walter [2011]: *Handbuch Europarecht. Band 6: Institutionen und Politiken*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2011.
134. FROMM, Ingo Erasmus [2004]: *Der strafrechtliche Schutz der Finanzinteresse der EG. Die Frage der Einführung einer supranationalen Strafrechtskompetenz durch Artikel 280 IV EGV*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg – New York, 2004.
135. FROMM, Ingo Erasmus [2006]: *Die Frage der Zulässigkeit der Einführung strafrechtlicher Verordnungen des Rates der EG zum Schutz der Finanzinteressen der Europäischen Gemeinschaft*. Eucrim – The European Criminal Law Associations' Forum, 3-4/2006.
136. FROMM, Ingo Erasmus [2009]: *EG-Rechtssetzungsbefugnis im Kriminalstrafrecht. Der Schutz der finanziellen Interessen der EG nach der neuesten Rechtsprechung des EuGH sowie im Lissabonner Vertrag*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2009.
137. GÁL István László [2004]: *A pénzmosás*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004.
138. GÁL István László [2005]: *Nemzetközi együttműködés a pénzmosás elleni küzdelem területén*. In: Tóth Mihály – Gál István László (szerk.): *Gazdasági büntetőjogi tanulmányok*. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005.
139. GÁL István László – TÓTH Mihály [2016]: *Az uniós jog és a magyar jogrendszer viszonya – büntető anyagi jogi jogharmonizáció*. In: Tilk Péter (szerk.): *Az uniós*

- jog és a magyar jogrendszer viszonya. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016.
140. GARAI Borbála [2008]: *Alapjogvédelem az Európai Bíróság előtt*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
141. GARAMVÖLGYI Balázs [2008]: *Az Európai Ügyészség gondolata*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
142. GARAMVÖLGYI Balázs – KISS Anna [2016]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme, különös tekintettel az európai ügyész jogintézményére. Beszámoló a 2016. január 27-én a Legfőbb Ügyészségén megtartott kerekasztal-beszélgetésről*. Ügyészségi Szemle, 2016/1.
143. GELLÉR Balázs József [2010]: *Bűnügyi együttműködés a Lisszaboni Szerződés után*. In: Benisné Györffy Ilona (szerk.): *Tizedik Magyar Jogászgyűlés*. Balatonalmádi 2010. június 10-12. Magyar Jogász Egylet, Budapest, 2010.
144. GELLÉR Balázs József [2013]: *Legalitás a vádpadon. Az anyagi büntetőnormák legalitásának elméleti elemzése*. ELTE Eötvös Kiadó, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest, 2013.
145. GLESS, Sabine [2015]: *Internationales Strafrecht. Grundriss für Studium und Praxis*. Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel, 2015.
146. GÖRGÉNYI Ilona [2005]: *Az Európai Unió elvárásai és a hazai fejlemények a környezet büntetőjogi védelme terén*. In: Fodor László (szerk.): *A környezetvédelmi jog és igazgatás hatékonyságának aktuális kérdései*. Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2005.
147. GÖRGÉNYI Ilona [2011]: *A környezetvédelmi büntetőjog megújulása az új évezredben*. Miskolci Jogi Szemle, 2011. különszám
148. GROPP, Walter [1999]: *On the Way to a Criminal Law of the European Union?* In: Weick, Günter (ed.): *Competition or Convergence. The Future of European Legal Culture*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris – Wien, 1999.

149. GROUSSOT, Xavier – PECH, Laurent – PETURSSON, Gunnar Thor [2013]: *The Reach of EU Fundamental Rights on Member State Action after Lisbon*. In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The Protection of Fundamental Rights in the EU After Lisbon*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2013.
150. GRÖNING, Linda [2010]: *A Criminal Justice System or a System Deficit? Notes on the System Structure of the EU Criminal Law*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 18/2, 2010.
151. GRÜNEWALD, Anette [2011]: *Zur Frage eines europäischen Allgemeinen Teil des Strafrechts*. *JuristenZeitung*, 20/2011.
152. GULA József [2002]: *Jogalkotási és jogalkalmazási problémák a gazdasági bűncselekmények körében, különös tekintettel a kerettényállásokra*. In: Lévay Miklós – Farkas Ákos (szerk.): *Tanulmányok Horváth Tibor professor emeritus 75. születésnapjára*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 3. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002.
153. GULA József [2012]: *Gondolatok a gazdasági bűncselekmények újraszabályozásához*. In: Róth Erika (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. h. c. Horváth Tibor professor emeritus 85. születésnapja tiszteletére*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 9. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2012.
154. GULA József [2017]: *A pénzhamisítás*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.
155. HAJDU Magdolna [2014]: *Gondolatok és kérdések az Európai Ügyészi Hivatal létrehozása kapcsán*. *Magyar Jog*, 2014/9.
156. HALÁSZ Zsolt [2006]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekei védelmének jogi eszközei – a közösségi intézmények és a magyar szabályozás összefüggései*. *Magyar Közigazgatás*, 2006/10.
157. HAMRAN, Ladislav – SZABOVA, Eva [2013]: *European Public Prosecutor's Office – cui bono?* *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 4/1-2, 2013.
158. HARDING, Christopher [2004]: *Az európai jog és a nemzeti büntetőjog metszéspontjainak vizsgálata*. In: Lévay Miklós – Kígyóssy Katinka (szerk.): *Az*

- Európai Unió hatása a büntetőjog fejlődésére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 6. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004.
159. HARMATI Judit – LÁRIS Liliána [2008]: *Bűnügyi együttműködés az Európai Unióban*. Ügyészek Lapja, 2008. különszám
160. HAUCK, Pierre [2015]: *Europe's commitment to countering insider dealing and market manipulation on the basis of Art. 83 para. 2 TFEU. A critical evaluation*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 6/2015.
161. HECKER, Bernd [2007]: *Sind die nationalen Grenzen des Strafrechts überwindbar? Die Harmonisierung des materiellen Strafrechts in der Europäischen Union*. Juristische Arbeitsblätter, 8-9/2007.
162. HECKER, Bernd [2011]: *Europäisches Strafrecht post-Lissabon*. In: Ambos, Kai (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht post-Lissabon*. Universitätsverlag Göttingen, Göttingen, 2011.
163. HECKER, Bernd [2012]: *Europäisches Strafrecht*. Springer Verlag, Berlin – Heidelberg, 2012.
164. HECKER, Bernd [2014]: *Harmonisierung*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
165. HEFENDEHL, Roland [2006a]: *Europäischer Umweltschutz: Demokratiespritze für Europa oder Brüsseler Putsch?* Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 4/2006.
166. HEFENDEHL, Roland [2006b]: *Europäisches Strafrecht: bis wohin und nicht weiter?* Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 6/2006.
167. HEGER, Martin [2009]: *Perspektiven des Europäischen Strafrecht nach dem Vertrag von Lissabon. Eine Durchsicht des (wohl) kommenden EU-Primärrechts vor dem Hintergrund des Lissabon-Urteils des BVerfG vom 30.6.2009*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 8/2009.
168. HEGER, Martin [2013]: *Einwirkungen des Europarechts auf das nationale Strafrecht*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.

-
169. HEGER, Martin [2016]: *Die Internationalen Menschenrechte und das Strafrecht. Einige Anmerkungen zur Rechtslage in Deutschland und Brasilien*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 7/2016.
170. HEINE, Joachim-Friedrich [1998]: *Kontroll- und Sanktionssysteme des Gemeinschaftsrechts zur Bekämpfung von Betrug und anderen Unregelmäßigkeiten zu Lasten des EG-Haushalts*. In: Streinz, Rudolf – Dannecker, Gerhard – Sieber, Ulrich – Ritter, Markus (Hrsg.): *Die Kontrolle der Anwendung des Europäischen Wirtschaftsrechts in den Mitgliedstaaten*. Verlag P.C.O., Bayreuth, 1998.
171. HERBERT, Nico [2013]: *Strafrechtlicher Schutz von EU-Subventionen. Reichweite und Grenzen in Deutschland, Österreich und England am Beispiel nicht wirtschaftsfördernder Subventionen*. Duncker & Humblot GmbH, Berlin, 2013.
172. HERLIN-KARNELL, Ester [2007]: *Commisson v. Council: some Reflections on Criminal Law in the First Pillar*. European Public Law, Vol. 13/1, 2007.
173. HERLIN-KARNELL, Ester [2008]: *The Treaty of Lisbon and the Criminal Law: Anything New Under the Sun?* European Journal of Law Reform, Vol. 10/3, 2008.
174. HERLIN-KARNELL, Ester [2009]: *Subsidiarity in the Area of EU Justice and Home Affairs Law – A Lost Cause?* European Law Journal, Vol. 15/3, 2009.
175. HERLIN-KARNELL, Ester [2010]: *The Lisbon Treaty. A Critical Analysis of Its Impact on EU Criminal Law*. Eucrium – The European Criminal Law Associations’ Forum, 2/2010.
176. HERLIN-KARNELL, Esther [2012]: *The Constitutional Dimension of European Criminal Law*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2012.
177. HERLIN-KARNELL, Ester [2014a]: *Recent Developments in the Field of Substantive and Procedural EU Criminal Law – Challenges and Opportunities*. In: Bergström, Maria – Cornell, Anna Jonsson (ed.): *European Police and Criminal Law Co-operation*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
178. HERLIN-KARNELL, Ester [2014b]: *All Roads Lead to Rome: The New AFSJ Package and the Trajectory to Europe 2020*. Eucrium – The European Criminal Law Associations’ Forum, 1/2014.

179. HERRNFELD, Hans-Holger [2012]: *Der Raum der Freiheit, der Sicherheit und des Rechts. Allgemeine Bestimmungen*. In: Schwarze, Jürgen (Hrsg.): EU-Kommentar. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
180. HILDEBRANDT, Mireille [2007]: *European criminal law and European identity*. Criminal Law and Philosophy, Vol. 1/1, 2007.
181. HINTERHOFER, Hubert – SCHALLMOSER, Nina Marlene [2010]: *Europäisches Strafrecht. Die Politiken der Gemeinschaft*. In: Eilmansberger, Thomas – Herzig, Günter (Hrsg.): Europarecht. Jahrbuch 2010. Neuer Wissenschaftlicher Verlag, Wien, 2010.
182. HOBE, Stephan [2014]: *Europarecht*. Franz Vahlen Verlag, München, 2014.
183. HOLÉ Katalin [1999]: *Bűnügyi együttműködés Európában*. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai és Kriminlisztikai Tanulmányok XXXVI. Országos Kriminológiai és Kriminlisztikai Intézet, Budapest, 1999.
184. HOLÉ Katalin [2003]: *Büntető anyagi és eljárás jogunk, valamint az Európai Unió kívánalmai*. Magyar Jog, 2003/3.
185. HOLÉ Katalin [2004]: *Gondolatok az Európai Ügyészségről*. In: Gellér Balázs (szerk.): Györgyi Kálmán ünnepi kötet. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004.
186. HOLÉ Katalin [2005]: *A bűnügyi együttműködés aktuális kérdései*. In: Hollán Miklós (szerk.): Bűnügyi Oktatók Országos Találkozója (BOT) – 2004. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2005.
187. HOLÉ Katalin [2009]: *Legitimáció, jogállamiság, Európai Unió*. In: Holé Katalin – Kabódi Csaba – Mohácsi Barbara (szerk.): Dolgozatok Erdei Tanár Úrnak. Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2009.
188. HOLÉ Katalin [2016]: *Az Európai Bíróság nemzeti eljárás jogokat formáló jogértelmezésének tanulságai*. Ügyészek Lapja, 2016/6.
189. HOLLÁN Miklós [2014a]: *Az anyagi büntetőjog harmonizációja*. In: Hollán Miklós (szerk.): Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014. Nemzeti Közszoigálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014.

190. HOLLÁN Miklós [2014b]: *A büntetőjogi kerettényállások*. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből*. Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014.
191. HORNYÁK Szabolcs [2011]: *EUMSz. 325. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 3. kötet: *Az Európai Unió működéséről szóló szerződés magyarázata II*. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
192. HORVÁTH Zoltán [2011]: *Kézikönyv az Európai Unióról*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2011.
193. HORVÁTH Zoltán – ÓDOR Bálint [2010]: *Az Európai Unió szerződéses reformja – Az Unió Lisszabon után*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2010.
194. HUGGER, H. [1995]: *The European Community's Competence to Prescribe National Criminal Sanctions*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 3/3, 1995.
195. INGLIS, Kirstyn [2006]: *Creeping Community Criminal Competence in Environment Law? The Implications of the ECJ Judgement in Case C-176/03 for the Criminal Law Enforcement of European Community Law*. *Journal of European Criminal Law*, Vol. 1/2, 2006.
196. JACQUÉ, Jean-Paul [2014]: *The Explanations Relating to the Charter of Fundamental Rights of the European Union*. In: Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
197. JACSÓ Judit [2000]: *A pénzmosás elleni nemzetközi fellépés eszközei*. *Magyar Jog*, 2000/9.
198. JACSÓ Judit [2004]: *A pénzmosás elleni fellépés az Európai Unióban a vonatkozó irányelvek tükrében*. In: Lévay Miklós (szerk.): *Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihatásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén*. *Bűnügyi Tudományi Közlemények 7*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004.
199. JACSÓ Judit [2005]: *Legújabb fejlemények a pénzmosás szabályozása terén az Európai unióban*. In: Gál István László (szerk.): *A pénzmosás elleni küzdelem*

- aktuális kérdései. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2005.
200. JACSÓ Judit [2009]: *Az EU III. pénzmosási irányelve és magyarországi gyakorlati tapasztalatai*, Rendészeti Szemle, 2009/7-8.
201. JACSÓ Judit [2011]: *Freiheit und Sicherheit im Spiegel der Geldwäschebekämpfung in Europa*. In: Karsai Krisztina – Nagy Ferenc – Szomora Zsolt (Hrsg.): *Freiheit – Sicherheit – (Straf)Recht*. Beiträge eines Humboldt-Kollegs. V&R unipress, Universitätsverlag Osnabrück, 2011.
202. JACSÓ Judit [2012]: *Gondolatok az Európai Unió költségvetésének büntetőjogi védelméről a Lisszaboni Szerződés tükrében*. In: Róth Erika (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. h. c. Horváth Tibor professor emeritus 85. születésnapja tiszteletére*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 9. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2012.
203. JACSÓ Judit [2013]: *A pénzmosás elleni fellépés dimenziói Európában: múlt, jelen és jövő*. In: Kiss Valéria (szerk.): *Válogatás a 2012-ben tartott tudományos ülések előadásaiból*. Kriminológiai Közlemények 72. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2013.
204. JACSÓ Judit [2014]: *Neueste Tendenzen der Bekämpfung der Steuerhinterziehung in der Europäischen Union*. In: Szabó Miklós (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai. Tomus 15/1. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2014.
205. JACSÓ Judit [2015]: *Az adócsalás elleni büntetőjogi fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban: különös tekintettel a német, az osztrák és a magyar szabályozásra*. In: Inzelt Éva (szerk.): *Válogatás a 2014-ben és 2015-ben tartott tudományos rendezvények előadásaiból*. Kriminológiai Közlemények 75. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 2015.
206. JACSÓ Judit [2017a]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.
207. JACSÓ Judit [2017b]: *A pénzmosás*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.

-
208. JACSÓ Judit [2017c]: *Europäisierung des Steuerstrafrechts am Beispiel der gesetzlichen Regelungen in Deutschland, Österreich und Ungarn*. Kézirat, megjelenés alatt
209. JOKISCH, Jens – JAHNKE, Moritz [2014]: *Der Raum der Freiheit, der Sicherheit und des Rechts*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
210. JUNG, Heike [1998]: 'L'Etat et moi': *Some Reflections on the Relationship between the Criminal Law and the State*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 6/3, 1998.
211. JUNG, Heike [2000]: *Konturen und Perspektiven des europäischen Strafrechts*. *Juristische Schulung*, 5/2000.
212. KAHN, Daniel-Erasmus – EISENHUT, Dominik [2012]: *Artikel 75 AEUV*. In: Vedder, Christoph – Heintschel von Heinegg, Wolff (Hrsg.): *Europäisches Unionrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
213. KAIIFA-GBANDI, Maria [1999]: *Das Corpus Juris und die Typisierung des Strafphänomens im Bereich der Europäischen Union*. *Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*, 2/1999.
214. KAIIFA-GBANDI, Maria [2001]: *The Development towards Harmonization within Criminal Law in the European Union – A Citizen's Perspective*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 9/4, 2001.
215. KAIIFA-GBANDI, Maria [2006]: *Aktuelle Strafrechtsentwicklung in der EU und rechtsstaatliche Defizite*. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 11/2006.
216. KAIIFA-GBANDI, Maria [2011]: *The Importance of Core Principles of Substantive Criminal Law for a European Criminal Policy Respecting Fundamental Rights and the Rule of Law*. *European Criminal Law Review*, Vol. 1/1, 2011.
217. KAIIFA-GBANDI, Maria [2012]: *The Commission's Proposal for a Directive on the Fight Against Fraud to the Union's Financial Interests by Means of Criminal Law (COM (2012) 363 final) – An Assessment Based on the Manifesto for a European Criminal Policy*. *European Criminal Law Review*, Vol. 2/3, 2012.

218. KAIIFA-GBANDI, Maria [2013]: *Approximation of substantive criminal law provisions in the EU and fundamental principles of criminal law*. In: Galli, Francesca – Weyembergh, Anne (ed.): *Approximation of substantive criminal law in the EU. The way forward*. Editions de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 2013.
219. KARDOS Gábor [1994]: *Az emberi jogok védelme az Európai Unió keretében*. Acta Humana, 1994/14.
220. KARSAI Krisztina [2001]: *Az európai büntetőjogi integráció egyik újdonsága, avagy gondolatok a kerethatározatról*. Európai Jog, 2001/1.
221. KARSAI Krisztina [2002a]: *Magyar büntetőjog az európai integráció sodrában*. Jogtudományi Közlöny, 2002/2.
222. KARSAI Krisztina [2002b]: *Mozaikkép a közösségi pénzügyi érdekek büntetőjogi védelméről*. Európai Jog, 2002/5.
223. KARSAI Krisztina [2004a]: *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004.
224. KARSAI Krisztina [2004b]: *Az „asszimilációs szabályozás” jellegzetességei a közösségi jogban*. Állam- és Jogtudomány, 2004/3-4.
225. KARSAI Krisztina [2004c]: *Az érinthetetlenség illúziója, avagy gondolatok az európai közösségi jog és a nemzeti büntetőjog közötti kapcsolatokról*. Európai Jog, 2004/4.
226. KARSAI Krisztina [2006]: *Az európai büntetőjog röögös útján*. Magyar Jog, 2006/1.
227. KARSAI Krisztina [2007]: *Az Európai Bíróság büntetőjogi ítélkezése*. Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2007.
228. KARSAI Krisztina [2008a]: *A kölcsönös elismerés elve*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
229. KARSAI Krisztina [2008b]: *A jogharmonizáció általános tanai*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

230. KARSAI Krisztina [2008c]: *Büntetőjogi jogközelítés az Európai Unióban*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
231. KARSAI Krisztina [2008d]: *Az Európai Bíróság szerepe az európai büntetőjog alakításában*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
232. KARSAI Krisztina [2011a]: *EUMSZ. 82. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 2. kötet: *Az Európai Unió működéséről szóló szerződés magyarázata I*. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
233. KARSAI Krisztina [2011b]: *EUMSZ. 83. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 2. kötet: *Az Európai Unió működéséről szóló szerződés magyarázata I*. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
234. KARSAI Krisztina [2011c]: *EUMSZ. 84. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*. 2. kötet: *Az Európai Unió működéséről szóló szerződés magyarázata I*. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
235. KARSAI Krisztina [2012]: *Az európai kriminálpolitika megszületése*. *Európai Jog*, 2012/3.
236. KARSAI Krisztina [2014a]: *Intézményi és jogi keretek*. In: Hollán Miklós (szerk.): *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014.
237. KARSAI Krisztina [2014b]: *Ius Puniendi of the European Union*. In: Hack Péter – Koósné Mohácsi Barbara (szerk.): *Emlékek őrzője. Tanulmányok Lőrincz József tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest, 2014.
238. KARSAI Krisztina [2014c]: *A törvényesség elve az európai büntetőjogi jogalkotásban*. In: Jakab Éva – Pozsonyi Norbert (szerk.): *Ünnepi kötet Dr.*

- Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014.
239. KARSAI Krisztina [2015]: *Alapelvei (r)evolúció az európai büntetőjogban*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2015.
240. KARSAI Krisztina [2016]: *The legality of criminal law and the new competences of the TFEU*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 1/2016.
241. KECSKÉS László [2005]: *EU-jog és jogharmonizáció*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2005.
242. KERTÉSZ Imre [1997]: *Jogharmonizáció a büntető anyagi és eljárásjog területén*. In: Sieber Edit (szerk.): Magyarország csatlakozása az Európai Unió megreformált igazságügyi együttműködéséhez, a megváltozott külső feltételek között. Európai Tükör Műhelytanulmányok 29. ISM, Budapest, 1997.
243. KILLMANN, Bernd-Roland [2014a]: *Systematisierung*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
244. KILLMANN, Bernd-Roland [2014b]: *Bestechung, Bestechlichkeit*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
245. KILLMANN, Bernd-Roland – HOFMANN, Margarete [2014]: *Perspektiven für eine Europäische Staatsanwaltschaft*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
246. KILLMANN, Bernd-Roland – SCHRÖDER, Jens [2014]: *Betrugs- und Finanzdelikte (inkl. Steuerstraftaten)*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
247. KIS László [2005]: *Az európai büntetőjog vázлата az Európai Unió Alkotmánytervezet tükrében*. In: Stipta István (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai. Tomus 6/1. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2005.

248. KIS Norbert [1999]: *Közösségi jogharmonizáció és együttműködés a büntetőjogban különös tekintettel az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő csalásokra*. In: Bráváczt Ottóné – Szücs Tibor – Kis Norbert: A jogbiztonság néhány konkrét kérdése az EU jogalkotásban és jogalkalmazásban. Európai Tükör Műhelytanulmányok 50. ISM, Budapest 1999.
249. KIS Norbert [2005]: *A bűnösségi elv hanyatlása a büntetőjogban*. Unió Kiadó, Budapest, 2005.
250. KIS Norbert [2008a]: *Szupranacionális közigazgatási szankciók az Európai Unióban*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
251. KIS Norbert [2008b]: *A kartelljogi közigazgatási szankciórendszer*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): Az európai büntetőjog kézikönyve. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
252. KIS Norbert [2014a]: *Az Európai Unió és a tagországok hatáskörei az adminisztratív büntetések területén*. In: Hollán Miklós (szerk.): Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014.
253. KIS Norbert [2014b]: *A közigazgatási büntetőhatalom alkotmányossági és jogpolitikai dilemmái*. In: Ruzsonyi Péter (szerk.): Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014.
254. KIS Norbert – NAGY Marianna [2007]: *Európai közigazgatási büntetőjog*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2007.
255. KISS Anna [1998]: *Corpus Juris. A büntetőeljárás egységes szabályai az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények esetén*. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai és Kriminológiai Tanulmányok XXXV. Országos Kriminológiai és Kriminológiai Intézet, Budapest, 1998.
256. KISS Anna [2009]: *Eurojustból Európai Ügyész?* In: Virág György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok 46. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2009.
257. KLIP, André [2000]: *Harmonisierung des Strafrechts – eine fixe Idee?* Neue Zeitschrift für Strafrecht, 12/2000.

258. KLIP, André [2011]: *Towards a General Part of Criminal Law for the European Union*. In: Klip, André (ed.): *Substantive Criminal Law of the European Union*. Maklu Publishers, Antwerp – Apeldoorn – Portland, 2011.
259. KLIP, André [2012a]: *European Criminal Law. An Integrative Approach*. Intersentia Publishing, Cambridge – Antwerp – Portland, 2012.
260. KLIP, André [2012b]: *European Criminal Policy*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 20/1, 2012.
261. KLIP, André [2012c]: *The Substantive Criminal Law Jurisdiction of the European Public Prosecutor's Office*. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 20/4, 2012.
262. KOBOLKA István – SALLAI János [2010]: *A bel- és igazságügyi együttműködés jövője: a Stockholmi Program*. *Szakmai Szemle*, 2010/2.
263. KOKOTT, Juliane – SOBOTTA, Christoph [2010]: *The Charter of Fundamental Rights of the European Union after Lisbon*. *EUI Working Papers*, European University Institute, Academy of European Law, 2010/6.
264. KONDOROSI Ferenc [2008]: *Alapjogok Európában – az Emberi Jogok Európai Bírósága és az Európai Bíróság viszonya*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
265. KRÜGER, Matthias [2012]: *Unmittelbare EU-Strafkompetenzen aus Sicht des deutschen Strafrechts*. *Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht*, 7/2012.
266. KUBICIEL, Michael [2010]: *Strafrechtswissenschaft und europäische Kriminalpolitik*. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 12/2010.
267. KUHL, Lothar – KILLMANN, Bernd-Roland [2006]: *The Community Competence for a Directive on Criminal Law Protection of the Financial Interests*. *Eucrim – The European Criminal Law Associations' Forum*, 3-4/2006.
268. KUSSBACH Erich [2005]: *Nemzetközi és európai büntetőjog*. Szent István Társulat, Budapest, 2005.
269. LACZI Beáta [2006]: *„Irányelv kontra kerethatározat”*. *Környezetvédelmi büntetőjogi szabályozás az Európai Unióban*. *Magyar Jog*, 2006/10.

-
270. LADENBURGER, Clemens [2008]: *Police and Criminal Law in the Treaty of Lisbon. A New Dimension for the Community Method*. European Constitutional Law Review, Vol. 4/1, 2008.
271. LANGLOIS, Delphine [2013]: *The Revision of the EU Framework on the Prevention of Money Laundering*. Eucrim – The European Criminal Law Associations’ Forum, 3/2013.
272. LÁRIS Liliána [2009]: *Der Einfluss der Rechtsprechung des Europäischen Gerichtshofs auf die nationalen Strafrechte*. Ügyészek Lapja, 2009. különszám
273. LÁRIS Liliána [2015]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme Európai Ügyészséggel és a nélkül*. In: Koncz István – Szova Ilona (szerk.): *Közös Tudományos Sikerek. Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület*, Budapest, 2015.
274. LENAERTS, Koen [2012]: *Exploring the Limits of the EU Charter of Fundamental Rights*. European Constitutional Law Review, Vol. 8/3, 2012.
275. LENAERTS, Koen – GUTIÉRREZ-FONS, José Antonio [2014]: *The Place of the Charter in the EU Constitutional Ediface*. In: Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
276. LÉVAI Ilona [1998a]: *Corpus Juris Europae. Európai büntetőjog és Ügyészség az EU pénzügyi érdekei védelmére?* Európai Tükör, 1998/4.
277. LÉVAI Ilona [1998b]: *Az európai jogi architektúra – büntetőjogi nézőpontból*. Ügyészek Lapja, 1998/5.
278. LIGETI Katalin [1998]: *Az Európai Közösség büntetőjoga*. Állam és Jogtudomány, 1998/3-4.
279. LIGETI Katalin [2000a]: *Europäisches Strafrecht*. MTA Jogtudományi Intézete Közlemények 13. Budapest, 2000.
280. LIGETI Katalin [2000b]: *European Criminal Law: Administrative and Criminal Sanctions as Means of Enforcing Community Law*. Acta Juridica Hungarica, 2000/3-4.

-
281. LIGETI Katalin [2002]: *Az Európai Unió büntetőpolitikája*. Állam- és Jogtudomány, 2002/1-2.
282. LIGETI Katalin [2004a]: *Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004.
283. LIGETI Katalin [2004b]: *Az európai büntetőjog legitimációja*. In: Geller Balázs (szerk.): Györgyi Kálmán ünnepi kötet. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2004.
284. LIGETI Katalin [2005]: *Strafrecht und strafrechtliche Zusammenarbeit in der Europäischen Union*. Duncker & Humblot GmbH, Berlin, 2005.
285. LIGETI Katalin [2006]: *Kriminálpolitika és pönológia*. In: Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévy Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia*. Complex Kiadó, Budapest, 2006.
286. LIGETI Katalin [2008a]: *Bevezetés*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
287. LIGETI Katalin [2008b]: *A nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményi keretei Európában*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
288. LIGETI Katalin [2008c]: *A klasszikus bűnügyi együttműködési formák*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
289. LIGETI Katalin [2011]: *The European Public Prosecutor's Office: How Should the Rules Applicable to its Procedure be Determined?* *European Criminal Law Review*, Vol. 1/2, 2011.
290. LIGETI Katalin – SIMONATO, Michele [2013]: *The European Public Prosecutor's Office: Towards a Truly European Prosecution Service?* *New Journal of European Criminal Law*, Vol. 4/1-2, 2013.
291. LUKÁCSI Tamás [2014]: *Keretrendelkezéseket kitöltő igazgatási normák az Európai Unió büntetőjogában*. *Európai Jog*, 2014/5.
292. LUKÁCSI Tamás [2015]: *Az ultima ratio elve az Európai Unió jogában*. Állam- és Jogtudomány, 2015/2.

293. MADAI Sándor [2010]: *Gondolatok az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértéséről*. Rendészeti Szemle, 2010/2.
294. MADAI Sándor [2011]: *A csalás büntetőjogi értékelése*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2011.
295. MANSDÖRFER, Marco [2010]: *Das europäische Strafrecht nach dem Vertrag von Lissabon – oder: Europäisierung des Strafrechts unter nationalstaatlicher Mitverantwortung*. Höchststrichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht, 1/2010.
296. MARINKÁS György [2013]: *Az emberi jogok védelmének fejlődése az Európai Unióban: az Unió csatlakozása az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez*. Miskolci Jogi Szemle, 2013/1.
297. MASIKA Edit – HARMATI Gergely [1999]: *Egységes belbiztonsági és jogi térség Európában. Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban*. ISM, Budapest, 1999.
298. MENNENS, Emile [1996]: *Fraud on the Financial Interests of the Community*. In: Delmas-Marty, Mireille (ed.): *What Kind of Criminal Policy for Europe?* Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, 1996.
299. MET-DOMESTICI, Alexandre [2013]: *The Reform of the Fight against Money Laundering in the EU*. Eucrim – The European Criminal Law Associations’ Forum, 3/2013.
300. MET-DOMESTICI, Alexandre [2016]: *The Fight against Money Laundering in the EU – The Framework Set by the Fourth Directive and Its Proposed Enhancements*. Eucrim – The European Criminal Law Associations’ Forum, 4/2016.
301. MIETTINEN, Samuli [2013]: *Criminal Law and Policy in the European Union*. Routledge, London – New York, 2013.
302. MISKOLCZI Barna [2007]: *Mulasztás? Tűnődés a Btk. 314. §-a (1) bekezdésének b) pontja körül*. Ügyészek Lapja, 2007/1.
303. MITSILEGAS, Valsamis [2006]: *Constitutional Principles of the European Community and European Criminal Law*. European Journal of Law Reform, Vol. 8/2-3, 2006.

-
304. MITSILEGAS, Valsamis [2009]: *EU Criminal Law*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2009.
305. MITSILEGAS, Valsamis [2014]: *EU Criminal Law Competence after Lisbon: From Securitised to Functional Criminalisation*. In: Arcarazo, Diego Acosta – Murphy, Cian C. (ed.): *EU Security and Justice Law. After Lisbon and Stockholm*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
306. M. NYITRAI Péter [2002]: *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2002.
307. M. NYITRAI Péter [2004]: *A nemzetközi bűnügyi együttműködés területeinek összefonódása Európában: nemzetközi rendőri együttműködés és nemzetközi bűnügyi jogsegély*. Belügyi Szemle, 2004/5.
308. M. NYITRAI Péter [2005]: *Az Európai Unió büntetőjogi együttműködésének rendszertani megközelítése*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bűnügyi együttműködési rendszerében*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005.
309. M. NYITRAI Péter [2006]: *Nemzetközi és európai büntetőjog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
310. MUIR, Elise [2014]: *Fundamental Rights: An Unsettling EU Competence*. Human Rights Review, Vol. 15/1, 2014.
311. MURAWSKA, Agnieszka Aleksandra [2008]: *Administrative Anti-Fraud Measures within the European Union. Necessity and Means*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2008.
312. MURPHY, Cian C. – ARCARAZO, Diego Acosta [2014]: *Rethinking Europe's Freedom, Security and Justice*. In: Arcarazo, Diego Acosta – Murphy, Cian C. (ed.): *EU Security and Justice Law. After Lisbon and Stockholm*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
313. MUSIL, Andreas [2000]: *Umfang und Grenzen europäischer Rechtssetzungsbefugnisse im Bereich des Strafrechts nach dem Vertrag von Amsterdam*. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 2/2000.
314. MÜLLER-GRAFF, Peter-Christian [1994]: *The Legal Basis of the Third Pillar and its Position in the Framework of the Union Treaty*. In: Monar, Jörg – Morgan,

- Roger (ed.): *The Third Pillar of the European Union. Cooperation in the fields of justice and home affairs.* European Interuniversity Press, Brussels, 1994.
315. MÜLLER-GRAFF, Peter-Christian [1998]: *Institutionelle und materielle Reformen in der Zusammenarbeit in den Bereichen Justiz und Inneres.* In: Hummer, Waldemar (Hrsg.): *Die Europäische Union nach dem Vertrag von Amsterdam.* Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 1998.
316. MYLONOPOULOS, Christos [2011]: *Strafrechtsdogmatik in Europa nach dem Vertrag von Lissabon – Zur materiellen Legitimation des Europäischen Strafrechts.* Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 3/2011.
317. NAGY Boldizsár [2002]: *Bel- és igazságügyi együttműködés az Európai Unióban.* In: Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): *Európai közjog és politika.* Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
318. NAGY Boldizsár – JENEY Petra [2015]: *A szabadság, biztonság és jog térsége az Európai Unióban.* In: Kende Tamás (szerk.): *Bevezetés az Európai Unió politikáiba.* Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2015.
319. NAGY Judit [2011]: *Az uniós rendőri és igazságügyi együttműködés a XXI. században a Hága–Stockholm–Lisszabon tengely mentén.* Belügyi Szemle, 2011/5.
320. NAGY Judit [2014]: *Az uniós bűnügyi együttműködés tendenciái (Út a jogsegélytől az Európai Ügyészségig és a közös nyomozócsoportokig).* In: Ruzsonyi Péter (szerk.): *Tendenciák és alapvetések a bűnügyi tudományok köréből.* Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014.
321. NAGY Ferenc [1995]: *A nullum crimen/nulla poena sine lege alapelvről.* Magyar Jog, 1995/5.
322. NAGY Ferenc [2001]: *Az európai büntetőjog fogalmáról.* Európai Jog, 2001/1.
323. NAGY Ferenc [2002]: *Az európai büntetőjog fejlődési irányairól és jogállami alapjairól.* Európai Jog, 2002/4.
324. NAGY Ferenc [2015]: *Kerettényállás, mulasztás és a büntetőjogi legalitás kapcsolatáról.* Magyar Jog, 2015/11.

-
325. NAGY Ferenc – KARSAI Krisztina [2003]: *A kerethatározat*. Büntetőjogi Kodifikáció, 2003/1-2.
326. NASCIMBENE, Bruno [2009]: *European judicial cooperation in criminal matters: what protection for individuals under the Lisbon Treaty?* ERA Forum, Vol. 10/3, 2009.
327. NELLES, Ursula – TINKL, Cristina – LAUCHSTÄDT, Kathrin [2010]: *Strafrecht*. In: Schulze, Reiner – Zuleeg, Manfred – Kadelbach, Stefan (Hrsg.): *Europarecht. Handbuch für die deutsche Rechtspraxis*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2010.
328. NILSSON, Hans G. [2014]: *Where Should the European Union Go in Developing Its Criminal Policy in the Future?* Eu crim – The European Criminal Law Associations’ Forum, 1/2014.
329. NUOTIO, Kimmo [2005]: *Harmonization of Criminal Sanctions in the European Union – Criminal Law Science Fiction*. In: Husabo, Erling Johannes – Strandbakken, Asbjorn (ed.): *Harmonization of Criminal Law in Europe*. Intersentia Publishing, Antwerp – Oxford, 2005.
330. NÜRNBERGER, Silke [2009]: *Die zukünftige Europäische Staatsanwaltschaft – Eine Einführung*. Zeitschrift für das Juristische Studium, 5/2009.
331. OHLER, Christoph [2012]: *Art. 75 AEUV*. In: Streinz, Rudolf (Hrsg.): *EUV/AEUV. Vertrag über die Europäische Union und Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2012.
332. O’NEILL, Aidan [2011a]: *The EU and Fundamental Rights – Part 1*. Judicial Review, Vol. 16/3, 2011.
333. O’NEILL, Aidan [2011b]: *The EU and Fundamental Rights – Part 2*. Judicial Review, Vol. 16/4, 2011.
334. OPPERMANN, Thomas – CLASSEN, Claus Dieter – NETTESHEIM, Martin [2014]: *Europarecht. Ein Studienbuch*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2014.
335. OSZTOVITS András [2011a]: *EUSz. 1. cikk*. In: Osztoivits András (szerk.): *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*.

1. kötet: Az Európai Unióról szóló szerződés magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
336. OSZTOVITS András [2011b]: *EUSz. 4. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata. 1. kötet: Az Európai Unióról szóló szerződés magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
337. OSZTOVITS András [2011c]: *EUSz. 5. cikk*. In: Osztovits András (szerk.): Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata. 1. kötet: Az Európai Unióról szóló szerződés magyarázata. Complex Kiadó, Budapest, 2011.
338. ÖBERG, Jacob [2011]: *Union Regulatory Criminal Law Competence after Lisbon Treaty*. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 19/4, 2011.
339. PEERS, Steve [2004]: *Büntetőjog*. In: Lévy Miklós – Kígyóssy Katinka (szerk.): Az Európai Unió hatása a büntetőjog fejlődésére. Bűnügyi Tudományi Közlemények 6. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2004.
340. PEERS, Steve [2011a]: *EU Justice and Home Affairs Law*. Oxford University Press, Oxford – New York, 2011.
341. PEERS, Steve [2011b]: *Mission accomplished? EU Justice and Home Affairs Law after the Treaty of Lisbon*. Common Market Law Review, Vol. 48/3, 2011.
342. PEERS, Steve [2014]: *Justice and Home Affairs Law since the Treaty of Lisbon: A Fairy-Tale Ending?* In: Arcarazo, Diego Acosta – Murphy, Cian C. (ed.): EU Security and Justice Law. After Lisbon and Stockholm. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
343. PEERS, Steve – PRECHAL, Sacha [2014]: *Article 52*. In: Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (ed.): The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
344. PENKUHN, Christopher [2017]: *Tagungsbericht: Workshop „Brexit and the Future of European Criminal Law“*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 4/2017.

345. PEREIRA, Ricardo [2007]: *Environmental Criminal Law in the First Pillar: A Positive Development for Environmental Protection in the European Union?* European Energy and Environmental Law Review, Vol. 16/10, 2007.
346. PERRON, Walter [2005]: *Perspectives of the Harmonization of Criminal Law and Criminal Procedure in the European Union*. In: Husabo, Erling Johannes – Strandbakken, Asbjorn (ed.): *Harmonization of Criminal Law in Europe*. Intersentia Publishing, Antwerp – Oxford, 2005.
347. PIETH, Mark [1997]: *Internationale Harmonisierung von Strafrecht als Antwort auf transnationale Wirtschaftskriminalität*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 4/1997.
348. POHL, Tobias [2006]: *Verfassungsvertrag durch Richterspruch. Die Entscheidung des EuGH zu Kompetenzen der Gemeinschaft im Umweltstrafrecht*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 5/2006.
349. POLT Péter [2014]: *Az Eurojust működése és az Európai Ügyészség létrehozatalának tevei*. In: Hollán Miklós (szerk.): *Az EU mint a szabadság, a biztonság és a jog térsége. Magyarország az Európai Unióban 2004-2014*. Nemzeti Közszerzői Egyetem, Nemzetközi Intézet, Budapest, 2014.
350. POLT Péter [2015]: *Európai Ügyész: Tendenciák és lehetőségek*. Európai Jog, 2015/6.
351. PRITTWITZ, Cornelius [2011]: *Lissabon als Chance zur kriminalpolitischen Neubestimmung. Das Manifest zur Europäischen Kriminalpolitik*. In: Ambos, Kai (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht post-Lissabon*. Universitätsverlag Göttingen, Göttingen, 2011.
352. RADTKE, Henning [2005]: *The Proposal to Establish a European Prosecutor*. In: Husabo, Erling Johannes – Strandbakken, Asbjorn (ed.): *Harmonization of Criminal Law in Europe*. Intersentia Publishing, Antwerp – Oxford, 2005.
353. RAISZ Anikó [2014]: *Az Európai Unió hatása az Európa Tanács emberi jogvédelmi rendszerére*. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica. Tomus XXIV. Miskolc University Press, Miskolc, 2014.
354. RASNER, Andreas [2005]: *Erforderlichkeit, Legitimität und Umsetzbarkeit des Corpus Juris Florenz*. Duncker & Humblot GmbH, Berlin, 2005.

355. RAUCHEGGER, Clara [2015]: *The Interplay Between the Charter and National Constitutions after Åkerberg Fransson and Melloni: Has the CJEU Embraced the Challenges of Multilevel Fundamental Rights Protection?* In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument – Five Years Old and Growing*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2015.
356. RÉTHÁZI György [2006]: *Közösségi büntetőjog? – avagy az Európai Közösségek Bíróságának aktivizmusa a büntető igazságügyi együttműködés vonzásában*. Európai Tükör, 2006/9.
357. RHEINBAY, Susanne [2014]: *Die Errichtung einer Europäischen Staatsanwaltschaft*. Duncker & Humblot GmbH, Berlin, 2014.
358. RISSE, Maria Martina [2014]: *Die Anwendbarkeit von EU-Grundrechten im prozessualen und materiellen Strafrecht*. *Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht*, 3/2014.
359. ROSAS, Allan [2012]: *When is the EU Charter of Fundamental Rights Applicable at National Level?* *Jurisprudence*, Vol. 19/4, 2012.
360. ROSAS, Allan [2015]: *Five Years of Charter Case Law: Some Observations*. In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument – Five Years Old and Growing*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2015.
361. ROSENAU, Henning [2008]: *Zur Europäisierung im Strafrecht. Vom Schutz finanzieller Interessen der EG zu einem gemeineuropäischen Strafgesetzbuch?* *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 1/2008.
362. ROSENAU, Henning – PETRUS, Szabolcs [2012]: *Der Raum der Freiheit, der Sicherheit und des Rechts*. In: Vedder, Christoph – Heintschel von Heinegg, Wolff (Hrsg.): *Europäisches Unionrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
363. RÜTER, C. Frederik [1993]: *Harmonie trotz Dissonanz. Gedanken zur Erhaltung eines funktionsfähigen Strafrechts im grenzenlosen Europa*. *Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft*, 1/1993.

364. SAFFERLING, Christoph [2011]: *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Völkerstrafrecht – Europäisches Strafrecht*. Springer Verlag, Heidelberg – Dordrecht – London – New York, 2011.
365. SAFJAN, Marek [2012]: *Areas of Application of the Charter of Fundamental Rights of the European Union: Fields of Conflict?* EUI Working Papers, European University Institute, Department of Law, 2012/22.
366. SALAZAR, Lorenzo [2014]: *EU's Criminal Policy and the Possible Contents of a New Multi-Annual Programme. From One City to Another...* Eucriim – The European Criminal Law Associations' Forum, 1/2014.
367. SÁNTHA Ferenc [2002a]: *A jogi személy büntetőjogi felelősségéről*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2002.
368. SÁNTHA Ferenc [2002b]: *Az Európai Közösségek Tanácsának irányelve a pénzügyi rendszer pénzmosás céljára történő felhasználásának megelőzéséről, figyelemmel egyes európai országok és hazánk jogi szabályozásra*. In: Lévay Miklós – Farkas Ákos (szerk.): *Tanulmányok Horváth Tibor professor emeritus 75. születésnapjára*. Bűnügyi Tudományi Közlemények 3. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002.
369. SÁNTHA Ferenc [2005]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme és a gazdasági vezetők speciális büntetőjogi felelőssége*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió büntügyi együttműködési rendszerében*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005.
370. SÁNTHA Ferenc [2012]: *A nemzetközi büntetőjogi együttműködés – kitekintés*. In: Horváth Tibor – Lévay Miklós (szerk.): *Magyar Büntetőjog Általános rész*, Complex Kiadó, Budapest, 2012.
371. SÁNTHA Ferenc [2017a]: *A terrorcselekmény és a terrorizmus kapcsolódó egyéb bűncselekmények*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.
372. SÁNTHA Ferenc [2017b]: *A gazdálkodó szervezetek, egyéb jogi személyek, illetve vezetőik speciális büntetőjogi felelőssége*. In: Farkas Ákos (szerk.): *Fejezetek az európai büntetőjogból*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.

373. SATZGER, Helmut [2001]: *Auf dem Weg zu einem Europäischen Strafrecht – Kritische Anmerkungen zu dem Kommissionsvorschlag für eine Richtlinie über den strafrechtlichen Schutz der finanziellen Interessen der Gemeinschaft*. Zeitschrift für Rechtspolitik, 12/2001.
374. SATZGER, Helmut [2002]: *Akzeptanz europäischen Strafrechts. Normative Vorkehrungen auf europäischer Ebene für eine Akzeptanzsicherung europäischen Strafrechts in den Mitgliedstaaten*. In: Hochloch, Gerhard (Hrsg.): *Wege zum Europäischen Recht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2002.
375. SATZGER, Helmut [2007]: *Das europarechtliche Verhältnismäßigkeitsprinzip als Maßstab für eine europäische Kriminalpolitik*. Neue Kriminalpolitik, 3/2007.
376. SATZGER, Helmut [2008]: *Das Strafrecht als Gegenstand europäischer Gesetzgebungstätigkeit*. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 1/2008.
377. SATZGER, Helmut [2009]: *Der Mangel an Europäischer Kriminalpolitik. Anlass für das Manifest der internationalen Wissenschaftlergruppe „European Criminal Policy Initiative“*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 12/2009.
378. SATZGER, Helmut [2012a]: *Art. 82 AEUV*. In: Streinz, Rudolf (Hrsg.): *EUV/AEUV. Vertrag über die Europäische Union und Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2012.
379. SATZGER, Helmut [2012b]: *Art. 83 AEUV*. In: Streinz, Rudolf (Hrsg.): *EUV/AEUV. Vertrag über die Europäische Union und Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2012.
380. SATZGER, Helmut [2012c]: *Art. 84 AEUV*. In: Streinz, Rudolf (Hrsg.): *EUV/AEUV. Vertrag über die Europäische Union und Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2012.
381. SATZGER, Helmut [2012d]: *Art. 325 AEUV*. In: Streinz, Rudolf (Hrsg.): *EUV/AEUV. Vertrag über die Europäische Union und Vertrag über die*

- Arbeitsweise der Europäischen Union. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2012.
382. SATZGER, Helmut [2013]: *Grundsätze eines europäischen Strafrechts*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
383. SATZGER, Helmut [2014a]: *Institutionelle Grundlagen*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
384. SATZGER, Helmut [2014b]: *Europäisierung*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
385. SATZGER, Helmut [2016a]: *Internationales und Europäisches Strafrecht. Strafanwendungsrecht – Europäisches Straf- und Strafverfahrensrecht – Völkerstrafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2016.
386. SATZGER, Helmut [2016b]: *Die Zukunft des Allgemeinen Teils des Strafrechts vor dem Hintergrund der zunehmenden Europäisierung des Strafrechts*. *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 11/2016.
387. SATZGER, Helmut – LANGHELD, Georg [2011]: *Europarechtliche Verweisungen in Blankettstrafgesetzen und ihre Vereinbarkeit mit dem Bestimmtheitsgebot*. *Höchstrichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht*, 11/2011.
388. SATZGER, Helmut – ZIMMERMANN, Frank [2008]: *The Protection of EC Financial Interests by Means of Penal Law*. In: Bassiouni, M. Cherif – Militello, Vincenzo – Satzger, Helmut (ed.) *European Cooperation in Penal Matters: Issues and Perspectives*. Casa Editrice Dott. Antonio Milani, Padova, 2008.
389. SCHAUT, Andreas B. [2012]: *Europäische Strafrechtsprinzipien. Ein Beitrag zur systematischen Fortentwicklung übergreifender Grundlagen*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
390. SCHERMULY, Katharina [2013]: *Grenzen funktionaler Integration: Anforderungen an die Kontrolle europäischer Strafgesetzgebung durch den EuGH*. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2013.

-
391. SCHOO, Johann [2012]: *Artikel 325 AEUV*. In: Schwarze, Jürgen (Hrsg.): *EU-Kommentar*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
392. SCHRAMM, Edward [2010]: *Acht Fragen zum Europäischen Strafrecht*. Zeitschrift für das Juristische Studium, 5/2010.
393. SCHÜTZENDÜBEL, Charleen [2012]: *Die Bezugnahme auf EU-Verordnung in Blankettstrafgesetzen. Eine Untersuchung zum Phänomen anpassungsbedingter Sanktionslücken bei unionsrechtsakzessorischen Blankettstrafgesetzen*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2012.
394. SCHWARZBURG, Peter – HAMDORF, Kai [2002]: *Brauchen wir ein EU-Finanz-Strafgesetzbuch? Materiell-rechtliche Folgerungen aus dem Vorschlag der EU-Kommission zur Schaffung einer Europäischen Staatsanwaltschaft*. Neue Zeitschrift für Strafrecht, 12/2002.
395. SERZYSKO, Agnieszka [2010]: *European Criminal Justice under the Lisbon Treaty*. Eucrium – The European Criminal Law Associations’ Forum, 2/2010.
396. SICURELLA, Rosaria [2011]: *Some reflections on the need for a general theory of the competence of the European Union in criminal law*. In: Klip, André (ed.): *Substantive Criminal Law of the European Union*. Maklu Publishers, Antwerp – Apeldoorn – Portland, 2011.
397. SICURELLA, Rosaria [2013]: *Setting up a European Criminal Policy for the Protection of EU Financial Interests: Guidelines for a Coherent Definition of the Material Scope of the European Public Prosecutor’s Office*. In: Ligeti Katalin (ed.): *Towards a Prosecutor for the European Union, Volume 1. A Comparative Analysis*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2013.
398. SIEBER, Ulrich [1991]: *Europäische Einigung und Europäisches Strafrecht*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 4/1991.
399. SIEBER, Ulrich [1994]: *European Unification and European Criminal Law*. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 2/2, 1994.
400. SIEBER, Ulrich [1997]: *Memorandum für ein Europäisches Modellstrafgesetzbuch*. JuristenZeitung, 8/1997.

-
401. SIEBER, Ulrich [2009]: *Die Zukunft des Europäischen Strafrechts – Ein neuer Ansatz zu den Zielen und Modellen des europäischen Strafrechtssystems*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1/2009.
402. SIEBER, Ulrich [2014]: *Einführung: Entwicklung, Ziele und Probleme des Europäischen Strafrechts*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
403. SIEBERT, Thomas [2008]: *The European Fight against Fraud – The Community's Competence to Enact Criminal Laws and Its Power to Approximate National Criminal Law by Directives*. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 16/1, 2008.
404. SIMON, Perrine [2012]: *The Criminalisation Power of the European Union after Lisbon and the Principle of Democratic Legitimacy*. New Journal of European Criminal Law, Vol. 3/3-4, 2012.
405. SIRACUSA, Licia [2008]: *Environmental Protection as a Trojan Horse of Criminal Law in the European First Pillar? A New Statement of the ECJ*. In: Bassiouni, M. Cherif – Militello, Vincenzo – Satzger, Helmut (ed.) *European Cooperation in Penal Matters: Issues and Perspectives*. Casa Editrice Dott. Antonio Milani, Padova, 2008.
406. SPENCER, John R. [2002]: *Why is harmonisation of penal law necessary?* In: Klip, André – Van der Wilt, Harmen (ed.): *Harmonisation and harmonising measures in criminal law*. Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Amsterdam, 2002.
407. SPENCER, John R. [2011]: *EU Criminal Law – the Present and the Future?* In: Arnall, Anthony – Barnard, Catherine – Dougan, Michael – Spaventa, Eleanor (ed.): *A Constitutional Order of States? Essays in the EU Law in Honour of Alan Dashwood*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2011.
408. SPINELLIS, Dionysios D. [1999]: *Das Corpus Juris zum Schutz der finanziellen Interessen der Europäischen Union*. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 2/1999.

409. STUCKENBERG, Carl-Friedrich [2013]: *Allgemeiner Teil eines Europäischen Strafrechts*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
410. STURIES, Jonas [2012]: *Ermächtigt der Vertrag von Lissabon wirklich zum Erlass supranationaler Wirtschaftsstrafgesetze? Höchstichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht*, 6/2012.
411. SULYOK Gábor [2005]: *Az emberi jogok nemzetközi jogi és európai uniós védelmének összehasonlítása*. Acta Humana, 2005/2.
412. SUHR, Oliver [2011a]: *Art. 67 AEUV*. In: Calliess, Christian – Ruffert, Matthias (Hrsg.): *EUV/AEUV Kommentar. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2011.
413. SUHR, Oliver [2011b]: *Art. 69 AEUV*. In: Calliess, Christian – Ruffert, Matthias (Hrsg.): *EUV/AEUV Kommentar. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2011.
414. SUHR, Oliver [2011c]: *Art. 83 AEUV*. In: Calliess, Christian – Ruffert, Matthias (Hrsg.): *EUV/AEUV Kommentar. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2011.
415. SUHR, Oliver [2011d]: *Art. 84 AEUV*. In: Calliess, Christian – Ruffert, Matthias (Hrsg.): *EUV/AEUV Kommentar. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2011.
416. SZABÓ András [1998]: *Jogharmonizáció és alkotmányos igazságszolgáltatás*. In: Lévay Miklós (szerk.): *A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős nyomásában. A II. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga*. Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1998.
417. SZABÓ Sándor Tibor [2010]: *A belügyi és igazságügyi együttműködés mérföldkövei az Európai Unióban*. Szakmai Szemle, 2010/2.

418. SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet [2004]: *A büntetőjogi hatalom megítélése az Európai Bíróság gyakorlatában: az uniós, a közösségi és a tagállami hatáskörök versengése*. Belügyi Szemle, 2004/5.
419. SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet [2013]: *Alapjogok (európai) válaszáron – Lisszabon után*. Jogtudományi Közlöny, 2013/1.
420. SZEMESI Sándor [2006]: *Az Európai Unió és a közösségi jog szerepe az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában*. Acta Humana, 2006/2.
421. SZÜTS Márton [2005]: *Az Európai Közösségek Bírósága egyes eljárásainak büntetőjogi vetületű gyakorlatából*. In: Ligeti Katalin (szerk.): Wiener A. Imre: Ünnepi kötet. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005.
422. TIEDEMANN, Klaus [1993]: *Europäisches Gemeinschaftsrecht und Strafrecht*. Neue Juristische Wochenschrift, 1/1993.
423. TIEDEMANN, Klaus [1997]: *Die Europäisierung des Strafrechts*. In: Kreuzer, Karl F. – Scheuing, Dieter H. – Sieber, Ulrich (Hrsg.): Die Europäisierung der mitgliedstaatlichen Rechtsordnungen in der Europäischen Union. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 1997.
424. TIEGS, Heiko W. A. [2006]: *Betrugsbekämpfung in der Europäischen Gemeinschaft. Eine Bestandsaufnahme des englischen und deutschen Strafrechts zum Schutz der EG-Finanzinteressen*. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2006.
425. TORMA András [2005]: *A közigazgatási szankció helye és szerepe az EU jogában*. In: Farkas Ákos (szerk.): Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bünygyi együttműködési rendszerében. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 2005.
426. TÓTH ÁRPÁDNÉ MASIKA Edit [2004]: *A szabadság, a biztonság és a jog térségének az európai alkotmányozás során körvonalazódó reformja*. Belügyi Szemle, 2004/5.
427. TRECHSEL, Stefan [2001]: *Stellungnahme zu den Themen des »Frankfurter Forum zur Entwicklung rechtsstaatlicher Grundlagen Europäischen Strafrechts«*. Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, 3/2001.

-
428. VALKI László [1997]: *Az Európai Unióhoz csatlakozó államok szuverenitása*. Európai Tükör, 1997/3.
429. VAN DEN WYNGAERT, Christine [2001]: *The Protection of the Financial Interests of the EU in the Candidate States. Perspectives on the Future of Judicial Integration in Europe*. ERA Forum, Vol. 2/3, 2001.
430. VAN DEN WYNGAERT, Christine [2004]: *Eurojust and the European Public Prosecutor in the Corpus Juris Model: Water and Fire?* In: Walker, Neil (ed.): *Europe's Area of Freedom, Security and Justice*. Oxford University Press, Oxford – New York, 2004.
431. VAN DER WILT, Harmen [2002]: *Some critical reflections on the process of harmonisation of criminal law within the European Union*. In: Klip, André – Van der Wilt, Harmen (ed.): *Harmonisation and harmonising measures in criminal law*. Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Amsterdam, 2002.
432. VARGA Zsófia [2013a]: *Az Európai Bíróság ítélete az Åkerberg Fransson-ügyben. A ne bis in idem mint az EU Alapjogi Karta és az EJEE által biztosított elv*. Jogesetek Magyarázata, 2013/4.
433. VARGA Zsófia [2013b]: *Az Alapjogi Charta alkalmazási köre I*. Európai Jog 2013/5.
434. VARGA Zsófia [2013c]: *Az Alapjogi Charta alkalmazási köre II*. Európai Jog 2013/6.
435. VÁRNAY Ernő – PAPP Mónika [2010]: *Az Európai Unió joga*. Complex Kiadó, Budapest, 2010.
436. VÉGVÁRI Réka [2008]: *Vesztegetés*. In: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
437. VERMEULEN, Gert [2002]: *Where do we currently stand with harmonisation in Europe?* In: Klip, André – Van der Wilt, Harmen (ed.): *Harmonisation and harmonising measures in criminal law*. Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Amsterdam, 2002.

-
438. VERVAELE, John A. E. [1992]: *Fraud against the Community. The Need for European Fraud Legislation*. Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer – Boston, 1992.
439. VERVAELE, John A. E. [2006]: *The European Community and Harmonization of the Criminal Law Enforcement of Community Policy*. Eucriim – The European Criminal Law Associations’ Forum, 3-4/2006.
440. VERVAELE, John A. E. [2008]: *The European Community and Harmonization of the Criminal Law Enforcement of Community Policy: Ignoti nulla cupido?* In: Bassiouni, M. Cherif – Militello, Vincenzo – Satzger, Helmut (ed.) *European Cooperation in Penal Matters: Issues and Perspectives*. Casa Editrice Dott. Antonio Milani, Padova, 2008.
441. VERVAELE, John A. E. [2013a]: *Harmonised Union policies and the harmonisation of substantive criminal law*. In: Galli, Francesca – Weyembergh, Anne (ed.): *Approximation of substantive criminal law in the EU. The way forward*. Editions de l’Université de Bruxelles, Bruxelles, 2013.
442. VERVAELE, John A. E. [2013b]: *The Application of the EU Charter of Fundamental Rights (CFR) and its Ne bis in idem Principle in the Member States of the EU*. *Review of European Administrative Law*, Vol. 6/1, 2013.
443. VERVAELE, John A. E. [2014]: *The material scope of competence of the European Public Prosecutor’s Office: Lex incerta and unpraevia?* *ERA Forum*, Vol. 15/1, 2014.
444. VOGEL, Joachim [1995]: *Wege zu europäisch-einheitlichen Regelungen im Allgemeinen Teil des Strafrechts. Kompetenzrechtliche, methodische und inhaltliche Grundfragen*. *JuristenZeitung*, 7/1995.
445. VOGEL, Joachim [2002]: *Why is harmonisation of penal law necessary? A comment*. In: Klip, André – Van der Wilt, Harmen (ed.): *Harmonisation and harmonising measures in criminal law*. Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Amsterdam, 2002.
446. VOGEL, Joachim [2003]: *Stand und Tendenzen der Harmonisierung des materiellen Strafrechts in der Europäischen Union*. In: Zieschang, Frank –

- Hilgendorf, Eric – Laubenthal, Klaus (Hrsg.): *Strafrecht und Kriminalität in Europa*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2003.
447. VOGEL, Joachim [2011]: *Die Strafgesetzgebungskompetenzen der Europäischen Union nach Art. 83, 86 und 325 AEUV*. In: Ambos, Kai (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht post-Lissabon*. Universitätsverlag Göttingen, Göttingen, 2011.
448. VOGEL, Joachim [2013]: *Begriff und Ziele der Harmonisierung*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
449. VOGEL, Joachim – BRODOWSKI, Dominik [2014a]: *Allgemeiner Teil des supranationalen Sanktionenrechts*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
450. VOGEL, Joachim – BRODOWSKI, Dominik [2014b]: *Besonderer Teil des supranationalen Sanktionenrechts (Überblick)*. In: Sieber, Ulrich – Satzger, Helmut – v. Heintschel-Heinegg, Bernd (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2014.
451. WADE, Marianne L. [2013]: *A European public prosecutor: potential and pitfalls*. *Crime, Law and Social Change*, Vol. 59/4, 2013.
452. WALDHOFF, Christian [2011]: *Art. 325 AEUV*. In: Calliess, Christian – Ruffert, Matthias (Hrsg.): *EUV/AEUV Kommentar. Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2011.
453. WARD, Angela [2014]: *Article 51*. In: Peers, Steve – Hervey, Tamara – Kenner, Jeff – Ward, Angela (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights. A Commentary*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2014.
454. WATTENBERG, Andreas [2000]: *Der »Corpus Juris« – Tauglicher Entwurf für ein einheitliches europäisches Straf- und Strafprozeßrecht?* *Strafverteidiger*, 2/2000.
455. WEATHERILL, Stephen [2013]: *From Economic Rights to Fundamental Rights*. In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The Protection of Fundamental Rights in the EU After Lisbon*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2013.

456. WEATHERILL, Stephen [2015]: *Protecting the Internal Market from the Charter*. In: De Vries, Sybe – Bernitz, Ulf – Weatherill, Stephen (ed.): *The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument – Five Years Old and Growing*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2015.
457. WEBER, Albrecht [2002]: *Charta der Grundrechte der Europäischen Union – Charter of the Fundamental Rights of the European Union – Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne*. Sellier European Law Publishers, München, 2002.
458. WEGNER, Kilian [2013]: *Die „Fransson“-Entscheidung des EuGH – Eine Erschütterung im System der europäischen Grundrechte? Höchststrichterliche Rechtsprechung zum Strafrecht*, 4/2013.
459. WEIGEND, Thomas [2001]: *Spricht Europa mit zwei Zungen?* Strafrecht, 1/2001.
460. WEIGEND, Thomas [2003]: *Mindestanforderungen an ein europaweit geltendes harmonisiertes Strafrecht*. In: Zieschang, F. – Hilgendorf, E. – Laubenthal, K. (Hrsg.): *Strafrecht und Kriminalität in Europa*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2003.
461. WEIß, Wolfgang [2011]: *Human Rights in the EU: Rethinking the Role of the European Convention on Human Rights After Lisbon*. *European Constitutional Law Review*, Vol. 7/1, 2011.
462. WEIß, Wolfgang – SATZGER, Helmut [2012]: *Art. 67 AEUV*. In: Streinz, Rudolf (Hrsg.): *EUV/AEUV. Vertrag über die Europäische Union und Vertrag über die Arbeitsweise der Europäischen Union*. C. H. Beck Juristischer Verlag, München, 2012.
463. WELLER Mónika [1994]: *Az alapjogok védelmének kialakulása és fejlődése az Európai Községekben*. *Állam- és Jogtudomány*, 1994/3-4.
464. WELLER Mónika [2001]: *Az Európai Unió Alapjogi Kartája*. *Acta Humana*, 2001/43.
465. WELLER Mónika [2005]: *Emberi jogok a luxembourgi bíróság gyakorlatában*. *Acta Humana*, 2005/2.

466. WHITE, Simone [1998]: *Protection of the Financial Interests of the European Communities: The Fight against Fraud and Corruption*. Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, 1998.
467. WHITE, Simone [2006]: *Case C-176/03 and Options for the Development of a Community Criminal Law*. Eucrium – The European Criminal Law Associations’ Forum, 3-4/2006.
468. WHITE, Simone [2012]: *A Decentralised European Public Prosecutor’s Office. Contradiction in Terms or Highly Workable Solution?* Eucrium – The European Criminal Law Associations’ Forum, 2/2012.
469. WHITE, Simone [2013]: *Towards a Decentralised European Public Prosecutor’s Office?* New Journal of European Criminal Law, Vol. 4/1-2, 2013.
470. WHITE, Simone – DORN, Nicholas [2001]: *Szabadság, biztonság és igazságosság: büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*. In: Lévay Miklós (szerk.): *Határon átívelő bűnözés – határokon átívelő büntető igazságszolgáltatás. Transnational Crime – Transnational Criminal Justice. A Bűnügyi Tudományok Intézete 1999. szeptember 4-i nemzetközi szemináriumának anyaga. Bűnügyi Tudományi Közlemények 2*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2001.
471. WIENER A. Imre [1993]: *Nemzetközi bűnügyi jogsegély*. KJK-Kerszöv Kiadó, Budapest, 1993.
472. WILLIAMS, Aled [2013]: *Fighting fraud in the EU: a note on icebergs and evidence*. ERA Forum, Vol. 14/2, 2013.
473. ZACHERT, Hans-Ludwig [1993]: *Organisierte Kriminalität in einem Europa der offenen Grenzen*. In: Sieber, Ulrich (Hrsg.): *Europäische Einigung und Europäisches Strafrecht. Beiträge zum Gründungssymposium der Verienigung für Europäisches Strafrecht e. V. Carl Heymanns Verlag KG, Köln – Berlin – Bonn – München, 1993*.
474. ZEDER, Fritz [1999]: *A büntetőjogi együttműködés jogi aktusai az Európai Unióban és azok államon belüli átültetése*. Magyar Jog, 1999/11.
475. ZEDER, Fritz [2008]: *Europastrafrecht: Aktueller Stand*. Österreichisches Anwaltsblatt, 6/2008.

476. ZEDER, Fritz [2011]: *Europastrafrecht aktuell. Schutz finanzieller Interessen der EU reloaded*. Journal für Strafrecht, 4/2011.
477. ZIESCHANG, Frank [2001]: *Chancen und Risiken der Europäisierung des Strafrechts*. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 2/2001.
478. ZÖLLER, Mark A. [2009]: *Europäische Strafgesetzgebung*. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik, 7/2009.
479. ZÖLLER, Mark A. [2013]: *Eurojust, EJM und Europäische Staatsanwaltschaft*. In: Böse, Martin (Hrsg.): *Europäisches Strafrecht mit polizeilicher Zusammenarbeit*. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2013.
480. ZWIERS, Martijn Willen [2011]: *The European Public Prosecutor's Office. Analysis of a Multilevel Criminal Justice System*. Intersentia Publishing, Cambridge – Antwerp – Portland, 2011.

A TÉMAKÖRHÖZ KAPCSOLÓDÓ SAJÁT KÖZEMÉNYEK LISTÁJA

1. UDVARHELYI Bence [2013]: *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban, különös tekintettel a Lisszaboni Szerződés szabályozására*. In: Dr. Koncz István – Nagy Edit (szerk.): Tudományos próbapálya. PEME VI. Ph.D. konferencia. Jogtudomány szekció. Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Budapest, 2013. 179-191.
2. UDVARHELYI Bence [2013]: *Pénzmosás elleni küzdelem az Európai Unióban*. In: Stipta István (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, Tomus 12. Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2013. 455-471.
3. JACSÓ Judit – UDVARHELYI Bence [2013]: *Az Európai Unió büntetőpolitikája a pénzmosás elleni fellépés tükrében*. In: Stipta István (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, Tomus 12. Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2013. 117-134.
4. UDVARHELYI Bence [2013]: *Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban*. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXI. Miskolc University Press, Miskolc, 2013. 259-315.
5. UDVARHELYI Bence [2014]: *Legújabb fejlemények az Európai Unió pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelme terén*. In: Dr. Koncz István – Szova Ilona (szerk.): Hiteles(ebb) tudományos prezentációk. PEME VIII. Ph.D. konferencia. II. kötet. Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, Budapest, 2014. 102-113.
6. UDVARHELYI Bence [2014]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek büntetőjogi védelme*. In: Stipta István (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, Tomus 13. Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2014. 530-547.
7. UDVARHELYI Bence [2014]: *Az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme a magyar büntetőjogban*. *Miskolci Jogi Szemle*, 2014/1. 170-188.

8. UDVARHELYI Bence [2014]: *Az Európai Unió büntetőjogi jogalkotásának legújabb tendenciái*. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica, Tomus XXXII. Miskolc University Press, Miskolc, 2014. 321-337.
9. UDVARHELYI Bence – JACSÓ Judit [2014]: *A pénzmosás alapcselekményi körének változása, különös tekintettel az adócsalás problematikájára*. In: Szabó Miklós (szerk.): *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, Tomus 14. Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2014. 349-368.
10. UDVARHELYI Bence [2015]: *A Stockholmi Program értékelése a súlyos, határokon átnyúló bűncselekmények elleni küzdelem tükrében*. In: Angyal Zoltán (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione II. Európai és nemzetközi jogi tanulmányok*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015. 118-131.
11. UDVARHELYI Bence [2015]: *Some Thoughts about the Proposal on the Protection of the Financial Interests of the European Union*. In: Dr. Szabó Miklós (szerk.): *Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma*. Miskolc, 2014. november 20. Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Miskolci Egyetem Tudományszervezési és Nemzetközi Osztály, Miskolc, 2015. 311-316.
12. UDVARHELYI Bence [2015]: *Az Európai Unió büntetőjogi hatáskörei a Lisszaboni Szerződés után*. In: Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél, 2015: Konferenciakötet (1. kötet: Agrártudomány, Állam- és jogtudomány, Biológiai tudomány, Fizikatudomány, Földtudomány, Had- és rendészettudomány)*. Líceum Kiadó – Doktoranduszok Országos Szövetsége, Eger – Budapest, 2015. 405-416.
13. UDVARHELYI Bence [2015]: *Az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatának hatása az uniós büntetőjog fejlődésére*. In: P. Szabó Béla – Szemesi Sándor (szerk.): *Profectus in Litteris VII. Előadások a 12. debreceni állam- és jogtudományi doktorandusz konferencián*, 2015. május 29. Lícium-Art Kiadó, Debrecen, 2015. 307-314.
14. UDVARHELYI Bence [2015]: *The Treaty of Lisbon and its impact on the development of EU criminal law*. In: Róth Erika (ed.): *‘Via scientiae iuris’*. International Conference of PhD Students in Law, Miskolc, 2-4 July 2015. Gazdász-Elasztik Kft., Miskolc, 2015. 445-453.

15. UDVARHELYI Bence [2015]: *Criminal law competences of the European Union before and after the Treaty of Lisbon*. European Integration Studies, Vol. 11/1, 2015. 46-59.
16. UDVARHELYI Bence [2015]: *Recent developments in the field of substantive European criminal law and their impacts on the national criminal law through the example of the protection of the financial interests of the EU*. In: Váradi-Csema, Erika (ed.): *Aktuális kérdések és európai válaszok a jog és igazságszolgáltatás területén Romániában és Magyarországon – Current Questions and European Answers on the Field of Law and Justice in Romania and Hungary*. University of Miskolc, Faculty of Law – State University of Oradea, Faculty of Law, Miskolc, 2015. 268-277.
17. UDVARHELYI Bence [2016]: *Supranationality versus national sovereignty – Linking points between EU law and national criminal law*. In: Kékesi Tamás (szerk.): *The Publications of the MultiScience - XXX. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolc, 2016.
18. UDVARHELYI Bence [2016]: *A büntetőjogi alapelvek, mint az uniós jogalkotás korlátai*. In: Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél – Spring Wind 2016 (I. kötet: Agrártudomány, Állam- és jogtudomány, Föld- és fizikatudomány, Had- és rendészettudomány)*. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest, 2016. 405-415.
19. UDVARHELYI Bence [2016]: *Az uniós jog nemzeti büntetőjogra gyakorolt hatásai*. Pro Futuro, 2016/2. 79-93.
20. UDVARHELYI Bence [2016]: *A Lisszaboni Szerződés és a büntetőjog – gondolatok az Európai Unió megújult büntetőjogi jogharmonizációs hatásköréről*. Állam- és Jogtudomány, 2016/3. 123-142.
21. UDVARHELYI Bence [2016]: *The Developing European Criminal Policy*. European Integration Studies, Vol. 12/1, 2016. 72-81.
22. UDVARHELYI Bence [2016]: *The Protection of the Financial Interests of the European Union in the Hungarian Criminal Law*. In: Mihes, Cristian Dumitru – Cirmaciu, Diana (ed.): *Current Questions and European Answers on the Field of Law and Justice in Romania and Hungary*. Editura Pro Universitaria, Bucuresti, 2016. 201-214.

23. UDVARHELYI Bence [2016]: *Az asszimiláció elvének szerepe az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme terén.* In: Dr. Szabó Miklós (szerk.): Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma. Miskolc, 2016. november 17. Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa. Miskolci Egyetem Tudományszervezési és Nemzetközi Osztály, Miskolc, 2016. 367-372.
24. UDVARHELYI Bence [2017]: *The Protection of the Financial Interests of the European Union – The Past, the Present and the Future.* In: Kékesi Tamás (szerk.): The Publications of the MultiScience - XXXI. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference. Miskolc, 2017.
25. JACSÓ Judit – UDVARHELYI Bence [2017]: *A pénzmosás elleni fellépés aktuális tendenciái az Európai Unióban.* Ügyészségi Szemle, 2017/1. 6-31.
26. UDVARHELYI Bence [2017]: *A harmonizáció harmonizációja, avagy törekvések az uniós büntetőjogi jogalkotás koherenciájának növelésére.* In: Sági Edit (szerk.): Jogalkotás és jogalkalmazás a XXI. század Európájában. Doktoranduszok Országos Szövetsége, Budapest – Miskolc, 2017. 179-195.
27. UDVARHELYI Bence [2017]: *Európai alapjogvédelem az anyagi büntetőjog és a büntető eljárásjog területén az Európai Unió Bírósága aktuális gyakorlata tükrében.* In: Farkas Ákos (szerk.): Fejezetek az európai büntetőjogból. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017. 286-300.
28. UDVARHELYI Bence [2017]: *Az Európai Unió törekvései egy Európai Ügyészség felállítására.* In: Szabó Miklós (szerk.): Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai, Tomus 17. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017. 425-445.
29. UDVARHELYI Bence: *Az Európai Unió szupranacionális büntetőjog-alkotási hatáskörei Lisszabon után.* Megjelenés alatt

SZERZŐSÉGI NYILATKOZAT

Alulírott dr. Udvarhelyi Bence ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám. A benne található, másoktól származó, nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá azt is, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Miskolc, 2017. október 9.

dr. Udvarhelyi Bence